

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MEHMET Ö. ALKAN

150. YILINDA

DAS KAPİTAL

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE
TÜRKİYE'DEKİ SERENCÂMI

MEHMET Ö. ALKAN Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde "İlim'den 'Bilim'e Geçişin Kritik Evreleri: Osmanlı Materyalizmi ve Baha Tevfik" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Aynı fakültede "Ölçülebilir Verilerle Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Modernleşmesi" başlıklı teziyle doktor unvanını aldı. 2000-2001 ve 2009-2010 yılları arasında Amerika'da Wisconsin Üniversitesi Tarih Bölümü'nde, 2008 ve 2010 yıllarında Köln Üniversitesi'nde kadrolu öğretim üyesi olarak ders verdi. Hava Harp Okulu, Deniz Harp Okulu ve İstanbul Kültür Üniversitesi'nde dersler verdi. Halen İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı'ndaki görevine devam etmekte ve aynı zamanda Tarih Vakfı başkanlığını yürütmektedir. Kendi alanında yayımlanmış 250'nin üzerinde makalesi ve hazırladığı 15 kadar kitabı vardır. Başlıca yapıtları: *Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları* (İlter Turan ve Ahmet Yücekök ile birlikte, Tarih Vakfı Yayınları, 1998); *İmparatorluk'tan Cümhuriyet'e Selanik'ten İstanbul'a Terakki Okulları* (Terakki Vakfı Yayınları, 2003); *Prens Sabahaddin Gönüllü Sürgünden Zorunlu Sürgüne* (Yapı Kredi Yayınları, 2007); *Yadigar-ı Meşrutiyet* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010); *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi* (Y. Doğan Çetinkaya ile birlikte, Tarih Vakfı Yayınları, 2015); *Osmanlı'dan Günümüze Darbeler* (Tarih Vakfı Yayınları, 2017).

İletişim Yayınları 2560 • Tarih Dizisi 125

ISBN-13: 978-975-05-2299-4

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora - Kerem Ünüvar

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MEHMET Ö. ALKAN

150. Yılında *Das Kapital*

Osmanlı'dan Günümüze
Türkiye'deki Serencâmı

“Anlatılan Senin Hikâyendir!”

(Çeviriler ve Polemikler)

*Türkiye tarihinde tabu haline gelmiş alanlarda
eleştirel tarih anlayışıyla akademik ürünler vererek
–benim de dahil olduğum– tarihçi kuşağı etkileyen,
"mektepli" ve "alaylı" yetiştirdiği sayısız öğrencilerinden
biri olmaktan onur duyduğum
Hocam Mete Tunçay'a saygıyla...*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
<i>"DE TE FABULA NARRATUR!" /</i> <i>"ANLATILAN SENİN HİKÂYENDİR!"</i>	13
<i>İştirak</i> 'teki Kapital	18
<i>İştirak</i> 'te <i>Kapital</i> 'in çeviri müjdesi	24
<i>Ceride-i Felsefiye</i> dergisi ve bir Yahudi sosyalist	26
İlk <i>Kapital</i> çevirisi – "İktisad-ı İçtimaî" – 1912	29
"İki Nev'i İlm-i İktisat"	36
Tek-parti –Atatürk– döneminde <i>Kapital</i> çevirileri ve yasaklanması	39
1930'larda sol ve çiçeklenme	41
Suphi Nuri ve (<i>Kapital</i>) <i>Sermaye</i> 'nin çeviri çağrısı	44
Haydar Rifat ve <i>Sermaye</i>	46
Basında <i>Kapital</i> polemîği: Bülent Nebil ve <i>Sermaye</i> eleştirileri	53

İlk çeviri ilk eleştirisi:	
Kerim Sadi, <i>Bir Mütercimin Hataları</i>.....	56
“Makine Mühendisi Sâlim Bey”	61
Kerim Sadi, “İnsaniyet Kütüphanesi” ve <i>Kapital</i>’dan <i>Hûlâsalar</i>	65
Suphi Nuri İleri, “İleri Bibliyoteği” ve özet <i>Kapital</i> çevirisi	68
Hikmet Kıvılcımlı, “Emekçi Kütüphanesi” ve <i>Kapital</i>-<i>Ekonomi Politigi</i>’nin <i>Tenkidi</i>	75
Kerim Sadi’den Kıvılcımlı’ya ağır eleştiriler: <i>Kapital</i> Tercümesi Hakkında	84
Marks Kimdir? Marksizm Nedir?	91
Mahmut Esat Bozkurt ve <i>Kapital</i>	92
Tek-Parti döneminde <i>Kapital</i>’in yasaklanması	93
DP’nin yalancı baharı ve <i>Kapital</i>’in nakıs çeviri teşebbüsü	97
Yayınlanmayan <i>Kapital</i>’e dava	105
TİP, Anayasa Mahkemesi ve 27 yıl sonra <i>Kapital</i>’e özgürlük!	109
Rasih Nuri İleri, Karl Marx - <i>Kapital</i> ‘Özet’	113
<i>Kapital</i>’in 100. yılında Birinci Cildin ilk tam çevirisi: Mehmet Selik, <i>Sol Yayınları</i> ve <i>Kapital</i> - <i>Ekonomi Politigi</i>’nin <i>Eleştirisi</i>	115
İlk çeviri ilk polemikler	123
Odak Yayınları, <i>Kapital</i> ve polemigin başlaması	127
<i>Kapital</i>’in <i>Tamamı</i> ilk kez eksiksiz olarak Türkçede-Alaattin Bilgi çevirisiyle <i>Sol Yayınları</i>: “<i>Kapital</i> <i>Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili</i>”	137
Alaattin Bilgi, <i>Kapital</i> Özet ve Kılavuz	141
Rasih Nuri İleri, <i>Kapital</i> özet çevirinin yeni basımı	143

60 yıl sonra Kıvılcımlı'nın <i>Kapital</i> çevirisinin ıtkıbasımı	144
Kapitalizmin krizi, Karl Marx ve <i>Kapital</i> 'e rağbet	146
<i>Kapital</i> 'in Yordam Kitap tarafından yayınlanması ile alevlenen tartışma	153
Nail Satlıgan'dan Bir <i>Kapital</i> Anekdotu: Plüvalü	171
SONUÇ	173

ÖNSÖZ

Floransalı Dante'nin ünlü eseri *İlahi Komedya*'da yer alan "Segui il tuo corso, e lascia dir la genti" cümlesi, Marx'ın *Das Kapital*'e yazdığı önsözün de son cümlesidir: "Sen bildiğin yoldan şaşma, bırak ne derlerse desinler." Kıvılcımlı 1937'de yayınlamaya başladığı *Kapital* çevrisinde bu cümleyi "Sen yoluna git de, bırak elâlem söylensin" şeklinde yazmış. Aslında bu cümle bir bakıma Türkiye'de sosyalizmin de *Kapital* çevirilerinin de başına gelenleri özetler nitelikte. Gerçekten de Marx'ın *Das Kapital* adlı kitabının Türkiye'deki hikâyesi, aslında Türkiye sosyalizm tarihinin en ilginç dipnotlarından biri. Küçümsemelere, yasaklamalara, engellemelere, suçlamalara, hapisliklere, işkence ve ölümlere rağmen bildiği yoldan şaşmayan, iyiliklerle dolu daha güzel, yaşanabilir ve paylaşılabılır bir dünya için inatçı bir mücadele söz konusu. II. Meşrutiyet'ten itibaren sosyalizmi anlama ve hayata geçirme mücadelesi verenlerin, *Kapital*'i de anlamak ve çevirmek konusundaki samimi çabası hemen göze çarpar. Daha ilk çeviri girişiminden itibaren en uygun sözcükleri bulma, en uygun kelimeleri kullanma, en uygun kavramları

retme çabası dikkat çeker. Zaten eviriler konusunda yaşanan polemiklerin, yapılan ağır eleştirilerin de başlıca sebebi hep daha iyi bir metin üretme çabasıdır.

Kapital yalnızca geçmişi, 19. yüzyılı, kapitalizmi veya günümüzü anlamak için değil, “dünyayı güzellik kurtaracak” ifadesinin biricik kaynağı olan “emek” kavramını ne ıkaradığı için de çok değerli. Çünkü dünyada var olan her şey emek sayesinde var. Dünyayı yaşanacak bir yer olarak korumak ve paylaşmak ve biçimlendirmek yine emek sayesinde...

Bu çalışmayı hazırlarken ihtiyacım olan bilgi ve kaynakların sağlanması her zamanki gibi cömert yardımlarını gördüğüm Erden Akbulut’a müteşekkirim. Ayrıca bu çalışmayı hazırlarken yardımlarını gördüğüm Cengiz Yolcu, Ltfi Seymen, Hayri Erdoğan, Alaattin Bilgi, Suları Erdost, Muzaffer İlhan Erdost, Kıvanç Yiğit Mısırlı, Barış atal ve Bülent Erdem’e de teşekkür borçluyum.

Daha nce *Toplumsal Tarih* dergisinde (sayı 249, Eylül 2014, s. 36-48 ve sayı 250, Ekim 2014, s. 26-37) iki uzun makale olarak yayınlanan araştırmalarımın genişletilerek kitap haline gelmesini sağlayan dostum Kerem nvar’a çok teşekkür ederim.

Beni araştırma ve bilimsel çalışmalara yüreklendirmesi kadar, bütün yazdıklarımda hakkı olan, metinleri yayınlanabilir hale getirmesinin ötesinde varlığı ile her dem ve dim g veren Kafiye için teşekkür yetmez.

Elbette hatalardan yalnızca ben sorumluyum.

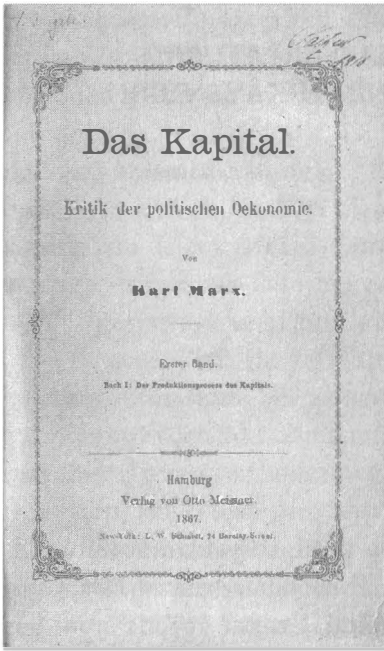
MEHMET . ALKAN
Eylül 2017, Mhrdr

**“DE TE FABULA NARRATUR!” /
“ANLATILAN SENİN HİKÂYENDİR!”**

Kapital, yalnızca Karl Marx'ın değil, sosyalizm tarihinin temel eserlerinden biri. Orijinal Almanca baskısı *Das Kapital* ismini taşır. İngilizce *Capital*, Latince “caput” yani baş demektir, nitekim Fransızcada “peine capitale” ölüm cezası demektir. Benzer şekilde Farsçada da Ser-mâye yani baş sözcüğünden türetiliyor, ana, esas mal demek. Osmanlı döneminde *Kapital*'in karşılığı olarak Sermaye kavramı tercih edilmiştir. 1930'larda bu tercih *Kapital* olarak değişmiştir.

Kapital'in ilk kez 14 Eylül 1867 tarihinde Hamburg'da forma forma yayınlanmaya başladığı kabul edilir. Dolayısıyla *Kapital*'in yayınlanmasının 150., Türkçeye ilk çeviri girişiminin ise 105. yılı. İlk cildin Türkçeye tam çevirisinin yaklaşık 50, ilk üç cildin Türkçeye tam çevirisinin de yaklaşık 40. yılı.

Birçok kaynakta her ne kadar Türkçeye ilk kez 1933 yılında çevrildiği belirtilse de aslında unutilan ve fark edilmeyen ilk çeviri teşebbüsü, Osmanlı döneminde, yayınlanışından 45 yıl sonra 1912'de bir derginin sayfalarında başlamış ve yarım kalmıştır.

Marx, *Das Kapital*, 1867.

Türkiye’de *Kapital*’in çevirileri beş dalga halinde olmuştur. İlk çeviri girişimi II. Meşrutiyet döneminde 1912 yılında, bir Yahudi Sosyalist olan Alliance Israélite Mektebi müdürü Bohor İsrail tarafından yapılır. İkinci dalga çeviri girişimi 1933-1938 yılları arasında Haydar Rifat Yorulmaz, Kerim Sadi [Nevzat Cerrahlar], Suphi Nuri İleri ve Hikmet Kıvılcımlı’nın çabalarıyla gerçekleşir. *Kapital*’in üçüncü dalga çeviri süreci 1950’nin ortalarında DP iktidara geçtik-

ten sonra göze çarpar. Ancak başlamasıyla bitmesi bir olur. Dördüncü dalga çeviri 1965 yılından itibaren Rasih Nuri İleri’nin, daha önce babası Suphi Nuri İleri’nin *Kapital* özeti çevirisini yeniden çevirip yayınlamasıyla başlar. *Kapital*’in ilk cildinin tamamının eksiksiz çevirisi ise Mehmet Selik tarafından yapılmış ve 1966/1967’de Sol Yayınları arasında çıkmıştır. Dolayısıyla *Kapital*’in ilk cildinin eksiksiz çevirisinin tamamlanması için *Kapital*’in yayınlanışının tamı tamına 100. yılını beklemek gerekmiştir. Mehmet Selik’in çevirisi daha sonra 1974/75’te Odak Yayınları tarafından basılmış, Nail Satlıhan’ın Mehmet Selik çevirisini yeniden ele alarak yayına hazırladığı çeviri Yordam Kitap tarafından basılmıştır. *Kapital*’in beşinci dalga çevirisi üç cilt olarak Yordam Kitap tarafından (2011-2015) gerçekleştirildi. *Kapital*’in 3 cilt-

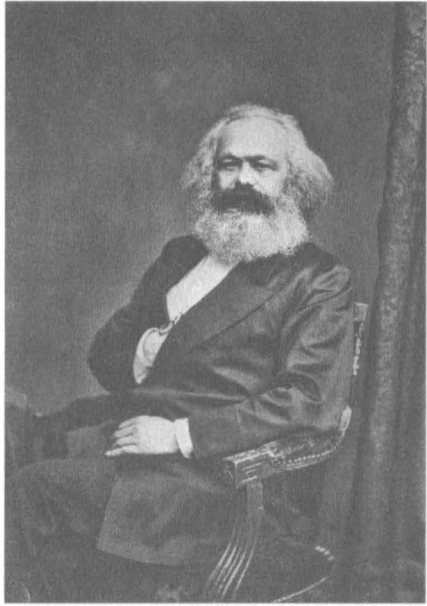
lik tam çevirisi ise ilk kez 1975 yılında Alaattin Bilgi tarafından yapılmış ve yine Sol Yayınları tarafından basılmıştır. *Kapital* çevirisi konusunda 1974 yılında başlayan polemik ise günümüzde de devam etmektedir.

Hiç şüphesiz *Kapital*, Marx'ın *magnum opus*'u, Marksizmin de temel eserlerinden biridir. Marx, *Kapital*'in bir tür "girişi" olan *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı* adlı eserinin

1859'da yayınlanmasından 1883'te ölümüne kadar üzerinde çalıştığı *Kapital* için, "uğruna sağlığımı, mutluluğumu, ailemi feda ettiğim kitabım" diyecektir.

Kapital'in birinci cildi Eylül 1867'de Almanca olarak yayınlanır. Diğer ciltler Marx'ın ölümünden sonra yayınlanacaktır. II. cilt, Marx'ın ölümünden iki yıl sonra Engels tarafından 1885'te, III. cilt ise yine Engels tarafından 1894'te yayınlanır. Kautsky'nin 1905-1910'da yayınladığı *Artı-Değer Teorileri* de, *Kapital*'in adeta dördüncü cildi/ana bölümü olarak kabul görür. *Kapital*'in birinci cildinin 1872'de yapılan Fransızca baskısı, Marx'ın sağlığında, denetiminden geçmiş olduğu için çevirilerde de esas alınmıştır.¹

Karl Marx bir arkadaşına yazdığı mektubunda, *Kapital*

Karl Marx.

1 *Le capital* / par Karl Marx; traduction de M. J. Roy, entièrement révisée par l'auteur, M. Lachâtre, Paris, 1872.

Friedrich Engels.

için “kesinlikle burjuvaların (toprak sahipleri dâhil) kafasına şimdiye dek fırlatılmış en korkunç gülle” ifadesini kullanır. Engels ise, “yeryüzünde kapitalistler ve işçiler bulundugundan beri, işçiler için bu kitap kadar önemli bir kitap çıkmadı” diyecektir.²

Marx, *Kapital*’in birinci baskısına yazdığı 25 Temmuz 1867 tarihli önsözünde İngiltere’deki üretim ilişkileri ele alındığı için kitabın yalnızca İngiltere ile ilgili olmadığını vurgulayan şu önemli cümleleri yazar:

...benim bu eserde inceleyeceğim şey, kapitalist üretim tarzı ve onunla uyuşan üretim ve dolaşım ilişkileridir. Bunların bugüne kadarki klasik yurdu İngiltere’dir. Teorimi geliştirirken başlıca örnek olarak İngiltere’den yararlanmanın sebebi budur. Ama Alman okuyucu, İngiliz sanayi ve tarım işçilerinin durumları karşısında ikiye bölünecek omuz silkecek ya da Almanya’da işler hiç de o kadar kötü gitmiyor diye kendisini iyimser bir havaya bırakacaksa, ona şöyle seslenmeliyim: De te fabula narratur! (Anlatılan senin hikâyendir!)

Kapital’de kapitalizm bakımından emek ile sermaye arasındaki ilişki ve çatışmanın belirleyici olduğu, kapitalizmin

2 Karl Marx ve Frederick Engels, “Marx to Johan Phillip Becker”, *Marx&Engels Collected Works Vol. 42 Letters 1864-68*, Lawrence & Wishart Electric Books, 2010: 358., Frederick Engels, *On Marx’s Capital*, Progress Publishers, 1960.

üretime dayalı olduğu, sürekli yaşanan krizlerin kapitalizmin bir parçası olduğu, yedek işsizler ordusu ve ekonomik gücün tekeller halinde elde tutuluşu anlatılır. İşçi sınıfı ile sermaye sınıfının, ekonomik rollerinin doğuşu, gelişmesi ve farklılaşması konu edilir.

Kapital'i okumak yer yer zorlasa bile sonuçta Marx'ın da belirttiği gibi "ortalama okur" için yazıldığını unutmamak lâzım. Okunamaz bir kitap değil, bazı bölümlerinin zorluğu sebebiyle, zaman içinde okunmaktan kaçınılan bir esere dönüştüğü de bir gerçek. İlginçtir, *Kapital*'i özetleyen veya kısaltan çalışmalar zaman zaman *Kapital*'in orijinalinden daha popüler olmuş, yaygın olarak okunmuştur. *Kapital*'in çevrildiği hemen hemen her dilde çevirileri de ciddi tartışmalara yol açmıştır. İlk cildin yayınlanması ile başlayan tartışmalar günümüzde de devam etmektedir.

Marx'ın iktisadi konuları açıklamakta kullandığı ve uyguladığı "soyutlama" yöntemi, dönemi için de bir yeniliktir. Bu soyutlamanın, bir başka deyişle zihinsel kurgunun kelimelelere dökülmesi sorunun başlangıcını teşkil eder. Marx bazı kavramlara yeni anlamlar verdiği gibi, belki daha önemlisi, yeni kavramlar icat etmek, bir başka deyişle "uydurmak" zorunda kalmıştır. *Kapital*'i anlama ve çevirme zorlukları en başta bu zihni kurgunun metne dönüştüğü anda kullanılan kavramlarda kendini gösterir. Bu zorluk yalnızca anlamak konusunda sorun oluşturmaz, çevirileri de benzer bir sorun taşır. O nedenle başka dillere çevirisinde olduğu, ilk Türkçe çevirilerinden itibaren kavram tartışmaları eksik olmamıştır. Bunu ilk kez ciddi şekilde ele alan Kuvılcımlı, 1937 yılında forma olarak yayınlamaya başladığı *Kapital* çevirisinin forma iç kapaklarında kavramlara dair bir sözlük vermeye başlamıştır.

Kapital hem içinde yaşadığımız ve ilk anda karmaşık gelen kapitalist düzeni anlamak için bir ekonomik analiz metni, hem de yine günümüzü anlamak için tarihi bir arka pla-

nı veren önemli bir eser. Bu nedenle kapitalizmin kriz yaşadığı, ekonomik bunalımın gündeme geldiği anlarda ilk hatıra gelen kitap olması da rastlantı değildir.

İştirak'teki Kapital

Das Kapital'den II. Abdülhamid dönemindeki kimi iktisat kitaplarında dolaylı olarak söz edilse de asıl 1908'de istibdadı sonra erdiren ve "İlân-ı Hürriyet" olarak adlandırılan Jön Türk İnkılâbı'yla gündeme geliyor. II. Meşrutiyet döneminde *Kapital*'den ilk bahseden yayın organı beklenebileceği gibi Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayın organı *İştirak* dergisidir. Dergide çeşitli makalelerde Marx'a ve *Kapital*'e değinilmiştir.

Mesela "İngiltere'de Mister Avin [Owen] 1812'de, Almanya'da Karl-Marks (Sermaye) eserlerini neşrederek sahne-i içtimaiyede inkılâplar husule getirmişlerdir" cümlesi bunlardan biridir.³ "Sosyalizmin Hülasası" adlı yazı dizisinde "Beynelmi-lel sosyalist hareketi önderleri ve hususiyle Karl Marks 'Sermaye' adındaki kitabında, sosyalizminin programlarını birleştirmeye çalışıyor."⁴ Veya

Marx nüshası, *İştirak*.

3 Bedik, "İştirakiyyun Sosyalist Mektebi", *İştirak*, No. 5, 13 Mart 1326, s. 69 veya 20-1, 7 Haziran 1328 / 20 Haziran 1912.

4 Selçuk Gürsoy, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 551.

şu alıntı *Kapital*'in önemi üzerinde durur:

Meşhur Karl Marks her memlekette sosyalistlerin ayrı ayrı taleb-i hak etmelerinden hiçbir semere hasıl olmadığını görmüş ve (Sermaye - Capital) nam kitabında: "Milliyet ve din mevzu bahis olmaksızın bütün sosyalist grupları ittifak ve tevhid-i mesail ederek maksatları uğrunda müştereken çalışmalıdırlar" demiştir. Büyük ve mütefekkir Karl Marks'ın

Hüseyin Hilmi.

Büyük ve mütefekkir Karl Marks'ın şu hikâye-i hakimanesi bütün iştirakiyunca düsturülamel olmaktadır: Her memlekette bu gayeye doğru geniş ve büyük adımlar atılıyor, ve beynelmilel sosyalist cemiyetleri tesis ve umumi kongreleri akdolunuyor.⁵

Benzer ve önemli bir yazı Bohor İsrail'in "Sermaye ve Sa'y-i Amel" yazısıdır.⁶ Ancak Bohor İsrail'in asıl önemli makalelerinden biri *Kapital* çevirisinin de yapılmasını arzu ettiği "Nasıl Çalışmalıyız" adlı makalesidir.⁷ Bu makale Marx'ın eserinin Türkçeye kazandırılması için temenni içeren bir makale

5 Akif Hikmet, "Servet ve Sermaye-i Hâziranın Sureti-i Teşkili ve Sosyalizm Fikri", *İştirak*, No. 2-20, 21 Haziran 1328.

6 Bohor İsrail, "Sermaye ve Sa'y-i Amel", *İştirak*, No. 13, 8 Mayıs 1326, s. 201-204.

7 Sadeleştirilmiş hali için Selçuk Gürsoy, a.g.e., s. 459-461 ve kısmen sadeleştirilmiş olarak verilişi için Sadi, Kerim (A. Cerrahoglu), *Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 293 vd. Genişletilmiş yeni basım.

olmanın ötesine geçer.⁸ Asıl ilginç ve hatta komik olan konu, bu yazının sadeleştirilmiş halinin 1950’de bir dergide yayınlanmasıyla “Komünizm propagandası yapmaktan” dava açılacak olmasıdır. Bunu ileride anlattım.

Nasıl Çalışmalıyız?

Sosyalist vasfıyla ortaya atılan mücahitleri tanımam. İntisabıyla müftehir olduğum bu meslek-i içtimainin hakayık ve nazariyatına derece-i vukuflarını da bilmem. Bab-ı içtihatlarını ne cihete doğru küşat ettiler; nasıl ve ne yolda çalışacaklar, doğrudan doğruya sınıf-ı sâinin hukuk-i mağsubesini sınıf-ı mümtaz ve sermayedarların îtisafatına karşı bir lisan-ı ateş-feşanla müdafaa mı edecekler?

Yoksa ibre-i mesailerini mahdud bir daire dâhilinde dolayıştırarak sosyalizme Türkiye’de dahi bir mevcudiyet, bir uzviyet vermeye mi gayret edecekler? Bütün bunlar tabii ileride göreceğimiz âsâr ve semeratla malumumuz olacaktır. Ve fakat eserlerini mütalaa ettiğim ancak meslektaş sıfatıyla bu bilmediğim, görüşmediğim arkadaşlara arz etmek isterim ki efkâr-ı adilânemizin neşr-i tamiminde gayet sistematik, muntazam bir hatt-ı hareket almamız hem felsefe-i iştirakiyemiz hem de muhitimizin şeraiti muktezasıdır.

Mesleğimiz ulvi ve mukaddes olduğu kadar büyük ve müthiş! Bütün cemiyet-i beşeriyenin inkılabı maksadına mübteni olduğundan aksam-ı fenniyesine vakıf olmayan cühela, bazı malumatfuruş kimselerin, yahut hakikat düşmanı menfaatperestlerin yalan yanlış tefhimatına kapıldıkları için yalnız “sosyalizm” kelimesini işitmekten tedehhüş ediyorlar.

Bir de o kimseler, yalnız meşrutiyet-i Osmaniyeyi meydana getiren fırka-i muhteremeyi tanıdıklardan, o fırkanın programından hariç birtakım fikirler beslediğimizi gö-

8 [Bohor] İsrail, “Nasıl Çalışmalıyız?”, *İştirak*, No. 20, 2 Eylül 1326, s. 284-286.

Zulme, gadre, diktatörlüğe karşı kulub-i amelede bir hiss-i ihtilal, bir hiss-i mukavemet uyandırmak kadar adaletli, muhik bir şey tasavvur edilemez! Evet, fakat bu hususta bir metot, usul, muvaffakiyete saik bir prensip, bir kaide takip etmek de şart-ı âzamdır. Mesleğimizin ihtiva ettiği hakayık-ı âliyeyi henüz hazmetmek kabiliyet ve istidadına maa't-tees-sûf malik olmayanlara âmal ve efkârımızı telkîne uğraşmalıyım. Zira bundan menfaat yerine mazarrat hâsıl olur. İşte bunun için en evvel milletin dimağı olan mütefekkir gençlerimizden sınıf-ı münevver-i millet olan mekteplerimizden sosyalizm hava-yi nesimesiyle mâlî bir muhit-i fenni ve felsefi vücuda getirmeye gayret edelim. Elimizden geldiği kadar burjuva nazariyatını inhinaka davet edecek kavaid-i esasiye-i içtimaiye veya iktisadiyemizi mütemadiyen neşr ile cümle makalatımızın hukukî, içtimâî veya siyasî birer mahsul-i tettebbu olması cihetine hasr-ı mesai edelim. Hatta Karl Marks [Marx], Lasal [Ferdinand Lassalle], Lafarg [Paul Lafargue], Bebel [August Bebel], Jores [Jean Jaures] gibi ekâbirimizin asar-ı ber-güzidelerini Türkçeye tercüme etmek üzere muktedir ve Fransızcaya vâkıf arkadaşlarımızdan bir heyet-i mütercime teşkili meselesi bence propagandamızın esaslı ve sağlam olması için en birinci bir ihtiyaç suretinde tezahür eder. Çünkü Türkiyemizde sosyalizmin ancak ismi vardır, bir de zengin malını fukaraya vermek diye yanlış bir telakki.

Fenden, ahlâktan, teşkilat-ı içtimaiyeden, tekevvünat-ı felekiyeden, hadisât-ı tarihiyeden, hesabât-ı riyaziyeden, kavanin-i tabiiyeden, hissesi neden ibaret olduğu umumen meçhul! Partimizin, fırkamızın ruhunu teşkil edecek bu bina-yı fen ve felsefeyi evvel-be-evvel meydana getirmek sonra o afitab-âsâ merkezinden kalb-i avama eşî'a-i adl ve hakkaniyet isal etmek lazım gelir. Neşriyatımızda asla ilim ve mantık dairesinden çıkmamak, hem fikrinizden olma-

yanlara karşı bir lisan-ı tahakküm ve tehdit istimal etmemek, alelhusus istihsaline çalıştığımız muvaffakiyetin iktiza ettiği ahvaldendir. Bu kaideden hariç olarak intişar edecek şeyler mesleğimizi anlamaksızın sırf hubb-ı nefislerine vurulan darbelerle birtakım kimselerin aleyhtarlarımız kesilmeye ve menafi-i amele uğrunda sarf etmek isteyeceğimiz ikdamat ve ihtimamatımızı hiç olmasa bir müddet-i muvakkate için akim bırakmaya sebep olur.

Birtakım gençler vardır ki mağdurin-i cemiyete bi-yuvalara karşı hissettikleri merhametten dolayı “biz sosyalistiz!” derler. Fakat kendilerini mücadele-i sunuftan, mülkiyet-i iştirakiyeden, sermayedeki şekli hazirinin lağvından, kanun-u ücret ile netayic-i müellimesinden... bahs olunca “Ha! biz öyle sosyalistliği kabul etmeyiz!” diyerek evvelki iddialarının hissiyat-ı sadakadan, kuru bir laftan başka bir şey olmadığını ikrar ederler.

Safahat-ı hayatiyenin cümlesine şümulü olan büyük, vâsi mezhebimizin ismini iştirir iştirmez yalnız muhakeme-i zihniyeleriyle mahiyetini anlamak iddiasında bulunanların ekseriya mekâtib-i âliye müdavimin ve mezunininden zeki ve malumath efendiler olduğu düşünülürse içtihadımızda efal ve harekâtımızda ne kadar ihtiyatkâr olmamız lazım olduğu suhuletle anlaşılır.

“Sosyalizm nedir?” diye sual edenlere birkaç cümle veya bir musâhabe ile cevap vermekten ihtiraz etmeliyiz! ve demeliyiz ki, “sosyalizm” evvela bir ilimdir. Zira mûtalaa sayesinde elde edilebilir ve bir meslek-i içtimaidir, müntesiplerinin arasında yaşamak, her gün fikirlerinden, tarz-ı hayatlarından bir nebze istifade etmekle anlaşılabilir. Esna-yı musahabede veya bir konferansta suret-i umumiyyede “sosyalizm”den bahsetmek yine faideden hâlidir. Yahut sarf edilen gayret hâsıl olacağı semere ile mûtenasip olmaz. Binaenaleyh “propaganda” esnasında sosyalizmin

ancak bir noktasını bütün delâil-i muknia ve katiyesi ile mevzu bahis ederek o noktada muhataplarımızı iknaya çalışmalıyız!

Yukarıdan beri beyan ettiğim gibi muktedir refiklerimizden bir “heyet-i mütercimîn” teşkil edilmek gibi hakiki bir sa’y ve hizmetin husulüne teşebbüs olunursa en evvel Karl Marks’ın “Sermaye” ismindeki eserinden başlamak icap eder. Sosyalist refiklerimin killetinden ve cümlesinin de İstanbul’da bulunmamasından dolayı mezkûr heyetin mutlaka bir yerde bulunması lazım değil muhabere ile taksim-i îmal edilerek tercümeye mübaşeret edilebilir. Henüz mübtedi bulunduğumuz bütün tercümelerimizin böyle muavenet-i mütekebile ile icra olunması elzemdir.

Aziz meslektaşlarımin bu husustaki fikirlerini bilmek arzusundayım.

Alyans Mektebi Müdürü
İsrail

İştirak’te Kapital’in çeviri müjdesi

Bir süre sonra *İştirak* dergisi kapanacaktır. Bu ilk dönemin ardından ikinci kez 1912’de İttihat ve Terakki’nin baskıcı hükümetinin iktidardan uzaklaşmasıyla yine Osmanlı Sosyalist Fırkası’nın yayın organı yeniden yayınlanmaya başlayacaktır. Bu ikinci dönemde daha büyük ve gazeteye yakın bir formatta yayınlanan *İştirak* dergisinin ilk sayısında *Kapital*’in çevrileceği ve okurlara verileceği müjdesi de verilir.⁹

İştirak’in mecmua-i fenniye ve içtimaiyesi şehri otuz iki sahife olarak kariben intişara mübaşeret ve Karl Marks’ın “Sermaye” namındaki meşhur eseri bu mecmuaya tefrika suretiyle muntazaman derç edilecektir.

9 *İştirak*, No. 1, 14 Temmuz 1328-27, Temmuz 1912-13 Şaban 1330, s. 3.

Osmanlı mütefekkir-
leri için bu mecmuanın
gayet mühim ve mü-
fit olacağını beyan ede-
riz. Nesak, ve nisailik
ve eş'ar karşısına bir ce-
bin-i fen ve felsefe ile çı-
kacak olan bir risale-i
mevkutenin bilcümle
irfanperverlerce mem-
nuniyetle mütalaa edile-
ceğini ümit ederiz.

Aslında burada haberi ya-
pılan dergi aşağıda sözünü
edeceğim *Ceride-i Felsefi-*
ye'den başkası değildir. Böylelikle bu habere dayanarak Os-
manlı Sosyalistlerinin yayın organı olan *İştirak*'in daha çok
günlük haber ve yorumlara, *Ceride-i Felsefiye*'nin ise daha
çok felsefe ve toplum konularına ayrılmış bir dergi olarak ta-
sarlanmış olduğu izlenimi doğmaktadır.¹⁰ Zira çıkacak olan
dergi "*İştirak*"ın mecmua-yı fenniye ve içtimaiyesi" olarak ta-
nıtılmakta ancak isim verilmemektedir. Derginin ismi *İšti-*
rak'in 5 Ağustos 1328/18 Ağustos 1912/5 Ramazan 1330 ta-
rihli 7. sayısında sayfa 4'te verilmiştir. Haber şöyledir:¹¹

Ceride-i Felsefiye

Önümüzdeki perşembe günü *Ceride-i Felsefiye* adında-
ki gayet ciddi ve faydalı bir mecmua-yı ilmiye yayımlana-

İştirak dergisi.

- 10 Aynı izlenime Osmanlı Sosyalist Fırkası ve yayınları konusunda en kapsamlı ayrıntılı eseri hazırlayan Selçuk Gürsoy da sahiptir. Bkz. Selçuk Gürsoy, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 166-167.
- 11 Sadeleştirerek aktaran Selçuk Gürsoy, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 651.

caktır. Bu mecmuayı bilumum erbab-ı irfana tavsiye ederiz. Olağanüstü önemine binaen içeriğini aşağıda sunuyoruz:

1. Muhterem Kari'lerime
2. Şey ve sebep
3. Menşe-i Arz
4. Usul-i Hazır-ı İktisadi
5. İktisat-ı İçtimai ve Şerhi

Gerçi *Ceride-i Felsefiye*'de Osmanlı Sosyalist Fırkası ile ilişkisine dair hiçbir ifade bulunmamaktadır. Bu ilandan kısa süre sonra 24 Ağustos 1912'de (9 Ağustos 1328) *Ceride-i Felsefiye* yayınlanacaktır.

***Ceride-i Felsefiye* dergisi ve bir Yahudi sosyalist**

Kapital'in ilk özet ilk Türkçe çevirisinin –o da hatırlanırsa– Haydar Rifat tarafından 1933'te basılmış, ilk cildin tam çevirisi *Kapital*'in basılışının tam 100. yılında, 1967'de yayınlanmış ve nihayet Marx'ın ölümünden sonra yayına hazırlanan ciltler dâhil 3 cildin ilk eksiksiz çevirisi için ise 1978 yılını beklemek gerekmiştir. Oysa *Kapital*'in ilk çeviri girişiminin 1912 yılında başladığı pek bilinmez. Gerçekten de *Kapital*'in ilk çeviri girişimi *Ceride-i Felsefiye*¹² adlı II. Meşrutiyet'te yayınlanan bir felsefe dergisinde başlar. İlk çeviri bu dergide bir Osmanlı Yahudisi olan Bohor İsrail tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda derginin müdürü de olan Bohor İsrail ile ilgili elimizde hâlâ çok az bilgi var.¹³ II. Meşrutiyet dö-

12 Bu dergi ile ilgili benim yıllar önce yaptığım çalışmaya bakılabilir. Mehmet Ö. Alkan; "Bilinmeyen Bir Felsefe Dergisi: *Ceride-i Felsefiye* ve Bir Yahudi Sosyalist: Bohor İsrail", *Tarih ve Toplum*, No. 77, Mayıs 1990, s. 50-56.

13 Bohor İsrail'in Milâşlı olduğunu biliyoruz. Hilmi Uran hatıralarında şöyle anlatıyor:

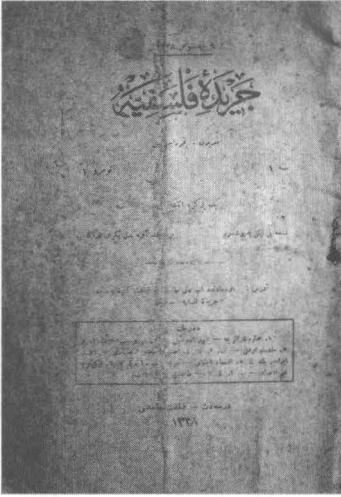
"Mülkiye'ye girdiğim ilk sene, Şekerci hanında Milâşlı Bohor İsrail isminde bir yahudi genci ile beraber oturdum. Bohor, fakir bir ailenin münev-

neminde Alliance İsrailit Mektebi müdürlüğü yaptığını biliyoruz.¹⁴ Bohor İsrail sosyalizme ilgi duyan bir isim. Dönemin sosyalist yayın organı olan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın *İştirak* dergisinde yazdığı gibi *İkdam*,¹⁵ Abdullah Cevdet'in *İctihad* ve *Türk Yurdu*¹⁶ dergilerinde de makaleleri yayınlanmıştır. *İştirak*'te yayınladığı yazıları arasında "Serbesti-i S'ay ü Amel",¹⁷ "Sermaye ve Sa'y-i Amel",¹⁸ "Hasta Fikir"¹⁹ ve "Na-

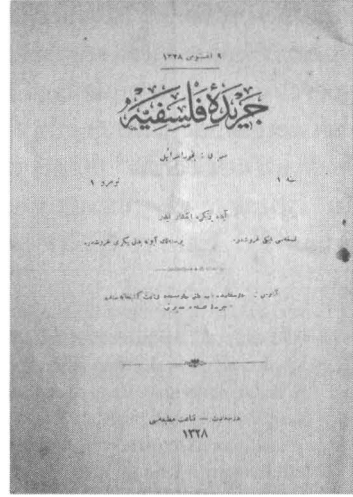
ver, halûk, öğrenmeye hevesli bir çocuğu idi. Güzel keman çalardı. Kuvvetli Fransızcası vardı. Emil Zola'nın eserlerine pek düşkündü. Muttasıl okur ve ne okuduğu sorulduğunda da: 'Felsefe okuyorum' derdi. Bana müzik sevgisini Bohor aşılamıştı. Bana mandolin öğretmişti." Hilmi Uran: *Hâtıralarım* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1959), s. 15.

Milliyet gazetesinde rastladığım şu ölüm ilanı kendisi ile ilgili olabilir mi bilmiyorum? Yine de buraya aktardım. [Milliyet. 08 Ağustos 1966: VEFAT Çok kıymetli aile büyüğümüz BAY BOHOR (ISRAEL) MADEM'in vefat ettiğini teessürle bildiririz. Cenaze merasimi 8/Ağustos/1966 Bugünkü Pazartesi günü saat 13'te Kadıköy Hemdat İsrail Musevi Sinagogunda icra olunacaktır. Madem, Beukoel, Mizrahi aileleri. Not: Karaköy'den vapur saat 12.30'da [İlançılık 4491-10252].

- 14 Bohor İsrail'in lisan tartışmaları konusundaki fikirleri için Mustafa Şahin, "Bohor İsrail'in, Lisan Tartışmasıyla İlgili İki Yazısı", *Toplumsal Tarih*, No. 7, Temmuz 1994, s. 43-48. Bu kaynağı referans olarak kullanıp yazılan anti-semitik bir değerlendirme için Cengiz Özakıncı, "Siyasal İslamcılarının Tepkisi-Dil Gericiliğinin Babası: Bohor İsrail", *Dünden Bugüne Türklerde Dil ve Din* içinde, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2013.
- 15 Naim A. Güler, *Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2002, s. 50.
- 16 Bohor İsrail Efendi, "Mufasssal Kamûs-ı Felsefe", *Türk Yurdu*, 4-132, 12 Nisan 1333/1917, s. 3396-3400. Rıza Tevfik'in cevabı için "Muhterem Bohor İsrail Efendi'ye Kamûs-ı Felsefe hakkında", *Türk Yurdu*, XII/6-134, 10 Mayıs 1333/1917, s. 3430-3432; "Bohor İsrail Efendi'nin Sualine Cevap", *Türk Yurdu*, XII/8-136, 9 Haziran 1333/1917, s. 3458-3462; "Bohor İsrail Efendi'nin Sualine Cevap", *Türk Yurdu*, XII/10-138, 5 Temmuz 1333/1917, s. 3489-2493; "Bohor İsrail Efendi'ye", *Türk Yurdu*, XII/11-139, 19 Temmuz 1333/1917, s. 3505-3511 ve "Bohor İsrail Efendi'nin Sualine Cevap", *Türk Yurdu*, XII/13-141, 16 Ağustos 1333/1917, s. 3537-3540. Bir makale değerlendirmesi için Dilek Tıghoğlu, "Lisan Münâkaşalarından Felsefî Münâzaralara Rıza Tevfik'in Türk Yurdu Macerasından Kesitler ve İzlenimler", *Millî Folklor*, Yıl 25, Sayı 97, 2013, s. 145-156.
- 17 *İştirak*, No. 11, 24 Nisan 1326, s. 173-174.
- 18 *İştirak*, No. 13, 8 Mayıs 1326, s. 201-204.
- 19 *İştirak*, No. 18, 18 Ağustos 1326, s. 267-270.

Ceride-i Felsefiye, 1912, dış kapak.

Ceride-i Felsefiye, 1912, iç kapak.

sıl Çalışmalıyız?”²⁰ bulunmaktadır. Ayrıca felsefeye duyduğu ilginin bir ifadesi olarak Abbé Barbe’in *L’histoire de la philosophie* adlı eserini *Tarih-i Felsefe* adıyla çevirip yayınlamıştır.²¹

Bohor Israil’in 1912’de yayınladığı *Ceride-i Felsefiye* materyalist felsefe ve ekonomi-politik içerikli yazılarla yayın hayatına başlamıştır. İlk sayıda yer alan bütün yazılar, Ahmet İbrahim Bey’in Fransızcadan çevirdiği “Usûl-i Hazır-i İktisadî” başlıklı makale hariç, Bohor Israil’e aittir. Bunlar “Şey ve Sebep”, “Menşe-i Arz”, “İktisat-ı İçtimaî [Kapital’in çevirisi]”, “İki Nev’i İlmi İktisat” ve “Dağınık Fikirler” adlı yazılardır. *Ceride-i Felsefiye*’nin yalnızca bir sayı yayınlandıktan sonra Balkan Savaşı’yla beraber kapandığı anlaşılmaktadır.

20 *İştirak*, No, 20, 2 Eylül 1326, s. 284-286.

21 Abbé [Eustache] Barbe, *Tarih-i Felsefe*, (Mütercimi: Bohor Israil) (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1331), Sultanî Mektebelerine Mahsûs, Maarif-i Umûmiye Nezareti Telif ve Tercüme Kütüphanesi.

Yukarıda da belirttiğim gibi Bohor İsrail'in *İştirak* dergisine yazdığı "Nasıl Çalışmalıyız?" başlıklı son yazısının son paragrafı şöyle bitiyordu:

...Yukarıdan beri beyan ettiğim gibi muktedir refiklerimizden bir "heyet-i mütercimîn" teşkil edilmek gibi haki ki bir sa'y ve hizmetin husûlüne teşebbüs olunursa en evvel Karl Marks'ın "Sermaye" ismindeki eserinden başlamak icap eder.²²

Anlaşılan o ki, Bohor İsrail, *Kapital*'in bir çevirmen heyeti oluşturarak, kolektif bir şekilde tercüme edilmesini önermektedir. Bu yazıdan iki yıl sonra bizzat kendisi bu işe kalkışacak, fakat çeviri yarım kalacaktır. *Kapital*'in bu ilk çeviri girişimi, kitabın özetin özeti [hülâsâtü'l-hülâsâ] niteliğindeki bir çevirisidir ve o sıralarda Avrupa'da –ve günümüzde de– oldukça yaygındır. Bohor İsrail, yaklaşık 2 yıl sonra *Ceride-i Felsefiye*'de *Kapital*'in ilk çevirisini okuyuculara şu cümlelerle müjdeler:

...Ceridemizin ilk nüshasından itibaren, "İktisad-ı İçtimaî" namı altında bir ilm-i iktisat eseri neşretmeye başlıyoruz.

Bu eser tercüme değil, telif değil, fakat büyük Karl Marks'ın "Le Capital" ismindeki kitab-ı cesimesinden hülâsâtü'l-hülâsâ olarak ıktibas edilerek tefrika suretiyle enzar-ı kari'ine vazolunuyor...

İlk *Kapital* çevirisi –"İktisad-ı İçtimaî"– 1912

Bohor İsrail'in ilk kez *Ceride-i Felsefiye*'de 1912'de yayınlanan ve Fransızcadan yaptığı ilk "özetin özeti" [hülâsât-ül-hülâsâ] *Kapital*'in çeviri metnini aşağıda verdim.²³ Bu ilk çe-

22 [Bohor] İsrail, "Nasıl Çalışmalıyız?", *İştirak* No. 20, 2 Eylül 1326, s. 286.

23 27 yıl önce yayınladığım "Bilinmeyen Bir Felsefe Dergisi, *Ceride-i Felsefiye* ve Bir Yahudi Sosyalist Bohor İsrail", *Tarih ve Toplum* No. 77 (Mayıs 1990) adlı

viri denemesinde Marx'ın *Kapital*'de kullandığı kimi kavramların Türkçe karşılıklarının ilk kez kullanılması açısından, bir başka deyişle bu konuda Türkçe terminolojinin oluşması açısından da önemlidir.²⁴

İktisad-ı İçtimai

Birinci Kısım

Mal

1- Servetin şekl-i iptidaisi, müstahsili tarafından istihlak edilmeyip mübadeleye, fûruhta tahsis olunan maddedir ki bu itibar ile mal namını alır.

Kıymet-i İstihlakiye ve Kıymet-i Ticariye

2- Muhtelifü'l-cins iki madde, havas-ı mahsusalarına göre, ayrı ayrı ihtiyaçların tatminine hadim olur. İkisi de birer faide temin eder.

Bir şey, mal addolunabilmek için mutlaka ihtiyacat-ı beşeriyeden bir veya bir kaçının istifasına hadim, yani faide-li olmalıdır. Bir maddenin hin-i istimal ve istihlakinde tezahür eden faide o maddeye kıymet-i istihlakiye vasfını verir. (s. 19)

3- Şahs-ı âhara bedel mukabilinde verilen şey muamele-i vakıadan naşi mal namını alır, mübadelede müttekabilen taayyün eden nispet malların kıymet-i ticariyelerini teşkil eder.

incelememde bu konuya değinmiş ve o sırada Hakkı Tanık Us Kütüphanesi'nde bulduğum tek nüshadan fotokopi alarak üzerinde çalışmışım. O sıra metnin altında (M. A.) [Mim Elif] kısaltmasına işaret ederek, bu (M. A.) kısaltmasının muhtemelen Bohor İsrail olması gerektiğini belirtmişim. Hâlbuki sonradan sahalarda orijinalini bulup aldığım da bu kısaltmanın (M. A.) şeklinde yanlış okuduğumu, doğrusunun "Be Elif" şeklinde (B. l.) olduğunu fark ettim ki bu iki harfin Bohor İsrail'in isminin kısaltması olduğu açıkça görülüyordu.

24 Karl Marx, "İktisad-ı İçtimai" (Çev. Bohor İsrail), *Ceride-i Felsefiye*, No. 1, 9 Ağustos 1328, s. 19-25.

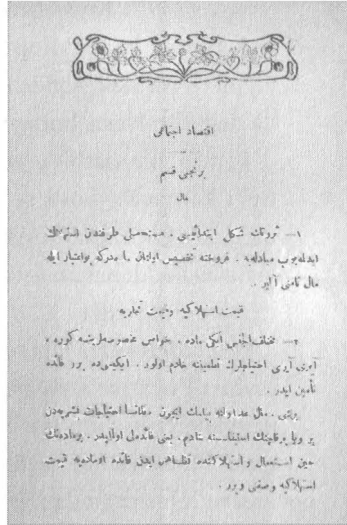
Kıymet-i Ticariyenin

Esası

4- Esna-yı mübadelede mesela 75 kilogram buğdayın yüz kilogram demire muadil addolunmasının sebebi nedir? Bu iki maddeye birer kıymet-i istihlakiye mahiyetini veren hasse-i tabiiyelerini mi? Hayır! Mübadelede, malların yalnız mütekabilen kâfi miktarda olması nazar-ı dikkate alınır. Bu cihet taayyün ettikten sonra, derece-i faideleri her ne olursa olsun iki malın mübadelesinde asla tereddüt edilmez.

İstihsalde bir kuvvet masruf olduğuna nazaran, emvalde yalnız havass-ı tabiiye değil sa'y ve amel de mevcuttur. Fakat mübadeleyi kabil-i icra bir hale getirmek için, eldeki malları hâsıl etmek üzere sarf edilen sa'y ve amelin keyfiyeti değil, emval-i mezkûrenin mütekabil kemiyetlerini kararlaştırmak iktiza eder. Binaenaleyh muhtelif'ül-cins emvalde müşterek olmak üzere yalnız bir şey kalıyor ki o da hepsinin mahsul-i sa'y olmasıdır. Kâffesinde bu miktar sa'y müterakimdir. Hîn-i mübadelede (s. 20) tabii hassaları nazar-ı dikkate alınmadığı cihetle cümlesi mücessem bir sa'y ve amel parçası olarak tezahür eder.

İşte, muadeletlerine sebep olan ve kıymet-i ticariyelerinin esasını teşkil eden şey, istihsallerine masruf olan kuvve-i beşeriyedir.

İlk Kapital çevirisi, *Ceride-i Felsefiye*, 1912,

Kıymet-i Ticariyenin Mikyası

5- Yalnız faideli olup da semere-i sa'y olmayan şey, bir kıymet-i istihlakiyeyi haiz ise de bir kıymet-i ticariyeye malik değildir: Hava, hudayinabit otlar, akan sular vesaire gibi.

Faraza, bir saatlik yere iki çuval ot, yahut bir binanın altıncı katına iki kova su naklettirilirse mevadd-ı tabiiye-i mezkûre bir miktar kuvve-i beşeriye sarf olunmak suretiyle bir mahalden mahal-i ahara nakledildiği için bir kıymet-i ticariye ihraz eder.

6- Faideli olmayan şeye sarf edilen sa'y ve amel hiçbir kıymet-i ticariye tevhit etmez. Gayr-i kabil-i tamir bir makineyi işlemeğe salih bir hale getirmek kastiyle anudane uğraşan bir kimsenin beyhude yere geçirdiği evkat, müvellid-i servet olmadığından, bir kıymeti haiz olamaz.

7- Faideli ve semere-i sa'y olduğu halde müstahsili tarafından ihtiyacat-ı zatiyesine tahsis edilen şey kıymet-i ticariyeden azadedir. (s. 21)

8- Sa'yın kıymet-i ticariye tevhit etmesi, mübadeleye muhassas faideli şeylere sarf olunmasına mütevakkıftır.

9- Sa'y denilen kuvvetin tezahür etmesi, bazı şerait-i hariciyenin vücuduna tevakkuf eder.

Muayyen bir muhit-i içtimaiyede, sa'yın kabiliyet-i istihsalıyesi, amelenin haiz oldukları maharetin hadd-i vasatı ile istimal eyledikleri vesait-i istihsalıyenin nevine ve esbab-ı tabiiyeden naşı zuhur eden hadisata tabi olunur.

Mesela, aynı miktar sa'y ve amel, eğer mevsim müsait olursa yirmi değilse on kile buğday hâsıl eder.

10- Muayyen bir zamanda, şerait-i lazımenin içtimaiyla sa'yın kabiliyet-i istihsalıyesi bi'n-nisbe tezayüt ettiği takdirde aynı müddet zarfında, aynı miktar sa'y ile daha fazla mal husule gelir ve bu malın kıymet-i ticariyesi o nispette tenakus eder. Mesela:

Esvap fabrikalarının kuvve-i istihsalıyeleri tezâuf ederse

یا کٹر رش بکر، کار... مسئلہ ایسہ احتیاجانہ کورد
 ہر مادہ دن آری برآمدہ کوردک ایتر .
 تیار مالک کینہہ پائے پلہ آتک بیع و تراسندن حاصل اولہ جن
 کارش آزی ویا چوقی اولہ جنی آ کلانہ ایچویندر . مسئلہ کنگ ینگاہ
 مافی الضمیری ایسہ ابن مال آاندہر .

مسائلۃ خصوصیتک مکرر مامیت احتیاجیہ می

۱۱- احتیاجات بشریہ تک فیکینہ متفقہ فائدہ لی شجرک
 عیدہ سہ مسائلۃ بشریہ تک جبری قابل ایدر . احتیاجات مختلف
 اولہ سہ . اشکال متفقہ آٹاھ ایتر و یویند متعذر معتبر
 قریہ گایر . ہرکک کندی حسابہ حصولہ کثیرتکی مسائلۃ
 مختلفہ ہشت احتیاجات عیدہ سہ قابل و یویند برعضویت
 صنایعہ تشکیل آتک ایزدہ مادہ یکدیگری تمام ایتر .

بصورتہ . مسائلۃ خصوصیتک مامیت احتیاجیہ می تحقیق
 ایسک کچی دیگر عارضین . مسائلۃ مذکورہ . شکل و فائدہ زری
 احتیاجات متخالف اولہ زری . بازار اولہ . مقایرہ مینہہ قابل
 ایدرک سلوی ایسہ عد اولہ . بر پائیدہ کی متاثری ایسہ
 گاہیک سی بشر اولہ سندن متبع اولوب جوہتہ دہ ایکسی
 مامیت احتیاجیہ زری تین ایدر .

مسائلۃ مامیتک مسائلۃ بیطیہ تحویلی

۱۵- فرد بشرک یویند اثری و مواد طبیہ زری احتیاجانہ . واقع
 برمالہ افراخ ایستندن عایدہر . اشکالک برخصوصہ صرف
 ایسکاری مساہ تک بصری آساک . منطرق مشکلدہر . لکن علم
 اقتصادہ . صی . دیکینہ . برنامہ قصورہ . برزیہ و تجربہ سندن
 اولہ سرن . اساساً وجود انسانہ . یویند قوت طبیہ تک حریف
 انگنندہ حصولہ کلان حادثہ مراد اولہر .

قیمت خطہ نظردن . مسائلۃ عالیہ . دعا و یویند برمقدارہ
 مسائلۃ بیطیہ قابل تحویل اولہ سندن سی بیط واحد قیسی
 اعتقاد اولہر .

جوہت مہمالات روزمرہ آن پان تین ایدر . مثلاً
 بردباری . بویہ بکری شوش فائدہ ابدیکی حالہ . مینہہ
 یوزغردش وریبرہ بریکیک بویہ ایسہ کیل . بش مثل اولہ
 حسیلہ . ہرقدہ دیوازیجک ایسہ مسائلۃ بیطیہ و مینہہ
 ایسہ مسائلۃ ذہنی و عالیہ سندن محدود ایسہ قدرتی احتیاجہ .
 برنک دیگرین فرق ایکسیجک برنجیند مکی کرہ دعا و یویند
 اولہ سہ . یعنی وضرب مساہتہ اعتماد ایدر .

مختلف الیسی گورین بالاسوم مسائلۃ . سادہ اقتصادہ
 مشاغلہر .

İlk Kapital çevirisi, Ceride-i Felsefiye, 1912.

Pazar dâd ü sitede evvelkinden iki kat daha fazla elbise ge-
 lir ve bu elbiselerin fiyatı o nispette düşer. Vakıa (fiyat) kıy-
 met-i ticariye-i hakikiyeyi tamamı tamamına temsil etmez,
 lakin bir iki düşerse mutlaka onu da arkasında sürükler.

11- Sa'yın kabiliyet-i istihsalıyesi arttıkça kıyem-i istihlâ-
 kiyenin (s. 22) mevcudu çoğalır, fakat müddet-i istihsal ta-
 gayyür etmedikçe, emval ne kadar fazla husule gelirse gel-
 sin, her birinin kıymet-i ticariyesi de o nispette tenakus ede-
 ceğinden, bu emvalin kıyem-i ticariyeleri mecmu, istihsale-
 rine sarf edilen zaman gibi, gayri mütegayyir kalır. Aynı sa'y
 aynı müddet zarfında aynı kıymet-i ticariyeyi tevhit eder. Kıy-
 metin esası sa'y ve amel olduğu gibi, mikyası da zamandır.

12- Muayyen bir muhit-i içtimaiyede, bir malın kıyme-
 tini tayin eden zaman-ı sa'y, ahval-i münferidede sarf edi-
 len evkat değil, –li-ecli-mübadele vaki olan istihsal bir ha-
 dise-i içtimaiye olduğu cihetle– içtimaiyen lazım gelen za-

mandır. Yani: o muhitte bulunan alât ve edevatın vasa-ti kuvve-i istihsaliyeleri ile mahall-i mezkûrda alelade ic-ra-yı hûkm eden şerait dâhilinde o malın istihsaline ikti-za eden zaman...

İki Nokta-i Nazardan Sa'y ve Amel

13- Tüccara nazaran sa'y, emvale kıymet vermek üze-re sarf edilen kuvve-i beşeriyedir. Müstehliklere nazaran sa'y, falan veya filan faideyi husule getirmek maksadıyla bir şekl-i mahsusta ibzâl edilen kuvve-i beşeriyedir.

Tüccar, ahz ve fûruht ettiği mallar ne cins olursa olsun hepsinden (s. 23) yalnız bir şey bekler: Kâr... Müstehlik ise ihtiyacatına göre her maddeden ayrı bir faide görmek ister.

Tüccar malın keyfiyetine baksa bile, anın bey ü şirâ'sın-dan hâsıl olacak kârın az mı veya çok mu olacağını anla-mak içindir. Müstehliğin yegâne maâ-fi'z-zamiri ise iyi mal almaktır.

Mesai-i Hususiyenin Mükerrer Mahiyet-i İctimaiyesi

14- İhtiyacat-ı beşeriyenin teskinine muktezi faideli şey-lerin mecmuuna mesai-i beşeriyenin mecmuu tekabül eder. İhtiyacat muhtelif olmakla sa'y, eşkâl-i müteferrikada teza-hür eyler ve bundan müteaddit sanatlar vukua gelir. Her-kesin kendi hesabına husule getirdiği mesai-i muhtelife he-yet-i içtimaiyenin ihtiyacat-ı umumiyesini temin ve bütûn bir uzviyet-i sınaie teşkil etmek üzere adeta yekdiğerini it-mam eyler.

Bu suretle mesai-i hususiyenin bir mahiyet-i içtimaiye-si tahakkuk ettiği gibi, diğer taraftan, mesai-i mezkûre şe-kil ve faideleri itibariyle mütelhâlif olmakla beraber, pazar-ı mübadelede, makadir-ı muayyenede tekabül ederek müsa-viü'l-kıyme addolunur. Bu babdaki münasebetleri ise kâf-fesinin sa'y-ı beşer olmasından münbais olup bu cihetle de ikinci mahiyet-i içtimaiyeleri tebeyyûn eder. (s. 24)

Mesai-i Âliyenin Mesai-i Basiteye Tahvili

15- Ferd-i beşerin bütûn eseri, mevadd-ı tabiiyeyi ihtiyacına muvafık bir hale ifrâğ etmesinden ibarettir. İnsanların bu hususta sarf ettikleri mesainin bazıları âsân, bazıları müşküldür. Lakin ilm-i iktisatta “sa’y” denilince, bir talim-i mahsusa bir terbiye ve tecrübeye müstenit olmaksızın, esasen vücud-i insanda bulunan kuvve-i tabiiyenin sarfı esnasında husule gelen hadise murat olunur.

Kıymet nokta-i nazarından, mesai-i âliye, daha büyük bir miktarda mesai-i basiteye kabil-i tahvil olduğundan sa’y-i basit vahid-i kıyası ittihaz olunur.

Bu hakikat muamelat-ı ruz-merrede an-be-an tebeyyün eder. Mesela bir duvarcıya yevmiye yirmi kuruş tediye edildiği halde, mühendise yüz kuruş verilirse berikinin yevmiyesi ötekinin beş misli olmak hesabıyla, her ne kadar duvarcının işi mesai-i basiteden ve mühendisin işi mesai-i zihniye ve âliyeden madud ise de kıymetleri itibariyle birinin diğerinden farkı ikincinin birinciden beş kere daha büyük olmasına, yani bir darb muamelesine inhisar eder.

Muhtelif-ül-cins görünen bilumum mesai, saha-yı iktisadiyede mütecanistir. (s. 25)

“İki Nev’i İlm-i İktisat”

Bohor İsrail, *Kapital*’in özetin özeti çevrisinin ilk bölümünün ardından “İki Nev’i İlm-i İktisat” başlığıyla bir ekonomi politik yazısı kaleme alacak ve Cavid Bey’in iktisat anlayışı ile bir karşılaştırma yapacak ve sert eleştiriler yöneltecektir.²⁵

İki Nev’i İlm-i İktisat: Bohor İsrail

Ceridemizin ilk nüshasından itibaren, “İktisad-ı İcîmâî” namı altında bir ilm-i iktisat eseri neşretmeye başlıyoruz.

25 Bohor İsrail, “İki Nev’i İlm-i İktisat”, *Ceride-i Felsefiye*, No. 1, 9 Ağustos 1328, s. 26-31.

Bu eser tercüme değil, telif değil, fakat büyük Karl Marks'ın "Le Capital" ismindeki kitab-ı cesimesinden hülâsatü'l-hülâsa olarak iktibas edilerek tefrika suretiyle enzar-ı kari'ine vazolunuyor.

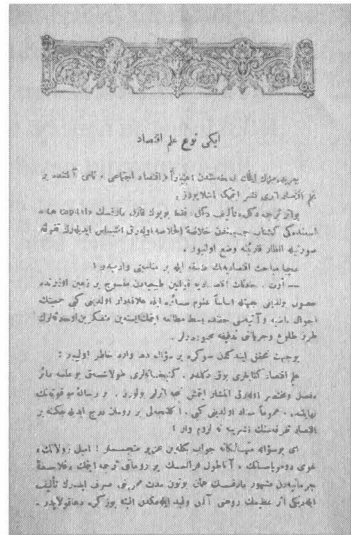
Acaba mebahis-i iktisadiyenin felsefe ile münasebeti var mıdır?

– Evet. Hadisat-ı iktisadiye kavanin-i tabiiyeden mensûc bir zemin üzerinde husul bulduğu cihetle esasen ulum-i saire ile alakadar olduğu gibi cemiyetin ahval-i maziye ve âtiyesi hakkında basit mütalaa etmek isteyen mütefekkirin o hadiselerin tarz-ı tulu ve cereyanını tetkike mecburdurlar.

Bu cihet tahakkuk ettikten sonra bir sual daha varid-i haktır oluyor:

İlm-i iktisat kitapları yok değildir. Kütüphaneleri dolaşsak bu ilme dair mufasssal ve muhtasar olarak intişar etmiş nice eserler buluruz. Bir risale-i mevkutenin nihayetinde, umumen mutat olduğu gibi, eğlenceli bir roman derç edileceğine bir iktisat tefrikasının neşrine ne lüzum var?

Ey bu suale mütehâlik-âne cevap bekleyen aziz mütecessisler! Emile Zola'nın, Guy de Maupassant'nın, Anatole France'ın bir romanını tercüme etmek, felasife-i Cermaniye'den meşhur Marks'ın hemen bütün müddet-i ömrünü sarf ederek telif eylediği, eser-i azîmin ruhunu almak ve kaydeylemekten elbette yüz kerre daha kolaydır. (s. 26) Bu

"İki Nev'i İlm-i İktisat",
Ceride-i Felsefiye, 1912.

müşkülâtı bir faideyi nazar-ı dikkate alarak iktiham ediyorum. Filvaki, şimdiye kadar ilm-i servet ve ilm-i iktisat nam-ları altında bir kaç eser intişar etmişti. Fakat bu eserlerin tetkikinden şu neticeyi istihraç eyledik:

İlm-i iktisat iki nevidir. Biri müessesat-ı iktisadiye-i ha-zırayı lâ-yetegayyer ve ebedi addeder ve yalnız bu müesse-satın faidelerinden bahs eyler. Diğer hiçbir müesseseyi il-tizam etmeyerek kanun-i tekâmül iktizası olarak hepsinin tagayyüre mahkûm olduğunu beyan ve hadisat-ı ikisadiye-nin bu esas üzerine ne suretle cereyan ettiğini izah eder. Bi-rincisi saha-yı menfaatte tahsil-i terbiye etmiş “rical” tara-fından, ikincisi daire-i fûnunda taharri-i hakayık ile imrar-ı hayat eylemiş “ulema” tarafından tanzim edilmiştir.

Her iki taraf da usul-i müşahedeye iktifa etmiş, fakat bi-rincisi müşahedatını efkâr-ı umumiyenin kabul ettiği bir tarzda kaydetmekten başka bir meziyet göstermemiş, ikin-cisi ise her müşahedesini tahlil etmek zahmetine katlanarak telakkiyat-ı amiyanedan daha yüksek, daha mühim ne-ticelere vasil olmuştur. Acaba bir takım ahval ve hadisatı ta-rif etmekle tahlil etmek arasında bir fark yok mu? Tarif in-di olabilir. Tahlil ise bir usul-i mahsus, lüzumu kadar delâil ve cereyan-ı ahvale mutabık bir neticeye vusul elzemdir.

[Buradan itibaren Cavid Bey'in *İlm-i İktisat* kitabındaki ta-nım ve yaklaşımı eleştirilir. Makale şu paragrafla biter.]

Müşahede, tahlil ve terkip usulüne tevfikân ve Karl Marks'ın eserinden iktibasen kaleme aldığımız iktisad-ı içtimaîde indi tarifler yoktur. Evvela bütün muamelat-ı iktisadiyenin esas olan madde yani “mal” mevkii, havass-ı içtimaiyesi vaziyetleri nokta-i nazarından tetkik ediliyor ve ondan te-şâ'ub eden hutut-i tahliliye takip olunarak saha-i istihsal ve istihlakte husule gelen bilumum hadisat nazar-ı müşahede-den geçiriliyor. Bütün fıkralar yekdiğerini itmam eder, vely

eder ve mecmuu metin bir küll teşkil eder. Bu gibi neşriyat ile muhitimizde bir inkılap fikri husule getirmeğe muvaffak olursak kendimizi bahtiyar addeyleyeceğiz.

B.[ohor] 1.[srail] (s. 31)

Tek-parti –Atatürk– döneminde *Kapital* çevirileri ve yasaklanması

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında, özellikle 1930'lu yıllardan itibaren ilk *Kapital* çevirileri görülmeye başlayacaktır. Çevirilerle birlikte ilk polemikler de kendini gösterecektir. Milli Mücadele'nin başından itibaren *Kapital*'in çeşitli dönemlerde çeviri girişimlerinin olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri *Revue du Monde Musulman* (Aralık 1922) adlı bir dergide çıkan bir makaleye dayanarak Mustafa Suphi'nin, Rusya'da *Yeni Dünya*'yı çıkarak gazetede Karl Marx'ın *Kapital* adlı eserinin Türkçe tercümesini burada yayımladığının belirtilmesidir.²⁶ Kerim Sa-

Mustafa Suphi.

26 *Revue du Monde Musulman* dergisinin Rusya dışı Bolşeviklik ve İslâm'a ayrılmış sayısının Ek I'i "Moustafa-bey Suphi et le 'Yeni Dünya'" adını taşımaktadır. Burada şöyle denmektedir: "Moskova'da Türk komünist partisinin örgütçüsü olan Mustafa Suphi burada *Yeni Dünya* gazetesini kurdu ve bu gazetede Karl Marx'ın *Kapital*'inin Türkçe çevirisini yayınladı."

[<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k103845r/f221.image.r=Revue%20du%20Monde%20Musulman.langEN>] Ancak eldeki *Yeni Dünya* transliterasyonlarında bu çeviri görülmemektedir. Bu çeviriyi ve bilgiyi Erden Akbulut'a borçluyum. Ayrıca bir değini için bkz. Dr. Naciye Babalık, "Mustafa Suphi

di bir yazısında ilk *Kapital* çeviri girişimlerinden şu cümlelerle söz eder:²⁷

...Mahmud Esad'ın İktisat Vekilliği zamanında, yanılmıyorsak, sosyalist Vehbi (Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi profesörlerinden Vehbi Sarıdal) ile "Haydelberg [Heidelberg] Darülfünunundan felsefe ve iktisat doktoru ve Berlin Mühendis Mektebi âlisinden mezun" Nizamettin Âli, dolgun ücretle bu işi üzerlerine almışlardı. Bundan başka Ahmed Cevad'ın [Emre] (Darülfünun sabık lisanîyat muallimi, Dil Encümeninden ve Çanakkale saylavı) Kızıl Mekke halini alan Moskova'da birinci cilt üzerinde hararetle uğraştığını (1924) ve yine birinci kitaba ait ilk mephasların Dr. Şefik Hüsnü tarafından da ayrıca çevrildiğini biliyoruz...²⁸

Burada verilen bilgilere dair elimizde doğrulayacak yeterli kaynak yok. Ancak Adliye Vekili olarak tanınan Mahmud Esad'ın İktisat Vekilliği eskidir. Daha I. Meclis döneminde Rauf Orbay'ın başkanı olduğu IV. İcra Vekilleri Heyeti'nde (12 Temmuz 1922-4 Ağustos 1923) sonra da Ali Fethi Okyar'ın başkanlığında kurulan 5. İcra Vekilleri Heyeti'nde (14 Ağustos 1923-27 Kasım 1923), ikinci kez İktisat Vekilliği'ne seçilmiştir. Buradan yola çıkarak söz konusu çeviri girişimlerinin 1922-1923 yıllarında olduğu tahmin edilebilir.

Ancak *Kapital*'in bilinen ilk tam çeviri girişimi 1930'lu yıllarda yapılacaktır. Bu dönemde Haydar Rifat Yorulmaz, Ke-

hi ve Yaşamı" <http://aliturali-yusufter.webnode.com.tr/news/mustafa%20suphi%20ve%20ya%C5%9Fam%C4%B1/>

27 Alıntılardaki yazım yanlışları ve hataların da dönemin tarihinin bir parçası olduğunu düşündüğüm için, bu çalışmada yer verdiğim alıntılardaki hata ve yanlış yazımlar olduğu gibi bırakılmıştır.

28 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul]: Burhaneddin Basımevi, 1937) İnsaniyet Kütüphanesi, No. 30, s. 12; ayrıca bir vurgu için bkz. Hakkı Uyar, "Mahmut Esat Bozkurt ve Sol Düşünce", *Mahmut Esat Bozkurt Anısına Armağan* (1892-1943) içinde, (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2008), s. 69-70.

rim Sadi, Suphi Nuri İleri ve Hikmet Kıvılcımlı *Kapital*'i çevirip yayınlamaya başlayacaklardır.

1930'larda sol ve çiçeklenme

1930'ların ilk yarısındaki bir yandan görece olarak liberal ortam, diğer yandan Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler sol ve sosyalistler açısından en azından fikri düzeyde bir çiçeklenme dönemi fırsatı yaratmıştı. Bu kısa yalancı bahar aslında Türkiye'de sosyalist fikirlerin ve tartışmaların cesaretle çeşitlenip artmasını sağlamıştı. Özellikle 1932 yılında sol yayınlarda belirgin bir artış gözleniyordu. Kerim Sadi, sol fikirleri risale haline getirdiği "İnsaniyet Kütüphanesi"ni kurmuş, *Namık Kemal*, Karl Kautsky'den *Küçük Sanayiın İnhitatı*, *Çin Cihan Tarihine Nasıl Açıldı* adlı ilk üç kitabını yayınlamıştı.

Nâzım Hikmet *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?* adlı eseriyle Darülbeydi'de oynanan iki piyesini *Kafatası*, *Bir Ölü*

Nâzım Hikmet.

Evi Yahut Merhumun Hanesi isimleriyle kitaplaştırmıştı. Hüseyin Avni Şanda'nın *Bir Yarım Müstemleke Oluş Tarihi* adlı eseri de bu yıl basılmıştı. *Kadro* dergisi çıkmaya başlamış, Haydar Rifat [Yorulmaz] Sovyetler'le ilgili dört kitabın çevirisini yapmış ve yayınlamıştı. Haydar Rifat'ın *Kapital*'i, *Sermaye* adıyla özetinden çevirdiği 1933 yılında da sol yayınları açısından bir gelişme göze çarpıyordu. Haydar Rifat hem II. Meşrutiyet'te çevirdiği *Sosyalizm* kitabını hem de *Stalin* adlı kitabı bu yıl yayınladı. Kerim Sadi "İnsaniyet Kütüphanesi" yayınlarına devam etti. Kerim Sadi, *Ahmet Haşim* kitabı dışında yayın yapmadı. 1935 yılında sol yayınların daha fazla arttığı hemen göze çarpar. Kerim Sadi *İnsaniyet Kütüphanesi* serisinde *Şevket Süreyya'nın Hatalarına Dair I. ve II. cüzler*, *Bir Münekkidin Hataları*, *Bir Şakirdin Hataları*, *Felsefe'nin Sefaleti*, *Bir Profesörün Hataları*, *Bir Mütercimin Hataları*, *Anti-Antimarksizm-İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Profesörlerinden Kessler'e Reddiye ve Tarihi Bir Vesika* adlı 10 eserini bu yıl yayınladı. Ayrıca Muhittin Birgen, Engels'in *Ailenin Devletin Özel Mülkiyetin Kökeni* adlı eserini *Cemiyetin Asılları* adıyla yayınlarken, Sabiha Sertel'in *Kautsky'ye Göre Sosyalizm-Sınıf Kavgası (Erfurt Programı)*'nı ve Haydar Rifat'ın *Lenin'in Devlet ve İhtilal* adlı eserleri de bu yıl yayınladı.

1935 yılı Türkiye Sovyetler Birliği ilişkileri açısından tam anlamıyla bir doruk noktasıdır. Ekonomik ve siyasi ilişkiler kadar akademik, kültürel ve sportif ilişkiler de artmıştır. Sovyet ressamları Ankara'da sergi açarken, Türk sanatçıları Sovyetler'de konserler vermektedir. Tiyatro dahil ilişkiler yoğunlaşmıştır. Sporcu kabileleri gelmekte, müsabakalar düzenlenmekteydi. Sovyetler İçişleri'den pamuk alırken, Sovyet kredileriyle mensucat fabrikaları kuruluyor, Kayseri Fabrikası'nın montajı için Sovyetler'den 40 amele geliyordu. 1935 yılında sol yayınlarda müthiş bir artış gözlenmişti. Kerim Sadi *İnsaniyet Kütüphanesi*'nden *Karl Marx, B. Hil-*

mi Ziya Tercüme Yanlıları ve Tefekküratı Felsefisi, Edebiyat-ı Cedide'nin Kahramanları ve Hüseyin Cahid'e Cevap, Bir Mütercim Hataları II ve III. cüzler, Profesörlerimiz Marx'ı Nasıl Anlıyor? İş Ücreti Nedir?, Hanri Barbüs, I- Marksizm "afyon" mudur?, II- Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hataları, III- "Marksist"lerimiz Marks'ı

Sabiha Sertel.

Nasıl Baltalıyor?, G. Plehanof: Tarihe Maddeci Bakış, Tarihi Bir Vesika adlarıyla tam 10 kitap yayınlamıştı.

Hikmet Kıvılcımlı, Hasan Âli Ediz ve Eczacı Vasıf ile birlikte TKP adına "Marksizm Bibliyoteği" ismiyle bir seri kurmuş ve Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsi ile Tarihi Materyalizmce Bir Çağ Psikolojisinin Sentetik Karakteristiği adıyla ikisi telif beşi tercüme yedi kitap yayınlamıştır. Çeviriler arasında Marks'tan Gündelikçi İş ile Sermaye, Lenin'den K. Marks'ın Hayatı, Felsefesi, Sosyolojisi ve Ekonomi Politikası, Sosyalizmi, Taktiği; Lenin'den Emperyalizm, Geberen Kapitalizm ve bir derleme olan İnkılapçı Münevver Nedir? Hanri Barbüs bunlar arasındadır.

Sabiha Sertel August Bebel'den Kadın ve Sosyalizm, Ahmet Ağaoğlu Kropotkin'den Etika, Esat Adil Müstecaplıoğlu Bütünün İçtimai Mezhepleri, Lenin, Buharin ve Stalin'in çeşitli yazıları Komünizm, Ulusallık Müstemlekecilik altında çevrilir. Haydar Rifat'ın, Engels'ten Hayali Sosyalizm İlmi Sosyalizm, Stalin'den Nazari ve Ameli Lenin Mezhebi gibi çevirileri çıkar. Nâzım Hikmet Taranta Babu'ya Mektuplar'ı bu yıl yayınladı.

1936'da Kerim Sadi'nin İnsaniyet Kütüphanesi'nden Semiha Uzunhasan'ın hazırladığı Kadın Gücü, Lenin, "Kapital'dan

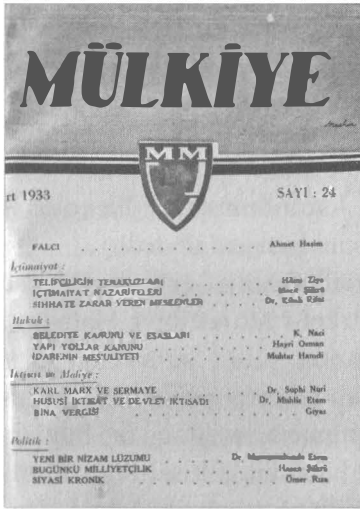
Hülasalar”, *Mukaddes Ordugâh*, Marks-Engels-Lenin Enstitüsüne Açık Mektup ve Manifest adlı eserler yayınlanıyordu. Bunlara 1938’de –daha sonra yasaklanacak olan– *Kapital Tercümesi Hakkında* ve “*Ekonomıcılık*” Efsanesi adlı eserleri eklenecekti. Marksizm Bibliyoteği ise altı kitap yayınlamıştır. Hikmet Kıvılcımlı’nın Marksizm Kalpazanları Kimlerdir? Tip No. 1- Kerim Sadi, Hasan Âli’nin Sovyetler’de Stahanof Harekâtı ile Stalin Diyor ki, İspanya’da Neler Oluyor?, Engels’ten Lüdvig Föyerbah ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu adlı kitaplardır. Fatma Nudiye Yalçı da Emekçinin Kütüphanesi adıyla bir Kütüphane kurmuş ve Engels’ten Marksizm Prensipleri, Marks’tan Enternasyonal İşçiler Cemiyeti Açış Hitabeti, Engels’ten Maymunun İnsanlaşması Projesinde Emegin Rolü adlı eserleri yayınlamıştır. Nâzım Hikmet Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin Destanı’nı yayınlarken, Sabiha Sertel V. Adoratski’den Diyalektik Materyalizm, Marksizmin-Leninizmin Nazari Temelleri ve Molotov’dan Yeni Sovyet Rusya ve Esas Teşkilat Kanunu adlı eserlerini yayınlamıştı.

İşte 1930’ların ilk yarısındaki bu ortamda Karl Marx’ın *Kapital*’ini Türkçeye kazandırma girişimleri başlayacaktı. Çeviri girişimleri adeta bir yarışa dönüşecek ve ardından polemiklere tanık olunacak, sert tartışmalar yaşanacaktı.²⁹

Suphi Nuri ve (*Kapital*) Sermaye’nin çeviri çağrısı

Suphi Nuri, Haydar Rifat’ın *Kapital*’i Sermaye adıyla çevirmesinden ya kısa süre önce veya çevirmeye başlamasıyla bu kitaba dair bir makale hazırlamış ve Georges Sorel’in *La decomposition du Marxisme* adlı küçük kitabın belirli bölüm-

29 Bu bilgiler, bu dönemin sol tarihi ve yayınları için en yetkin eser olan Mete Tunçay; *Türkiye’de Sol Akımlar 11925-1935*), Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 123-163’ten derlenmiştir.

Mülkiye dergisi ve Suphi Nuri İleri, 1933.

lerini çevirmişti. Bu çevirinin başına şu düşüncelerini eklemiştir:³⁰

Marx “Sermaye”sini Almanca ve berbat bir üslup ile yazdı. Bu kitabın anlaşılması güçtür. Her okuyan başka mana verdiği gibi, her nesil de onu başka mana anlamak istiyor. Hele bir takımları tarafından pek makul, mantıklı ve fenî olarak kabul edilen bu kitap diğerleri tarafından tezat dolu bir sürü “nas”tan başka bir şey değildir diye kıymetten düşürülmek isteniyor.

“Sermaye” lisanımıza henüz tercüme edilmedi. Bu meşhur eserin aslı olan Almancasından tercüme edilmesini temenni etmeliyiz. Fransız veya İngilizceden değil. Bir de tercümenin bir iktisatçı tarafından yapılması lâzımdır. Yoksa her ecnebi lisanı bilen uluorta bu muazzam işe koyulacak olursa bir türlü “Sermaye”yi okuyup anlayamayacağız.

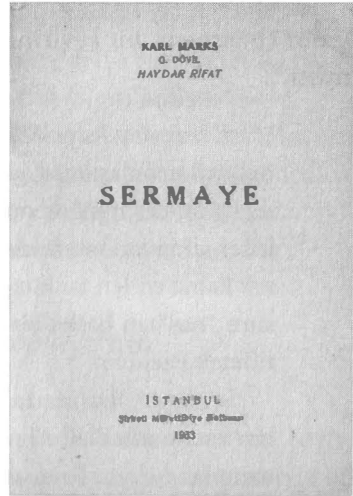
30 Suphi Nuri [İleri], “Karl Marx ve Sermaye”, *Mülkiye*, No. 24, Mart 1933, s. 41-48.

Haydar Rifat ve Sermaye

Cumhuriyet döneminde *Kapital*'i ilk çeviri girişimi Haydar Rifat Yorulmaz'dan gelmiştir. Haydar Rifat, 1933 yılında, bir Fransız sosyalisti olan Gabriel Deville'in Fransızca özet çevirisini *Sermaye* adıyla Türkçeye kazandırmıştır.³¹ En çok hatırlanan çeviri de budur.³² Kitabın künyesi şöyledir:

Karl Marks; *Sermaye* G.[abriel] Dövil [Deville] - Haydar Rifat (Yorulmaz) (İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1933), 305 s. Tefeyyüz Kitaphanesi Kültür Serisi: 7.

Bilindiği gibi 1880'li yıllardan itibaren *Kapital*'in kısaltılmış veya özet çevirileri de yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan biri de Gabriel Deville'in hazırladığı kısaltılmış Fransızca versiyonudur ki birçok dile çevrilmiştir. Ashında De-

Haydar Rifat, *Sermaye* kitabının dış ve iç kapağı, 1933.

31 Gazete ilanı şöyledir: "Yeni Çıktı: KARL MARKS - SERMAYE Tercüme: Haydar Rifat Beyin Şafak kitaphanesi 125 kuruş, posta ücreti alınmaz", *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1933, s. 6.

32 Bir örnek için Yakup Kepenek, "Sermaye", *Cumhuriyet*, 5 Nisan 1999, s. 11.

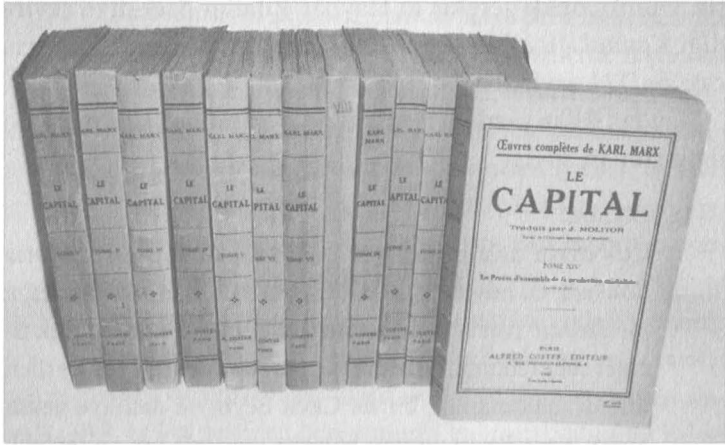
ville'in ilk özet çevirisi 16 sayfalık fasiküller halinde 1884 yılında başlamış,³³ görebildiğim kadarıyla 1897 yılında kitap halinde yayınlanmış ve sonraki yıllarda çeşitli defalar bas-kısı yapılmıştır. Künyesi şöyledir:

Karl Marx'ın *Sermaye* kitabı ilanı,
Cumhuriyet gazetesi, 10 Temmuz
1933, s. 6.

Le Capital de Karl Marx Résumé et Accompagné d'un Aperçu sur le Socialisme Scientifique par Gabriel Deville [Ed: Ernest Flammarion] (Paris: Imprimerie de Lagny, [1897]), 324 s. Bibliothèque Socialiste.³⁴

Haydar Rifat, Gabriel Deville'in hazırladığı 14 ciltlik *Kapital*'i tek ciltte özetlemiş olduğunu ifade etmiştir. Onun 14

Haydar Rifat'ın çevirdiği 14 ciltlik *Le Capital*.

33 http://gallica.bnf.fr/Search?adva=1&adv=1&tri=&t_relation=cb303385015&q=%22Gabriel+Deville%22. Bu bilgi için Erden Akbulut'a teşekkür ederim.

34 <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k680949.r=%22Le+Capital+de+Karl+Marx+R%C3%A9sum%C3%A9+et+Accompagn%C3%A9%22.langEN>

cilt olarak zikrettiği, aslında *Kapital*'in 3 cildinin toplam 14 kitap halinde yayınlanmış hali olmalıdır.³⁵ (*Kapital*'in 1967'de tamamlanan ve Sol Yayınları'nın bastığı, çevirisini Mehmet Selik'in üstlendiği Birinci Cildi de beş kitap halinde yayınlanacaktır.) Gerçekten de, fotoğrafını bu sayfalarda da görebileceğiniz, Fransızca 14 ciltlik bir baskısı bulunmaktadır. Ama onun bu ifadesi bile –aşağıda değineceğim üzere– eleştirilere konu olacaktır. Unutmamak gerekir ki Haydar Rifat'ın özet diye çevirdiği *Kapital* ilk cildin kısaltılmış halidir ki bunun Fransızcası da 324 sayfadır!

Haydar Rifat yazdığı “Önsöz”de *Kapital*'in çevrilmesi ile ilgili şunları söyler:

ÖNSÖZ

Çok derin düşününlerden olup, içtimai ve siyasi hayatta dünyada en büyük zelzeleyi yapmış bulunan *Karl Marks*'ın mezhebine dair hukuk fakültesinde, mülkiyede, yüksek ticaret mektebinde, Ankaradaki hukuk mektebinde verilen küçük malûmattan, bir de Cavit Beyin ve dahiliye vekili Şükrü Kaya Beyin umumi bahisler arasında beş on sayfalık tercümelerinden başka bizde bir şey yoktur.

ÖNSÖZ

Çok derin düşününlerden olup içtimai ve siyasi hayatta dünyada en büyük zelzeleyi yapmış bulunan *Karl Marks*'ın mezhebine dair hukuk fakültesinde, mülkiyede, yüksek ticaret mektebinde, Ankaradaki hukuk mektebinde verilen küçük malûmattan, bir de Cavit Beyin ve dahiliye vekili Şükrü Kaya Beyin umumi bahisler arasında beş on sayfalık tercümelerinden başka bizde bir şey yoktur.

Karl Marks'ın şahıscısı olan sermaye belli başlı her dile çevrilmiş, bunun bütün medeni memleketlerde âlema tarafından müteaddit, muhtelif şerhleri, tefsirleri yapılmıştır. Bir derecede ki, hukukdar şerh ve tefsir vucudunda kitapların mecmua hakkında yoktur; bu tercümciler, şerhler, tefsirler ve “*Marks* kitapçısı”, gibi namlarla çıkarılan ve ayrı ayrı âlimler tarafından ayrı ayrı bahislerine dair basılan eserler başlı başına hinalar doldurabilir.

Memleketimizde bir tarafa rubu asırdan fazla bir zamanırlı maliye, iktisat kürsilerini şerhle dolup duran, diğer tarafa, Avrupa'da yepyeni bir tahsil ve iktisat doktoru payesi olarak aç beş senedenberi dönmüş bulunuyor. Bu bahse müteallik letâbbilerini aul kaynaklarında, tatbiki yerlerinde pek ciddi surette yitiren bir kaç mütehasşsımız varsa da bu muhterem zevat birervadide beklenen mesailer arasında henüz bu muhallet kitapları tercümeyle başlanmamışlardır.

“Önsöz”, *Sermaye*, Haydar Rifat, s. 1.

35 Haydar Rifat'ın 14 kitaplık dediği muhtemelen Alfred Costes tarafından yayınlanmış olan Fransızca *Le Capital* (14 Tomes - Complet). Traduit par J. Molitor, précédé d'une introduction à l'ensemble du marxisme par Karl Ka-
utsky (Paris, 1930).

Ben şu boş günlerimde bir terciğe kıldım ve 14 cildlik *Sermaye'nin Gabriel d'öhl* tarafından toplanmış sadık bir hülsasını tercüme ve neşir ediyorum.

Bu hülsas rıd'et görürse anaç XIV cildi 934 de başliyerek ve her sene dördüncü tercüme ve neşir sureti 937 haziranı nihayetinde bitirmiş olacaktır.

Bu küçük tercümeyle yaparken cpey zahmellere girdim. Yeni, yalut hıze yeni fihrlere yeni kelimeler bulmak lazımdı; deri yalnız dilimizin yeni gidişine göre türkçe karşılık bulmaya dair tabii enilşeden değil, herhangî bir karşılık bulmaktaki güçlükten ileri geliyordu.

Bu kelimelerden, tabirlerden bir kısmı ilkdefa kullanılıyordu; bir kısmı son beş on sene içinde başka kelime ve tabirlerle ifade edilmişlerdi, halde bunları ben değıştiriyordum. Evinden adeta hiç çıkışını yoktur, ulamaz olup çıkış olmasa da mülaakere edilebilecek şahsiyetler yok denilecek bir tabiidir.

Bu dikenli, zarp, çorak vadede; şu veya bu suretle yanlış sapmış yollar oluışu okuyucularının beni o noktalarda takip etmemelerine medar olmak üzere kitabın her basılan formasyonun birer taneşil basılır basılmaz bizde bu şübede okunmuş, düşünmüş, yazmış ve bazan da okunmuş oluışla maruf nevaltan isimleri aşağıya yazılmış olanlara gönderdim. Lüzum gördükleri taktirde muştı fikir ve mülaakelerinden istifade ederiz.

1. — Ağa oğlu Ahmet Bey, Tarihçi, müderris
2. — Akif Bey, İktisadiyatçı

3. — Aynizade Talsin Bey, İktisadiyatçı, müderris
4. — İbrahim Fazil Bey, " müderris
5. — İsmail Hüseyin Bey, " kadrocu
6. — Hamdi Bey, İktisadiyatçı, limarçı
7. — Hilmi Ziya Bey, içtinaiyatçı, müderris
8. — Şekip Bey, nihyatçı " "
9. — Şevket Süreyya Bey, İktisadiyatçı, kadrocu
10. — Mithat Rıca Bey, Almanyadan makine doktoru, mühendis
11. — Muhlis Eşkeni Bey, Almanyadan İktisat doktoru
12. — Münir Bey, İktisadiyatçı, müderris
13. — Nizameddin Ali Bey, " müderris
14. — Vedat Nedim Bey, İktisat doktoru, kadrocu
15. — Vehbi Bey, ticaret odası umumi kütübi, İktisadiyatçı.

Ben kendî herabıma dikkatli olmak, yorumlamak, tahammül göstermek hususlarında lüzum ememiye çalıştım. Ben okuyucularına, tettebbü crabına yar olabilmış bulursam elveriş.

Haydar Rifat

Tayvikiye Hanı 21 - 6 - 933

"Önsöz", *Sermaye*, Haydar Rifat, s. 2-3.

Karl Marks'ın şahaseri olan *Sermaye* belli başlı her dile çevrilmiş, bunun bütün medeni memleketlerde ülema tarafından müteaddit, muhtelif şerhleri, tefsirleri yapılmıştır. Bir derecede ki, bu kadar şerh ve tefsir mukaddes kitapların mecmuu hakkında yoktur; bu tercüme, şerhler, tefsirler ve "Marks kitapanesi" gibi namlarla çıkarılan ve ayrı ayrı âlimler tarafından ayrı ayrı bahislerine dair bastırılan eserler başlı başına binalar doldurabilir.

Memleketimizde bir tarafta rubu asırdan fazla bir zamandır maliye, İktisat kürsülerini şerefle dolduran, diğer tarafta Avrupa'da yepyeni bir tahsil ile İktisat doktoru payesi alarak üç beş seneden beri dönmüş bulunan, yahut bu bahse müteallik tettebbülerini asıl kaynaklarında, tatbik yerlerinde pek ciddi surette yürüten birkaç mütehasssılarımız varsa da bu muhterem zevat birer vadide sebkeden mesaileri arasında henüz bu muhallet kitapları tercemeye başlamamışlardır. (s. 5)

Ben şu boş günlerimde bir tecrübeye girdim ve 14 cildlik *Sermayenin Gabriel dövil* [Deville] tarafından toplanmış sadık bir hûlasasını tercüme ve neşrediyorum.

Bu hûlâsa rağbet görürse anaç XIV cildi 934 de başlayarak ve her sene dördünü tercüme ve neşir suretiyle 937 hâziranı nihayetinde bitirmiş olacağım.

Bu küçük tercümeyi yaparken epey zahmetlere girdim. Yeni, yahut bizce yeni fikirlere yeni kelimeler bulmak lâzımdı; dert yalnız dilimizin yeni gidişine göre Türkçe karşılık bulmaya dair tabii endişeden değil, herhangi bir karşılık bulmaktaki güçlükten ileri geliyordu.

Bu kelimelerden, tabirlerden bir kısmı ilk defa kullanılıyordu; bir kısmı son beş on sene içinde başka kelime ve tabirlerle ifade edildikleri halde bunları ben değiştiriyordum. Evimden adeta hiç çıktığım yoktur. İltizam edup çıkmış olsam da müzakere edilebilecek şahsiyetler yok denilecek haldedir.

Bu dikenli sarp ve çorak vadide; şu veya bu suretle yanlış sapdığım yollar olmuşsa okuyucularımın beni o noktalarda takip etmemelerine medar olmak üzere kitabın her basılan formasından birer tanesini basılır basılmaz bizde bu şubede okumuş, düşünmüş, yazmış ve bazen da okumuş olmakla maruf zevattan isimleri aşağıda yazılmış olanlara gönderdim. Lüzum gördükleri takdirde musip fikir ve mütelealardan istifade ederiz:

- 1.- Ağa oğlu Ahmet Bey, tarihçi müderris
- 2.- Akif Bey, iktisadiyatçı (s. 6)
- 3.- Aynî zade Tahsin Bey, iktisadiyatçı, müderris
- 4.- İbrahim Fazıl Bey, iktisadiyatçı, müderris
- 5.- İsmail Hüsrev Bey, iktisadiyatçı, kadrocu
- 6.- Hamdi Bey, iktisadiyatçı, limancı
- 7.- Hilmi Ziya Bey, içtimaiyatçı, müderris
- 8.- Şekip Bey, ruhiyatçı

9.- Şevket Süreyya Bey, iktisadiyatçı, kadrocu

10.- Mithat Rıcaı Bey, Almanyadan makine doktoru, mühendis

11.- Muhlis Ethem Bey, Almanyadan iktisat doktoru

12.- Münür Bey, iktisadiyatçı, müderris

13.- Nizameddin Âli Bey, iktisadiyatçı, müderris

14.- Vedat Nedim Bey, iktisat doktoru, müderris

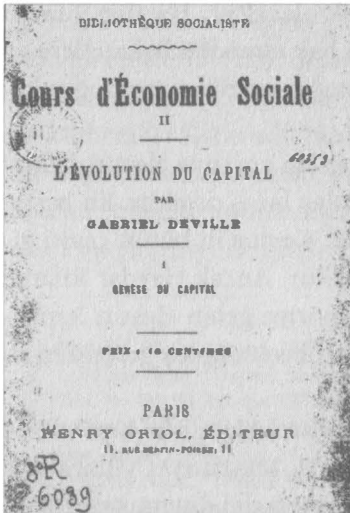
15.- Vehbi Bey, ticaret odası umumî katibi, iktisadiyatçı

Ben kendi hesabıma dikkatli olmak, yorulmamak, tahammül göstermek hususlarında kusur etmemiye çalıştım. Bazı Okuyucularıma, tettebbu erbabına yar olabilmiş bulursam elverir.

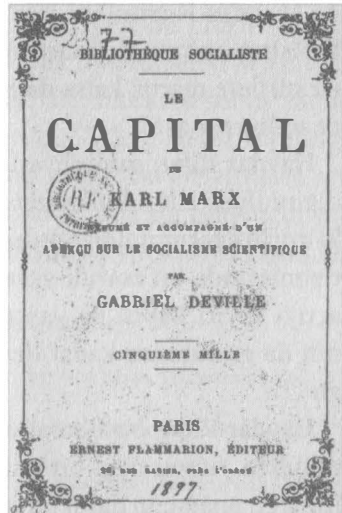
Haydar Rifat

Teşvikiye 21-6-933 (s. 7)

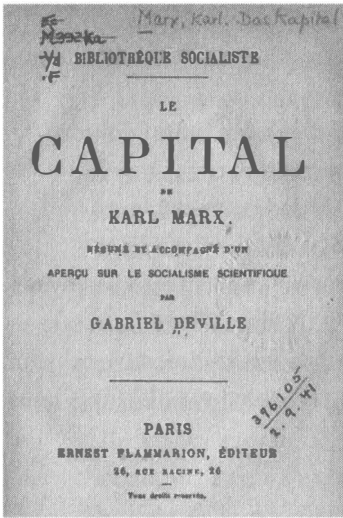
Haydar Rifat, karşılaştığı en büyük zorluğu şöyle ifade etmişti: “yeni fikirlere yeni kelimeler bulmak lâzımdı; dert yalnız dilimizin yeni gidişine göre Türkçe karşılık bulma-

Gabriel Deville, *Kapital*, ilk fasikül, 1884.

Gabriel Deville, *Le Kapital*, 1897.

Gabriel Deville, *Kapital*, 1933.

ya dair endişeden değil, herhangi bir karşılık bulmaktaki güçlükten ileri geliyordu. Bu kelimelerden, tabirlerden bir kısmı ilk defa kullanılıyordu; bir kısmı son beş on sene içinde başka kelime ve tabirlerle ifade edildikleri halde bunları ben değiştiriyordum” demekte çok haklıydı. Zaten ona gelen eleştirilerin başında bu terminoloji seçimi geliyordu. Hiç kuşku yok ki Haydar Rifat’ın *Kapital*’i özet olarak da olsa, ikinci el olarak da olsa çevirme cesareti Tür-

kiye’de hem sosyalizm hem de Marksizm açısından yepyeni bir devri açıyordu. Türkiye sol entelijansiyasının gündeminde Marx’ın *Kapital*’ini çevirmek olacaktır. Haydar Rifat’ın başlattığı terminoloji tartışması hak etmediği hakaretlere ve eleştirilere maruz kalsa da *Kapital*’in çevrilmesine doğru kapı açılmıştır artık.

Haydar Rifat, samimiyetle, yaptığı çeviriye eleştiri beklediğini ifade eder. Kalkıştığı iş kolay bir iş değildir. En baştaki zorluk terminoloji sorunudur. *Kapital*’in bütün çeviri girişimlerinde bu zorluk yaşanacaktır. Ancak Haydar Rifat’ın açtığı çeviri kapısı da yaptığı çeviriye gelen eleştiri kapısının da günümüze kadar devam edecek olması gerçekten ilginçtir.

Haydar Rifat, bir liberal olarak Karl Marx’ı da *Kapital*’i de oldukça önemseyen bir isimdir. II. Meşrutiyet yıllarından itibaren anarşizm dahil birçok konuya ilgi duymuş ve yüzün üzerinde çeviri yayınlamış, kültür hayatına ciddi katkı yap-

mış ilginç bir entelektüeldir. Stalin'den Mussolini'ye, birçok temel kitabı Türkçeye kazandırmıştır. 1930'ların ilk yarısındaki liberal havayı ilk hisseden ve harekete geçen isimdir. Ancak bu demokrasi havası uzun sürmeyecek, 1936 yılında son bulacak, 1938'de ise sertleşecektir.

Basında *Kapital* polemliği: Bülent Nebil ve *Sermaye* eleştirileri

Haydar Rifat'ın *Sermaye* adıyla çevirdiği *Kapital* çevirisine ilk eleştiri dönemin Ağaoglu Ahmet'in başmuharrirliğini yaptığı *Akın* gazetesinde çıkar. Bülent Nebil imzalı ve "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair" başlıklı ve dört sayı süren makale dizisi Haydar Rifat'ın çevirdiği metni sert şekilde eleştirmektedir.³⁶ Bülent Nebil o güne kadar basında tanınan bir isim değildir. Yazdığı eleştiri dikkat çekmekte gecikmez ve fakat kimliği meçhul kalır. Ta ki Kerim Sadi'nin 1934 yılında *Bir Mütercimin Hataları* başlığı ile yayınladığı broşüre kadar. Aşağıda göreceğimiz gibi, bu broşür yayımlandığında Kerim Sadi, dolaylı olarak Bülent Nebil'in aslında kendisi olduğunu itiraf eder. Eleştiriler bittikten sonra Makine Mühendisi Salim adlı bir okuyucu, Bülent Nebil'in yaptığı bu eleştirileri eleştiren bir mektup yollar. Bu eleştirilerin ardından "makine mühendisi Salim Bey" adlı bir okuyucu, yapılan bu eleştiriye de eleştiren bir yazı yayınlar.³⁷ Bu isim de

36 Bülent Nebil, "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair-1", *Akın*, No. 82, 18 Ağustos 1933, s. 2.

Bülent Nebil, "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair-2", *Akın*, No. 84, 20 Ağustos 1933, s. 2.

Bülent Nebil, "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair-1", *Akın*, No. 89, 25 Ağustos 1933, s. 2.

Bülent Nebil, "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair-1", *Akın*, No. 90, 26 Ağustos 1933, s. 5.

37 Makine Mühendisi Salim; "Tenkid-Sermaye Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair", *Akın*, No. 92, 28 Ağustos 1933, s. 2.

İlk çeviri ilk eleştiri:

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları*

Haydar Rifat'ın çevirisi yayımlandıktan sonra yukarıda söz ettiğim gibi gazete ve dergilerde bu konuda çeşitli yazılar çıkmış ve polemikler yapılmıştır. Ancak asıl polemik Kerim Sadi ile yaşanacaktır. Kerim Sadi, Haydar Rifat'ın çeviri yanlışları üzerine *Bir Mütercimin Hataları* adıyla 3 ayrı cüz/broşür –dizisi– yayınlar.³⁸

İlk broşürden itibaren sert eleştiriler yöneltir. Kerim Sadi yayınladığı broşüre şu cümlelerle başlar: “Haydar Rifat B. Hatalarına dair neşrettiğim dört makaleye hakimane bir sükûtle mukabele buyurduğu gibi, himmet beklediği zevat da ona imtisal etmediler. [Yalnız Makine Mühendisi Salim B. İsminde bir zat “Akın” gazetesinde, Haydar Rifat B[ey]. ['] i müdafaa yollu ve şedidülmeal bir mektupla münekkide hücum etti. Müşarünileyhe verdiğim cevap emsaline bir ibret dersi teşkil edecek mahiyette olup intikatnamenin sonuna zeylen ilâve edilmiştir.”]³⁹

Gerçekten de “makine mühendisi Salim Bey” ismiyle ve kim olduğu bilinmeyen bu kişi *Akın* gazetesinde Haydar Rifat'ı savunan yazısına Kerim Sadi, broşürün sonunda cevap

38 Sırasıyla broşürler şunlardır:

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* [Cüz: 1], *Haydar Rifat B. in G. Deville'den Tercüme Ettiği “Sermaye” Unvanlı Eserin Hatalarına Dair. Zeyil: Makine Mühendisi Salim Bey'e Cevap* (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1934), 16 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 11.

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* [Cüz: 2], *B. Haydar Rifat'ın G. Deville'den Tercüme Ettiği “Sermaye” Unvanlı Eserin Hatalarına Dair. Zeyil: Makine Mühendisi B. Salim'e Cevap* (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1935), 16 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 17.

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* [Cüz: 3], *Makine Mühendisi B. Salim'e Cevap ve Haydar Rifat'ın Müellife Mektubu Bu Cüzdedir* (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1934), 20 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 19.

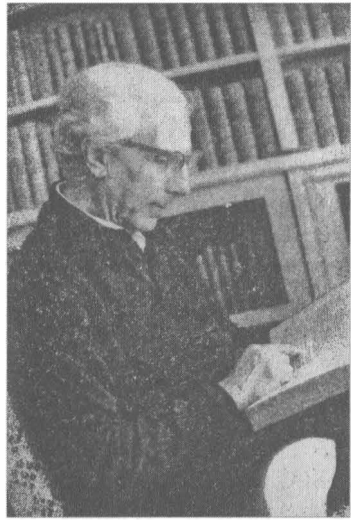
39 Kerim Sadi; *Bir Mütercimin Hataları* [Cüz: 1], *Haydar Rifat B. in G. Deville'den Tercüme Ettiği “Sermaye” Unvanlı Eserin Hatalarına Dair. Zeyil: Makine Mühendisi Salim Bey'e Cevap* (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1934), s. 1.

vermiştir. İlginçtir “makine mühendisi Salim Bey” ismi ve bu yazısı ikinci kez 1950’deki *Yeni Baştan* dergisindeki *Kapital* yazıları sırasında da gündeme gelecek, yine Kerim Sadi aynı cevabı orada da yayınlanacaktır ki aşağıda değineceğim.

Bu broşürlerin yayını sonrasında da tartışmalar devam edecektir. Kerim Sadi eleştirilerini beş noktada toplar. Birinci olarak Haydar Rifat’ın önsözde teşekkür ettiği isimlere sataşır ve bu “maruf zevatın” çeviri hatalarını fark etmemelerini alaya alır. İkincisi *Kapital*’in Haydar Rifat’ın belirttiği gibi 14 değil, 3 ciltlik bir eser olduğunu belirtir. Aslında buradaki fark cilt ve kitap farkı olabilir. Mesela birinci cildin Türkçe 1966’daki ilk çevirisinde olduğu gibi 5 kitap olması ve diğerlerinin de kitap olarak zikredilmesi 14 kitap (dolayısıyla 3 cilt) olabilir. Bu farkın üzerinde durulmamış. (Cüz-1, s. 2-3)

Üçüncü olarak Haydar Rifat’ın Gabriel Deville’in 14 ciltlik *Kapital*’ini değil, tamamı 3 cilt olan *Kapital*’in ilk cildinin özetini yaptığını yazar. Bu özetin yapıldığı dönemde *Kapital*’in daha ikinci ve üçüncü ciltlerinin çıkmadığını ifade eder. (Cüz-1, s. 5)

Dördüncüsü eserin eksik çevrildiğini, atlanan yerler olduğunu kanıtlar. (s. 6-7) Beşinci ve sonuncusu metindeki fahiş çeviri hataları üzerinde durur. Özellikle İkinci Cüz’de hele bazı yerlerde cümle cümle ve uzun uzadıya çeviri hatalarına işaret eder. Sözcük, kavram ve deyim çevirilerinin yan-

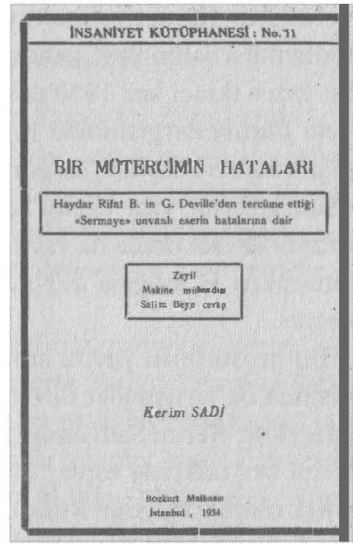
Kerim Sadi [Nevzat Cerrahlar].

lıları üzerinde uzun uzadıya durur. (Cüz-1, s. 7-16) İkinci cüz tamamen bu eksik ve ya yanlış çeviri hataları üzerine yazılmıştır.

Sert eleştirilerine üçüncü ve son broşürde de devam eden Kerim Sadi broşürün hemen girişinde şunları yazar.⁴⁰

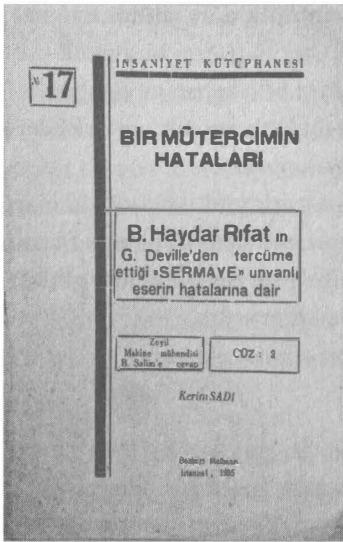
İkinci cüzün intişarından sonra, B. Haydar Rifattan, aşağıdaki mektubu aldık. İntikatlarımıza karşı, kürsüden ayrılan Ordiner profesör Mehmet Ali Ayni ve profesör Vehbi ze-

vatin hatalarını şifahen itiraf ettikleri; İsmail Hakkının Yeni Adam'daki hücumuna istihfafla güldükten sonra fikir münakaşalarından tat aldığını söyleyen Doktor Keslerin, tamamen ilmi bir polemik karşısında aciz kalarak, otoritesinin kırıldığından bahisle İçbakanlığına şikayeti; Hikmet Kıvılcımın ise, samimi davranmayarak Marksın son derece basit bir yazısını çevirirken işlediği yanlışlardan yalnız bir tanesine kağıt yapıştırıp düzelttiği; Doçent Mahmut Sadinin gülünç muğalatası; Şevket Süreyya denilen sabık –bolşeviğin mahkemeye baş vuruşu ve nihayet Babanzade ile Hilmi Zıyanın şaşkın sü-kutu göz önüne getirilirse hakşinas ve mahviyetperver mü-tercimin gösterdiği centilmenliğe– kalem çatışmalarının in-kişafı ve ilmi kritiğe karşı beslenmesi icap eden müteşekkiri kalmamak kabil değildir. K.[erim] S.[adi] (s. 1)

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları*, Cüz: 1, 1934.

40 Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* Cüz: 3, *Makine Mühendisi B. Salim'e Cevap ve Haydar Rifat'ın Müellife Mektubu Bu Cüzdedir* (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1934), 20 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 19].

Kerim Sadi, *Bir Mütercim'in Hataları*,
Cüz: 2, 1934.

Kerim Sadi, *Bir Mütercim'in Hataları*,
Cüz: 3, 1934.

Kerim Sadi yine üçüncü broşüre Haydar Rifat'ın kendisine yazdığı bir mektubu da eklemiştir. Haydar Rifat mektubunda ilk iki broşürdeki sert eleştirilere oldukça nazık şu cevabı verecektir:⁴¹

Haydar Rifatın Mektubu

Muhterem efendim

Benim tercümem hakkında yazdığınız iki risaleyi bir kitapçı ve bir matbaadan yollamışlar, gördüm: Okumak gayretinizi, dikkat ve ihatanızı bizde nadir meziyetlerden addederim. Hülâsa tekrar basılırsa o münasebetle tercümeyi yeniden gözden geçirir ve isabet ettiğine kani olacağım fikirlerinizden istifadeye bakarım. Şimdilik meşbu bir halde olduğumdan, o zaman dikkatlice okurum.

41 "Haydar Rifat" [Kerim Sadi, *Bir Mütercim'in Hataları* Cüz: 3, *Makine Mühendisi B. Salim'e Cevap ve Haydar Rifat'ın Müellife Mektubu Bu Cüzdedir* (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1934) (s. 2).

Bu yaz Avrupada Sermayenin ilk dört cildini tercüme etmek ve yollayıp bastırmak isterim. Gerçi bu büyük eserin bizde masrafının onda birini bile kapatamayacağını bilirsem de aslını tekmlil olarak dikkatli tercüme ve terk edersem müteselli olarak ölmüş bulunurum.

Gerçi eşyaya mata, emtia demek gibi ısrar ve iddiaları hoş bulmadım. Fakat yaptığınız işin mebrur olduğu fikrindeyim. Himmetinize şükran hatırası olarak elimin altında bulunan eserlerden altı tane takdim ettim.

Bilvesile selam ve hürmetler ederim efendim.

2-4-935

Kerim Sadi, üçüncü broşürde de Haydar Rifat'ın çeviri yanlışlarını eleştirmeye devam etmiş, hatta bir "doğru-yanlış" cetveli bile hazırlamıştır. Eleştirilerinin sonuna doğru Haydar Rifat'ın yaptığı bir isim karışıklığını da vurgular:

...delicesine serbest mübadele taraftarı olan M. de Molinari ile "iktisadiyatçılardan Merivale" AYNİ şahıs olabilir mi? Haydar Rifat Bf., gaflet uykusundan uyanınız! Çocuklara Elfülleyle velleye anlatmıyorsunuz, irfanınıza itimat ile "Sermaye"nin "hülasai kâmile"ni dinlediğine zahip olan okurlarımıza Marks'ı naklediyorsunuz. Uyanınız, M. de Molinari –affınıza güvenerek söylüyorum– iktisadiyatçılardan "Merivale" değildir, başka adamdır yani bir diğer kimmesnedir. Anlatabiliyor muyum efendim?

şeklinde bu isim karışıklığını dile getirir. (Cüz: 3, s. 10-11) Sonsöz olarak da çeviriyi başarısız ve daha kötüsü çarpıtılmış olarak niteler. (Cüz: 3, s. 12-14)

Anlaşılan o ki Haydar Rifat, 14 kitaplık *Kapital*'in tamamını 1934 yılından başlayarak ve her sene 4 kitabını çevirerek 1937'de tamamlamayı planlamış olmakla birlikte gelen bu sert eleştirilerden sonra vazgeçmiş olmalıdır.

“Makine Mühendisi Sâlim Bey”

Kerim Sadi, üçüncü broşürde Haydar Rifat'ın yanı sıra polemğe katılan bir isme, “Makine Mühendisi B. Salim’e Cevap” başlığı ile çok sert bir yazı yazmıştır. Cevaba konu olan yazı Salim'in Haydar Rifat'ın çevirisine karşı Kerim Sadi'yi hedef alan *Akın* gazetesinde (28 Ağustos 1933) yayınlanmıştır. Bu isim ilgi çekicidir, 1950'de bir kez daha karşımıza çıkacaktır.

“Makine Mühendisi Sâlim Bey” yukarıda söz ettiğim *Akın* gazetesinde şu yazıyı yazmıştır:

Muhterem Efendim;

Yukarıdaki serlâvha altında yazılan satırları okudum. Sermaye mütercimin dediği gibi ondört cilt üzerine basılmış mıdır, yoksa yalnız üç cilt midir? Mütercimin neşrettiği hûlasası mıdır? Bu ve iki tarafa ait birkaç terceme parçalarından hangisi daha iyidir? Yahut marıhandise kelimesine herkesin bildiği şekilde mûnekkidin dediği gibi meta ve emtaa mı demeli, yoksa Haydar Rifat beyin ihtiyar ettiği gibi eşya deyip geçmeli mi buralar hakkında ben bir şey söyleyecek değilim.

Yalnız tenkidde bir fıkranın ihtisasıma taallûku itibariyle okuyucularımızı o nokta hakkında tenviri bir vicdan borcu addederim.

Tenkitten o noktayı aynen alıyorum:

Haydar Rifat beyden aynen:

‘Bu mesele 19 uncu asrın başlangıcında torna aynası ica-diyle hallolundu. Çok geçmeden iş kendi kendine gibi yürüdü. s. 144’

Tenkit makalesinden keza aynen:

“Mütercimin ikinci müstakil cümlesine mukabil fransızcada şu var: (par l'invention du chariot du tourqui...)

Ne ‘Chariot du tor!!!’”

Bu kadar. Yani chariot du tour tabirinin tercemesiyle itiraz olunuyor. Buna üç kere taaccüp işaretile hayretler ediliyor. Fakat doğru bulunmayan bu tabirin mukabili de konmuyor. Hem torna aynası tercemesiyle eğleniliyor, hayretler ediliyor, iyi bulunmuyor ve aynı zamanda dört nala kaçır vaziyette tenkit sahasından da kaçılarak bir zifos atmak, gireltmek, iyi bulunmayan tabiri paralamak... Hem bağıra bağıra kaçmak işi gürültüye getirmek... Hem de meraklı okuyuculara acıyıp iyi kötü o tabirin yerine daha iyisini göstermemek var. Bunu malûl ve nalâyık bir hareket buldum. Ben ihtirasıma, makine mühendisi olmaklığıma binaen bu eksigi tamamlamak suretiyle bir hizmet edeceğim, muteber gazetenizde bitarafılığına binaen bunu okuyucularınıza sununuz.

Bir kere mûnekkidin dediği gibi tor değil, tornadır. Tour makinecilikte torna manasına da gelir.

Sonra asıl atlanan, asıl meselenin can damarı olan harist du tour tabirine gelince bunun makinecilikte de, dünyada da tek bir manası vardır, türkçede yalnız bu bir mukabili vardır.? O da nedir, bilir misiniz? Haydar Rifat beyin dediği gibi Torna aynasıdır. Eldeki alelâde kamuslarda bu tabir bulunmayacağına göre Haydar Rifat bey nereden buldu bilmem. Her halde tebrik ederim. Bu babda şüphesi olanlara Balatta Süreyya paşa fabrikası müdürü olan makine ve elektrik mühendisi doktoru Atıf beye, Bahçekapıda malûlgaziler üstünde feshane fabrikasının müdürüne makine mühendisine, Hereke fabrikasına, Rumeli şümendiferi tezgahlarına, Anadolu şümendüferi idaresince bu kabil ıstılahları Fransızcalarıyla beraber toplanarak neşir etmiş olan mecmuasına mûracaat etmelerini tavsiye edebilirim.

Tenkit isteriz. Fakat ehlerinden bhusus açık ve hayırkâr tenkit. Bizim anladığımız Haydar Rifat beyin böyle şeylere papuç bırakmayacağını ve kôs dinleyeceğini zannederiz. Fakat itiraz etmek, hem de doğruca birtirniye lâyıık bir ter-

cemeye itiraz etmek, hem de velev münekkidin bildiği yanlış olsun, onu da affetmek kabildir, fakat itiraz ettiği tabirin kendisince doğrusunun ne olduğunu göstermiyerek lâf kalabalığı arasında okuyucuyu meydanda bırakıp kaçmak suretiyle tenkit etmek, bhusus son zamanlarda en güzel en faydalı tercemeleriyle bir çok faydalar temin eden bir kalemi taşta tutmak suretiyle tenkit etmek menfi bir ruha delaleti itibariyle memduh bir hareket sayılamaz. Aksihal içimizdeki çopurluğu dışarıya vurmaya, tenkidi tereddi ettirmeye varır ki, biran evvel bu badireden kurtulmamız lazımdır. Hürmetlerimi teyit ederim efendim.

Makine mühendisi Salim

Kerim Sadi bu eleştiriye yayınladığı üçüncü broşürde cevap vermiştir. Cevap alaycı cümlelerle başlamakta ve devam etmektedir. Cevabın bir kısmını aşağıya aldım:

Muhterem Salim Beyefendi,

Kâfi miktarda cahil olduğum için cehlin güç şey olduğunu bilirdim. Lâkin, cehlinden bihaber olanların kendilerini çok gülünç bir mevkie sokabileceğini ancak paha biçilmez mektubunuzu okuduktan sonra öğrendim: Size bütûn kalbimle teşekkür ederim!

(...)

Ortada torna aynasına itiraz eden yok! “Hayretler eden”, “bu tabiri doğru bulmayan” yok! Müfteri vaziyetine düşmekten korkmadınız mı?

İz’anınıza müracaat ediyorum: “Torna aynası tercemesiyle eğlenen” talihsiz nerededir? Bir sinema perdesindeki gibi “dört nala kaçır vaziyette tenkit sahasından kaçan” bedbaht nerede? Yine sizin namınıza ben cevap vereyim: Fantastik muhayyelinizin zengin ve feyyaz sınırları içinde...

Salim Beyefendi, iddia buyurduğunuz gibi, “asıl atlanan, asıl meselenin can damarı olan torna aynası” değildir. Tabi-

rin sıhhatinden şüphesi olanların eline tutuşturulmak üzere uzun uzun adresler aramakla beyhude vakit kaybedeceğiniz yerde dikkatinizi mevzua çevirseydiniz pek sarıh bir şekilde görürdünüz ki, Haydar Rifat B. in tercemesinde bu tabir birinci cümlede geçiyor. Halbuki biz bu birinci cümleyi tenkidimizin TAMAMILE dışında bıraktık ve torna aynasına hiç dokunmadık. Buna mukabil tenkit masasına yatırdığımız doğrudan doğruya mütercimmin ikinci cümlesi idi.

Neden birinci cümleyi yazdık? Çünkü Haydar Rifat B. bermutat zaruret olmadığı halde, metni ikiye bölerek sakatlamış ve bununla iktifa etmiyerek ikinci cümlede kocaman bir hata irtikap etmişti. İkinci müstakil cümlede irtikap edilen bu hata öyle bir hata idi ki, delilleriyle ispatı icap edince birinci cümlelerin –tabir mazur görülsün– şahit sıfatıyla celbi iktiza ediyordu. Yani verbe pronominal olan “semouvoir” fiilinin faili –Haydar Rifat B. in azizliği yüzünden– birinci cümlede kalmıştı. İşte, sırf bu faili göstermek için birinci cümleyi de aynen yazdık ve yazmağa mecburduk. Fakat cümlede itiraz edilecek bir nokta görmediğimiz için cümleyi tenkit harici bıraktık.

Neden, hatasını teşrih ettiğimiz ikinci cümlelerin Fransızcasını yani metinde yekpare cümlelerin son kısmını yazarken bu kısmın evveline parantez açarak ilk kısmın bir parçasını koyduk? Çünkü aradığımız fail yani torna aynası orada idi.

Haydar Rifat B. “iş kendi kendine gibi yürüdü” diyor. “se mouvoir” yürümek değildir. Harekete gelmek demektir. Ve metinde, hiç bir suretle, “kendi kendine gibi yürüyen bir iş” mevzubahs edilmemiştir. Metinde mevzubahs edilen “iş” değil torna aynasıdır. Torna aynası ise yürümez; fakat otomatik olarak müteharrik hale gelir. G. Deville’in “se mouvoir lui mem”den kastettiği mânâ da işte budur: yani torna aynasının otomatikleşmesidir.

(...)

Şimdi ayağınız suya değdi mi, Salim Beyefendi? Devirdiğiniz çamın muhayyerül'ukul cesametini görebildiniz mi? Eminim hicabınızdan saçlarınızın köküne kadar kızarmışsınızdır.

Salim Beyefendi size halisane tavsiye ederim bundan böyle bir bahsi iyice anlayıp dinlemeden “eksiği tamamlamak suretiyle hizmet edeceğim,” diye atılmayınız; köşenizde uslu uslu oturmak ve ihtirasınızın dahilinde müfit olmak varken çizmeden yukarı çıkmayınız ve zinhar kalem kavgasına heves etmeyiniz. Biliniz ki tenkit polemik, kalem münakaşası v.s. dediğiniz şeyler çocuk oyuncağı değildir, tıpkı sizin makine mühendisliğiniz gibi bir ihtisastır ve fitri bir kabiliyetten başka uzun mümareseler ve çetin tecrübelere ihtiyaç gösterir.

Mektubunuzu uzun bir ahlak konferansı şeklinde ve hikmeti âmiz nasihatlerle bitirdiğiniz için ben de müsaâdenizle, izinizden yürüyorum. Meşhur meseldir. Öfkeyle kalkan ziyanla oturur, derler. Yalnız siz, muhterem beyefendi, müstesna olarak tehevvrle kaleme sarıldığınız halde bütün ömrünüzde unutmıyacağınız bir ibret dersi ile yerinize oturmuş oluyorsunuz.

İhtiramatı faikamın kabulü temennisiyle.

Kerim Sadi, “İnsaniyet Kütüphanesi” ve *Kapital*’dan *Hûlâsalar*

Hem Haydar Rifat’ın hem de Hikmet Kıvılcımlı’nın *Kapital* çevirisi girişimlerini son derece acımasız bir şekilde eleştiren Kerim Sadi bir *Kapital* çevirisi girişimine de kendisi kalkışır. İnsaniyet Kütüphanesi’nden yayınlanan 23 numaralı *Tarihi Bir Vesika İkinci Cüz* (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1935) adlı broşürün arka kapasında “*Kapital*: Yazan Karl Marks, Çe-

Kerim Sadi'nin forma forma *Kapital'i Tarihi Bir Vesika*, 1935.

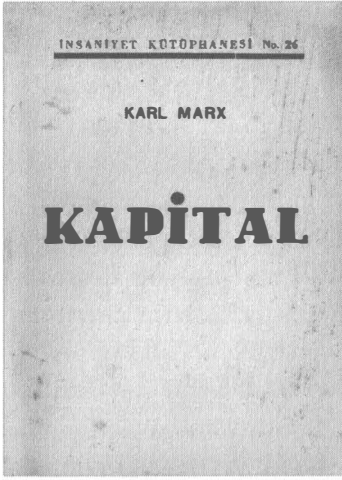
viren Kerim Sadi. Forma forma basılacaktır” ifadesi yer almakla birlikte yayınlanmamıştır. Ancak *Kapital*'in bir diğer özet çevirisi Kerim Sadi [Nevzat Cerrahlar] tarafından 1936 yılında yapılmıştır: Kitapçığın künyesi şöyledir:

Kerim Sadi, *Karl Marx; Kapital* [iç kapakta *Kapital'dan Hûlasalar*] Birinci Fasikül (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1936), 31 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 26.

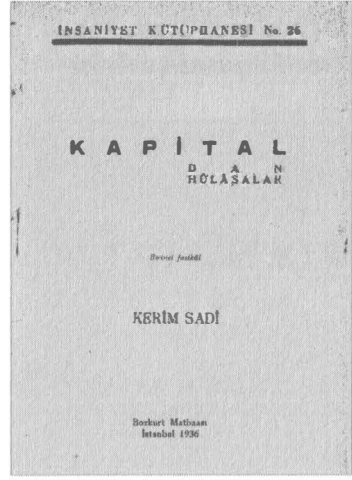
Kerim Sadi'nin hazırladığı özet çeviride Almancadan yararlandığı anlaşılmakla birlikte Marks'ın damadı Paul Lafargue'in⁴² Fransızca kitabından da yararlandığı görülmektedir. Söz konusu bu kitap Paul Lafargue ile Vilfredo Pareto'nun birlikte hazırladıkları ve ilk baskısı 1893 yılında yapılan eserin 3. baskısı olmalıdır.⁴³ Bu eser de bir özet çeviridir ve çok çeşitli dillere çevrilmiştir. Kerim Sadi bu özeti özetini yapmıştır. Çevirinin ara başlıkları şöyledir:

42 Kerim Sadi 5 numaralı dipnotta bu bilgiyi şu cümlelerle verir. "Hûlasasından geniş mikyasta istifade ettiğimiz Dr. Paul Lafargue'da metni aslıdaki "von derselben Güte" kelimeleri yanlışlıkla "de même quantité" şeklinde çevrilmiştir (Karl Marx, *Le Capital*, extraits [extraits olacak!] par M. Paul Lafargue, üçüncü basılış).

43 Karl Marx, *Le Capital*, Extraits faits par son gendre M. Paul Lafargue avec une introduction par Vilfredo Pareto (Paris: Guillaumin, 1897) (reproduction de l'éd. De 1893), 177 sayfa, Petite bibliothèque économique française et étrangère.

Kerim Sadi, *Kapital*'dan hülasalar, dış kapak.

Kerim Sadi, *Kapital*'dan hülasalar, iç kapak.

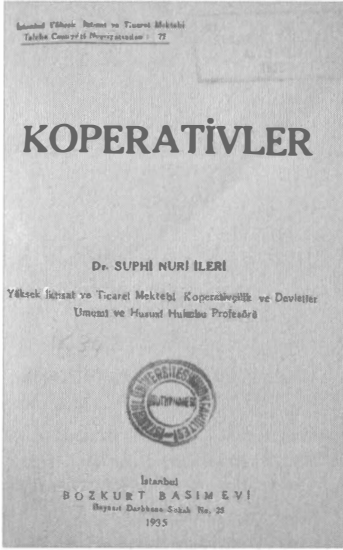
Emtia

- I- Emtianın İki Faktörü: Kullanış Değeri ve Mübadele Değeri
- II- Emtianın Temsil Ettiği İşin Çifte Karakteri
- III- Değer Şekli
- IV- Emtianın Fetiş Karakterinin Sırrı

Çeviri kitapçığın içinde çeşitli ilginç çizimler yer almaktadır. Kerim Sadi, Marx'tan "Burjuva sosyetesinin bütün sisteme mihver teşkil eden sermaye ile sa'y arasındaki münasebetleri ilmi surette ilk defa ışıltı saçan dâhi düşünücüye, kapitalist istihsal tarzının idam hükmünü ilmen ilk defa veren "Kapital"ın ölmez müellifi" olarak sözeder.⁴⁴ Bu çevirinin arkası gelmemiştir.

44 Kerim Sadi, *Karl Marx; Kapital* [iç kapakta *Kapital'dan Hülasalar*], Birinci Fasikül Kerim Sadi, İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1936, s. 27-28.

Suphi Nuri İleri, “İleri Bibliyoteği” ve özet *Kapital* çevirisi

Suphi Nuri İleri, *Kooperativler*, 1935.

1930'ların ilk yarısında “devletçilik” rüzgârı, Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler ve sözde siyasi liberalizm sola ve sosyalistlere görelî bir fırsat verir. Fikri eserlerin çevrilmesi konusunda çabalar başlar. “İleri Bibliyoteği”nin kuruluşu da biraz bu hava ile ilgili-
dir ve ilk yayınladığı kitap da *Kapital* olmuştur.⁴⁵

Aslında Suphi Nuri İleri, *Manifesto* için yaptığını kıs-
men *Kapital* için de yapacak⁴⁶
ve 1935 senesinde yayınladı-
ğı *Kooperativler* adlı eserinin

- 45 Suphi Nuri İleri, *Kapital* ile başlayan ilk kitabın girişinde bu durumu şöyle açıklıyor:

İleri Bibliyoteği Ne İçin Kuruluyor

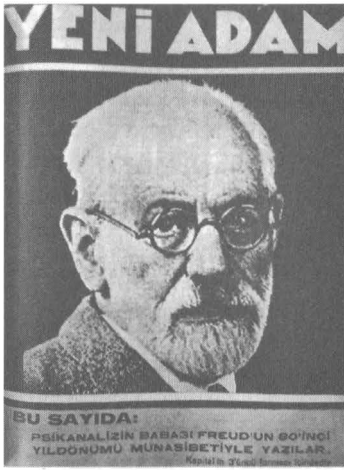
Son yıllarda fikir hayatımızda eskiyle mukayese edilemeyecek yenilikler oluyor. Savaş-öncesi eserlerden, savaş sonrası eserlere kadar bütün garp littérature ü yavaş yavaş dilimize çevriliyor. Fakat bütün bu değişmelere, ileri atılışlara rağmen birkaç kanaatkâr müellifin, tabiiî sırtına yüklenen bu hareket fazla ilerlememeğe ve ağırlaşmaya mahkûmdur.

Her Türk münevverinin payına bu geri kalmanın mesuliyetinin bir par-
ça düşüyor.

Bugün İleri Bibliyoteği etrafında toplananlar bu mesuliyeti kavrayıp, harekete katılmak isteyen birkaç “Yazar”dan ibarettir. Amaçları yabancı dillerde muayyen bir metotla yazılmış felsefî, ekonomik, sosyal ve peda-
gojik eserleri peyderpey dilimize çevirmek ve bu arada mümkün olursa, bu eserler hakkındaki hüküm ve kanaatları belirtmeğe çalışmaktır.

“İleri” bibliyoteği üzerine aldığı bu değerli özde ve ülküyü başarma-
ğa çalışacaktır.

- 46 Bu konuda benim daha önce yazdığım “Brüksel’den İstanbul’a Manifesto Üzerine Notlar”, *Toplumsal Tarih*, No. 206, Şubat 2011 s. 4-14.

Yeni Adam dergisi.

Altıncı Bölümü'nde "İlaveler Karl Marx ve Sermaye" başlığı ile Marx'tan ve *Kapital*'den söz edecektir.⁴⁷ Ertesi yıl –1936'da– Carlo Cafiero'nun özetlediği *Kapital*'i Fransızca'dan Türkçeye çevirecektir. Çevirinin önce *Yeni Adam* dergisinde⁴⁸ 7 forma halinde ek fasikül olarak yayınlandığı sonra da kendisinin kurduğu "İleri Bibliyotegi"nden 1936 yılı sonunda ayrı bir kitap olarak basıldığı anlaşıyor. *Yeni Adam* dergisinin kapağında "Kapital formanız dergi içinde" diye bir not bulunmakta.⁴⁹ Kitabın künyesi şöyledir:

47 Dr. Suphi Nuri İleri, *Kooperativler*, İstanbul: Bozkurt Basımevi, 1935, s. 273-293. Bu eserin 1941 baskısında *Kooperativler (Kooperatifler)*, İstanbul: Arkadaş Matbaası, 1941, bu bölüm yer almaz, kısa bilgi verilir, s. 32-43.

48 *Kapital*'in tanıtımı yapılırken de şu ifadeler kullanılmış:

Ekonomik muayyencilik nazariyesini sonuna kadar müdafaa etmiş olan ve KAPİTAL'ı yazan angın Alman iktisatçısı Karl Marx.

Karl Marx'ın bu şahasesinin en güzel ve anlatışlı hûlasasını veren Carlo Cafiero'nun eserini arkadaşımız Suphi Nuri İleri'nin kuvvetli kalemıyla *Yeni Adam* sayfalarında bulacaksınız. Yalnız bu eseri okumak ile Marx'çılık üzerine doğru ve temelli bir fikir edinebileceksiniz.

49 *Yeni Adam*, No. 114, 5 Mart 1936, No. 115, 12 Mart 1936, No. 116, 19 Mart 1936, No. 117, 26 Mart 1936, No. 118, 2 Nisan 1936, No. 119, 9 Nisan 1936,

YAKINDA

KAPİTAL

Ekonomik müayyenecilik nazariyesini sonuna kadar inceleme cümisi olan ve KAPİTAL yazısı altında Alınan ikilâsı Karl Marx

KARL MARX'IN BU SAHESERİNİN EN GÜZEL VE ANLATISLI HÜLÂSASINI VEREN CARLO CAFIERO'NUN ESERİNİ ARKADASI SUPHI NURI İLERİ'NİN KUVVETLİ KALEMİYLE YENİ ADAM SAYFALARINDA TÜRKÇEYE ÇEVİRİLMİŞ BULACAKSINIZ. YALNIZ BU ESERİ OKUMAK İLE MARXÇILIK ÖZÜNE DOĞRU VE TAMELİ BİR FİKİR EDİNEBİLECEKSİNİZ.

Kapital forması ilanı,
Yeni Adam, no.108,
s. 13, 1936.

Karl Marks; Kapital Carlo Cafiero'dan Çeviren Suphi Nuri İleri [İç Kapak: Kısaltan: Carlo Cafiero, Türkçeye Çeviren: Suphi Nuri İleri], İstanbul: Bozkurd Matbaası, 1936, İleri Bibliyotegi, No. 1.

Bazı baskılarında kitabın üst tarafında "Yeni Adam İlavesi" damgası görülür.

Suphi Nuri İleri, Carlo Cafiero'nun [(Barletta (Bari) 1846-1892) özet metnini 10 bölüm ve bir sonuç halinde çevirmiştir.⁵⁰ Çizimlerle de süslenen eser 128 sayfadır.

Burada yine ilginç bir durum var. Aslında bu özet çeviri Marx'ın sağlığında onunla tanışmış ve yazışmış bir İtalyan Sosyalisti ve Anarşisti olan Carlo Cafiero'nun İtalyancaya yaptığı mahir bir çeviridir. Cafiero bu çeviriyi hapisane yıllarında yapar. Başlangıçta Marx ve Engels ile samimi ilişkiler kurmuş ve mektuplaşmıştır. Ancak zamanla araları açılmış ve Bakunin ile birlikte Marx'a sert eleş-

No. 120, 16 Nisan 1936. Ben bu formları/ekleri/fasikülleri görmedim. Ancak ilanları *Yeni Adam* dergisinde var. Bu bilgiye dikkatimi çeken sayın Bülent Erdem ve Erden Akbulut'a teşekkür ederim.

50 İçindekiler

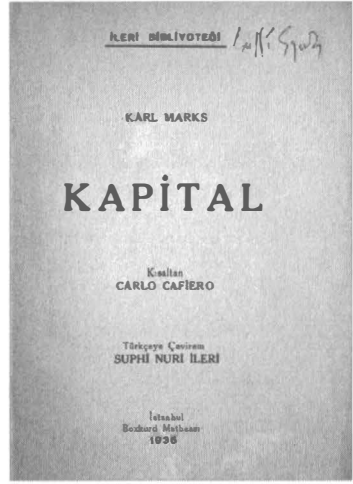
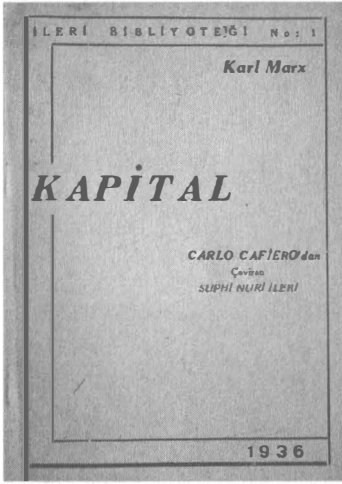
"İleri Bibliyotegi Ne İçin Kuruluyor?" [Suphi Nuri İleri] s. 2

"Türkçeye Çevirirken" Suphi Nuri İleri s. 3

"Carlo Cafiero nun yazdığı kısaltılmış (*Kapital*) eserini İtalyancadan Fransızcaya çeviren James Guillaume bu inkılapçı İtalyan sosyalisti hakkında şunları söylüyor" s. 4-7

Başlangıç - Carlo Cafiero s. 8-10

1. Mal, para, zenginlik, kapital s. 11-15
2. Kapital nasıl doğar? s. 16-23
3. İş Günü s. 24-30

Karl Marx, *Kapital*, çev. Suphi Nuri İleri, dış ve iç kapak.

tiriler yöneltmiştir. İtalya'da 1877'de bir ayaklanma hareketi-
ni yönettiği sırada yakalanarak hapse mahkûm edilmişti. Ha-
pislği sırasında yöntemine ve tarzına karşı çıktığı Marx'ın bi-
limsel yanına duyduğu saygının bir sonucu olarak, onun çok
değerli olduğunu düşündüğü eserini, o güne kadar İtalyan-
caya çevrilmemiş olması sebebiyle özetleyerek bir çeviri yap-
mış ve 1878'de yayınlanmıştır. Benim tespit edebildiğim ka-
darıyla Carlo Cafiero'nun İtalyanca yayınlanan eseri *Il Capi-
tale di Carlo Marx, brevemente compendiato da Carlo Cafiero*,
adını taşımaktadır.⁵¹ Bu özet o kadar başarılı olacaktır ki *Ka-
pital*'in orijinalinden önce, birçok dile bu özet çevrilecektir. İl-

4. Nisbi Artık-Değer s. 31-34

5. Kooperasyon s. 36-39

6. İş bölümü ve Manifaktür s. 40-46

7. Makina ve Büyük Endüstri s. 47-66

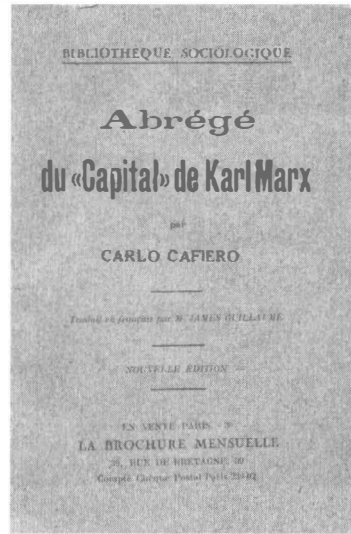
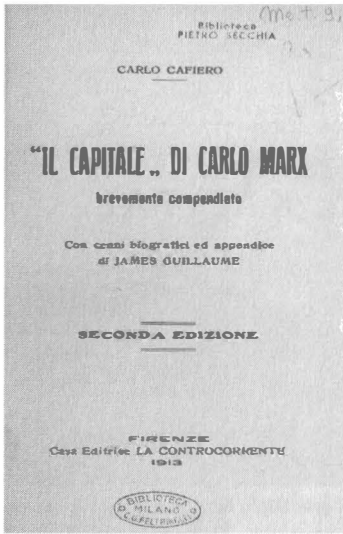
8. Gündelik s. 67-74

9. Kapitalin birikmesi s. 75-101

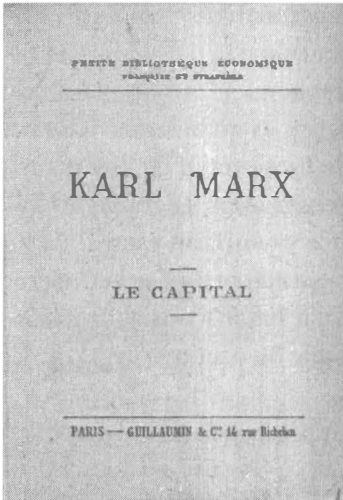
10. İlk biriktirme s. 102-123

Netice s. 124-128.

51 *Il Capitale di Carlo Marx, brevemente compendiato da Carlo Cafiero*, Milan: Bignami e c. editori, 1878, Biblioteca Socialista, n. 5.

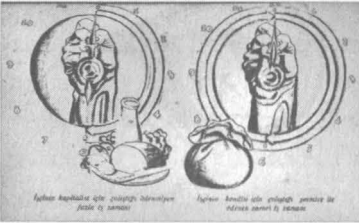
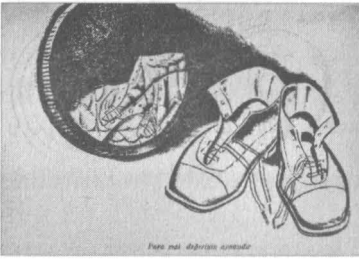
"Il Capitale" di Carlo Marx, James Guillaume.

Karl Marx, Le Capital, Guillaumin, Paris.

ginc̃tir, Cafiero Kapital'i Joseph Roy'un Kapital'in forma forma yayınlanan Fransızca baskısından okumuştur. Fransızcadan yaptığı bu özet çeviri bir süre sonra bu kez yeniden Fransızcaya çevrilecektir. Suphi Nuri İleri'nin de, Carlo Cafiero'nun Fransızca Kapital'i okuyarak İtalyancaya yaptığı özet çevirinin, James Guillaume tarafından Fransızcaya yapılan çevirisini esas aldığı anlaşıyor. Bu eserin Fransızca ilk çevirisi 1910 yılındadır.⁵²

52 *Abrégé du "Capital" de Karl Marx par Carlo Cafiero, Un travailleur italien. Traduit en français par James Guillaume [Texte imprimé]*(Paris: P.-V. Stock, 1910), XII+132 s. Bibliothèque sociologique, n. 43.

Suphi Nuri'nin *Kapital* çevirilerindeki çizimler, 1936.

çeye çevrilmemiştir. Belki de bu eserden daha uzun yıllar mahrum olacağız. Ben burada bu eserin birinci cildinin hülâsasını dilimize çeviriyorum. Hiç olmazsa şimdilik Türkler de bu kadarını okumuş, bilmiş anlamış olsunlar.

Şubat 1936

Suphi Nuri İleri

[1] Lâkin şunu da söyleyelim ki Marksizim asla bir din değil, ilmi bir doktrindir. Yukarıdaki izah tarzı sırf bu doktrinin şumulünün tebarüz ettirilmesi içindir.

[Dikkat edilirse, Suphi Nuri İleri adeta Haydar Rifat'ın tercümesinden habersiz veya onu tercümeden kabul etmiyor gibidir!]

Hikmet Kıvılcımlı, “Emekçi Kütüphanesi” ve *Kapital-Ekonomi Politîğın Tenkidi*

Hiç kuşku yok ki bu dönemin en önemli ve orijinal *Kapital* çevirisi girişimi Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya aittir. Kıvılcımlı *Kapital* çevirisini büyük bir hevesle, ilk kez Almanca orijinalinden ve eksiksiz olarak yapma gayretindedir. Çeviri forma forma yayınlanacak ve ilk forma 1937 yılının tam da 1 Mayıs günü piyasaya çıkacaktır. Künyesi şöyledir:

Karl Marks; *Kapital* Forma 1, Almanca Aslından Çeviren: Hikmet Kıvılcımlı [İç Kapak: Karl Marks, *Kapital, Ekonomi Politîğın Tenkidi*, Birinci Cilt Kitap I: Kapitalin İstihsal Prosesi, Çeviren Hikmet Kıvılcımlı, (İstanbul: Nümune Matbaası, 1937) Neşreden Emekçi Kütüphanesi.⁵³

Kıvılcımlı, izleyen sayfaya (s. II) yazdığı bilgiye göre Karl Marks'ın eserini “*Kapital* Ekonomi Politîğın Tenkidi Friedrich Engels tarafından neşredilmiş Popüler Basılışı Marks-Engels-Lenin Enstitüsü'nün Kotardığı Nüşadan” yapmıştır. Kıvılcımlı Almanca orijinalini kullanırken, doğrudan

53 Formaların sayfa sayıları şöyledir:

Forma 1 (s. I-X)+ s. 1-4

Forma 2 s. 5-20

Forma 3 s. 21-36

Forma 4 s. 37-52

Forma 5 s. 53-68

Forma 6 s. 69-84

Forma 7 s. 85-100

ya da dolaylı Fransızca⁵⁴ ve Rusça⁵⁵ baskılarıyla da karşılaştırmıştır.⁵⁶ Bilindiği gibi *Kapital*'in Fransızca ilk baskısı 1870'lerde forma forma yayınlanmıştı. Kıvılcımlı da forma forma hazırlayıp "bir günlük gazete fiyatına bir forma KAPİTAL vermek" fikrini önemsemektedir. Böylece düşük gelirli-lerin de alabileceği bir fiyata satılmış olacağını düşünmektedir. O dönem için forma fiyatını 5 kuruş olarak belirler. Ancak bir süre sonra, 4. formadan itibaren, zam yapmak durumunda kalacak ve "1 kuruş" zam yaparak *Kapital* formlarını 6 kuruşa satmaya başlayacaktır.⁵⁷ *Kapital*'in 1. cildinin 71 formadan oluşacağını hesaplayarak her yıl bir cilt yayınlamak üzere yaklaşık 4 yılda bitirmeyi planlamıştır. Kıvılcımlı *Kapital*'in her yıl 1 cildi yayınlanacak şekilde bir çeviri planı yapmıştır.⁵⁸

Elimizdeki kapitalin 8 kitabı 2722 sahife metindir. Bu 226 formamız demektir. Fakat bizim ilk hedefimiz 71 forma metinli birinci kitaptır. Marksın sağken çıkardığı, hem "halk kitabı" hem sosyoloji eseri olan bilhassa budur. Ayda 1 formadan 6 küsur yıl sürebilecek olan birinci kitabı biz 4 yılda vermeğe çalışacağız. Senede 1 cilt Kapitali az görene ne denir? Bugün Fransada bile tekml kapital ancak 4 yılda verildi. 80 sene yalanını kıvıranlar, tarihte bazan 1 yılın onlarca yıla bedel olacağı diyabetiğini [!] kavramıyan sabotajcılardır.

54 Bir örnek için bkz. *Kapital*, Cüz: 3, s. 36 dn/(*) "Bu ilâve Fransızca I. Molitere tercümesinden alınmıştır. C. 1 s. 36, Paris, 1926. [H. Kıvılcımlı]".

55 Bazı örnekler için bkz. *Kapital*, Cüz: 2, s. 24 dn/(*) "Ruşçasında s. 13, 1928, Moskva, 3 c. Basılış. [H. Kıvılcımlı]" veya s. 29 dn/(*) "Bu söz 1928 de 3 üncü basılışını yapan rusça *Kapital* de var. Hikmet Kıvılcımlı".

56 Erden Akbulut, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Rusça bilmediğini, bir ihtimal Rusçası için Fatma Nudiye –Yalçı– adlı arkadaşının yardımını almış olabileceğini belirtti.

57 "Özür: *Kapital*'in neşrinden bugüne kadar kağıt fiyatları 200 den 370 kuruşa çıktı. Gazeteci imtiyazımız yok. Onun için forma fiyatını 5 ten 6 ya çıkardık" [Forma-Fasikül 4 arka iç kapak].

58 Forma-Fasikül-6 arka iç kapak.

Neşriyatımız maddî im-
kânlardan münezzehe de-
ğildir.

Kapital'in bütün önsözleri çok yer tutacağı ve dolayısıyla masraflı olacağı için önsözlerin ilki olan "Birinci Basılışa Önsöz" dışındakilere formlarda yer verilmemiştir.⁵⁹ Bununla birlikte metne açıklayıcı dipnotlar ve okuma önerileri eklenmiştir.⁶⁰

Formaların iç kapakları da son derece etkili ve verimli bir şekilde kullanılmıştır. Çeviride kullanılan kavramların her "Formada geçen bazı sözlerin alfabe sırası ile karşılıkları" şeklinde Almanca, Fransızca ve Osmanlıca karşılıkları konusunda bir sözlük hazırlanmıştır.⁶¹ Mesela ilk formada şu terimlerin karşılıkları verilmiştir. Burjuva, değer büyüklüğü, değer özü, değer şekli, değiş değeri, değiş münasebeti, ekonomi politique, emek, farizyen, faydalılık, istihşâl, istihşâl münasebetleri, istihşâl tarzı, iş, iş kuvveti, kapital, kapi-

Hikmet Kıvılcımlı.

59 "KAPITAL'in bütün önsözleri üç beş forma tutar. Hâlbuki biz kapitali birer forma veriyoruz. Başlangıçla hemen metne girebilmek için, şimdilik yalnız Marksın 1 inci önsözünü koyuyoruz. Her 10 ilâ 15 formayı 1 fasikül haline soktuğumuz vakit öteki önsözleri de başa geçireceğiz." [1. Forma-Fasikül arka iç kapak]

60 "Kapitalin geniş tafsilatı içinde istikamet bulmak isteyen okuyuculara, Lenin'in "Marks doktrini" hakkında yazdığı ve marksizm bibliyoteginin 3 ve bilhassa 4 numaraları halinde türkçeye çevirdiğimiz kıymetli hulasatını elde bulundurmağı tavsiye ederiz." [1. Forma-Fasikül arka iç kapak]

61 Kıvılcımlı bunu şöyle açıklar: "Her formanın (iç) kapağında içerde geçen sözlerin karşılığını veriyoruz. Maksadımız: A) Her medeni dilde olduğu gibi her sözün ilmi bir karşılığını tespit etmek; B) Umumi sözlerin marksizmde aldıkları hususi mânâlarını bildirmek; C) Orta okuyucuya bazı manâ güçlükleri için hizmet etmektir. H.K." [1. Forma-Fasikül Arka iç kapak]

talist, kemiyet, keyfiyet, kompleks, kullanım değeri, mahsul, mal, mal cismi, muayyeniyet, muhteva, nesne, niymet, prose, sınıf, sınıf münasebeti, sosyete, tema, term. Her formada kullanılan terimler için bu sözlük verme işi devam edecektir. İlginç olduğunu düşündüğüm bazı terimleri ve karşılıklarını vermek istiyorum.

Farizyen: Sureti haktan görünen, mürai, zındık adam.

Emek pelteleşmesi: (Al: das Arbeitsgalerte) Emegın faydalı şeyler üzerinde birikerek adeta billurlaşması, maddeleşmesi ve böylelikle de değeri teşkil etmesi.

Mepsuten mütenasip: (Al: in direkten Verhaltnis; F: raison direct.) Bir şey arttıkça ötekisi de artar, eksildikçe eksilir.

Pıhtılaşmış iş ücreti: (Al: Festgeronner Arbeitszeti) Bir müddet harcanan emegın faydalı bir şey içinde bulunması.

Metin içinde kimi yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıklarına dair açıklamalar yapılmıştır. Bunlardan biri Engels'in de üzerinde durduğu "labour" ve "work" kavramlarıdır. Türkiye sol literatürünün temel kavramlarından olan "emek" kavramının karşılık olarak kullanılması konusundaki ilk açıklamalardan birini Kivılcımlı şöyle yapar:⁶²

Almancada Das Werk eser, teşebbüs, hatta hareket, fabrika ve ilh. manalarına geliyor. Fakat iş sözünün karşılığı, ekonomi politikte daima Arbeit oluyor. Fransızca dahi, Labour kelimesi var, ama daha ziyade toprak işi anlamındadır. Gerek Labour gerekse Work karşılığı travail dir.

Halbuki rusça gibi türkçemiz de bu hususta zengin görünüyor. Rusçadaki Rabot Work'a ve Trud Labour'a benzer. Türkçede İş sözünü (faydalılık yaratan) Work'a ve emek sözünü (değer yaratan) Labour'a karşılık olarak kullanmağa dikkat ediyorum. H. KIVILCIMLI

62 Forma-Fasikül 2, s. 20 dn.

Yine her formanın iç kapığında okuyucu ile diyalog ve iletişim kurularak onlardan gelen sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır.⁶³ Bunlardan biri “değiş değeri” üzerine olan sorudur. Kıvılcımlı şöyle cevap yazmıştır:⁶⁴

Değiş değeri, Osmanlıca tabirlere alışık olanları şaşırtmaz mı?: Şaşırtmamalıdır. Çünkü, marksizmin en büyük keşiflerinden biri, emeğin çift karakteridir. Binnetice marksist ekonomide iki temel direği vardır: Kullanış ve değiş değeri. Evvelâ, marksizmde bu iki tabirin, alışılmış manalardan bambaşka olduğunu göze batırmak lazımdı. Saniyen, değiş ve kullanış değerleri arasındaki zıd ahengi ve tenazürü lafzen de göze çarptırmak istedim. Nihayet, “kullanış değeri”ne “istimal kıymeti” demektense “mübadele kıymeti”ni “değiş değeri” yapmağı daha muvafık gördüm. Yeni muhteva yeni şekil... “Değiş değeri” demek ise fazla kakafoni olacaktı.

Okurlardan gelen bir başka soru kapitaliste işveren denip denemeyeceğı şeklindedir. Kıvılcımlı bu soruya da şöyle cevap vermiştir:⁶⁵

Hikmet Kıvılcımlı, Almandan çevirdiği Kapital cüzlerinin iç kapaklarına sözlük eklemişti.

63 Forma-Fasikül 1. Arka iç kapakta şu açıklama yapılmıştır:

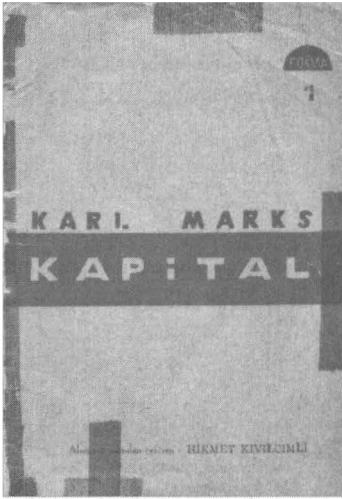
“Kapitalin tercemesi, termleri vesairesi hakkında fikir bildirmek ve çıkmış kitaplarımıza dair malûmat almak isteyenler için adres şudur:

Sultanahmet Kasabosmanın Sokağı No. 14.

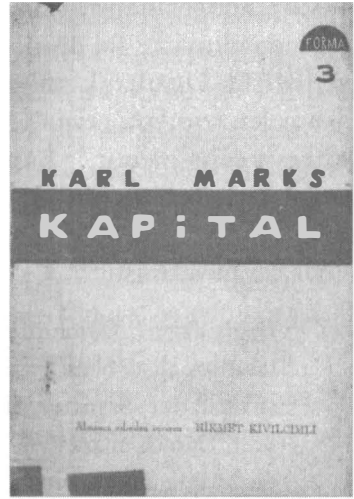
(Yazı ile cevap isteyen posta pulunu göndermelidir).”

64 Forma-Fasikül 4, ön iç kapak.

65 Forma-Fasikül 4, arka iç kapak.

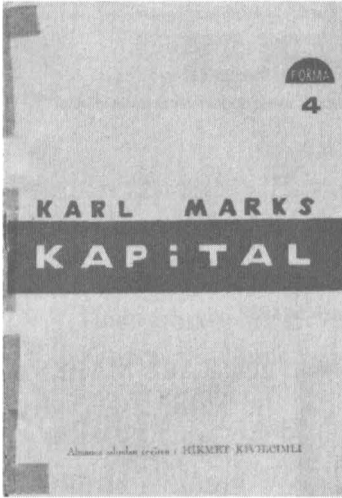
Kapital, çev. Hikmet Kıvılcımlı,
Cüz: 1, 1937.

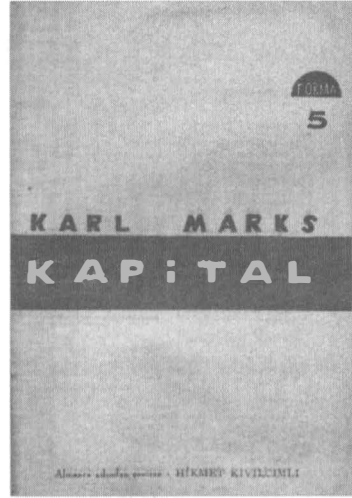
Kapital, çev. Hikmet Kıvılcımlı,
Cüz: 3, 1937.

“Kapitalist”e “işveren” denebilir mi?: İş Kanunu öyle demiş. Benimki, bilâkis, tereddüte düşecek okurlara, “işveren”in bildiğimiz kapitalistten başka bir şey olmadığını unutturmamaktır. Bu sebeple değer yaratan öze iş değil, *emek* dedim. Gene bu sebeple Engels’in dediği gibi: “Meselâ, peşin para mukabilinde başkasının emeğini kendisine bıraktıran kimseye *arbeitgeber* [emek veren] ve emeği ücret mukabilinde kendisinden alınan kimseye *arbeitnehmer* [emek alan] adını veren kaba lehçe ile Alman ekonomistlerinin ifadeye itina ettikleri, şu yer etmiş bozuk dilî “kapital”in içine [altını ben çizdim. H.K.] sokmağı aklımdan geçirmedim. (Kapitale Engelsin ön sözünden.)

Dikkat edilsin: Kapakta, *kapal* edilen termler kalın siyah harflerle yazılmıştır. Ötekiler ya izahat yahut *kullanılmaz* karşılıklardır. *Kapitalist*’in izahı, ondan bir evvelki *kapital* sözünde verildiği için bir satır sonra tekrarlanamazdı. Burada izah 1935 te çıkan *Gündelikçi* iş kitabı-

Kapital, çev. Hikmet Kıvılcımlı,
Cüz: 4, 1937..

Kapital, çev. Hikmet Kıvılcımlı,
Cüz: 5, 1937.

nı 5 ve üç ile 55. sayfalarında yaptığını izahtan ayrı bir şey değildir.

[Namuslu tenkid hoş geldi. *İsmarlama* körlerin “memuriyet”leri haline gelen kuduzca şarlatanlıklara gülmek için “Zor Nikâh”ı okuyunuz. Molyerin tam 137 yıl evvel maskara ettiği “üstadı evvel”ler, hayat “sahne”mizde hâlâ “külâhın sureti mi, siyreti mi?” münakaşasıyla yaşıyorlarsa, kabahat kimde? Bu gibilerin topuna birden, usta Marks’ın 70 sene evvel cevabı şaşmaz şiarımdır:

“Sen yoluna git de, bırak elâlem söylensin” yani “it ürür, kervan yürür!”

Kıvılcımlı’nın bu açıklaması Kerim Sadi’nin çok sert eleştirilerine sebep olacak, onu faşist olmakla bile suçlayacaktır. Sonraki alt başlıkta bu konuya değineceğim.

Kıvılcımlı’nın hazırladığı *Kapital*’in ilanları da gazetelerde görülmeye başlanır. İlanda *Kapital*’den “Tarihin sırrını çö-

YENİ ESERLER

Kapital

Karl Marks'ın bu eseri Hikmet Kıvılcımlı tarafından türkçeye çevrilmiştir. Her kütüphanede bulunur.

Kıvılcımlı'nın *Kapital* ilanı, *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1937.

KAPİTAL ÇIKTI

Tarihin sırrını çözen KARL MARKS'ın bu abide eseri, Hikmet Kıvılcımlı tarafından ALMANCA aslından türkçeye aynen çevrildi. Emekçi Kütüphanesi, ŞİMDİLİK her ayın 1 inde, forma halinde neşrediyor. Kapak içleri lûgat ve ıstılah izahlarıyla dolu olarak, forması 5 kuruştur. Her kitapçı ve bayide bulunur.

"Kapital Çıktı" ilanı,
Cumhuriyet, 5 Haziran 1937.

zen KARL MARKS'ın bu abide eseri" diye söz edilmektedir.⁶⁶

Bununla birlikte 7. formadan sonra tamamlanamayacak, yasaklanacaktır. Bu yedi formanın tıpkıbasım olarak tek cilt halinde tekrar basımı, 70 yıl sonra 2007 yılında, *Kapital* üzerine yapılan bir toplantı önce-

sinde yapılacaktır.⁶⁷ Kıvılcımlı'nın Almanca orijinalinden yapmaya başladığı *Kapital* çevirisine yazdığı önsöz şöyledir:

66 "KAPİTAL ÇIKTI: Tarihin sırrını çözen KARL MARKS'ın bu abide eseri, Hikmet Kıvılcımlı tarafından Almanca aslından türkçeye aynen çevrildi. Emekçi Kütüphanesi, ŞİMDİLİK her ayın 1 inde, forma halinde neşrediyor. Kapak içleri lûgat ve ıstılah izahlarıyla dolu olarak, forması 5 kuruştur. Her kitapçı ve bayide bulunur." *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1937, s. 10 Aslında ilanlar 4 Haziran'dan itibaren gazetelerde görülmeye başlar. "Kapital: Karl Marks'ın bu eseri Hikmet Kıvılcımlı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Her kitapçıda bulunur." *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1937, s. 8.

67 Karl Marks, *Kapital*, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul, 2007, 100 s. Dr. Hikmet Kıvılcımlı Bütün Eserleri 7 Kapital Formaları: 1-7.

Eser Hakkında birkaç söz

Avrupada 1848 ihtilallerinin dindiğı ve kapitalizmin yeni bir inkişafa girdiğı 1850 tarihinden itibaren, Marks, “Ekonomi Politigin Tenkidi” etrafında tekrar derin araştırmalara girişti.

Birinci kitap 1867 sonbaharında çıktı, 1873 ilk baharında iyice düzeltilmiş ikinci tab’ı yapıldı. 1885 Mart 15 inde Marks öldü. Engels, 1885 de II c. kitabı, 1895 de III c. kitabı neşretti. IV c . kitap mürted “Filister: Kaba Burjua” Kautski’nin elinde kısaltılarak “Artan değere Dair Nazarıyeler” ismile 1904-1910’da neşredildi. Tamamının tab’ı Marks-Engels-Lenin Enstitüsünün çıkardığı “Marks-Engelsin Tekmil Eserleri” içinde bulunur.

Antonyo Labriyola [Antonio Labriola 1843-1904]: “Kapital sosyalizmin ilk kitabı değil, kapitalizmin son kitabıdır” demişti. Hakikatte KAPİTAL hususile serbest rekabetçi kapitalizmin (s. III) son kitabıdır, fakat umumiyetle kapitalizmin son kitabı sayılamaz. XIXc. yüzyılın sonunda kapitalizm bitmedi, serbest rekabetçi kapitalizm bitti. Ve XXc. yüzyılla beraber inhisarcı kapitalizm başladı. Bu “Ölen kapitalizm” merhalesinin, yani emperyalizmin kitabını yazan Vladimir İliç Ulyanof Lenindir.

Marks: “Bu eserin son gayesi modern sosyetenin ekonomik hareket kanununu meydana çıkarmaktır” der. Kapitalizm serbestçilikten inhisarcılığa geçti. Fakat bu HAREKET yine o KANUNa uygundu. Onun için, kapitalist sosyetesinde, sukut kanunu kadar kat’i bir kanun bulup çıkaran KAPİTAL, yalnız zamanımızda değil, insanlık durdukça değerini kaybetmiyecek ölmez eserlerdendir.

“KAPİTAL”ın Molitor tarafından çevrilen fransızcasında, üslûp ve metin eksikliklerinden mâda, “Çalar Saat”e “Galvanizasyon” demek, “Küçük Burjuva”yı “Burjua” yapmak gibi yanlışlar var. Onun için –sekiz yıl evvel Fransızca-

dan çevirmiş olduğum KAPİTAL birinci kitabının müsveddelerini ancak şahit yerine koyarak– bu tercümeyi, Marks-Engels-Lenin Enstitüsü tarafından 1932de neşredilmiş, en doğru Almanca aslından yapıyorum. Mevzuyla onbeş yıllık uğraşmamdan ders alarak, termleri icabettiği (s. IV) kadar munis Türkçe ile vermeğe çalıştım. Türkçeye Fransızcadakinden daha doğru bir KAPİTAL vermek gayretimi bir cür’et sayacak ukalâlar, ancak Türkiye’de bir inkişaf ve marksizme esas göremiyen sağlı sollu mürtecilerdir. Bu abide eseri çevirmekle, türk diline olduğu kadar, Türkiye’nin inkılâbı kuvvetlerine inancımı da bildirmiş oluyorum.

Medenî cesareti takdire degen Emekçi kütüphanesinin: “Bir gündelik gazete fiyatına bir forma KAPİTAL vermek” şiarı, bir ihtiyaca cevaptır. Kapital gibi eserlerin neşrinde bir sene, beş sene uzun sayılmaz. Vaktile Kapitalin Fransızca birinci cildi de 1872 Martından 1875 Nisanına kadar parça parça neşredilmişti. Burada neticenin gecikmesi bir mahzurdur. Fakat Marks bu mahzura karşı, o zaman ki Fransız işçilerine şu altın harflerle yazılacak öğüdü verir:

“İlim için bir şose yolu yoktur; ancak onun sarp patikalarına tırmanma yorgunluğundan kaçınmayanlar, ilim dağının ışıktolu tepesine erişebilirler.”

Türk “dilin dehası” haklıdır: “Damlaya damlaya göl olur.”

1 Mayıs 1937

HİKMET KIVILCIMLI (1. Forma s. V)

Kerim Sadi’den Kıvılcımlı’ya ağır eleştiriler: *Kapital Tercümesi Hakkında*

Kıvılcımlı’nın *Kapital* çevirisinin ilk formları basılır basılmaz, Kerim Sadi, Kıvılcımlı’nın da çevirisini hedef alan ağır eleştiri ve ifadelerin bulunduğu *Kapital Tercümesi Hakkın-*

da adlı bir broşür yayınlamıştır.⁶⁸ Kitapçığın hemen başında ilk *Kapital* çevirmeni Haydar Rifat [Yorulmaz] ile dalga geçer. “Haydar Rifat, tasavvur ettiği gibi [1]934 de “*Kapital*” tercümesini basmağa başlasaydı şimdi (Haziran 1937) üçüncü cildi bitirmiş bulunacaktı. Haydar Rifat’ın kuvveden fiile çıkmayan tasavvurundan önce de “*Kapital*”i türkçeye çevirmek için girişilen muhtelif teşebbüsleri kısaca hatırlatmak isteriz”

diye başlayan kitapçığın girişinde, Türkiye’de *Kapital* çeviri girişimleri hakkında bilgi vererek *Kapital*’i Mahmut Esad [Bozkurt]’un İktisat Vekâleti sırasında yayınlama fikri olduğunu ve bu amaçla görevlendirme yaptığını yazar. Kitapçığın başında Türkiye’de *Kapital* çevirilerine dair kısa bir giriş yazmıştır. Önce bu girişi olduğu gibi aktarmak isterim:

“*Kapital*” tercümesi hakkında

Haydar Rifat, tasavvur ettiği gibi, 934 de “*Kapital*” tercümesini basmağa başlasaydı şimdi (Haziran, 1937) üçüncü cildi bitirmiş bulunacaktı. Haydar Rifat’ın kuvveden fiile çıkamayan tasavvurundan önce de “*Kapital*”i Türkçeye çevirmek için girişilen muhtelif teşebbüsleri kısaca hatırlatmak isteriz. Mahmud Esad’ın İktisat Vekilliği zamanın-

Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında*, 1937.

68 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basimevi, 1937), İnsaniyet Kütüphanesi, No. 30. (Kısa süre içinde bu risalenin fotokopisini temin eden Barış Çatal'a teşekkür ederim.)

da, yanılmıyorsa, sosyalist Vehbi (Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi profesörlerinden Vehbi Sarıdal) ile “Haydelberg [Heidelberg] Darülfünundan felsefe ve iktisat doktoru ve Berlin Mühendis mektebi âlisinden mezun” Nizamettin Âli, dolgun ücretle, bu işi üzerlerine almışlardı. Bundan başka Ahmed Cevad’ın [Emre] (Darülfünun sabık lisanıyat muallimi, Dil Encümeninden ve Çanakkale sayı-
vı) Kızıl Mekke halini alan Moskova’da birinci cilt üzerinde hararetle uğraştığını (1924) ve yine birinci kitaba ait ilk mephasların Dr. Şefik Hüsnü tarafından da ayrıca çevrildiğini biliyoruz.

“Kapital”ın –Marx’ın başlıca eseri olan bu muazzam abidenin– Türkçeye maledilmesini özlemeyen kim var? Mahmut Esat Bozkurt “Karl Marks ve Türkler” başlığı altında “Milliyet”te çıkan bir yazısında diyor ki: “Kapital” Marx’ın bu büyük eseri bütün dillere çevrildi. Onu bizim dilimizde ne zaman okuyacağız? Ne zaman göreceğiz?” Carlo Caffiero’nun “Kapital” hülâsasını çeviren Prof. Dr. Suphi Nuri İleri de bir makalesini [1] şöyle bitiriyor: “Bakınız henüz lisanimıza büyük mütefekkir Karl Marks’ın (Sermaye) si bile tercüme edilmedi.”

Evet, türkçede henüz bir Kapital tercümesi verilmedi. Çünkü bu iş için, ya marksizim sahasında salahiyettar bir otorite olan kuvvetli bir mütercim veya ideal sahibi materyalistlerden mürekkeb bir ihtisas heyeti lâzım. Şimdiye kadar bunlar ortaya çıkamamıştı, ve “Kapital”ın Türkiye’deki hazin sergüzeşti bitmemiş olacak ki, bu sefer de, yabancı dil bilmediği ve marksizmin mebadisini bile anlamadığı sabit olan [2] bir mütercim –Hikmet Kıvılcımlı– “medeni cesareti taktire değen “Emekçi Kütüphanesi”nin himmetiyle, ayda battal hacımda birer forma vererek (yani bütün Kapital’i aşağı yukarı 30 yılda tamamlamağı vaid ederek) devâsa eseri neşre girişiyor!

[1] Liberalizm ve Marksizm arasında Türk Gençleri İktisat ve Ticaret Mecmuası.

[2] Bakınız: İnsaniyet Kütüphanesi, No. 18, 21, 27, 28.⁶⁹

Kerim Sadi, broşürde Kıvılcımlı'yı iki başlık altında oldukça sert eleştirir.

İlk eleştirisi: "1. 'Kapitalist'in gayrı ilmî ve anti-marksist tarifine karşı" başlığı ile Kıvılcımlı'nın yaptığı "kapitalist iş veren" demektir açıklamasına yöneliktir.

İkinci eleştirisi ise: "2. 'Kapital'i Rusçaya çevirenler kadın mı erkek mi?" başlığı ile Kıvılcımlı'nın kullandığı Rusça *Kapital*'in erkek çevirmenlerini kadın zannetmesiyle ilgilidir. Yukarıda değindiğim gibi Kıvılcımlı forma forma yayınladığı *Kapital*'in forma iç kapaklarını bir tür sözlük gibi kullanmış ve çeviride geçen bazı kavramları açıklamış ayrıca okuyucuların sorularına cevap vermiştir. İşte dördüncü formanın iç kapağında verdiği bir açıklamadan yola çıkarak Kıvılcımlı'yı ağır bir şekilde eleştirecek hatta Kıvılcımlı'yı Faşizme "tekâmül" etmekle itham edecektir. Şu cümleler Kerim Sadi'ye aittir: "Tercümenin tenkidine başlamadan önce, iç kapaklara sıkıştırılan gloser üzerinde duracağız ve Marksist teorinin çıkış noktasını terk eden H. K. nın faşizme nasıl "tekâmül" ettiğini göstereceğiz."⁷⁰ Kıvılcımlı formaların iç kapaklarında verdiği ve Kerim Sadi'nin "gloser" dediği "sözlükçe"de "Kapitalist'i "kapital sahibi, iş veren" olarak tanımlar. Buna yukarıda değinmiştim. Kerim Sadi, inanması güç ama, yalnızca bu tanımdan, yani Kıvılcımlı'nın "kapitalist" kavramını "kapital sahibi, iş veren" olarak tanımlamasından yola çıkarak, uzun bir risale yazacak ve anlaşılması güç ağır eleştirilerde bulunacak ve hatta bir adım ötede hakaretler ede-

69 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 1-2.

70 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 2.

cektir. Kerim Sadi, “Kapitalist’in gayri ilmî ve anti-marksist tarifine karşı” “ilmi ve marksistçe bir tarif” olmadığını vurgulayarak, Kıvılcımlı’nın Marksizmi “cahilane ve bayağı şekilde” tahrif ettiğini yazar.⁷¹ Hatta Kıvılcımlı’yı “faşistlik” ile suçlamaktan da geri durmayacaktır.⁷²

Yukarıda değindiğim gibi Kerim Sadi, Hikmet Kıvılcımlı’nın özellikle bir okuyucunun sorusu üzerine *Kapital* çevirisinin 4 formasının arka iç kapağında “Kapitalist’e işveren denebilir mi?” başlığı ile cevap verir. Cevabına şu cümle ile başlar. “‘Kapitalist’e işveren’ denebilir mi?: İş Kanunu öyle demiş. Benimki, bilâkis, tereddüte düşecek okurlara, ‘işveren’in bildiğimiz kapitalistten başka bir şey olmadığını unutturamaktır.’” Kerim Sadi bu cümleden yola çıkarak, Kıvılcımlı’nı

71 “...marksizmin –bir ‘Marksist’ tarafından!– bu kadar cahilane ve bayağıca tahrifi şimdiye kadar görülmemiş bir hadisedir. Bir taraftan kendini Marx mektebine mensup gibi göstererek “Kapital”i “insanlık durdukça değerini kaybetmiyecek ölmez eser” diye göklere çıkarmak; bir taraftan da Marksist doktrinin temellerini yıkmak: işte hakiki kalpazanlık ve H. Kıvılcımlı’nın orijinalitesi! “Kapitalist”i Marx ve Engels’in anlayışına taban tabana zıt renge boyamaya çalışan Hikmet Kıvılcımlı bu tarifle açıktan açığa kapitalizmin apolojisti derekesine düşmüyor mu? O, Marksist kisveye bürünmüş Marksizm düşmanı değil de gerçekten Marksist olsaydı kapitalist’i tarif ederken –bu tarif ne kadar kısa olursa olsun– temsil ettiği inkılapçı sınıf bakımından hareket edecek ve her şeyden önce, sınıf tezatlarını maskeleyen örtüyü yırtacaktı. Halbuki, bunun tamamiyle aksini yapıyor: Marx’ın fikirlerini canavarcasına tahrir ederek, istismarcı hakim sınıfın menfaatine uygun bir tarifle işçilerin karşısına çıkıyor...” Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 5-6.

72 “H. K. sosyetenin sınıflara bölünüşünü köhne absürd bir fikir gibi telakki eden faşist başkanla tamamiyle mutabıktır... H. Kıvılcımlı, iyice anlaşıldı ki, özü itibariyle son hadde vardırılmış demogoji olan faşizm propagandasına yardım ediyor; ve, sınıf istismarı realitelerini “komünote”, “millî refah”, “sınıfların fevkinde devlet” ilh. gibi cümlelerle örtten faşizmin fantezist ve anti-komünist ideolojine tuğla taşıyor.” (Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 10-11.

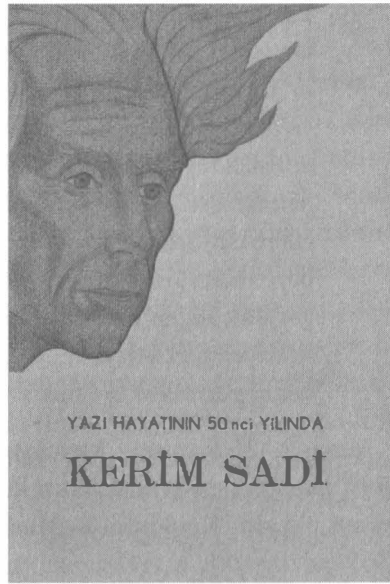
Hatta 8 numaralı dipnotta daha da ileri giderek şunları yazar: “Marksizmin özünü hiçbir zaman anlamamış ve daima inkar etmiş olan H.K. faşizme “tekâmül” etmeden önce makdonaldisti. 1929 İzmir Mahkemesinde Makdonald’ı ve “Hindiçini ile Cezayir ve Fas’ın zındancısı” Heryo’yu örnek göstermiş ve burjuva parlamentarismmini müdafaaya kalkışmıştı.” Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 15.

cımlı'yı eleştirdiği ilk alt bölüme "1. 'Kapitalist'in gayrı ilmî ve anti-mark-sist tarifine karşı" başlığını koyar. (s. 2) Kessler'in "Birinci İş Kanunu Hakkındaki Konferansı" *Tan* gazetesinden alıntılar. Ardından Kıvılcımlı'nın verdiği kapitalist tanımının faşist bir korporatif devlet zihniyetinin tanımı olduğunu kanıtlamaya çalışır. Kıvılcımlı'nın "kapitalist-iş veren" tanımını tam anlamıyla faşistlerin ve sosyal faşistlerin "sınıf kollarasyonu" olarak görür.

Faşizmde sınıf savaşımı yerine, sınıfsız toplum amacının öne çıktığının, korporatif devletin toplumun sınıflara bölündüğünü inkâr ettiğinin altını çizerek. Kıvılcımlı'yı şu cümlelerle itham eder:

Marksizmin sınıf savaşı nazariyesini bırakarak korporatif Devletin sınıf kollarasyonu teorisine iltihak eden H. Kıvılcımlı, iyice anlaşıldı ki, özü itibariyle son hadde vardırılmış demogoji olan faşizm propagandasına yardım ediyor; ve, sınıf hakimiyeti ile sınıf istismarı realitelerini "komünote", "milli refah", "sınıfların fevkinde devlet" ilh. gibi cümlelerle örten faşizmin fantezist ve antikomünist ideolojisine tuğla taşıyor. (s. 11)

Kıvılcımlı'nın iş veren iş alan tanımından yola çıkarak sert eleştirilerini sürdürür:

Yazı Hayatının 50 nci Yılında Kerim Sadi,
1968.

Esasen kapitalist “iş veren” proleter de “iş alan” olduk-
tan sonra sosyal inkılap meselesi son derece basitleşir: Sı-
nıf savaşının üstüne erguvan bir perde çekilir; işleyen, ezen
ve boyundurukta tutulan sınıfla işletilen, ezilen ve boyun-
durukta tutulan sınıf arasında “ahengi umumî” kendiliğın-
den teessüs eder ve eşyayı kanlı adeselerden gören ihtilal-
cilere de yapacak büyük bir iş kalmaz! “Rızayı tarafeyn ile
beyi’ mün’akit” olduktan ve itiraz edilecek hiçbir nokta da
görülmedikten sonra ıstırap çeken beşeriyetin azatlığı için
hürriyetimizi fedaya ve “bahar sabahlarıyla yaz akşamlarını
demir parmaklıklardan seyretmeğe” ne lüzum var? (s. 12)

Ayrıca “2. ‘Kapital’i Rusçaya çevirenler kadın mı erkek
mi?” başlığı ile Kıvılcımlı’nın kullandığı Rusça *Kapital* çevi-
risini ele alır. Kıvılcımlı *Kapital* çevirisinde (3. Forma sayfa
36) bir dipnotta şu referansı verir: “Rusça V. Bazarova ve İ.
Stepanova tercemesinden alınmıştır. C. 1, s. 20, Moskova-Le-
ningrad, 1928” Kerim Sadi, Rusça isimlerin Türkçe yazımı-
na bakarak Kıvılcımlı’nın Rusça bilmediğine hükmeder. [Ben
de yukarıda Kıvılcımlı’nın zaten Rusça bilmediğini belirtmiş-
tim!] Zira Kıvılcımlı’nın *Kapital*’i Rusçaya çevirenlerin cinsi-
yetini kadın zannettiğini, dolayısıyla Rusçaya hâkimiyetinin
olmadığını vurgulayarak ağır eleştiriler yöneltir. Buna sebep
olarak yazarların kadın değil, erkek olduğunu vurgular.

“Prevedov pod redaksiyev V. Bazarova i İ. Stepanova”
Burada “Bazarova” “Bazarof’un” “Stepanova” da Stepa-
nof’un demektir.” Yani kadına ait bir familya ismi mevzu-
bahis değildir. Ve müzekker ismin sonundaki edatın vazife-
sini bilmeyen H.K. saçlı sakallı adamları, hayrete şayan bir
ameliyatla, kadın yapıp çıkıvermiştir. Gülmeyiniz: mizah
fıkrası değil, “kapital” haşiyesi okuyoruz.⁷³

73 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi,
1937), s. 13-14, İnsaniyet Kütüphanesi, No. 30.

Marks Kimdir? Marksizm Nedir?

1930'lu yılların sonuna doğru yayınlanan "Kimdir? Nedir?" adlı kitap serisinin ilki *Mussolini Kimdir? Faşizm Nedir?* adını taşır. İkinci kitap ise *Marks Kimdir? Marksizm Nedir? Marks'ın Hayatı ve Marksizmin Esasları* ([İstanbul:] Matbaa-i Ebüzziya) adıyla yayınlanmıştır. Yayın tarihini bilmiyoruz, ancak en azından 1930'ların ikinci yarısı olduğu açıktır. Kitabı hazırlayanın kim olduğu, telif bir eser mi yoksa çeviri mi olduğu da belli değildir. Tasvir Neşriyat yayınları arasında çıkan kitap rağbet görmüş ve kısa sürede ikinci baskısı yapılmıştır. Kitabın birinci baskısının kapağında ki çizim Marks'a pek benzemez, ancak ikinci baskısında kapakta Marks'ın daha bilinen bir çizimi kullanılmıştır. Bu kitabın 47-54. sayfaları arasında *Kapital*'in birinci cildinin, 55-57. sayfaları arasında ise ikinci ve üçüncü cildin özetleri bulunmaktadır.

Marks Kimdir? Marksizm Nedir? Marks'ın Hayatı ve Marksizmin Esasları.

Mahmut Esat Bozkurt ve *Kapital*

Kerim Sadi'nin sözünü ettiği dönemin önemli CHP'li isimlerinden Mahmut Esat Bozkurt'un tavrı gerçekten ilginçtir ve anlaşılan o ki Mahmut Esat'ın *Kapital*'in çevrilmesi için verdiği sipariş! nihayetlenmemiştir. Gerçekten de Bozkurt, 1935 yılında gazetede yayınlanan "Karl Marks ve Türkler"⁷⁴ adı yazısında *Kapital*'in Türkçeye çevrilmesi gereğine değinir. Daha tuhafı, o yıl yayınlanmaya başlayan *Kapital* çevirileri sonrasında yazdığı bir yazıda, *Kapital* metninin CHP Hükümeti tarafından yasaklandığından haberdar değilmiş gibi davranmasıdır ki bilmemesine imkân ve ihtimal yoktur. Daha da ilginç bütünü *Kapital* çevirilerinin yasaklandığı ve bulundurulmasının suç olduğu bir dönemde Max Beer'in *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi*'nin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan çevirisine 10 Nisan 1941 tarihinde yazdığı önsözdür. *Kapital*'in Türkçedeki "...Hemen her memlekette, hatta Yunanistan ve Bulgaristan gibi komşu memleketlerde bile müteaddit tercümelere ve şerhleri mevcut olan Karl Marx'ın Kapitalinin bizde anlaşılmaz bir iki broşüründen başka bir şey yoktur" diyebilmesidir.

Hemen her memlekette, hatta Yunanistan ve Bulgaristan gibi komşu memleketlerde bile müteaddit tercümelere ve

74 "Kapital" "Marx"ın bu büyük izeri [eseri olacak] bütün dillere çevrildi. Onu bizim dilimizde ne zaman okuyacağız? Ne zaman göreceğiz? Bütün bunlar için "Marx" edebiyatının dilimize çevrilmesini istiyorum. Ve bu çevirme: Sağa veya sola doğru, bulanık sulara balık avlamak isteyenlerin takkesini düşürecek. Ortada: Hak ve gerçek egemen olacaktır. Bizde, "Marx"tan söz açılınca hemen komünistlik hatıra gelir. Bu kadar telaşa hacet yok! "Marx"ın filozofluğu iktisatçı yönünden çok üstündür. Ve onun bilinmemesi kültür bakımından bir eksiktir. Büyük bir eksik hele devletçi bir rejimde!.." Mahmut Esat Bozkurt, "Karl Marx ve Türkler", *Tan*, 26 Temmuz 1935, s. 1 ve 5; bkz. Hakkı Uyar, Mahmut Esat Bozkurt ve Sol Düşünce", *Mahmut Esat Bozkurt Anısına Armağan (1892-1943)* içinde, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 70.

şerhleri mevcut olan Karl Marks'ın Kapitalinin bizde anlaşılmaz bir iki broşüründen başka bir şey yoktur.

Nerede kaldı ki biz, Ana Kanunumuzla devletçiliği kendimize maletmiş bulunmaktayız. Bunun anlamı, devlet sosyalistliğini kendimize maletmiş olmağımızdır. Şu halde kısmen olsun Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi, yeni Türk Devlet Prensiplerinin sebeplerini ve edebiyatını teşkil eder. Bu ihtiyacı, tercüme ettiği Max Beer'in güzel eserleriyle karşılayan ve tatmin eden Zühtü Uray'ı tebrik etmeyi kendime bir borç saydım.

Fikrin en tehlikelisi gizli kalanıdır. Herhangi bir fikri açıkça ortaya koymak ve kritiklerini yapmak, – eğer muzır ise onu önleyecek çarelerin başında, en başında gelir.

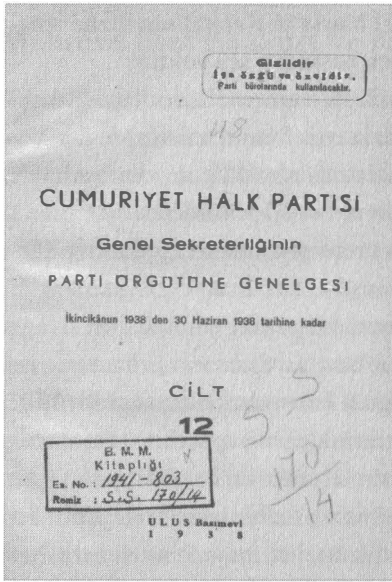
Bir fikri yenmek için alınacak tedbir işkence değildir. Fikirler işkence ile imha edilemezler, imha için tek çare, herhangi bir fikrin karşısına daha kuvvetli fikirlerle çıkmaktır. Tarih böyle diyor...⁷⁵

Hâlbuki aşağıda okuyacağınız gibi, Mahmut Esat Bozkurt'un Adliye Vekili olarak bir parçası olduğu hükümet hem sol yayınları hem de *Kapital*'i yasaklayacak, yaklaşık 30 yıl yasak yayın olarak bulundurulması bile suç teşkil edecektir.

Tek-Parti döneminde *Kapital*'in yasaklanması

Görelî bir serbestlik ortamında, devletçilik ve Sovyetler Birliği'yle iyi ilişkiler parantezinde hızla girilen *Kapital*'in çevirilerinin hepsi yarım kalmıştır. *Kapital*'in çevirilerinin bir daha gündeme gelmesi için 1965 senesini beklemek gereke-

75 Max Beer, *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi* (Ter. Zühtü Uray), (İstanbul: Maarif Matbaası, 1942) s.XVI ve ayrıca bir vurgu için bkz. Hakkı Uyar, Mahmut Esat Bozkurt ve Sol Düşünce" iç *Mahmut Esat Bozkurt Anısına Armağan* (1892-1943) (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2008).

CHP Genel Sekreterliği'nin parti örgütüne yasak kitap genelgesi kapağı, 1938.

cektir. Zira 1938 yılının başı itibarıyla bütün sosyalist/sol yayınlarla birlikte *Kapital*'in o sırada basılmış olan çevirileri de yasaklanmıştır.

Ankara'dan, CHP Genel Sekreterliği'nden 1166 nolu gizli yazı ile 209 Halkevi Başkanlığı'na 8 Nisan 1938 tarihinde Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Ş. Kaya imzasıyla "Gizlidir, İşe özgü ve özeldir" uyarısıyla aşağıdaki yazı gitmiştir.⁷⁶ İlgincir yazıya eklenen listede Kerim Sadi'nin yaptığı

çeviri yoktur. Muhtemelen unutulmuştur. Yazı aynen şöyledir.

Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Sekreterliği
1166

Ankara
8.4.938

209 Halkevi Başkanlığına

Efkârı umumiyyeye ve bilhassa memleketin istikbaline bakım olacak gençliğe komünistlik fikri aşıladığı ve bu gibi yabancı ve yalancı telakkilerin telkinlerinde müessir oldu-

76 "Gizlidir, İşe özgü ve özeldir. Parti bürolarında kullanılacaktır. *Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi İkinci Kânun 1938 den 30 Haziran 1938 tarihine kadar*, Cilt 12 ([Ankara:] Ulus Basımevi, 1938), Büro-IV, "209 Halkevi Başkanlığına", s. 74-75.

Eserin Adı	Müellifin Adı	Neşir tarihi
1 Numaralı Liste		
Gündelikçi iş ile sermaye	Karl Marks	935
Sosyete ve teknik	Fatma Yalçın [Yalçı]	935
Cemiyetin asılları	Engels [Engels] mütercimi Muhittin	934
Yeni Sovyet kanunu esasısı		
(Molotofun nutku) tercüme	Sabiha Zekeriya [Sertel]	936
Sosyalizm (tercüme)	Haydar Rifat [Yorulmaz]	933
Hayali sosyalizm ve ilmi sosyalizm tercüme	Haydar Rifat	935
Karl Fauteskiye [Kautski] göre sosyalizm tercüme	Sabiha Zekeriya [Sertel]	934
2 Numaralı Liste		
Sovyet demokrasisi	Nazım [Nâzım] Hikmet [Ran]	936
Karl Marksın Ekonomi poletiki sosyalizm tetkiki (tercüme)	Hikmet Kıvılcım[ılı]	934
Milletçilik (Lenin, Stalin, Bubarin)	Haydar Rifat [Yorulmaz]	936
Karl Marksın hayat felsefesi ve sosyolojisi	Hikmet Kıvılcım[ılı]	934
İnkılâpçı Münevver	Hikmet Kıvılcım[ılı]	935
Maks [Marx] Engels [Engels]	Hikmet Kıvılcım[ılı]	936
Diyaliktik Materyalizm (tercüme)	Sabiha Zekeriya [Sertel]	936
Stabanof [Stahanof] hareketi	Hasan Âli [Yücel]	936
Komünizm (yazım Lenin)	Mütercimi Haydar Rifat Yorulmaz]	
Kapital, Marksdan hülâsa olarak tercüme edilmiştir	Hikmet Kıvılcım[ılı]	
Kapital, Marksdan hülâsa olarak tercüme edilmiştir	Suphi Nuri [İleri]	
Kapital, Marksdan hülâsa olarak tercüme edilmiştir	Haydar Rifat [Yorulmaz] taraflarından	
Sınıf Kavgası	Fauteski [Kautski] tarafından yazılmıştır. Mütercimi Sabiha Zekeriya	
Leninin mezhebi	Haydar Rifat [Yorulmaz]	932

DP'nin yalancı baharı ve *Kapital*'in nakıs çeviri teşebbüsü

DP kuruluşundan itibaren sol siyasetle dirsek temasında olmuştur. Sosyalistler de DP'yi eleştirmekle birlikte CHP'den daha liberal ve demokrat gördükleri için desteklemişlerdi. Ancak tek sayı yayınlanabilen *Gerçek* dergisi ile başlayan yakınlaşma hemen kriminalize edilmişti. Yakınlaşma ve sol yayınlar için görece liberal ortam DP'nin ilk iktidar aylarında da kendini göstermişti. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP'nin tek başına iktidara gelmesi ve hükümeti kurmasından yaklaşık 1 ay sonra *Yeni Baştan* haftalık gazetesinde⁷⁷ *Kapital*'in gazete ile birlikte ek sayfa olarak verileceği haberi yayınlanır. "Kapitâl ve Karl Marx - "Kapitâl" Tercümesinin 45 Senelik Mazisi" manşetiyle yayınlanan haber dikkat çeker.⁷⁸ Haberde okuyuculara hem *Kapital* çevirisinin ek olarak verileceği hem de Türkiye'deki *Kapital* çevirilerinin 45 yıllık geçmişinin anlatılacağı belirtilir. Yazı dizisi şu bilgiyle başlamaktadır.

MARKSİZM'in ana kitabı olan KAPİTAL hemen bütün medeni dünya dillerine tercüme edildiği halde, kitabın yazılışından aşağı yukarı bir asır geçmiş olmasına rağmen, henüz Türkçeye tam bir kitap halinde tercüme edilmemiştir.

Gelecek sayımızda başka memleketlerde ve Türkiye KAPİTAL'in tercümesi için yapılan çalışmalara dair bir inceleme yazısı bulacaksınız. Ondan sonra da, asıl (KAPİTAL) in tercümesini okuyucularımıza vermeğe başlayacağız. Gazetemizdeki KAPİTAL tefrikası altlarında numaraları bulunan kitap sayfaları halinde verileceği için, isteyen okuyucu-

77 Bu kaynağa dikkat çeken ve kopyaları yaptırıp bana ileten Erden Akbulut'a teşekkür ederim.

78 "Kapitâl ve Karl Marx - "Kapital" Tercümesinin 45 Senelik Mazisi", *Yeni Baştan*, No. (27)-1, Yıl: 2 (30 Haziran 1950), s. 1 ve 6.

TÜSTAV
ARŞİV
BELEGESİ

Çıktırma gublet çıkış : Yıl: 2. Sayı: (27) - 1. 28/Barış/1950 - Sahibi ve Yayıncı: İsmail Hakkı Arslan: İstanbul Barışköyü - Fahi: 15
Kuruç : Akademi Yaldu: 12 - 4 ayda: 6 lira - Adres: Cumhuriyet, Camsi Sahibi No: 38 İst. Tel: 21121 - İktis ve Baskı: Cumhuriyet Matbaası.

Grev
meselesi kar-
şısında İnönü
ve Celâl Bayar

(İÇİLE, Celâl Bayar) İktis, fakir maddesinde
farklı tutulmuş alışı, şa-
mın arasında verildi-
şim maddesinde (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi ve bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Bu maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Bu maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Bu maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Bu maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Bu maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Bu maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Yeni Baştan

Kapital ve Karl Marx

"Kapital" tercümesinin 45 senelik mazisi

MARKSİZMın ana kitabı olan **KAPİTAL** bu
son maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Karl Marks

olmuş maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Bu maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Bu maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

Özümüz ve Sözümüz

Bu maddesi maddesi ve fakir
maddesi (Çevre ha-
kında bir cümle) ve al-
tında maddesinde bils-
yuma maddesi, fakir
dışında fakir ve fakir
verilmiş maddesinde bils-
yuma maddesi.

larımız, bu sayfaları bir araya getirip, KAPİTAL’i kitap halinde ciltleyebileceklerdir.⁷⁹

müjdesi verilmiştir.

Yazı dizisinin Kerim Sadi tarafından hazırlandığı izlenimi doğmaktadır. Kerim Sadi’nin daha önce yayınladığı *Bir Mütercimin Hataları* başlıklı ve 3 cüz yayınlanan risalesinin bazı ilavelerle tekrarı gibi durmaktadır. Ancak broşürlerde olmayan ve bu yazı dizisinin ilkinde yer alan yazı Alyans İsrailit Müdürü Bohor İsrail’in *İştirak* dergisinde (2 Eylül 1326/15 Eylül 1910) tarihinde yayınlanan –ve benim de bu çalışmanın başında çevrimyazısını verdiğim– “Nasıl Çalışmalıyız?” yazısının sadeleştirilmiş metniyle başlar.

İkinci sayıda Kerim Sadi’nin “Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital” başlığı ile *İştirak* dergisinde, Karl Marks’ın *Kapital* eserine değinen makale ve değinilerden örnekler verilir. Kerim Sadi Bohor İsrail’in teklifini şöyle özetler ve kendi fikirlerini ilave eder:⁸⁰

İşte Karl Marks’ın *Kapital*’inden başlamak ve eseri muktedir bir çevirme heyetine dağıtmak suretiyle bu ağır yükü taşıma imkanına kavuşmak.

Fakat Osmanlı Sosyalistleri her şeyden önce, Marks’ın metodu ve ekonomisi hakkında esaslı ve sağlam bilgi sahibi değillerdi. Marksist nazarı formasyondan mahrumdular, aralarında fikir tecanüsü yoktu ve çıkardıkları mecmua tam mânası ile ideolojik bir herc-ü merc içinde idi. Bunu anlamak için, Türkiye’de artmağa başlamış sosyalistlerin içinden (bazı hamiyetmendan-ı fedakâran)ın (*İştirak*) nam-ı manıdarı ile tesis ettikleri gazeteye şöyle bir göz atmak kâfidir.

79 “Kapital ve Karl Marx - “Kapital” Tercümesinin 45 Senelik Mazisi”, *Yeni Baştan*, No. (27)-1, Yıl: 2 (30 Haziran 1950), s. 5.

80 Kerim Sadi, “Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital”, *Yeni Baştan*, No. (27)-2, (Yıl: 2 (8 Temmuz 1950), s. 5.

Üçüncü sayı elimizde yok, ancak bir sonraki yazıdan anladığım kadarıyla Haydar Rifat Yorulmaz'ın *Kapital*'i *Sermaye* ismiyle 1933'te yayınladığı çevirisine yönelik Kerim Sadi'nin eleştirileri yer alıyor olmalı. (Muhtemelen *Bir Mütercimin Hataları* başlıklı risalesinden parçalar olmalı.)

Dördüncü sayıda Makine Mühendisi Salim'in "Kapital ve Haydar Rifat" başlıklı yazısı yer alıyor. Bu yazı daha önce değindiğim gibi Haydar Rifat'ın *Sermaye* adıyla yaptığı çevirisine yönelik Kerim Sadi'nin eleştirilerine bir karşı serzeniş ve karşı eleştiri olarak *Akın* gazetesinde yayınlanan ve sonra Kerim Sadi'nin *Bir Münekkidin Hataları* risalesine de konu olan yazıdır. (Bu yazıya daha önce yer verdiğim ve değindiğim için burada tekrarlamayacağım.) *Yeni Baştan* yazı dizisinin sonunda "Gelecek sayımızda Kerim Sadi'nin makine mühendisi Sâlim beye verdiği cevabı okuyacaksınız" bilgisi ile bitiyor. Ancak bu sayının yayınlanıp yayınlanmadığını bilmiyorum.⁸¹ Aynı şekilde *Kapital*'in çevirisinin yayınlanıp yayınlanmadığını bilmiyorum. Tahmin edebildiğim bu *Kapital* çevirisi girişiminin de başlayamadan bitmiş olduğudur.

Yayınlanmayan *Kapital*'e dava

Bu arada şaşırtmayan bir gelişme yaşanıyor ve *Kapital*'in Türkiye'deki çeviri macerası konusundaki bu yazı dizisi *Yeni Baştan* dergisinde yayınlanırken, dergiye ve yazarlara "komünizm propagandası" yapmaktan dava açılıyordu. Daha da ilginç olan konu, Kerim Sadi'nin *Yeni Baştan* dergisinin ikinci sayısında paylaştığı ve 1910 yılında *İştirak* dergisinde yayınlanan Bohor İsrail'in "Nasıl Çalışmalıyız?" adlı sadeleştirilmiş yazısı ile *İştirak* dergisinden yaptığı diğer alıntılar, bilirkişi tarafından önce "komünizm propagandası" olarak yo-

81 Makine Mühendisi Salim, "Kapital ve Haydar Rifat", *Yeni Baştan*, No. (27)-4 (24 Temmuz 1950), s. 5.

rumlanmıştır. Bilirkişi olarak atanan Doç. Dr. Sahir Erman ve Doç. Dr. Tarık Zafer Tunaya da yaptıkları hatayı sonradan fark etmiş olmaları ki fikirlerini değiştirmişlerdir. Hazırladıkları yeni bilirkişi raporunda fikirlerini şu şekilde özetlerler: “Komünist Enternasyonal tarafından kabul edilen ani ve şiddetli bir ihtilal şeklini ifade etmesi” durumun oluşmadığına dolayısıyla “bunun propagandasının yapılmasının da mümkün olmadığına...” Bu ilginç davaya konu olan bilirkişi raporunu aşağıda verdim.⁸²

EHL-İ VUKUF ZEYİL RAPORUNUN SURETİ

15/9/950 tarihli ve üç sayfa tutan zeyil raporu: Tahkikat mevzuu itibarile, kesin bir şekilde sanıkların makalesinin komünistlik propagandası mevzuunu taşıyıp taşımadığı hususu belirtilmemiş olduğundan bu cihetin kat'i bir şekilde bildirilmesi istendi. Yazıda komünistlik propagandası yapılmış olması muhtemeldir; başkaca kat'i mütalaa dermeyanına imkân yoktur, dediler. İşbu zabıt tutuldu. İmzalandı.

*

İstanbul Birinci Sorğu Yargıçlığı'na

Yeni Baştan gazetesi'nin ikinci sayı beşinci sayfasında, “Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital” başlıklı yazıda, komünistlik propagandası bulunup bulunmadığı hususunda evvelce Cumhuriyet Savcılığı'na sunmuş olduğumuz Rapor'u tevzihen bir Zeyil tanzim etmemiz istenmekle mevzu-u bahs yazılan ve bunlara gösterilen me'hazları tekrar okuduk.

Evvelce takdim etmiş olduğumuz raporda diğer yazılarda görülen İhtilâl fikrinin bu yazılarda da göze çarpmakta ve belirtilmekte olduğuna işaret etmiştik. Yeniden yaptığımız incelemede, bu yazıların 1910 senesinde yayınlan-

82 “Bilirkişi Raporları”, *Yazı Hayatının 50 nci Yılında Kerim Sadi*, (Derleyen: F. Berke) (İstanbul: Hilal Matbaası, 1969), s. 125-128.

miş olan “İştirāk” mecmuasının muhtelif sayılarından alınan pasajlarla, 20 inci sayısında Alyans Mektebi Müdürü Bohor İsrail Efendi'nin “Nasıl Çalışmalıyız?” başlıklı yazısından ve bunlar arasında sıkıştırılan fikirlerden ibaret bulunduğu görülmüştür.

1- Bilhassa “Nasıl Çalışmalıyız?” başlıklı yazı, takdim eden muharrir tarafından bugünkü dilde ve daha kolay anlaşılır bir hale sokularak tanıtılmaktadır. (Mesela: “haka-yık” kelimesi yerine “gerçekler” kelimesinin ikamesi gibi.)

2- Evvelki raporumuzda belirttiğimiz veçhile, gazetesinin ikinci sayısındaki “Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital” adlı yazının ilk sütununda mecmuanın muhtelif sayılarından alınan pasajların hepsine birden tek me'haz gösterilmesi yanlıştır. Zira bu sütunda hepsi de ihtilâl fikri ile ilgili pasajların bir kısmı, üçüncü sayının bilhassa “+ + +” imzalı ve “Sosyalistliğin Âtisi” başlıklı yazıdan alınmıştır. “Tehavvûlat-ı içtimaiyeden...” kelimeleriyle başlayan kısım, Mecmuanın üçüncü sayı 37 inci sayfasından alınmıştır. “Muhterem, fedakâr, büyük Abdullah Cevdet Bey ...” kelimeleriyle başlayan pasaj aynı sayının 39 uncu sayfasından alınmıştır. “Karl Marks bihakkın takdir eder...” kelimeleriyle başlayan pasaj aynı sayının kırkıncı sayfasından alınmıştır. Fakat muharrir bu ciheti işaret etmemektedir. Yalnız, müteakip uzun kısmın 6 ıncı sayıdan alındığını bildirmekle iktifa etmektedir. Şu hâlde muharrir, DAHA SONRA ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL TARAFINDAN TEFSİRE MUHTAÇ GÖRÜLEN VE DOKTRİNAL BİR MIHVER TEŞKİL EDEN İHTİLÂL FIKRİNİ BU YAZILARDA GÖRMÜŞ VE BELİRTMİŞTİR. Bu ise aktüalliteye tamamen uygun bir mevzudur. Ancak şurası da kayd edilmelidir ki, “İştirāk” mecmuasının intişar ettiği tarihte ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL HENÜZ TEESÜS ETMEDİĞİ GİBİ KOMÜNİZM DE TAM MANASILE VE DOKTRİN HALİNDE

ORTAYA ÇIKMIŞ ADDOLUNAMAZ. Bu durum, “İştirāk” mecmuasında müdafaa edilen İHTİLÂL FİKRİNE de şamil-
dir. Ve bu İHTİLÂLİN İKİNCİ ENTERNASYONAL MEN-
SUPLARI TARAFINDAN YAPILAN TEFSİRİNİ ıslahatçı ve
kademeli olabilmesini de ifade edebilir. Bu takdirde, KO-
MÜNİST ENTERNASYONAL TARAFINDAN KABUL EDİ-
LEN ANİ VE ŞİDDETLİ BİR İHTİLÂL ŞEKLİNİ İFADE ET-
MEMESİ MÜMKÜNDÜR. Bu itibarla Heyetimiz sözü geçen
yazıda ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL’E HAS ANİ VE ŞİD-
DETLİ İHTİLÂL FİKRİNİN MEVCUT OLMİYABİLECEĞİ-
Nİ, sırf “İştirāk” mecmuasındaki yazının intişar tarihini göz
önünde tutarak, MÜMKÜN ADDETMEKTEDİR.

3- Sözü geçen yazının marksizmle alakalı olmayan Ab-
dullah Cevdet Beyin İhtilâl fikrini ifade eden bir cümle-
si de mevcuttur. Filhakika, Abdullah Cevdet Bey bu ihtilâl
fikrini o zamanki Devlet şekline karşı müdafaa etmiş olup,
kendisinin sosyalizmle dahi alakası yoktur. Ancak, muay-
yen bir fikrin propagandası HER ŞEKİLDE HATTA MU-
HALİF FİKİRDE OLANLARIN BAZI SÖZLERİ BENİM-
SENMEK VE TEKRARLANMAK SURETİLE de yapılabi-
lir. Bu itibarla, Abdullah Cevdet Beyin sosyalist olmama-
sı, ONUN BİR CÜMLESİNİN SOSYALİST PROPAGANDA-
SININ NEF’İNE OLARAK KULLANILMASINA mâni’ teş-
kil etmez.

4- “İştirāk” mecmuasının neşr edilmiş olan yazıları-
nın “Yeni Baştan” mecmuasında kısmen tekrarlanması-
nın NE MAKSADA MÜSTENİT OLDUĞUNU HEYETİ-
MİZ ARAŞTIRMAĞA YETKİLİ DEĞİLDİR. Ancak, şurası
vardır ki, Ceza Kanunumuz propagandanın ne suretle ya-
pılmak lâzımgeldiğini göstermiş olmadığı cihetle, MUAY-
YEN BİR FİKRİ YAYMAĞA VE KABUL ETTİRMEĞE MA-
TUF HER HAREKET propagandadan maduttur. Bu itibar-
la, bir kimse, başka bir fikre sâlik olan şahısların bazı söz-

lerini de kendi fikrinin propagandasına âlet edinebilir. Bi-naenaleyh, ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL'IN ZUHURUNDAN ÖNCE İLERİ SÜRÜLEN İHTİLÂL FIKRİNİ MÜDAFAA ETMİŞ OLAN BİR YAZININ BAZI KISIMLARI ALINARAK VE BİRBİRİNE EKLENEREK KOMÜNİZME HAS ŞİDDETLİ İHTİLÂL FIKRİNİN PROPAGANDASINI YAPMAK DAİMA MÜMKÜNDÜR. Yalnız böyle bir propaganda yapmak maksadının hakikaten güdülmüş olup olmadığı keyfiyeti failin saikine tealluk eden bir cihet olmak itibarile diğer delillerin yardımile aydınlatılabilir.

Bu itibarla, ister o zaman ileri sürülmüş olan fikirler tekrar edilip komünistliğe has ani ve şiddetli ihtilâl fikrinin yayılmasına hizmet gayesi güdülsün, isterse tamamen lengüistik bir etüt kaleme alınmak maksadı istihdaf olunsun, bunun tesbiti HEYETİMİZİN SALAHİYET SAHASINI AŞMAKTA ve ancak diğer deliller nazara alınmak suretile takdir icap etmektedir.

15/9/950

Bilirkişi
Ceza Hukuku ve
Ceza Usul Hukuku Doçenti
Dr. Sahir Erman

Bilirkişi
Umumi Amme Hukuku
Doçenti
Dr. Tarık Z. Tunaya

TİP, Anayasa Mahkemesi ve 27 yıl sonra *Kapital'*e özgürlük!

Birinci cildi 14 Eylül 1867 tarihinde yayınlanan *Kapital'*in ilk çeviri girişimi 1912'de *Ceride-i Felsefiye* adlı bir derginin sayfalarında kalmıştı. İkinci dalga çeviri girişimleri 1933'te Haydar Rifat Yorulmaz ile başladı. Sonra 1936'da Kerim Sadi ve Suphi Nuri İleri'nin özet çevirilerini, 1937'de Hikmet Kıvılcımlı'nın orijinal dili olan Almancadan fasikül fasikül

ve fakat yarım kalan çevirisi izlemişti. Nihayet 1938 yılında CHP tarafından bütün sol yayınlarla birlikte *Kapital* çevirileri de yasaklandı. Üçüncü dalga girişim 1950 yılında yaşandıysa da –yukarıda değindiğim gibi– o da davalık olmakta gecikmedi ve başlamadan bitti. *Kapital*’in uzun bir aradan sonra yayınlanabilmesi için 1965 yılını beklemek gerekecekti.

Türkiye’de dördüncü dalga *Kapital* çevirileri, CHP hükümeti tarafından 1938’de yasaklanmasından yaklaşık 27 sene sonra 1965 yılında başlar. Yasağın kalkması Türkiye İşçi Partisi (TİP) sayesinde olmuştur. Şimdilerde “komünist” olmak da propagandasını yapmak da serbest. Ancak 1991 yılında kaldırılincaya kadar Türk Ceza Kanunu’nun 141. ve 142. maddeleri Türkiye solu/sosyalizmi için başlıca ve çok ciddi sorunlardan biri olmuş, birçok aydın çok ağır cezalar almış, mahkûm olmuş, bu nedenle bir kısmı özgürlüklerinden yıllarca mahrum olmuş, bir kısmı da zorunlu veya gönüllü sürgün hayatı yaşamışlardı. Sol klasikler ve literatür 1965 yılından itibaren 142. madde gibi ağır cezalar içeren maddelere takılmadan yayınlanmaya başlamasını öncelikle TİP’e borçludur. TİP kurulduğu günden itibaren 141. ve 142. maddelerin kalkması yönünde çaba harcamıştır. Mehmet Ali Aybar, TİP başkanı olduktan sonra bu konuyu gündemde tutmuştur. Daha 1962 yılında, CHP’nin 1938’de aldığı bir kararla yasaklanmasını eleştirerek “Das Kapital 1938’de alınan bir kararla yurda sokulmamıştır, fakat biz emekçiler bu eseri mutlaka yurda sokup okutturacağız” şeklinde bir konuşma yapmıştır.⁸³

Bu amaca uygun şekilde TİP, dönemin Ceza Kanunu’nda yer alan 141. ve 142. maddelerin Anayasa’ya aykırı olduğu

83 “T.I.P. Toplantısında Marks Övüldü ve “Kapital”in Okutulması İstendi”, *Milli Yol*, No. 44 (30 Kasım 1962), s. 2. Bu bilgiyi Halil Akkurt’a borçluyum. Kendisine teşekkür ederim.

T.İ.P. toplantısında Marks övüldü ve «Kapital» in okutulması istendi

İhtifal vasatının hazır olduğu iddia edilen toplantıda
komünistlikten mülkiyetli şahıslar konuştu...

Türkiye İşçi Partisi Beyaz Saray meclislerinden sonra bunun devamı olarak Tak-
sim Sıraesivlerdeki Özgür diğün salonunda toplanarak Marks müdâraş edip ihtifalden
dâm vâkımlar ve komünizme karşı olan Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddeleri
nın kalkmasını istemişler
dir.

Kuruluşu gelen Aybar, A
dâlet Bakanı Abdülhak Ke-
mal Yürük'e çıkararak, Mark-
sın meşhur eseri «Das Kapi-
tal»ı methetmiş ve «Bu ki-
tap 1938 de alınan bir kara-
ra yurda sokulmamıştır, ta-
kat biz einketiler bu eseri
tutulakka yurda sokup oku-
turacağız» demiştir.

Ole yandan Türkiye İşçi
Partisi kurnecuları bir basın
toplantısı yapmışlardır.

Kurucular adına konuşan
İbrahim Çiğdemce «T.İ.P. Ko-
münist propagandasını lağıst
münist Partisi değildir biz ler ve geriler en iyi bir so-
Anayasaya aykırı olan 141 ve 142 de yapılmaktadır» de-
di. 142 nci maddelerin kaldırıl-
ması istendi.

M. Makal'ın en son naneleri: Rusyada aile hayatı çok sağlamış

Geçen Çarşamba gecesi Gazi Eğitim Enstitüsünde
tertiplen en fuklör gecesine dâvet edilen M. Makal, 68-
neciler tarafından hoş karşılanmayan bazı konuşmalar
yapmıştır. Makal bu konuşmasında halkımızın köm-
b-
Kuruluşu ediliyor. nâri

YEZİDLER BİR KÖYÜ BASTI

Siirt Besirt ilçesine bağlı
Hamitune köyünde yaşı-
makta olan Yezidler, Ku-
ne köyünde bulunan müd-
man köylere hücum ede-
rek, camiyeye girip bir kısmı-
nı tabirip etmişlerdir. Cami-
in içinde bulunan dini kitap
ve Kur'anı Kerimi de nefeli,
yeni Yezidi kalabalığını ge-
ren köylüler galeyana gele-
rek üzerlerine saldırmış-
lardır.

Modern sibirbaz

Hadislenio kahramanı (!)
Şehir Kuruluşu. Hâdis-
nen ramani onun işçileri Ba-
kanlığından, daha kötüsu-
mat Toker'in göründen dü-
rüştü sıralar. Hadisenin ka-
nâsi Kuruluşu'nun seçim
bölgesi Kirsehir.

Milli Yol, sayı 44, s. 2, 30 Kasım 1962.

gerekçesiyle 1963 yılında dava açmıştır.⁸⁴ TİP'in Anayasa Mahkemesi'ne dava açabilmesi, o sırada TİP'e geçen Cum-
huriyet Senatörü Niyazi Ağırnaslı sayesinde olmuştur. Ana-
yasa Mahkemesi 26 Eylül 1965 tarihinde verdiği kararla açı-
lan davayı oy çokluğuyla reddetti. Ancak bir yorumda bu-
lundu ve getirilen bu yoruma göre temel sol eserlerin basıl-
ması önündeki engel de kalktı. Zira bu tür bilimsel eserler
142. madde kapsamına girmiyordu, yine yoruma göre son
karar ceza hâkimlerine aitti. Mahkeme kararında "propa-
ganda" ile "bilimsel eser" ayrımı yapılmakta ve konuyla ilgi-
li şu paragraf dikkat çekmektedir.⁸⁵

...Görüldüğü gibi sözü geçen madde hükümleri, bu konu-
lardaki bilimsel inceleme ve araştırmaları yasaklamış değil-

84 Esas No. 1963.173, Karar No. 1965-40, Karar Tarihi: 26/9/1965, Davacı:
Türkiye İşçi Partisi.

85 Abdullah Üner-A. Niyazi Gençler, Komünizm-Sosyalizm ve İlgili Yargılay Ka-
rarları (Ankara: Lisa Matbaacılık, 1969), s. 63. Karar Metni için bkz. s. 29-69.

Anayasa Mahkemesi davanın kararını 26 Eylül 1965 tarihinde vermiş, ancak *Resmî Gazete*'de ilanı 25 Temmuz 1967 tarihinde yayınlanmıştır.⁸⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 15 üyesinden altısı maddelerin iptali yönünde muhalefet şerhi yazmıştır.⁸⁷ Bununla birlikte karar verildiği andan itibaren sol yayınlar basılmaya başlandı.

Rasih Nuri İleri, Karl Marx - *Kapital* 'Özet'

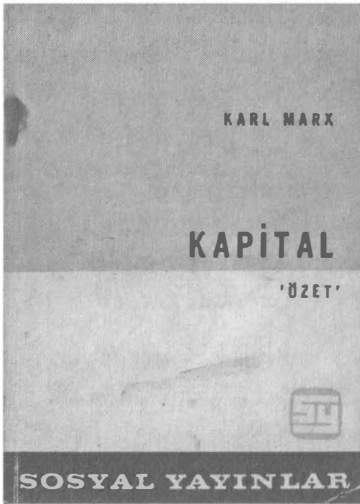
Anayasa Mahkemesi'nin verdiği "bilimsel eserlerin" komünizm propagandası sayılmayacağı kararı sonrasında ilk yayınlanan sol klasik 1938 yılında CHP'nin yasakladığı Karl Marx'ın Carlo Cafiero tarafından hazırlanan ve Suphi Nuri İleri tarafından çevrilen *Kapital Özet*'i olmuştur. Aradan 29 yıl geçtikten sonra bir kez daha yayınlanan bu kitabın çevirmeni bu kez Suphi Nuri İleri değil, oğlu Rasih Nuri İleri'dir. Eser 1965 yılında Sosyal Yayınları'nın 10. kitabı olarak çıkmıştır.⁸⁸ [Karl Marx, *Kapital* 'Özet' Özetleyen: Carlo Cafiero, Türkçesi R.[asih] N.[uri] İleri (İstanbul: Yeni Matbaa, 1965). Sosyal Yayınlar: 10] Rasih Nuri İleri'nin kısa ön-sözü şöyledir:

86 "Anayasa Mahkemesi Kararı", *Resmî Gazete* No: 12656 (25 Temmuz 1967), s. 1-20.

87 Rasih Nuri İleri, *Mihri Belli Olayı I, MDD-Yön Tartışması, Sosyalist Aydınlik Davası*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1976, s. 96.

88 Kitabın Künyesi şöyledir: Karl Marx, *Kapital* 'Özet' Özetleyen: Carlo Cafiero, Türkçesi R.[asih] N.[uri] İleri (İstanbul: Yeni Matbaa, 1965), 115 s. Sosyal Yayınlar: 10.

Bu eser yayınlandığı sırada Çetin Altan *Akşam* gazetesine "Hukukçularımız ve Kapital" başlıklı bir yazı yazmıştır, *Akşam* (17 Ağustos 1965). Bu yazıda anlaşılan o ki Çetin Altan, Carlo Cafiero'dan Rasih Nuri İleri'nin yaptığı çeviriyi yanlışlıkla Kerim Sadi'nin yaptığını zannetmiştir. Aynı yazı için *Yazı Hayatının 50nci Yılında Kerim Sadi* (Derleyen F. Berke) (İstanbul: Hilal Matbaası, 1969), 60-63. Bu yanlışın fark edilmemiş olması gerçekten ilginçtir. Altan aynen şöyle yazar: "Türkiye'de Karl Marx'ın ünlü eseri *Kapital*'in birinci cildi İtalyan düşünürü Cafiero'nun yaptığı özetten müstear isimle yazan bir yazarın (Kerim Sadi'nin) çabasıyla Türkçeye çevrilmiştir." s. 61.

Kapital, özet, Sosyal Yayınlar, 1965.

ÖNSÖZ

Carlo Cafiero'nun Kapital Özeti, 1936 yılında, Prof. Dr. Suphi Nuri İleri tarafından, Türkçeye çevrilmişti. 29 yıl sonra, bu eseri yeniden çevirip yayınlarken, KAPİTAL'in bütün ciltlerinin milli kitaplığımıza kazandırılmasını da candan diliyoruz. Zira, hiçbir medeni toplum bu muazzam bilgi anıtından yoksun kalamaz.

Bu baskıda, Carlo Cafiero'nun şahsı adına eklediği ve özel görüşünü yansıtan bazı

kısımlar çıkarılmıştır. Böylece, KAPİTAL'in birinci cildinin özünü sunarken daha objektif davrandığımıza ve okuyuculara imkân nisbetinde faydalı olacağımıza inanıyoruz. (s. 5)

Rasih Nuri İleri, daha önce babasının yaptığı çeviride yer alan Carlo Cafiero'nun ara yorumlarına yer vermemiştir. Ayrıca eseri İtalyancadan Fransızcaya çeviren James Guillaume'nin Carlo Cafiero için yazdığı yazıya ve kitap içindeki çizimlere de yer verilmemiştir.⁸⁹ Her iki çevirinin Türkçeleri arasında farklar vardır. Bunun nedenlerinden biri, yani Rasih Nuri İleri'nin aynı kitabı tekrar çevirmesinin nedeni, Kerim Sadi'nin yapılan bu özeti de eleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Rasih Nuri İleri, Kerim Sadi için çıkarılan bir kitaba yazdığı yazıda bu konuya değinerek şunları söyler:

Kerim Sadi o sıralar [1930'ların ortası] profesörlerin hataları hakkında durmadan broşürler yayınlıyor, üniversite ho-

89 Kısa bir değini için Rasih Nuri İleri, *Mihri Belli Olayı I, MDD - Yön Tartışması, Sosyalist Aydınlik Davası, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1976, s. 96.*

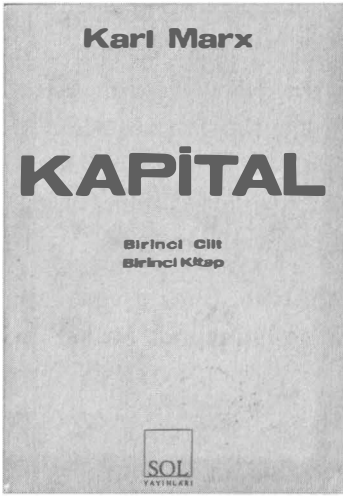
calarını adeta iğneli fıçı içinde bırakıyordu. Bu sırada babam Suphi Nuri de nasibini aldı. “Kapital” özetinin çevirisindeki hataları Kerim Sadi sert olarak eleştirdi. Babam kendisine teşekkür etti, 1965 yılında ilk Marx hakkında çıkan kitap bu kitaptır, yani Suphi Nuri’nin çevirisiyle Kerim Sadi’nin tashihlerinin yeni dile aktarılması benim imzama basılmış oldu, bunu ortak bir hatıra olarak anarım.⁹⁰

Yukarıda bu eleştirilere değinmiştim. Biraz aşağıda söz edeceğim gibi bu eser 31 yıl sonra, 1996 yılında bir kez daha basılacaktır.

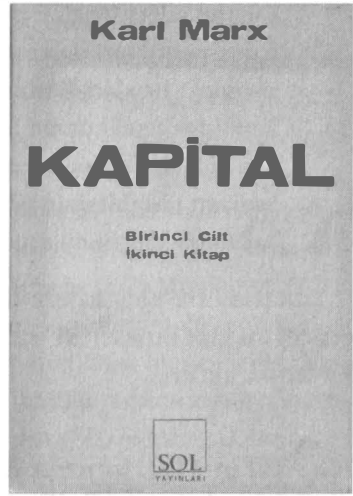
Kapital’in 100. yılında Birinci Cildin ilk tam çevirisi: Mehmet Selik, Sol Yayınları ve Kapital - Ekonomi Politikasının Eleştirisi

Kapital’in Birinci Cildinin Birinci Kitabı, Türkiye’de solun tarihinde çok özel bir yeri olan Muzaffer İlhan Erdost’un kurduğu Sol Yayınları tarafından Ocak 1966’da basıldı. Marksist klasikleri ve temel eserleri Türkçeye cesaretle ve titiz çevirileriyle kazandırmış olan Sol Yayınları 1965 yılında, Anayasa Mahkemesi’nin sol eserlerin basılması önündeki engeli kaldıran yorumu sonrasında kurulmuştu. Bastığı kitaplar nedeniyle yıllarca bitmeyen davalara maruz kaldı, yöneticisi hapis yattı. *Kapital* Sol Yayınları’nın sekizinci kitabıydı. *Kapital*’den önce Oscar Lange’in *Sosyalizmin Yeni Meseleleri*, Maurice Comforth’un *Sosyalistler için Felsefe*, Marx’ın *Ücret, Fiyat Kâr*, Lenin’in *Emperyalizm*, Henri Denis’in *Kapitalizm ve Değer*, Münir Cerid’in *Petrol Emperya-*

90 Bu eserin 1965 yılında basılmasının çok kısa hikâyesi için bkz. Rasih Nuri İleri, “Kerim Sadi (A. Cerrahoğlu)”, *Yazı Hayatının 50 nci Yılında Kerim Sadi* (Derleyen: F. Berke) (İstanbul: Hilal Matbaası, 1969), s. 111. Ve ayrıca daha uzun anlatımı için bkz. Karl Marx, *Kapital 1. Cilt* Özetleyen Carlo Cafiero, Düzenleyen Rasih Nuri İleri, Scala Yayıncılık, İstanbul, Mart 1996, s. 10-11.

Kapital, Birinci Cilt Birinci Kitap,
Ocak 1966.

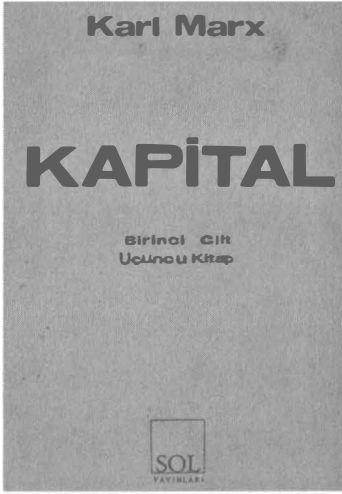
Kapital, Birinci Cilt İkinci Kitap,
Nisan 1966.

lizmi, Arata Osada'nın *Atom Bombası Çocukları* adlı eserleri basılmıştır.⁹¹

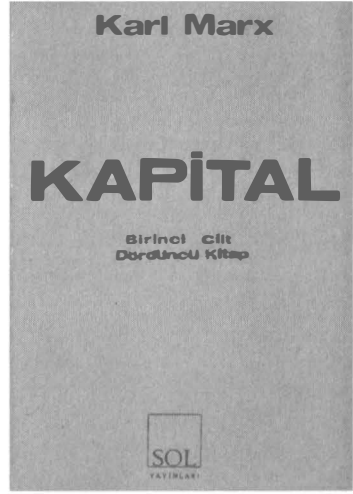
Kapital 1966 yılının Ocak ayında piyasaya çıkmıştı. Basıldığı gibi de aydınlar arasında ciddi bir rağbet gördü.⁹² *Kapital*'in Birinci cildi beş kitaptan oluşmaktadır. Birinci kitabı 1966 yılının Ocak, ikinci kitabı Nisan, Üçüncü Kitabı Temmuz, Dördüncü kitabı Ekim ayında basılmıştı. Beşinci kitabı için 1967 yılının Nisan ayını beklemek gerecekti. Böylece Birinci cildi oluşturan 5 kitabın sonuncusunun Nisan 1967'de yayınlanmasıyla, *Kapital*'in birinci cildinin tamamının basımı yaklaşık 1 yıl içinde bitmiş, dolayısıyla ilk cildin çevirisinin tamamlanması *Kapital*'in ilk yayınlanışından tamına 100 yıl sonra olmuştu. Çeviri Mehmet Selik'e aitti. Ancak ilginç bir durum yaşanmış, ilk cildin eksiksiz bası-

91 Sol Yayınları'nın hikâyesi için bkz. "Muzaffer İlhan Erdost Sol'un 25 Yılını Anlatıyor - "Kitabı Yaşatma Savaşımız", *Sol Yayınları Kasım '65-Kasım '90*, Onur Yayınları (1990), s. 13-31.

92 En çok rağbet gören 3. Kitap olarak seçilmiştir. *Ant*, No. 1 (3 Ocak 1967), s. 14.

Kapital, Birinci Cilt Üçüncü Kitap,
Temmuz 1966.

Kapital, Birinci Cilt Dördüncü Kitap,
Ekim 1966.

minı ikinci cilt izlememiş, yani ikinci cilt yayınlanmadan atlanmış ve yalnızca üçüncü cildin birinci kitabı 1970 yılında basılmıştı.⁹³ Bu tuhaf durumun sebebi, yani ikinci cildin atlanarak üçüncü cildin bir kısmının 1970'te basılmasının ne-

93 Künyeleri şöyledir:

Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Birinci Kitap, *Ekonomi Politğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1966), 181 s. (İkinci Baskı Ocak 1970), Sol Yayınları.

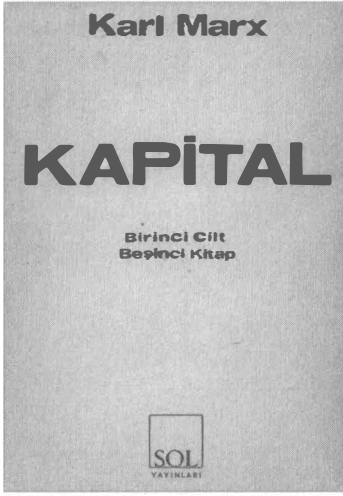
Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt İkinci Kitap, *Ekonomi Politğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Nisan 1966), 271 s. Sol Yayınları.

Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Üçüncü Kitap, *Ekonomi Politğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Temmuz 1966), 306 s. Sol Yayınları.

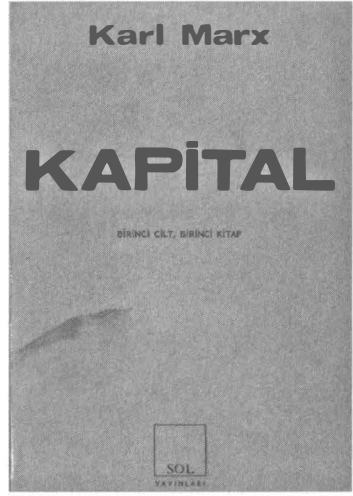
Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Dördüncü Kitap, *Ekonomi Politğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Ekim 1966), 186 s. Sol Yayınları.

Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Beşinci Kitap, *Ekonomi Politğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Nisan 1967), 244 s. Sol Yayınları.

Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt Birinci Kitap, *Ekonomi Politğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1970), 310 s. Sol Yayınları.

Kapital, Birinci Cilt Beşinci Kitap,
Nisan 1967.

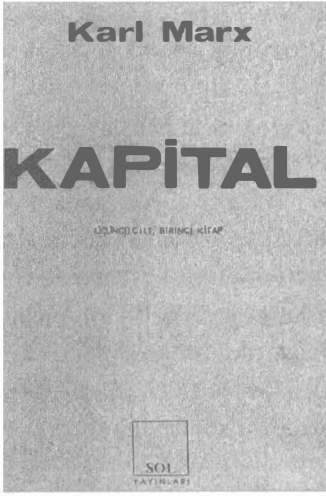
Kapital, Birinci Cilt Birinci Kitap,
2. baskı, Ocak 1970.

deni aslında tamamen çeviriyi yapan Mehmet Selik'in akademik çalışması ile ilgili özel bir durumundan kaynaklanıyordu. Selik, o sırada "Marksist Değer Teorisi" üzerine hazırladığı doçentlik çalışması için *Kapital*'in kendi çalışmasına yarayacak bölümlerinin çevirisine öncelik vermişti. Aynı şekilde tezi için gerekli olmayan 2. cildi atlamış 3. cildin de rant bölümü dışındaki ilk bölümlerini tezinde kullanmak için çevirmişti. Mehmet Selik, *Kapital*'i çevirme macerasını *Marksist Değer Teorisi* adıyla hazırladığı doçentlik tezinin 1970'te Ekim Yayınlarından çıkan 2. basımına yazdığı önsözde şöyle açıklar:⁹⁴

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

On yıl kadar önce *Kapital*'in Birinci cildini okumaya davrandığım zaman, açık yürekle söyleyeyim, hiç anlayamadım. Bunun bana ilk ve büyük yararı şu oldu: Cehaletimi

94 Mehmet Selik, *Marksist Değer Teorisi*, A.Ü. S.B.F. Yayınları, Ankara, 1982, 4. Baskı, s. VIII-IX.

Kapital, Üçüncü Cilt Birinci Kitap,
2. baskı, Ocak 1970.

anladım. Okumaya ısrarla devam ettim. Her okuyuşta biraz daha fazla anlıyor, ve Marksizm hakkında ne kadar az şey bildiğimi, daha doğrusu kulaktan dolma bir-iki bilgi kırıntısı ötesinde hiç bir şey bilmediğimi daha iyi kavıyordum.

İktisatçı, toplum bilimci, tarihçiler kadar insan ve topluma ilişkin her konunun uzmanları ve meraklıları için de tükenmez bir fikir ve düşünce kaynağı olan Kapital'i ben bir iktisatçı gözûyle okuyordum. O zamana kadar 'iktisat' diye öğrendik-

lerim Marx'ı anlamamı kolaylaştırmak şöyle dursun, aksine zorlaştırıyordu. Buna karşılık, Marksizm ve marksist politik iktisat hakkındaki bilgim arttıkça, diğer iktisadî, yani 'burjuva' iktisadını daha iyi anlar oldum.

Bir yandan bu engin düşünce kaynağından bizzat kendim daha fazla yararlanabilmek için diğer yandan bir gün bundan dil bilmeyen bütün Türk aydınlarının yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla Birinci Cildi çevirmeye koyuldum. (Burada memnuniyetle kaydetmek isterim ki, benim Kapital'in Türkçe'de yayınlanması hakkındaki ümidim o günler düşünemediğimden çok daha kısa bir süre içinde gerçekleşmiş bulunuyor.)

Okuma ve çeviri sırasında bana anlaşılması en zor gelen konular değer ve artık-değer teorisi oldu. Bunlar üzerinde çalışmaya karar verdim. Böylece, bu teorileri daha iyi kavrayacak, marksist sistemdeki yer ve önemlerinin ne olduğunu daha iyi anlayacaktım.

Elinizdeki kitap, “Üniversite Doçentlik Tezi” olarak başladığım bu çalışmanın ürünüdür. Marksist değer teorisinin bir tez konusu olarak ele alınması, teorinin iktisadî düşünce tarihi içindeki doğuş ve gelişme sürecinden kısaca söz edip öneminin nereden ileri geldiğini belirttikten sonra, geniş ve ayrıntılı bir anlatımının verilmesini, Birinci Cildin Değerleri ile Üçüncü Cildin Üretim Fiyatları arasındaki bağlantı üzerinde durulmasını, teoriye her çevreden yöneltmiş eleştirilerin en önemlilerinin tartışılmasını gerektiriyordu. Bütün bunlar yapıldıktan sonra teorinin gerçekçi bir tutumla değerlendirilmesi mümkün olacaktı. Kitap, bu söylenenlerden meydana geliyor.

Kısaca işaret ettiğim nitelik ve muhtevasıyla kitap, bir giriş eseri olmaktan farklı ve fazla bir şeydir. Bununla beraber, marksist iktisada giriş için, hiç şüphesiz, iyi bir rehber olabilir.

Bugün ortalama Türk aydını on yıl öncesine oranla çok daha şanslı bir durumdadır. Marksizm hakkında ilk kaynaklardan doğrudan doğruya bilgi edinilebilme imkânına sahiptir. Böyle olmakla beraber, marksist metod ve bilginin sistemli ve sağlam bir şekilde edinilebilmesi için bunların yanısıra daha birçok açıklayıcı, yorumlayıcı yardımcı esere ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Böyle bir çalışmaya karar verdiğim daha ilk andan itibaren yapacağım işin bu yolda bir yararı olmasını gözetmeye çalıştım.

Kitabım Marx'ın iktisat metodunu öğrenmek, marksist iktisat bilgilerini derinleştirmek, Marksizm hakkındaki bilgilerini sağlamlaştırmak ve nihayet dünyaya bir başka türlü de bakılabileceğini şimdiye kadar nasılsa farkedememiş iyi niyetli ve açık düşünceli kimselere yararlı olabileceğini sanıyorum.

Marksizmin Türkiye’de de anlaşılıp yayılmasına müte-

vazi bir katkıda bulunmaktan öteye bir iddiası olmayan kitabımın daha geniş bir okuyucu kitlesine sunulması imkânını sağladığı için Ekim Yayınevine candan teşekkürlerimi sunarım.

Ankara, Aralık 1969

Dr. Mehmet SELİK

Kapital basıldığı gibi yasaklanması için ilgili cumhuriyet savcılıklarına ihbar niteliğinde yazılar ve haberler gazetelerin birinci sayfasında yayınlanır. *Kapital*'in daha 1. Cildin 1. Kitabı yayınlanır yayınlanmaz 2 Şubat 1966'da Cumhuriyet Savcı yardımcısı Servet Çolakoğlu imzası ile içinde *Kapital*'in de olduğu kitaplar için soruşturma açılır. Ancak soruşturma bilirkişi raporlarına dayanılarak "amme adına takibat icrasına mahal olmadığından" dava açılmasına gerek duyulmaz. Bilirkişilerden alınan raporlar sonrasında yazılan kararın *Kapital*'i ilgilendiren bölümü şöyledir:

Karar

Haz: 1966: 28

Ka: 1966: 22

...

2) Karl Marx'a ait "*Kapital*" isimli kitabın Mal ve Para ve bunların yaratıcısı emek sorunları hakkında Marxist ekonomi teorisini Karl Marx'ın görüşlerine göre inceleyen bir kitap olduğu, bu itibarla Marxist teorinin bilimsel bir izahı niteliği taşıdığı.

...

Bu itibarla adı geçen bütün kitaplarda gerek TCK 142, 155 ve 312 nci maddeleri bakımından ve gerekse sair mevzuat yönünden amme adına takibi gereken bir suçun unsurlarının bulunmadığı anlaşıp ayrıca tespit de edildiğinden bahse konu her üç kitap hakkında amme adına takibat icrasına mahal olmadığına, kararın tebliğ yeri bulunmadı-

ğına C.M.U.K.'nın 163 ncü maddesi gereğince karar verildi. 2.2.1966

Servet Çolakoglu 10707

Cumhuriyet Savcı yardımcısı⁹⁵

Aynı durum *Kapital*'in diğer ciltlerinin başına da ayrı ayrı gelecektir. Örneğin Birinci cildin diğer kitapları ile ilgili bir başka karar şöyledir:⁹⁶

Takipsizlik Kararı:

Basın Hz: 1966/536

Basın Ka: 1966/333

Sol Yayınlarından olan Karl Marx'ın *Kapital* isimli eserinin 1. Cildinin 3 üncü ve 4 üncü kitabı ile aynı yayınevinin Adlı eserleri memuriyetimizce incelenip bilirkişiye de ayrıca tetkik ettirilmiş olup bilirkişi raporunda da belirtildiği veçhile:

Kapital'in 1 nci cilt 3 üncü ve 4 üncü kitapları nisbi artık değerinin üretimi ve ücret ile sermayenin birikim süreci gibi konular bilimsel yönden incelenmiştir.

...

Her dört eserde de materyalist felsefe, sosyalist konular ele alınmışsa da taraftar toplamak için ve bu kasıtlı propaganda niteliğinde olmayıp bilimsel açıdan konular ele alındığı cihazlarla amme adına takibi mucip cihaz görülmediğinden takibata mahal olmadığına, kararın tebliğ yeri bulunmadığına C.M.U.K.'nın 163 ncü maddesi gereğince karar verildi. 27.12.1966

Selahattin Yertut 11485

Cumhuriyet Savcı Yardımcısı

95 Savcı bu kararını A.Ü. Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri Adnan Güriz ve Eralp Özgen'in raporlarına dayanarak vermiştir. Aktaran *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları* (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 88-89.

96 Aktaran *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları* (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 89.

İlk çeviri ilk polemikler

Böylece *Kapital*'in Birinci cildinin ilk dört kitabı 1966 ve beşinci kitabı da 1967 Nisanı'nda basılarak tamamlanır. Çevirinin iç kapagında, eserin Friedrich Engels'in gözden geçirdiği Almanca 4. baskısına dayanan nüshasının 1962 tarihli baskısından yararlanıldığı, çeviri sırasında İngilizce baskısına da başvurulduğu belirtilmiştir.⁹⁷ *Kapital*'in birinci cildi olarak yayınlanan 5 kitabının iç kapaklarına bakıldığında çevirinin yapılması ile ilgili farklı ibareler dikkati çeker. *Kapital*'in 1.,⁹⁸ 2.,⁹⁹ 3.,¹⁰⁰ ve

97 "Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Birinci Cildini Doç. Dr. Mehmet Selik Almanca aslından dilimize çevirmiş ve İngilizce çevirisiyle karşılaştırdıktan sonra Sol Yayınları tarafından Kapital Birinci Cilt, Birinci Kitap adı ile Ocak 1966 tarihinde, Ankara'da Sevinç Matbaasında dizdirilip, bastırılmıştır. [İç kapak]".

"...Kapital'in elinizdeki çevirisine esas olan otantik metin, Friedrich Engels tarafından gözden geçirilmiş ve 1890 yılında Hamburg'ta yayınlanmış dördüncü baskısına dayanan, Karl Marx, *Das Kapital Kritik der Politischen Ökonomie*, Erster Band, Dietz Verlag, Berlin, 1962'den yapılmıştır. Çeviri sırasında eserin İngilizce Çevirisinden yararlanılmıştır." Karl Marx, *Kapital Birinci Cilt Birinci Kitap Ekonomi Politikin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1966) 181 s. (İkinci Baskı Ocak 1970) Sol Yayınları (s. 2).

98 "Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Birinci Cildinin bütününü Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak; Almanca aslından dilimize çevirmiş ve Erdoğan Başar ile birlikte İngilizce çevirisiyle karşılaştırdıktan sonra, Sol Yayınları tarafından Kapital adı ile Dördüncü Kitap Ocak 1966 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır." [İç Kapak] Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Birinci Kitap *Ekonomi Politikin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Ocak 1966), Sol Yayınları.

99 "Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Birinci Cildinin bütününü Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak; Almanca aslından dilimize çevirmiş; çeviriyi Erdoğan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra, Sol Yayınları tarafından Kapital adı ile Dördüncü Kitap Nisan 1966 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır." [İç Kapak] Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt İkinci Kitap *Ekonomi Politikin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, 1966), 271 s. Sol Yayınları.

100 "Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Birinci Cildinin bütününü Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle karşılaştırarak; Almanca aslından dilimize çevirmiş; çeviriyi Erdoğan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra, Sol Yayınları tarafından Kapital adı ile Üçüncü Kitap Temmuz 1966 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır." [İç kapak]

4.¹⁰¹ kitapların iç kapağında şu cümle dikkat çeker:

...çeviriyi Erdoğan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra...

Birinci cildin ilk dört kitabına katkısı belirtilen Erdoğan Başar'ın ismi birinci cildi tamamlayan 5. Kitap ile¹⁰² 3. Cildin Birinci Kitabında bulunmamaktadır.¹⁰³ [Erdoğan Berktaş, o sıralarda hakkındaki davalar nedeniyle Erdoğan Başar takma ismini kullanmaktadır.] Ayrıca Birinci Cildin Birinci Kitabının ikinci baskısında da bu ifade yer almaz.¹⁰⁴ Bu ayrıntıyı belirtmemin nedeni, *Kapital*'i kimin çevirdiği ve çevi-

Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Üçüncü Kitap, *Ekonomi Politikin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Temmuz 1966), 306 s. Sol Yayınları.

- 101 Karl Marx, *Kapital* Birinci Cilt Dördüncü Kitap, *Ekonomi Politikin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Ekim 1966), 186 s. Sol Yayınları.

"Karl Marx'ın eseri *Das Kapital*'in Birinci Cildinin bütünü Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak; Almanca aslından dilimize çevirmiş; çeviriyi Erdoğan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra, Sol Yayınları tarafından *Kapital* adı ile Dördüncü Kitap Ekim 1966 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır." [iç kapak]

- 102 Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Beşinci Kitap, *Ekonomi Politikin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Nisan 1967), 244 s. Sol Yayınları.

"Karl Marx'ın eseri *Das Kapital*'in Birinci Cildinin bütünü Dr. Mehmet Selik, Almanca aslından dilimize çevirmiş ve İngilizce çevirisiyle de karşılaştırdıktan sonra, kitap, Sol Yayınları tarafından *Kapital*, Beşinci Kitap, Nisan 1967 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır. [iç kapak]

- 103 Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt Birinci Kitap, *Ekonomi Politikin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1970), 310 s. Sol Yayınları.

Karl Marx'ın eseri *Das Kapital*'in Üçüncü Cildini (Dietz Verlag, Berlin, 1964-Friedrich Engels tarafından yayınlanmış, Hamburg 1894 baskısına göre-) Doç. Dr. Mehmet Selik Almanca aslından dilimize çevirmiş ve İngilizce çevirisiyle karşılaştırdıktan sonra, kitap, *Kapital* (Üçüncü Cilt, Birinci Kitap) adı ile, Sol Yayınları tarafından Ocak 1970 tarihinde, Ankara'da Sevinç Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır." [iç kapak]

- 104 Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt Birinci Kitap *Ekonomi Politikin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1970), 310 s. Sol Yayınları, İkinci baskı.

ride kimlerin katkısı olduğu konusunda sonradan ciddi bir tartışmanın ortaya çıkmasıdır.

Bu durumun sebebini Muzaffer İlhan Erdost yıllar sonra açıklar. Erdost'a göre, Erdoğan Başar [Erdoğan Berktaş] ilk kitaptan itibaren redaksiyona dâhil olmuş, Mehmet Selik de bu durumun muhakkak kitapta belirtilmesini istemiş, Erdost da yayıncı olarak bu durumu kitabın iç sayfasında belirtmiştir. Ancak yine Erdost'un belirttiğine göre, Mehmet Selik, Birinci Cildin İkinci Kitabının çevirisini getirdiği zaman, Sadun Aren'in kendisini, doçentlik tezi için sunacağı *Kapital*'in çevirisinde akademik herhangi bir titri olmayan birinin çeviriyi gözden geçirmesinin doçentlik tezine gölge düşürebileceği konusunda uyardığını söyleyerek, Erdoğan Başar isminin kitaptan kaldırılmasını ister. Erdost bunun üzerine "İkinci kitapta bu ifadeyi koymadık" diye yazar. Ancak bu anlatımda bir hata olmalıdır. Zira Erdoğan Başar [Berktaş] katkısı 2. Kitapta çıkarılmış değildir. Yukarıda belirttiğim gibi 2, 3 ve 4. Kitaplarda belirtilmiş, ancak son kitap olan 5. Kitapta ve 3. Cildin birinci kitabında ve ayrıca Birinci Cildin Birinci Kitabının ikinci baskısında belirtilmemiştir. En azından bu son iki kitapta yer almaması belirtilen kaygıyla ilgili olabilir. Ancak 3. Cildin birinci kitabı çıktığında da Mehmet Selik artık "doçent" olmuştur. Mehmet Selik, bu ismin haksız yere yazıldığını belirtirken, Erdost ise aslında Mehmet Selik ile birlikte belirtilmesi gereken çevirmenin Erdoğan Başar/Berktaş olduğunun altını çizer.¹⁰⁵ Hatta başlangıçta üçünün bir araya gelerek, Mehmet Selik'in Almancadan yaptığı çeviriyi Erdoğan Başar/Berktaş'ın İngilizcesinden takip ettiğini ve karşılaştırarak redaksiyon yaptıkları-

105 Bkz. Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirlilemek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43-47 ve Balkan Talu, "Kapital'in Türkçe İmtihani" [Kapital'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülmüş Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28 ve *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 14.

nı, sonra da Selik'in redaksiyon işini kendilerine bıraktığını anlatır. Böylece Erdoğan Başar/Berktaş'ın neredeyse çeviriyi yeniden yaptığını, kendisinin de Türkçesine katkı yaptığını ifade eder.¹⁰⁶

Aşağıda değineceğim gibi, Muzaffer İlhan Erdost, önce Sol Yayınları tarafından basılan bu eserin, kendisi hapis-
teyken Mehmet Selik tarafından 1974'te Odak Yayınları'na verilmesine tepki duymuş ve bu çevirinin daha sonra 2011 yılında Yordam Kitap tarafından tekrar basılması üzerine de sert eleştirilerinin yer aldığı uzun bir yazıyı kaleme almıştır. Erdost, Mehmet Selik'in *Kapital*'in yalnızca Birinci Cildin Birinci Kitabını Almancadan çevirdiğini, geri kalan kitapları "Almanca ile İngilizce arasında fark olmadığını" belirterek, İngilizceden çevirdiğini iddia eder. Son olarak, Erdost, Mehmet Selik'in isteği üzerine Birinci Cildin sonunda yer alan Marx'ın ünlü sözü "Mülksüzleştirilenler Mülksüzleştirilirler" cümlesinin doçentlik tezinin reddedilme kaygısıyla konulmasını istemediğini, kendisinin buna itiraz ettiğini, hakem olarak çevirmenlik de yapan Kenan Somer'e gittiklerini, Kenan Somer'in bunun sorumluluğunun çevirmende olacağını belirtmesi üzerine kitapta yer almadığını belirtir. Ancak kitabı gören Mehmet Ali Aybar'ın Selik'i uyarmasıyla sonraki baskıda eklenmesini istemiş ve ekleme Odak Yayınları'ndan basılırken yapılmış.¹⁰⁷ Erdost, ayrıca, çeviride dil sorunları olduğunu belirterek

106 Muzaffer İlhan Erdost, "Bilmeyen Ne Bilsin Bizi" (Sol Yayınları Üzerine Anımsatmalar), *Katalog 7 Kasım 2006*, s. 25, Balkan Talu, "Kapital'in Türkçe İmtihani" [Kapital'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örümlü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28 ve *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 14.

107 Muzaffer İlhan Erdost, "Bilmeyen Ne Bilsin Bizi" (Sol Yayınları Üzerine Anımsatmalar), *Katalog 7 Kasım 2006*, s. 26 ve Balkan Talu, "Kapital'in Türkçe İmtihani" [Kapital'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örümlü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28 ve *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 14.

“Bilimsel Sosyalizm” terminolojisinin Türkçede yeni oluşmakta olduğu bir sırada kavramların Türkçe karşılıklarının bulunması zorluğuna dikkat çeker. Bu bağlamda Mehmet Selik’in çeviride kullandığı “artı-değer” yerine “artık-değer” kavramlarını eleştirir.¹⁰⁸

Odak Yayınları, *Kapital* ve polemiğin başlaması

Kapital’in ilk cildinin baskısı aslında sorunlarla başlamıştır. *Kapital*’in, Mehmet Selik çevrisiyle Sol Yayınları tarafından basılan bu ilk çeviri girişimi, 12 Mart Muhtırası ve cuntasının tasallutu da araya girince tamamlanamaz. Muzaffer İlhan Erdost gözaltına alınır, 3,5 yıl aralıksız hapis yatar. Sol Yayınları’nın deposuna da el konulmuş ve mahkeme süresince Sol Yayınları kitapları satılamamıştır. Ancak mahkemenin kazanılmasıyla “beraat eden” Sol Yayınları’nın kitapları yeniden vitrinlerde görülür. Erdost hapisteyken *Halkçı* gazetesinde, Sol Yayınları’nın beraat eden kitapları isim değiştirerek o sırada kardeşi İlhan Erdost tarafından yeni kurulan Onur Yayınları tarafından basılacağı şeklinde kafa karıştıran bir haber çıkar. Haber şöyledir:¹⁰⁹

Sol Yayınları Satışa Çıktı

Mahkemelerde görülmekte olan davası sonuçlanan ve beraat eden Sol Yayınları yeniden satılmaya başladı. Uzun sü-

108 Balkan Talu; “Kapital’in Türkçe İmtihanı” [Kapital’i Türkçeye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülmüş Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28 ve *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 14.

109 “Sol Yayınları Satışa Çıktı”, *Halkçı*, (16 Aralık 1973) *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları*, (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 93 ve Muzaffer İlhan Erdost, “Kapital’i Kırletmek”, *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

redir davası sürmekte olan yayınların beraat eden kitapları tekrar kitaphevlerinin vitrinlerine çıktı. Bu arada yayınların adı Onur Yayınları olarak değiştirildi. Bu konuda konuşan yayınevi yöneticisi, bundan böyle yeni basılacak kitaplarla tekrar baskı yapılacak kitapların “Onur Yayınları” olarak piyasaya çıkacağını bildirdi.

[Bu haberin hemen altında da şu kısa haber yer alır.]

ODAK KİTABEVİ İLK KİTABINI YAYINLADI

Kısa bir süre önce açılan “Odak Kitapevi” yöneticileri dağıtım ve yayınevi olarak da çalışacaklarını belirterek geçtiğimiz günlerde dağıtıma da başlamışlardır. Kitabevi “Sosyalizmin Alfabeti” kitabını yayınlayarak yayın hayatına başlamış oldu.

Odak Kitapevi yöneticileri bir iki hafta içinde iki kitap daha yayınlayacaklarını söylediler.

Bu haberin yayınlandığı sırada hapiste olan Muzaffer Erdost, haberi okur okumaz kardeşi İlhan Erdost’a bir mektup yazarak hazırladığı tekzipin *Halkçı*’ya gönderilmesini ister.¹¹⁰ Tekzip şöyledir:¹¹¹

110 İLHAN ERDOST

Sevgili Kardeşim,

Halkçı’da bizimle ilgili bir haber var. Ben gerekli cevabı yazdım. Hemen tepesini yap. Halit Agbeye götür; okuyun. Gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra, bir taksitle ve mümkünse birlikte *Halkçı*’ya giderek, açıklamanın 6’ncı sayfa da ve tam ve doğru yayınlanmasını sağlayın.

Gözlerinden öperim.

18.12.1973

Muzaffer Erdost

Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 93.

- 111 “Sol Yayınları Yönetmeninin Açıklaması”, *Halkçı*, (18 Aralık 1973), aktaran *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları* (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 93 ve Muzaffer İlhan Erdost, “Kapital’i Kırletmek”, *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

SOL YAYINLARI
YÖNETMENİNİN
AÇIKLAMASI
18 Aralık 1973

Sayın Gazetenizin 16 Aralık 1973 günlü sayısında, "Sol Yayınları Satışa Çıktı" başlığı altında yayınlanan haberde, "Sol Yayınları"nın adının "Onur Yayınları" olarak değiştirildiği ve yayınevinin yöneticisine atfen de, bundan sonra tekrar baskısı yapılacak kitapların "Onur Yayınları" adı altında yayınlanacağı hususları yer almaktadır. Haberin gerçekte ilgisi yoktur. Sol Yayınları yönetmeni olan benimle de kimse konuşmuş değildir. "Sol

Yayınları", adını değiştirmemiştir. Geçirdiğimiz yılların gerek yayın, gerek yurt sorunları deneyimlerinden yararlanmış olarak, Türk kültürüne hizmete daha tutarlı ve daha iyi şekilde devam edeceğimiz tabiidir.

Onur Yayınlarını ise kardeşim İlhan Erdost kurmuştur. Sol Yayınları arasında yayınlanmış olmakla birlikte, Sol Yayınlarının konusuna girmeyen Darwin'in bir kitabını Onur

Sol yayınları satışa çıktı

Mahkemelerde görülmekte olan davası sonuçlanan ve beraat eden Sol Yayınları yeniden satışa başlandı.

Uzun süredir davası sürmekte olan yayınların beraat eden kitapları tekrar kitapçıların vitrinlerine çıktı. Bu arada yayınların adı Onur Yayınları olarak değiştirildi.

Bu konuda konuşan yayınevi yöneticisi bundan böyle yapılacak kitaplarla tekrar baskısı yapılacak kitapların "Onur Yayınları" olarak piyasaya çıkacağını bildirdi.

ODAK KİTAPEVİ İLK KİTABINI YAYINLADI

Kısa bir süre önce açılan Otok Kitapevi yöneticileri dağıtım ve yayınevi olarak çalışmaları belirterek geçtiğimiz günlerde dağıtıma da başlamıştı. Kitapevi "Sosyalizmin Aşkı" kitabını yayınlamakla yayınevi hayatında başlamış oldu.

Otok Kitapevi yöneticileri bir hafta içinde iki kitap daha yayınlacaklarını söylediler.

Halkçı, 16 Aralık 1973.

Yayınlarının yayınlamış olmasından da, haberde belirtilen şekilde bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Onur Yayınları bir yandan kendisine konu aldığı bilimler felsefesi dalında bir yayın programı düzenlerken, diğer yandan Türkiye iktisat tarihi dalında bir başka yayın programının çalışmalarını da sürdürmektedir. Gazetenize, bizim adımıza haber ulaştırılanların tertip içinde oldukları kanısındayım. Sol Yayınlarıyla ilgili haberin hemen altında, yayınlarımızın ilk kitapları arasında yer alan ve son olarak dördüncü baskısını yaptığımız bir kitabın aynı çevirisini yayınlayan yeni bir yayınevinin haberinin yer alması, iki haberin de aynı kaynaktan çıktığı konusundaki kanımı güçlendirmektedir. Sol Yayınları, kurulduğu andan şu güne kadar, yayınlanabilmesi için vermekte olduğu mücadeleyi, demokratik ve yasal kurallar içinde, sonuna kadar sürdürme azmi ve inancındadır. Esasen, Sol Yayınları adı, demokratik özgürlükler için, demokratik ve yasal yoldan mücadele verenlerin simgelediği isimlerden biri olmuştur kanısındayım. Bu isim, ya yaşar ya da yaşamaz; ama değiştirilmesi mümkün değildir; buna bizim hakkımız olmamak gerekir. Esasen Sol Yayınlarının yaşamasını veya yaşamamasını belirleyecek olan, artık bizim kişisel çabamız değil, toplumun sahip olacağı düzeydir. Bunun gibi, aynı kitapları, bugün şu veya bu amaçla, şu veya bu yayınevinin yayınlaması da mümkündür; ama bunun, Sol Yayınları adı ile birlikte oluşan ve bütünleşen anlayış, düşünce ve davranış biçiminden ayrı bir nitelik taşıyacağı tabiidir.

Bizim içerde bulunmamızdan yararlanılarak, daha çevirdikleri kitaplar adliye mahzenlerinde iken aynı çevirileri başka yayınevlerine satan çevirmenler ile, kitaplarımız adliye mahzenlerinde bekletilirken, aynı kitapların aynı çevirilerini yayınlayan ve bu yetmiyormuş gibi bazı Sol Yayınlarını yayınlamak için çevirmenlere tekliflerde bulunan yayınevleri ve benzerleri tarafından, Sayın Gazetenize iletilme-

si muhtemel bizimle ilgili sinsice uydurulmuş haberlere yer vermemenizi dilerim. Saygılarımla.

Ancak bu dönemde daha önce Sol Yayınları'nın bastığı *Kapital*, çevirmeni Mehmet Selik tarafından –yine o sırada yeni kurulan– Odak Yayınları'na götürülmüş ve bastırılmıştır.¹¹² Erdost, Mehmet Selik'in bu girişimini şöyle anlatır:

12 marttan (1971) 14 Temmuz 1974'e kadar cezaevinde kaldım. 1974 başlarında Ecevit-Erbakan koalisyonu, yeni bir özgürlük havası getirdi – yayınlar için. Ben içerideydim. Kesinleşmiş 37,5 yılım ve devam eden iki davam var. Bir gün görüşe geldiğinde İlhan [Erdost] "Gözün aydın, *Kapital* yayınlandı!" dedi. Bizim yayınladığımız çevirinin aynısı. M. Selik demiş ki bu adam içeride 30-40 yıl yatacak, *Kapital* o kadar bekler mi? haksız da değil hani...¹¹³

Ama o sırada depoda bulunan Üçüncü Cildin Birinci Kitabının 4.000 adedinin satılması imkânsız hale gelir.¹¹⁴

Sonuç olarak Mehmet Selik, çeviriyi tamamen kendi eseri olarak görerek basılması için Odak Yayınları'na götürmüştür. Böylece *Kapital*'in Birinci Cildinin tamamı iki kitap olarak 1974'te ve yine İkinci Cilt atlanarak, Üçüncü Cildin Birinci Kitabı 1975'te olmak üzere toplam 3 kitap halinde yayınlanmıştı.¹¹⁵ İkinci Cildin atlanıp, neden Üçüncü Cildin

112 "Odak Kitabevi İlk Kitabını Yayınladı", *Halkçı*, (16 Aralık 1973), Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kırletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

113 Muzaffer İlhan Erdost, "Bilmeyen Ne Bilsin Bizi", (Sol Yayınları Üzerine Anımsatmalar), *Katalog 7 Kasım 2006*, s. 26.

114 Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kırletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

115 Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Birinci Kitap, (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Mayıs 1974), 543 s., Odak Yayınları: 1, Bilim Dizisi: 1.

Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt İkinci Kitap, (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Kalite Matbaası, Aralık 1974), 608 s., Odak Yayınları: 11, Bilim Dizisi: 1-2.

Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt Birinci Kitap, (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: [M.Y.], Nisan 1975), 713 s., Odak Yayınları: 15, Bilim Dizisi: 1-3.

Birinci kitabının basılacağına dair, Birinci Cilt Birinci Kitapta herhangi bir açıklama yapılmaz. Ancak Birinci cilt ikinci kitapta “Yayınevinin Notu” başlığıyla şu açıklama yazılır:

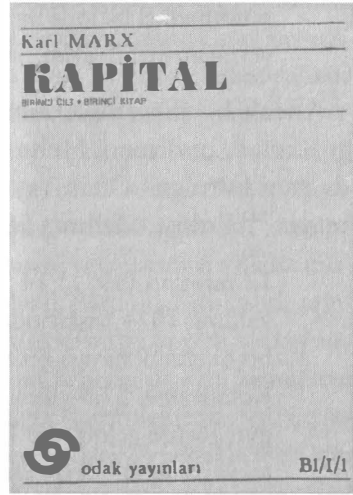
...Doç. Dr. Mehmet Selik’in Almanca baskısından dilimize kazandırdığı bu eseri, şu sıra ve düzen içinde basmakta yarar görüyoruz: Birinci Cilt iki kitap olarak, Birinci Cildin ardından Üçüncü cilt, yine iki kitap olarak yayınlanacak ve üçüncü cildi de ikinci cilt, tek kitap olarak izleyecektir. (Birinci Cilt, İkinci Kitap, s. 5)

Üçüncü Cildin Birinci Kitabına ise Yayınevinin Notu başlığı ile şu açıklama eklenir:

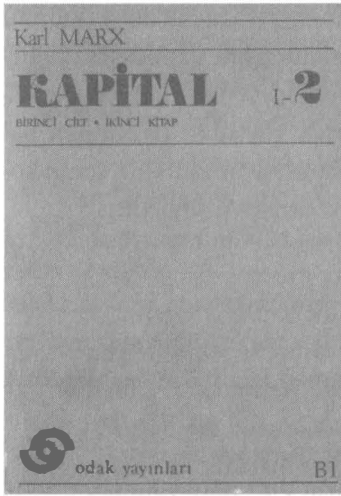
...Elinizdeki bu Türkçe baskı Almanca aslından dilimize Doç. Dr. Mehmet Selik tarafından aktarıldı. Bilindiği gibi üçüncü cildi de birinci ciltte olduğu gibi iki kitap olarak çıkacak, ve bunu ikinci cilt tek kitap olarak hemen izleyecektir.

Bilimsel Sosyalizm’in bu temel eserinin üçüncü cildinin yayınlanmasını, Türkiye’de tartışılan ve hâlâ duru bir açıklığa kavuşamayan güncel sorunlara ışık tutacağı inancıyla ikinci ciltten öne aldık. [Üçüncü Cilt, Birinci Kitap, s. 5]

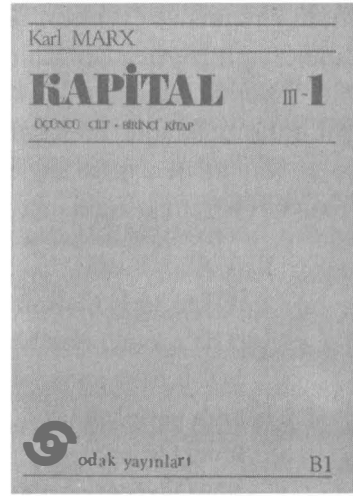
Aslında bu tercihin nedeni Odak Yayınları’nın belirttiği gibi “Türkiye’de tartışılan ve hâlâ duru bir açıklığa kavuşamayan güncel sorunlara ışık tutacağı inancı” değildi. Daha önce de belirttiğim gibi bu tuhaf durumun sebebi Mehmet

Kapital, Odak Yayınları, 1974.

Kapital, Odak Yayınları, 1974.

Kapital, Odak Yayınları, 1974.

Selik'in doçentlik tezi konusundaki öncelik ve tercihten başka bir şey değildi.

Sonuçta *Kapital*'in Mehmet Selik tarafından Odak Yayınları'na bastırılması Mehmet Selik ve Muzaffer İlhan Erdost'un arasının açılmasına sebep olacaktı. Erdost bu duruma tepki duyacak, 1970'te basılan *Kapital*'in 3. Cildinin Birinci Kitabından 4.000 adedin depoda kaldığından ve atmak zorunda kaldıklarından yakınacaktır.¹¹⁶

Hatta Erdost, yukarıda da belirttiğimiz gibi, yıllar sonra bu çevirilerin tamamen ve yalnızca Mehmet Selik'e ait olmadığını, çevirilerde Erdoğan Berktaş'ın da kendisinin de hakkı olduğunu ileri sürecektir.¹¹⁷ Buna karşılık Mehmet Selik, daha o sıralarda Odak Yayınları'ndan basılan *Kapital*'in içine ayrı bir kâğıt olarak katlanıp konan bir sayfa açıklama

116 Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirlilemek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

117 Bu ithamların yer aldığı bir kaynak için Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirlilemek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43-47.

notu eklemiş ve çevirinin tamamen kendisine ait olduğunu anlatmıştır. Ayrıca çevirinin Almancadan yapıldığını belirtir.¹¹⁸ *Kapital*'in içinde "Çevirenin Notu" başlıklı ayrı bir kâğıt bulunmaktadır. Bu kâğıt, Odak Yayınları tarafından basılan *Kapital*'in orijinal sayfası olarak değil, kitabın içine konan ayrı kâğıttaki açıklama şeklindedir ve şöyledir:¹¹⁹

ÇEVİRENİN NOTU

KAPİTAL'in 1. Cildinin bu yeni baskısında gecikmiş fakat hâlâ da zorunlu olan bir açıklamada bulunmam gerekiyor.

1. Cilt daha önce Sol Yayınları tarafından beş ayrı kitap halinde yayınlanmıştı.

Birinci Kitap'ta şu açıklayıcı ifade yer alıyordu:

"Karl Marx'ın eseri *Kapital*'in 1. Cildinin bütününe Mehmet Selik Almanca aslından dilimize çevirmiş ve [...] ile birlikte İngilizce çevirisiyle karşılaştırdıktan sonra, Sol Yayınları tarafından *Kapital* adı ile, Birinci Kitap Ocak 1966 tarihinde, ... bastırılmıştır."

İkinci Kitap'ta ifade farklılık gösteriyordu: "... Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak, Almanca aslından dilimize çevirmiş; çeviriyi [...] ile birlikte gözden geçirdikten sonra, ... bastırılmıştır."

118 Mehmet Selik, "Çevirenin Notu" başlığını taşıyan bu açıklamada, Sol Yayınları arasında çıkan birinci cildin 5 kitap halindeki basımının iç kapaklarında yazan farklı ibarelere dikkat çeker. Buna göre 1. Kitapta yer alan çevirinin yalnızca Mehmet Selik tarafından yapıldığı bilgisine karşılık, 2., 3. ve 4. kitaplarda "Erdogan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra" ibaresi eklenmesine itiraz eder ve bunun doğru olmadığını yazar. Çevirinin Almanca aslından yapıldığını ve Erdogan Başar'ın bu süreçte hiç dâhil olmadığını, dolayısıyla çevirinin tamamen kendisine ait olduğunu net bir şekilde ifade eder. Selik'in yazdığı açıklamada ismi zikredilmeden katkısı olmadığı belirtilen ve "[Bay X]" olarak anılan kişi Erdogan Başar [Berkay]'dır. Muzaffer İlhan Erdost 2008'de *Yeni Aktüel*'e verdiği röportajda Erdogan Berkay olarak zikreder. *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28.

119 Ankara, Nisan 1974 [Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Birinci Kitap, (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Odak Yayınları, 1974), kitap içi notu]. Bu notu ileten Hayri Erdogan'a teşekkür ederim.

Üçüncü ve Dördüncü Kitaplarda aynen bu ifade yer alıyordu.

Beşinci Kitap'ta ifade gene farklı idi:

"... Dr. Mehmet Selik, Almanca aslından dilimize çevirmiş ve İngilizcesiyle karşılaştırdıktan sonra, ... bastırılmıştır."

Görüldüğü gibi, aynı iş ve metin için üç farklı içerikli bir açıklama yapılmış bulunuyordu. Ve bu, neresinden bakılırsa bakılsın, dürüst ve saygılı bir davranış değildi. Ve gene hemen belirtmeliyim ki, benim sağlığımın ve iyi niyetimin ve heyecanımın sömürülmesinin sonucu olarak doğan bu duruma o zaman karşı çıkmış fakat engel olamamıştım.

İfadelerin birincisine göre: çevirmen M. Selik eseri "Almanca aslından dilimize çevirmiş ve [Bay X] ile birlikte İngilizce çevirisiyle karşılaştı[r]mış[.]" Burada Almanca aslından yapılan çevirinin eserin İngilizce çevirisiyle karşılaştırıldığı ve bu işin [Bay X] ile birlikte yapıldığı söyleniyor.

İkinci ifadeye göre: çevirmen M. Selik eseri "eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak, Almanca aslından dilimize çevirmiş, çeviriyi [Bay X] ile birlikte gözden geçir[miş.] Burada Almanca aslından yapılan çevirinin eserin İngilizce çevirisiyle karşılaştırılmasının M. Selik tarafından yapıldığı ve metnin bir kez de Bay X ile birlikte "gözden geçirildiği" söyleniyor.

Üçüncü ifadede ise Bay X'ten ve dolayısıyla "gözden geçirme"den hiç söz edilmiyor.

Bu ifadelerin hiçbiri doğru değildir.

Gerçek şudur: Çeviri, söylendiği gibi, Almanca aslından yapılmıştır; İngilizce çevirisinden çeviri sırasında zaman zaman sadece yararlanılmıştır; metnin İngilizce metninle baştan sona bir karşılaştırılması ne çevirmenin kendisi tarafından ve ne de Bay X ile birlikte yapılmamıştır. Bunun gibi, Bay X ile birlikte yapılmış bir gözden geçirme olmamıştır.

Bay X başlangıçta Sol Yayınları sahibinin bir tür 'danışman'ı ve yakın dostu idi. Beşinci Kitap yayınlanırken ara-

larındaki 'iş' ve dostluk ilişkisi sona ermiş ve Bay X yayınevinden ayrılmış bulunuyordu. Ve Bay X'e Kapital çevirisinden bir 'pay' tanıma nedeni ortadan kalkmıştı.

Yeni baskı için metin baştan sona gözden geçirilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Bu gözden geçirme ve düzeltmeler sırasında bana sabırla, titizlikle ve bilgili eleştirileriyle yardım eden arkadaşım Süleyman Gedik'e teşekkür ederim.

Bundan önceki baskının Beşinci Kitabının bir kısmının çevirisi sırasında çok değerli yardımlarını gördüğüm arkadaşım Cem Eroğul'a olan büyük teşekkür borcumu açıkça ifade etmek fırsat ve olanağını ancak şimdi bulabiliyorum.

Bu baskıda yer alan Dobb'un Giriş yazısını İngilizce'den çeviren Salih Ak arkadaşıma da teşekkür borçluyum.

Son olarak, Kapital'i Türk okuruna yeniden ve daha mükemmel bir biçimde sunmak işini üstlenmiş ve ona yayın listesinin başında yer vermiş bulunan Odak Yayınevi'ne takdir ve teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Bu kez 1. Cilt iki kitap olarak yayınlanacak, 1. Cildi gene ayrı iki kitap halinde 3. Cilt izleyecek, bunun da ardından 2. Cilt bir kitap olarak gelecektir.

Muzaffer İlhan Erdost, Mehmet Selik'in çevirdiği ve Sol Yayınları olarak kendilerinin hazırladıkları redaksiyonla basılan *Kapital*'in, –önce Doğan ve Cem yayınevlerine götürülmesine onların yayınlamaması sebebiyle– Odak Yayınları arasından kendi çevirilerinin aynen yayınlanmasına 1997'de çıkardığı *7 Kasım Onur Yayınları* adlı bir katalogda yayınladığı belgelerle tepkisini sürdürmüştür.¹²⁰ Ayrıca 2008 yılın-

120 Muzaffer İlhan Erdost hazırladığı bir eserde *Kapital*'in 1974'te Odak Yayınları'ndan çıkmasına duyduğu tepkinin bir sonucu olarak bazı belgeler/gazete kupürleri yayınlanır. Bkz. *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları* (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 93.

da Erdost ile “*Kapital*’in Türkçe İmtihanı” [*Kapital*’i Türkçe’ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor] başlığı ile yapılan röportajda Mehmet Selik’e yönelik suçlamalarını ilk kez açık bir şekilde dile getirmiştir.¹²¹ Bu olaya dair benzer suçlama ve ifadeler 2011 yılındaki *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*’de de yer alır. Şu ifadeler kendisininindir: “Mehmet Selik çevirisi etik açıdan, ideolojik açıdan “onursuz”laştırılmış bir çeviridir, kirlenilmiş ve kirlenmiş bir çeviridir. Eskilerin deyişleriyle lanetlidir.”¹²² 1974 yılında başlayan bu tartışma, biraz aşağıda değineceğim gibi günümüzde hâlâ devam etmektedir.

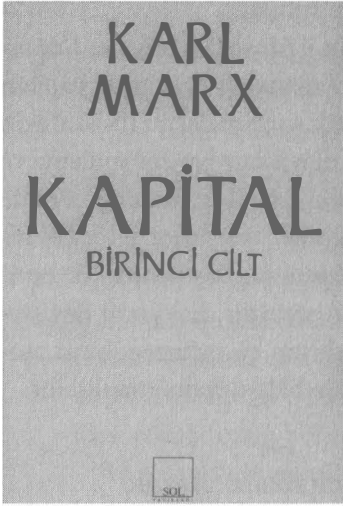
***Kapital*’in Tamamı ilk kez eksiksiz olarak Türkçede-Alaattin Bilgi çevirisiyle Sol Yayınları: “*Kapital* *Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili*”**

Muzaffer İlhan Erdost, *Kapital*’in Odak Yayınları tarafından basılmasından sonra 1974 yılında daha hapisanedeyken *Kapital*’in yeni bir çevirisini yaptırmak için harekete geçer. Kendisinin ifadesiyle o sırada *Kapital*’i çevirebilecek Seyhan Erdoğan, Vahap Erdoğan ve Sevim Belli hapiste, Mihri Belli ise yurtdışındadır. Böylece daha önce Sol Yayınları’nın ilk kitabı olarak yayınlanan Oscar Lange’nin *Sosyalizmin Yeni Meseleleri* adlı eseri çevirmiş olan Alaattin Bilgi ile anlaşılır. Aslında bu sıralarda Alaattin Bilgi de *Kapital* çevirisi için zaten hazırlıklara başlamıştır. Erdost 3 ciltlik tam baskının kısaca hikâyesini şöyle yazıyor:¹²³

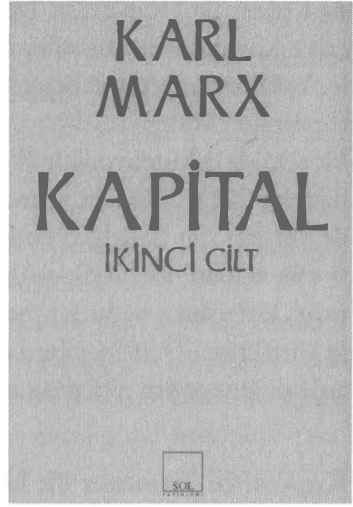
121 Balkan Talu, “*Kapital*’in Türkçe İmtihanı” [*Kapital*’i Türkçe’ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175, (12-19 Kasım 2008), s. 26-28.

122 “Mehmet Selik çevirisi etik açıdan, ideolojik açıdan “onursuz”laştırılmış bir çeviridir, kirlenilmiş ve kirlenmiş bir çeviridir. Eskilerin deyişleriyle lanetlidir.” Muzaffer İlhan Erdost, “*Kapital*’i Kirlenmek”, *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 44.

123 *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 16-17.

Kapital, Birinci Cilt, 1975.

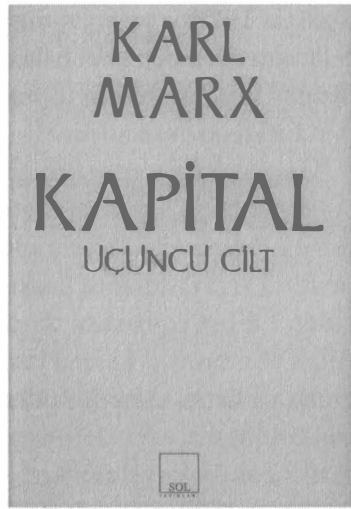

Kapital, İkinci Cilt, 1976.

Çevirmen Mehmet Selik, yayınevinin, dolayısıyla Erdoğan Berktaş'ın birebir katkısıyla işlediği çevirileri, salt kendi çevirisiymiş gibi, ben cezaevindeyken bir başka yayınevine satınca, *Kapital*'i ikinci kez, Sol Yayınları'nın ilk kitabı Oscar Lange'nin Sosyalizmin Yeni Meselelerini çeviren Alaaddin Bilgi'nin çevirmesini istedim. Ben cezaevindeydim. Ama Alaaddin Bilgi çeviriye başlamadan Genel Aftan yararlanarak çıkmıştım. İlhan, Alaaddin'e Umurbeye Kapital'lerin İngilizce değişik baskılarını, Almancasını, sözlük ve defter gönderiyor, Naşide tape ediyor, tapesi ile defter yazımı karşılıklı okunuyor, tape metin İlhan Erdost, Vahap Erdoğan, Seyhan Erdoğan, Ahmet Kardam (ve başlangıçta Kenan Somer) tarafından redaksiyondan geçiyor, basımevine dizgiye gidiyor.

Vahap Erdoğan, Ahmet Kardam ve İlhan Erdost'un katkı ve redaksiyonu sonrasında Alaattin Bilgi'nin yaptığı *Kapital* ilk tam Türkçe çevirisinin birinci cildi 1975 yılında bası-

lır. Böylece daha önce Türkiye'de *Kapital*'in ilk cildini ve 3. Cildin ilk kitabını ilk kez basan Sol Yayınları, bir kez daha öncülük etmiş ve *Kapital*'in 1867'deki ilk cildinin basımından yaklaşık 110 yıl sonra *Kapital*'in 3 cilt halinde eksiksiz olarak Türkçe çevirisini yayınlamaya başlamıştır. Birinci cilt Temmuz 1975'te *Kapital: Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili* başlığı ile yayınlanmıştır.¹²⁴ İkinci cilt Ağustos 1976¹²⁵ ve üçüncü cilt

Kapital, Üçüncü Cilt, 1978.

124 Karl Marx, *Kapital Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili*, Birinci Cilt (Çev. Alaattin Bilgi) (Ankara: Sol Yayınları, Temmuz 1975) (2. baskı, Mart 1978), (3. baskı, Ekim 1986), (4. baskı, Ekim 1993), (5. baskı, Ekim 1997), (6. baskı, Ekim 2000), (7. baskı, Mayıs 2004), (8. baskı, Kasım 2007), (9. baskı, Ocak 2009), (10. baskı, Mayıs 2011) ve (11. baskı, Şubat 2015).

"Karl Marx'ın *Capital, A Critical Analysis of Capitalist Production* (Cilt I, Lawrence & Wishart, Londra 1970) adlı yapıtını, Almanca Üçüncü Baskısından Samuel Moore ve Edward Aveling tarafından çevrilen ve Friedrich Engels tarafından gözden geçirilen İngilizcesinden Alaattin Bilgi dilimize çevirmiş, ve kitap, *Kapital, Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili* Birinci Cilt, adı ile, Sol Yayınları tarafından, Temmuz 1975 tarihinde Ankara'da Orsel Matbaası'nda, dizdirilip bastırılmıştır."

125 Karl Marx, *Kapital Ekonomi Politigin Eleştirisi*, İkinci Cilt (Çev. Alaattin Bilgi) (Ankara: Sol Yayınları, Ağustos 1976) (2. baskı, Haziran 1979) 580 s. (3. baskı, Kasım 1992), (4. baskı, Ekim 1997), (5. baskı, Mart 2003), (6. baskı, Ekim 2006), (7. baskı, Şubat 2009) (8. baskı, Ekim 2011) ve (9. baskı, Eylül 2015).

"Karl Marx'ın *Capital, A Critical of Political Economy* (Cilt II, Progress Publishers, Moskova, 1974) adlı yapıtını, İngilizcesinden Alaattin Bilgi dilimize çevirmiş, ve kitap, *Kapital, Ekonomi Politigin Eleştirisi*, İkinci Cilt, adı ile, Sol Yayınları tarafından, Ağustos 1976 tarihinde, Ankara'da, Çağ Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır."

"YAYINLAYANLARIN NOTU

Kapital'in ikinci cildi, Karl Marx'ın ölümünden sonra, Friedrich Engels tarafından hazırlanmış ve son biçimine sokulmuştur. Yayıtı ilk Almanca baskısı 1885'te yayınlanmıştır. 1893 ikinci Almanca baskısı da aynı şekilde Engels

Ağustos 1978'de yayınlanmıştır.¹²⁶ Günümüze kadar baskıları devam eden bu çeviri hâlâ en çok rağbet gören çevirilerden biridir. Üçüncü Cildin toprak rantı ile ilgili bölümünü Seyhan Erdoğan çevirmiştir.¹²⁷

Alaattin Bilgi'nin çevirdiği *Kapital*'in bu baskısı Engels'in editörlüğünde, Almanca üçüncü baskısından Samuel Moore ve Edward Aveling'in yaptığı İngilizce çevirisinden yapılmıştır. Eserin Almanca baskısı ile Editions Sociales'in yayınladığı Fransızca baskısı da çeviri için zaman zaman başvuru el altındaki kaynaklardandır. Özellikle Marx'ın sağlığında ve kendi denetiminden geçerek yayınlanan Fransızca baskısı İngilizceden Türkçeye çevirisi sırasında Alaattin Bilgi'nin çok işine yaramıştır. Alaattin Bilgi çeviriyi yapıp bir kenara çekilmemiş, her baskısı için yeniden kontrol ettiği gibi kimi düzeltme ve değişiklikler de yapmıştır.¹²⁸

tarafından hazırlanmıştır. Türkçeye, Engels tarafından düzenlenen baskısını esas alan ve elyazmaları ile kontrol edilerek hazırlanan İngilizce baskısından (*Capital*, Cilt II, Progress Publishers, Moskova 1974) çevrilmiştir.

İngilizce çeviride yer yer karşılaşılan güçlüklerin giderilmesinde, Almanca (*Das Kapital*, Zweiter Band,-Karl Marx-Friedrich Engels, Werke, Band 24, Dietz Verlag, Berlin, 1975) ve Fransızca (*Le Capital*, Livre Deuxieme, Tome I, II, Editions Sociales, Paris, 1974) baskılarından yararlanılmıştır. Engels'in "Önsöz"de özel olarak belirttiği teknik güçlüklerin, kusursuz olarak sunulmasına özen gösterilmiştir.

"Dizinler" bölümünde yer alan "Kısaltmalar" ve "Ağırlıklar, Ölçüler, Paralar"! Almanca baskıdan alınmış, "Yabancı Sözcük, Terim ve Deyimler" Almanca Baskıdan esinlenerek Sol Yayınları tarafından düzenlenmiş, "Simgeler" Sol Yayınları tarafından konmuştur. Öteki dizinler, çeviriye esas alınan İngilizce baskıya göre hazırlanmıştır."

126 Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt (Çev. Alaattin Bilgi) (Ankara: Sol Yayınları, Ağustos 1978) (2. baskı, Şubat 1990), (3. baskı, Ekim 1997), (4. baskı, Mart 2003), (5. baskı, Ekim 2006), (6. baskı Şubat 2009) (7. baskı, Ekim 2011) (8. baskı, Kasım 2016).

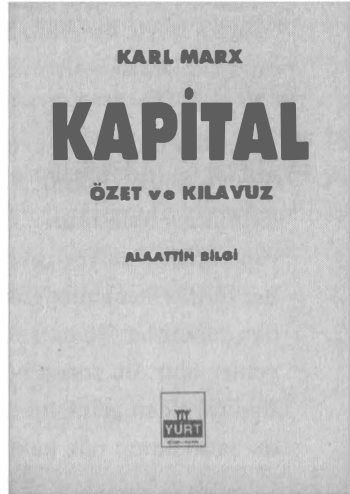
127 Balkan Talu, "Kapital'in Türkçe İmtihanı" [Kapital'i Türkçeye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28.

128 Alaattin Bilgi, "Kapital'in Türkçe Çevirileri, Terim ve Kavram Sorunları", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 1, 1848-1871, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989, s. 262-263.

Alaattin Bilgi, *Kapital* Özet ve Kılavuz

Alaattin Bilgi yalnızca *Kapital*'in tam çevirisini gerçekleştirmekle kalmayacak, Türkiye'de bir ilke de imza atacak ve Türkiye'den bir isim olarak çevirisini yaptığı *Kapital*'in özet ve kılavuzunu hazırlayacaktır. Daha önce anlattığım gibi *Kapital*'in 1867'de Almanya'da yayınlanmasından sonra Carlo Cofierge'nin İtalyanca yaptığı özet o kadar tutmuştur ki dünyada birçok dile çevrilmiştir. Yine hatırlanacağı gibi İtalyanca 1878'de bası-

lan ve sonra hemen Fransızcaya çevrilen eser Türkçeye ilk kez Suphi Nuri İleri tarafından 1936'da çevrilecektir. Dünyada bazen *Kapital*'in kendisinden daha fazla rağbet gören özet veya kısaltmalarının Türkçe ilk örneği Alaattin Bilgi tarafından verilir ve *Kapital* Özet ve Kılavuz adıyla yayınlanır.¹²⁹ Alaattin Bilgi, özellikle gençlerin 3 devasa ciltten oluşan *Kapital*'i okumak konusunda gözlerinin yıldı-ğı yakınmasını duyunca *Kapital* için bir özet ve kılavuz hazırlamaya karar verir. Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi'nin davetlisi olarak 1980'lerin ortasında Moskova'da bulunduğu sırada, Akademi'de Marx'ın bütün eserlerinin yayımından sorumlu Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nde konunun uzmanlarıyla görüşmek ve kendi hazırladığı taslakları tartışmak olanağı bulur. Dönüşünde de kitabı hazırlar

Karl Marx, *Kapital*, Özet ve Kılavuz, Alaattin Bilgi, 1992.

129 Karl Marx, *Kapital* Özet ve Kılavuz, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1992, 334 s.

ve 1992 yılında basılır. Kitabın başında aşağıdaki açıklamalar dikkat çeker:¹³⁰

...Şimdi böyle bir elkitabı hazırlamaya niçin gerek duyduğumu anlatmak istiyorum.

...

Kapital okuru için geçerliliğini daima koruyan bir sorun olduğu da hep bilinir: Yapıtın oylumu ve kimi teorik yerlerinin zor anlaşılması. Özellikle genç okurlar –zaten okurun yaşlısı olmuyor galiba– kendi deyimleriyle, “*Kapital*’in her biri, briket kalıbı gibi üç cildinin” gözlerini yıldırıldığından yakınırılar. Bu özet ya da kılavuz kitap yapılamaz mı diyenler olur. Bu sorun beni hep düşündürdü, tedirgin etti. *Kapital* elden geldiğince yaygın okunmalı ve tartışılmalıydı. Satın alınıp rafa kaldırılan kitap, kitap bile sayılmazdı. Çevirmeni olarak bu konuda bir şeyler yapmam gerektiğine inanıyordum.

Bu düşünceyle, özet için kılavuz için çeşitli taslaklar hazırladım, üzerine çalıştım. 1980 yılı ortalarında, Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi’nin çağrılısı olarak Moskova’da bulunduğum sırada, Akademi’de ve Marx’ın bütün eserlerinin korunması ve yayımından sorumlu Marksizm-Leninizm Enstitüsü’nde bu konunun uzmanlarıyla, hazırladığım taslaklar üzerinde görüş alışverişinde bulundum. Ayırntıların mayalanması epeyce sürdü. Ve sonunda, amacı *Kapital*’in daha rahat okunmasını sağlamak olan bu kılavuz ve özet ortaya çıktı. “Rahat okunması” derken, Marx’ın, şu sözlerini anımsatmak isterim: “Bilime giden düz ve kestirme yol yoktur ve ancak onun dik patikalarında yorucu tırmanmaları göze alanlar pırıltılı doruklarına ulaşabilirler.” [Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, (Sol Yayınları, Ankara, Mart 1978, Mayıs 1986, s. 31.)]

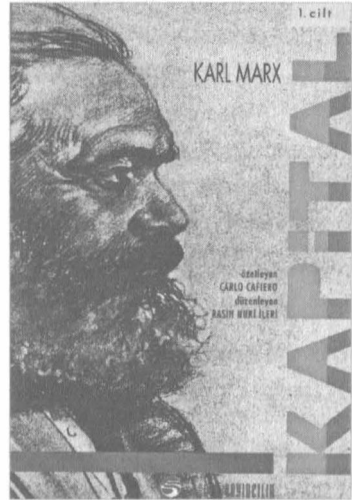
130 Karl Marx, *Kapital Özet ve Kılavuz*, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1992, s. 15-16.

Kitabı hazırlarken, temel kavramları, tanımları kategorileri, özgün metindeki kısım, bölüm ve kesimleri izleyerek elden geldiğince ayrıntılı vermeye çalıştım. Özel yorum ve eleştirilerden kaçındım. Amacım okuru *Kapital* ile başbaşa bırakmak, ona yalnız gerekli ipuçlarını vermektir. Okur bu özet ve kılavuzu okurken, *Kapital*'in birinci cildini de yanında bulundurur ve bu cilde yapılan göndermelerden yararlanarak konuyu aslından da izlerse, özellikle teorik irdelemeleri çok daha kolay kavradığını farkedecektir....

Rasih Nuri İleri, *Kapital* özet çevirinin yeni basımı

Suphi Nuri İleri'nin çevirdiği 1936'da basılan ve 1938'de yasaklanan, sonra 1965'te sol literatürün basılabilmesini olanaklı kılan Anayasa Mahkemesi kararı sonrasında ilk basılan sol eserin, bu kez Rasih Nuri İleri çevirisiyle Carlo Caffiero'nun *Kapital Özeti* olduğunu belirtmiştim. 1965 yılında basılan *Kapital Özeti* 1996 yılında bir kez daha yayınlanaacaktır. Künyesi şöyledir. Karl Marx, *Kapital* 1. Cilt, Özetleyen Carlo Caffiero, Düzenleyen Rasih Nuri İleri, Scala Yayıncılık, İstanbul, Mart 1996, 120 s. Emek Kürsüsü dizisi; 2.

Rasih Nuri İleri kitaba yazdığı önsözde Türkiye İşçi Partisi'nin Anayasa Mahkemesi'ne açtığı dava ve bu dava vesile-

Karl Marx, *Kapital*,
derleyen Rasih Nuri İleri, 1996.

siyle “bilimsel eserlerin” yayınlanabileceği kararının çıkması ardından 1965’teki *Kapital Özet*’in yayınlanış hikâyesini anlatır. Ayrıca Carlo Cafiero’nun hayatı ve fikirlerine de değindiği gibi *Kapital Özet*’in eksikliklerine dair de ciddi eleştirilerini sıralar.¹³¹

...Kapitalin Birinci Cildinin sunduğumuz özeti, bütün olumlu yönlerine karşın, önce toprak rantı konusunu ele almamakla, sonra da, kapitalist toplumu bir bütün olarak incelememekle; ticaret sektörünü, kredi kurumlarını, ekonomik fazla üretim krizlerini ve emperyalizmi tüm güncellikleri ile vermemektedir. Sadece bu sorunları çözmek için gerekli olan anahtar, yani bütün ekonomik değerlerin, meta, mal üretiminde emek-gücü tarafından yaratıldığını, artı-değerin niteliğini bize bilimsel olarak kanıtlamaktadır.

Bu özet böylece bende onu tamamlamak ihtiyacını doğurdu. Kapitalin Üç cildinden Rosa ve Lenin’in Emperyalizm adlı eserlerine kadar, bu görevi yerine getiren temel yapıtlar bulunmaktadır. Ancak benim amacım bu konuları bir lise öğrencisinin, bir sanayi işçisinin veya sendikacının kolayca kavrayabilecekleri bir düzeyde ve kalınlıkta özet olarak vermektir...

60 yıl sonra Kıvılcımlı’nın *Kapital* çevirisinin tıpkıbasımı

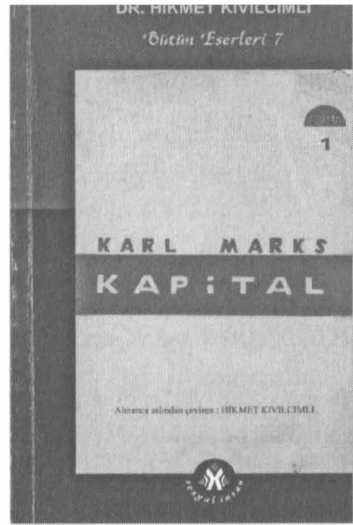
Hikmet Kıvılcımlı’nın orijinal dili olan Almancadan çevirmeye başladığı ve ancak 7 forması yayınlanan *Kapital* çevirisi girişimi 2007 yılında tıpkıbasım olarak Sosyal İnsan Yayınları tarafından “Kıvılcımlı’nın Bütün Eserleri” dizisi içinde yayınlanır. Bulunması neredeyse imkânsız olan bu 7 for-

131 Karl Marx, *Kapital 1. Cilt*, Özetleyen Carlo Cafiero, Düzenleyen Rasih Nuri İleri, Scala Yayıncılık, İstanbul, Mart 1996, s. 9-14.

manın bir araya getirilmesi önemlidir. Kıvılcımlı'nın *Kapital* çevirisinin basımı o sırada yapılmakta olan *Kapital* Sempozyumu'na da yetiştirilmiştir.

Künyesi şöyledir: Karl Marks, *Kapital* (Almanca aslından çeviren Hikmet Kıvılcımlı), *Kapital Formaları 1-7*, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul, Kasım 2007, 102 s. Dr. Hikmet Kıvılcımlı Bütün Eserleri: 7, Çeviri Dizisi: 1.

Yayınevi kitabın başına şu notu koymuştur:

Karl Marx, *Kapital*, Hikmet Kıvılcımlı, tıpkı basım, 2007.

Yayınevinin Notu

Kendisinin de belirttiği üzere, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, 15 yıllık Marksizim bilgi ve deney birikiminin ışığında, 1937 yılında *Kapital*'in çevirisine girişir. Büyük emek ve zaman harcayarak, "En doğru Almanca aslından" yapmaya başladığı çeviriyi, 1929 yılında Fransızcadan yaptığı çeviri tas-laklarıyla karşılaştırır.

Kıvılcımlı, *Kapital* eserinin yayınlanmasında, 71 forma-dan oluşan birinci kitabın basımını "ilk hedef" olarak belir-ler. Her yıl bir cilt yayımlamak üzere, 4 yıllık bir yayın sü-resi öngörür.

1937 yılının 1 Mayıs günü ilk fasikülünü yayınlayarak başlattığı *Kapital* çevirisinin, ancak 7 fasikülünü yayınlama fırsatı ve olanağı bulabilir.

Kapital, çevirisini Kıvılcımlı'nın özgün ve çeviri eserleri-nin 7. si olarak, "Kıvılcımlı'nın Bütün Eserleri" dizisi içinde

yayın ediyoruz. *Kapital*'i yayınlanışının 140. ve Türkçeye çevrililişinin 70. Yılı nedeniyle, diğerlerinden farklı olarak, *tıpkı basım şeklinde* okurların değerlendirmesine sunarken; insanlığın maddi, manevi her türlü baskı ve sömürden kurtarmak için ömürlerini adayan Karl Marks'ı ve Hikmet Kıvılcımlı'yı sevgiyle, saygıyla ve şükranla anıyoruz. s. 3.

Kapitalizmin krizi, Karl Marx ve *Kapital*'e rağbet

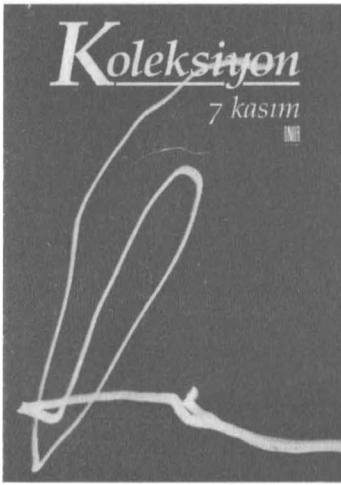
Kapital dünyada¹³² ve Türkiye'de her zaman rağbet görmüştür. Sol Yayınları 1967'de 5 kitap olarak tamamladığı *Kapital*'in birinci cildinin her bir kitabını 5.000 olarak basar. Sol Yayınları'nın 1975'ten itibaren yayınlamaya başladığı 3 ciltlik *Kapital* ise 10.000 adet olarak baskıya verilir. 12 Eylül darbesi nedeniyle *Kapital* basımlarına 8 yıl ara verilir. Sonra bu baskı sayısı 5.000'e, 3.000'e, 2.000'e kadar iner. Baskı sayısı azalırken baskı aralıkları da uzar. Ancak 2007'de 3.000 adet basılır.¹³³

Dünyada ve Türkiye'de özellikle 2007 ekonomik krizi ile birlikte kapitalizmin yeniden ve ciddi şekilde sorgulandığı bir dönemde *Kapital*'e olan rağbet artarken, kapitalist sistemin kendi yarattığı içsel dinamiklerle bir gün yok olacağını söyleyen Marx'a da ilgi arttı. Marx ve sosyalizme yönelik bir tür entelektüel özür dileme durumu yaşandı. Ertesi yıl 2008'de dünyada çeşitli yayınevleri *Kapital*'in yeni baskılarını yapmaya başladılar. Bu rağbet, *Kapital*, *Manifesto* ve üzerinde Karl

132 Aşağıdaki linkte Google scholar üzerinden en çok atıf yapılan sosyal bilimler çalışmaları var. Buna göre 1950'den eski çalışmalar arasında *Kapital* birinci. Genel listede de ilk 25'te. 20. yüzyıldan önce yayınlanıp bu genel listeye girebilen iki kitap var. *Milletlerin Zenginliği* ve *Kapital*.

<http://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2016/05/12/what-are-the-most-cited-publications-in-the-social-sciences-according-to-google-scholar/>
Bu bilgiyi Kıvanç Yigit Mısırlı'ya borçluyum.

133 *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 17.

Koleksiyon, Sol Yayınları, 1997.

Marx resmi olan tişörtlerin ve pulların da piyasada satılmasına yol açtı. Örneğin aynı yıl misafir öğretim üyesi olarak bulunduğum Köln Üniversitesi'nde de Marx ve Sosyalizm üzerine birçok toplantı düzenlenmiş, Alman öğrenciler duvarlara *Kapital* ve Marx afişleri ve pulları yapıştırmışlar, adeta Marx'ı yeniden keşfetmişlerdi. Almanya genelinde de *Das Kapital* satışlarının çok ciddi bir artış gösterdiği hatta çok satanlar listesine girdiği, yüzde 300'lük bir satış artışı gözlemlendiği ve birinci sıraya yükseldiği görülmüştü. Frankfurt Kitap Fuarı'nda "En Çok Satan Kitap" olur. İngiliz BBC televizyonu Marx'ın satış patlamasını internet sitesinin ana sayfasından 'Turning Red' yani 'Kızıla Dönüş' manşetiyle vermişti.¹³⁴ Bu dönemde Türkiye'deki manşetlerden bazıları da şöyledir:

134 Avrupa'da yok satıyor.

Yaşanan küresel krizle sorgulanan kapitalizm, sosyalizmin en büyük teorisini Karl Marx'ın 'Das Kapital' kitabının satışlarını patlattı. Küresel ekonomik kriz, komünizmin kuramsal kurucusu Karl Marx'ı en çok satanlar listesinde üst sıralara taşıdı. Kapitalist sistemin kendi yarattığı içsel dinamiklerle bir gün yok olacağını söyleyen Marx'ın 'Das Kapital'inin satışları patladı. Marx'ın kitap satışları Almanya'da yüzde 300 oranında artış gösterdi.

Marx'ın *Kapital*'i Avrupa'da Çok Satıyor – Yaşanan küresel krizle sorgulanan kapitalizm, sosyalizmin en büyük teorisini Karl Marx'ın '*Das Kapital*' kitabının satışlarını patlattı¹³⁵

Karl Marx'a Rağbet Var¹³⁶

Bankaların Umudu Marx-¹³⁷

Marx'ın *Kapital*'ine İlgili 10 Kat Arttı, Tışörtleri İnternette Satılmaya Başladı¹³⁸

Kapital'e yönelik ilgi Türkiye'de de ciddi bir şekilde artmıştır. *Kapital* ile ilgili birçok kitap basılmıştır. Bu dönemde –öncesinde ve sonrasında– *Kapital* ile ilgili yayınlanan başlıca eserler arasında şunları sayabilirim: Walter Schellenberg, *Kapital Üzerine Temel Kurslar*,¹³⁹ *Das Kapitali Nasıl Okudum* (Yazan: Fadıl Kocagöz Çizen: Ahmet Sipahioğlu),¹⁴⁰ Yıl-

"Burjuva kendi mezar kazıcılarını yaratacak", "Kapitalizm kendi kendini yok edecek" gibi tespitlerde bulunan Alman filozof, bu sözleri 19'uncu yüzyılda yazıya dökmüştü. Karl Marx, Alman sosyal bilimci Friedrich Engels ile birlikte yazdığı ve 1848'de tamamlanan 'Komünist Manifesto' kitabına "Kapitalizm, kendini yok etmeye yol açacak içsel dinamikler yaratacaktır, tıpkı feodalizm gibi..." sözleriyle başlamıştı. Bugün yaşanan krizle birlikte kapitalizmi sorgulayanlar "Kapitalizmin çökmeye mahkum olduğunu" söyleyen Marx'ı okuyor.

İngiliz BBC televizyonu Alman filozofun satış patlamasını internet sitesinin ana sayfasından 'Turning Red' yani 'Kızıla Dönüş' başlığıyla duyurdu.

Alman yayınevleri özellikle '*Das Kapital*'in çok satıldığını belirtiyor. Son dönemlerde ekonomik kriz çıkana kadar satışları 200'lere düşen kitap 2008'de bin 500 adet sattı. Üç cilt olan '*Das Kapital*'in Türkçe çevirisi toplam 2 bin 106 sayfa. (*Radikal*).

23 Ekim 2008 [http://www.hurriyet.com.tr/dunya/10190174_p.asp]

135 *Radikal*, 23 Ekim 2008, s. 15.

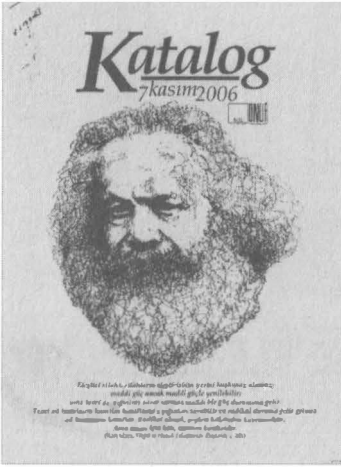
136 *Cumhuriyet*, 18 Ekim 2008, s. 1.

137 *Cumhuriyet*, 1 Kasım 2008, s. 1.

138 *Hürriyet*, 26 Ekim 2008, s. 8.

139 (Çev. Ş. Bakırsan) (İstanbul: Konuk Yayınları, 1976) 161 s., ikinci baskı 1979, 128 s. Sonraki baskı (İstanbul: Sosyal Yayınları, 1999), 176 s.

140 (İstanbul: Doğruluk Matbaası, 1991), 116 s.

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2006.

maz Okumuş, *Laz Kapital*,¹⁴¹ Louis Althusser-Etienne Balibar-Roger Establet-Pierre Macherey-Jacques Ranciere, *Kapital'ı Okumak*,¹⁴² Ernest Mandel, *Marx'ın Kapitali*,¹⁴³ Ben Fine-Alfredo Saad Filho, *Marx'ın Kapitali*,¹⁴⁴ David Smith, Phill Evans, *Karl Marx Kapital Yeni Başlayanlar İçin*,¹⁴⁵ Anthony Brewer, *Kapital'i Okuma Kılavuzu*,¹⁴⁶ Duncan K. Foley, *Kapital'i Anlamak (Marx'ın İktisat Teorisi)*,¹⁴⁷ Nail Satılğan-Sungur Savran-E. Ahmet Tonak, *Kapitalin İzinde*,¹⁴⁸ Roman Rosdolski, *Marx'ın Kapital'inin Oluşumu*,¹⁴⁹ David Harvey,

141 (İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2006), 152 s. İkinci baskı *Laz Kapital I* (İstanbul: Cade Yayınları, 2008), 117 s.

142 (Çev. A. Işık Ergüden) (İstanbul: İthaki Yayınları, 2007), 730 s.

143 (Çev. Osman S. Binatlı) (İstanbul: Yazın Yayıncılık, 2008).

144 (İstanbul: Yordam Kitap, 2008), 216 s.

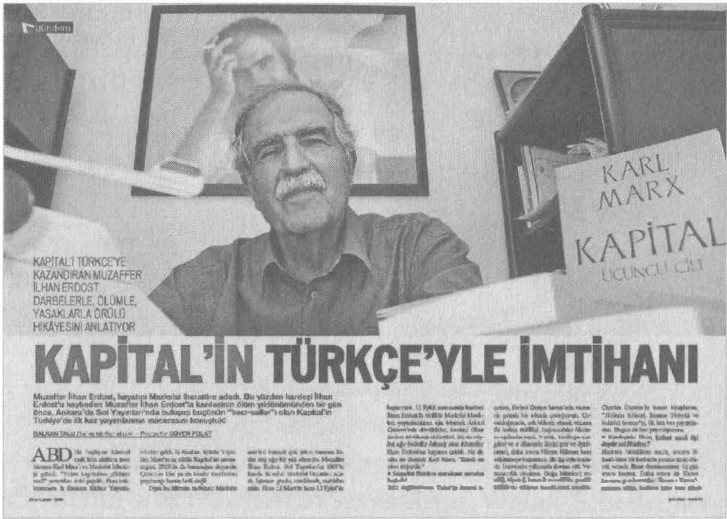
145 (İstanbul: Versus Yayınları, 2009), 187 s.

146 (Türkçesi: Uğur Selçuk Akalın) (İstanbul: Kalkedon, 2009), 232 s.

147 (Çev. Hakan Öngel) (İstanbul: Arkadaş Yayınevi, 2010), 243 s.

148 (İstanbul: Yordam Kitap, 2012), 480 s.

149 (Çev. Cumhur Atay-Münevver Çelik) (İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2012).

Aktüel, İlhan Erdoğdu, 2008.

Marx'ın Kapital'i İçin Kılavuz¹⁵⁰ ve Mike Wayne, Yeni Başlayanlar İçin Kapital.¹⁵¹

Bu sırada İş Bankası'nın *Kapital*'i 3 cilt halinde yayınlıyacağı haberi çıkmış ve tartışma yaratmıştı. Daha 2007'de 24-25 Kasım günlerinde "140. Yılında Kapital'in Güncelliği" başlığı ile *Kapital* üzerine iki günlük büyük bir sempozyum Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası'nın (Petrol-İş) Merkez Binası'nda düzenlendi. Kıvılcımlı'nın ilk baskısı 7 forma halinde 1937'de yapılan yarım kalmış *Kapital* çevirisinin tıpkıbasımı da bu sempozyuma yetiştirilmişti.

Sempozyum programı şöyledir:

Sempozyum: "140. Yılında Kapital'in Güncelliği"

24-25 Kasım 2007-Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası'nın (Petrol-İş) Merkez Binası

150 (İstanbul: Metis Yayınları, 2012), 371 s.

151 (Çev. Ümit Şenese) (İstanbul: Yordam Kitap, 2014).

Kuran kurnası gülsini anlatır akrabalarmız. Fakülteyi bitirince, bir evimiz oldu Ankara'da. İhan'ı yanıma aldık. Ortaokulu ve liseyi bizim yanımızda okudu. İhan'ın sol fikirlerle eğilimi burada başladı. TİP'te, gençler arasında bu eğilimi gelişmiş olmalı. Ben askerliği tamamlayıp Ankara'ya geldikten ve Sol Yayınları kurulduktan sonra İhan'la birlikte çalıştık. Ben 12 Mart'ta içeri girildikten sonra yayınevinin bütün yükünü İhan üstlendi. O dönemde İhan olmamayı, hem lüpsihanedeki geçimimizi sağlayamazdık, hem de yayınevi devam edemezdi.

1930'lardan beri sakladan kitaplar

• Sol Yayınları'nı kurduğunuzda basacağınız yayınları nasıl belirlediniz?

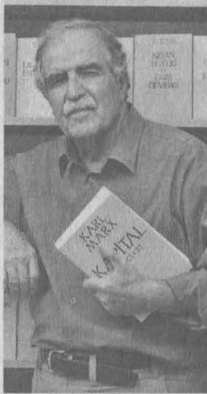
Sosyalist yayınları basmaya karar verdim ama yine de literatüre çok da fazla hakim değildim. Bana çeviri yapanları için gittiğim arkadaşlarım 1930'lardan beri sakladıkları, kütüphaneleri kitapları çıkarıyor. Örneğin dediler ki, Erdoğan Berkay birtakip çevirdi, si-ze vermek istiyor. Ben de o sırada bu işe yeni başlıyordum. Evine gittiğimde Lenin'in Fransızca baskısı bir kitabını gösterdi bana. "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması"... Yayımlanmasının hukukî olanağı var mı, dedim. Çarklık Rusya'sı döneminde bile yayımlandığını söyledi. Lenin'e öyle başladık. Çevirmen arkadaşlar da yardımcı oldular. Onların getirdiği kitapları da değerlendirerek Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in kitaplarının bir listesini oluşturmaya başladık.

• Devletli baskılarıyla nasıl baş ettiniz?

Örneğin "Komünist Manifesto"yu, "Komünist Manifesto'nun Doğuşu" adıyla yayımladık. Çünkü, daha önce Bilim ve Sosyalizm Yayınları kitabı Komünist Manifesto adıyla yayımlanmış ve kitap hemen toplanmış, yayınevinin sahibi Süleyman Ege mahkûm olmuştu. Amerika'da Manifesto'nun doğuşunu irdelleyen Dirk J. Struik'in, "Komünist Manifesto'nun Doğuşu" adıyla yayımladığı kitabı, gene Struik'in adıyla yayınladık. Manifesto ve bütün önsözlerle birlikte. Komünist Manifesto'yu daha önce "Marx-Engels, Seçme Yapılar"ın birinci cildinde de yayımlamıştık. Kitabı iptalilmaktan böyle kurtardık.

• Kapital'in baskılar süreci nasıldı?

İlk kitaplar yayımlandıktan sonra buna dediler ki, Mehmet Selik Kapital'i çevirmiş, sen basar musun? O sırada benim Kapital'i yazabilecek teknik olanaklar yoktu. Bu yüzden basmak istemiyordum.

"İŞ BANKASI, MÜLKÜSÜZLEŞENLERİ MÜLKÜSÜZLEŞTİREN BİR SERMAYE KURULUŞU OLARAK KAPİTAL'I BASMAYI KENDİ İDEOLOJİSİYLE NASIL BAĞDAŞTIRACAK?"

dum. Birgün, Mehmet Selik beni aradı. Selik, Kapital'in ilk cildinin 150-200 sayfa-lık bir bölümünü çevirmişti. Tezi için Kapital'i okurken demiş ki "Bu böyle olmayacak, ben bunu çevireyim." Almanca'dan çevirmişti, Ama Türkçe'si muşunluydu. Erdoğan Berkay, Mehmet Selik ve ben, redaksiyonunu birlikte yaptık bir süre. Sonra Mehmet Selik, bize bıraktı redaksiyon işini. Berkay'la birlikte tamamladık. Terim tartışmaları da yapıldı. Çünkü bilimsel sosyalizmin terminolojisi Türkçe'deyeni oluşturuluyordu. Örneğin bütün ısrarlara karşın, "artı-değer" değil, "artık-değer" kullanıldı Selik'in çevirisinde. Bir de Mehmet Selik, Kapital'in birinci cildinin sonunda bulunan "Mülksüzleştirilenler mülksüzleştirilirler" cümlesinin konmasını istemedi. Akademik kariyerinin tehlikeye girmesinden çekiniyordu. Selik çevirisinde o cümle çıkartılmıştı.

Hapishanede çeviri yapma sanatı

Kapital'in birinci cildinin çevirisini böyle bitirdi. Daha sonra ikinci cildi atlayıp üçüncü cildini yayımlamaya başladı.

çünkü Mehmet Selik tezi için üçüncü cildin rant konusu dışındaki ilk bölümlerini kullanacaktı. 12 Mart geldi, ben cezaevine girdim. İhan, bir gün cezaevine görüleşmişti. Mehmet Selik'in Kapital'in çevirisini bir başka yayınevine sattığını söyledi. Redaksiyonunu yaptığımız çeviri, Odaık Yayınları diye yeni bir yayınevi tarafından yayımlanmış. Selik, benden dolayı, "Bu adam 36 yıl keredi yatacak, ben onu mu bekleyeceğim" demiş. Kapital'in ikinci kez çevrilmesi bizi için günlemlenmişti, ama ben içerdeydim. "Ekonomi Politigi Eleştirisi"ni, yani Kapital'i çevirecek arkadaşlarımız, Seyhan Erdoğan, Valip Erdoğan, Serim Belli cezaevindeydi. Mihri Belli yurtdışındaydı. Kenan Somer, Fransızca biliyordu. Kapital'in Fransızca birinci cildi, Marx tarafından değiştirilmişti. Alaa'dın Bilgi vardı dışarda, Sol Yayınları'nın ilk kitabı Oscar Lange'nin "Sosyalizmin Yeni Mescleri"ni çevirmişti. İhan'la ona her bir gönderdim. İçerde kalırsak, hepimizde ayrı ayrı çevirinin bir kopyası iletilir, sonra bunları birleştiririz diye düşünüyordum. Ama genel aştan yararlanıp çıktık cezaevinden. Alaa'dın Bilgi çevirisi, Vahap Erdoğan, Seyhan Erdoğan, Ahmet Karam ve İhan Erdolat'un katkılarıyla redaksiyonundan geçti ve üç yıl içinde üç cildini yayımladık. Üçüncü cildin kıyarak rant ile ilgili bölümünü Seyhan Erdoğan çevirmişti.

• Bugün Kapital'i İş Bankası Kültür Yayınları basıyor. Neler düşünüyorsunuz?

Bankaları yayıncılık işine ticari amaçlarla giriyor. İş Bankası'nı Atatürk kurdu. Saygı ve ulusal bir kuruluşumuz. Yayın yapması da doğru. Ama Kapital'in, Batı'da Penguin gibi salt yayın yapan yayınevleri ve genel olarak da komünist partilerle organik bağlı olan yayınevleri tarafından yayımlandığı bilindir. Yalnız Kapital'in değil, Marx ve Engels'in yapıtlarında, ideolojik açıdan, sosyalist ve Marksist yayınevleri tarafından yayımlanır. Türkiye'de, bu yayınlara yayımlanmasını Sol Yayınları üstlendi. Bunun savaşımı verdi, yargılandı, tutuklandı, işkence gördü ve bir de iki kardeşten birini verdi. Şimdi, bir banka "marifet-mis" gibi Kapital'i yayımlayacağını duyuyor. Müjde verir gibi. Pekli ama, Marx'ın tınılı "Mülksüzleştirilenler mülksüzleştirilir" sözünü, İş Bankası, mülksüzleştirilenler mülksüzleştirir deni senayeciler kuruluştur olarak kendi ideolojisiyle nasıl bağdaştıracak?

- 24 Kasım Cumartesi
- Açılış Konuşması (Nail Satlıgan)
- I. Oturum Kapital'in Mimarisi ve Mantığı
- Kapital'in Mimarisi (Sungur Savran)
- Kapital'in Mantığı (Mustafa Cemal)
- Öğle Arası
- II. Oturum Kapital, İşçi Sınıfı ve Sendikalar
- Kapital ve İşçi Sınıfı (Tülin Öngen)
- Sendikalar ve Kapital (Gaye Yılmaz)
- III. Oturum Söyleşi: Kapital ve Türkiye'de İşçi Hareketi
- Oturumu yönlendiren: Arzu Çerkezoğlu
- Katılımcılar: Çetin Uygur, Arzu Çerkezoğlu, Ercan Atmaca, Munzur Pekgüleç, Ayşe Yumlu Yeter
- IV. Oturum Söyleşi: Kapital ve Sosyal Bilimler
- Oturumu yönlendiren: İzzettin Önder
- Katılımcılar: Sencer Divitçioğlu, Taner Timur, İzzettin Önder
- Tiyatro Oyunu "Marx Geri Döndü"
- Sahneleyen: Marmara Oyuncuları Sahnesi
- 25 Kasım Pazar
- I. Oturum Kapital'in Güncelliği 1
- Kapital'de İdeoloji Sorunu (Ahmet Öncü)
- Kapital'in Güncelliği: Emek ve Meta Üzerinden Türkiye'yi Okumak (Fuat Ercan)
- Kapital ve Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi/Az gelişme (Mehmet Türkay)
- II. Oturum Kapital'in Güncelliği 2
- Kapital'deki Kategorilerin Ampirik Çalışmalarda Kullanılması (E. Ahmet Tonak)
- Kapital ve Türkiye'de Toplumsal Sınıflar (Ahmet Haşım Köse)
- Kapital'de Komünizm Tasarımları (Nail Satlıgan)
- Öğle Arası

Alaattin Bilgi ile Söyleşi ve Kısa Sunum-Gösterim

Panel: Kapital ve Türkiye Solu

Oturumu yönlendiren: Sevim Belli

Katılımcılar: Aydın Çubukçu, Ertuğrul Kürkçü, Metin Çulhaoglu, Ergün Aydınoglu, Yücel Filizler, Hacı Orman

Ayrıca 2010 yılından itibaren Ertuğrul Ahmet Tonak ve Sungur Savran öncülüğünde Özgür Üniversite’de “Kapital Okuma Seminerleri” adıyla başlayan dersler günümüzde de devam etmektedir.

***Kapital*’in Yordam Kitap tarafından yayınlanması ile alevlenen tartışma**

Kapital ile ilgili başlayan son tartışma 2011 yılında *Kapital*’in en son 1974 yılında Odak Yayınları tarafından yayınlanan Mehmet Selik çevirisinden yola çıkarak Yordam Kitap tarafından basılmasıyla yeniden başlayacaktır.¹⁵² Yordam Kitap, çeviriye koyduğu notta daha önceki *Kapital*

152 “Eserin orijinal adı:

Das Kapital. Band I

Kritik der politischen Ökonomie

Kapital Cilt I’in ana metninin çevirisi Mehmet Selik’e, kitabın sonunda ek olarak yer alan “Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları” ile “Sözlükçe”nin çevirisi ise Nail Satlıgan’a aittir. Eserin tamamında Nail Satlıgan’ın kavram tercihleri uygulanmış, metin iki ayrı editör tarafından gözden geçirilmiştir. Kavram tercihlerinin sorumluluğu Nail Satlıgan’a ait olmak üzere, Erkin Özalp Almancasıyla, Oktar Türel ise İngilizcesiyle karşılaştırarak metni baştan aşağı gözden geçirmişlerdir. Çeşitli çeviri sorunlarının çözümünde ve kavramların Türkçeleştirilmesinde Sungur Savran ile E. Ahmet Tonak’ın da görüşlerinden yararlanılmıştır.

Yaygın uluslararası uygulamaya uygun olarak, Kapital’in I. cildinin özgün Almanca metni için, Marx’ın yakın çalışma arkadaşı ve Marksizmin ortak kurucusu Friedrich Engels tarafından yayına hazırlanan 1890 tarihli 4. Almanca basımı (Karl Marx ve Friedrich Engels, Werke, C. XIII, Berlin [Demokratik Almanya], Dietz Verlag, 1968) esas alındı. Karşılaştırma için kullandığımız İngilizce çeviriler Samuel Moore ve Edward Aveling (Londra, Lawrence and Wishart (Moskova, Progress Publishers), 1974) ile Ben Fowkes’a (Londra, Penguin Books, 1976) aittir.”

MARKSİZMİN TEMEL YAPITININ İLK
CİLDİ YORDAM KİTAP'TAN ÇIKTI

'Kapital' Türkçede ilk kez aslından ve eksiksiz

Kültür Servisi - Karl Marx'ın "Kapital: Ekonomi Politığın Eleştirisi" adlı yapının I. cildi, Mehmet Selik-Nail Satlıgan çeviri- siyle Yordam Kitap'tan çıktı. 1867 yılındaki ilk yayımlanışından bu yana Marksiz- nin temel yapıtı sayılan "Kapital"ın II. ve III. ciltle- ri de çevrilip basıldığında, Marx'ın bu dev çalışması ilk yayımları- şından 150 yıla yakın bir süre sonra Türkçede ilk kez Almanca aslından ve eksiksiz olarak yayımlanmış olacak. "Kapital"ı Almanca aslından Türkçe- ye çevirip yayımlanmaya ilk başlayan Hikmet Kıvılcımlı olmuştu. Yapıtın ilk 7 fasikülü 1937 yılı içinde yayımlanmış, ancak bu ilk girişim Kıvılcımlı'nın "Do- nanma davası" yüzünden tutuklanma- sıyla yarın kalmıştı.

"Kapital"ı özgün dilinden çevirme ko- nusundaki ikinci girişim Mehmet Se- lik'tengelmış; Selik, 1966-67 yıllarında yapıtın I. cildini 5 kitap halinde Sol Ya- yınları'ndan yayımlanmıştı. 1970'te ise III. cildin ilk yarısı yayımlanmıştı. Anka- ra Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türkiye İşçi Partisi üyesi Selik, 2005'te yaşama veda etmiş. Alaattin Bilgi ise, 1975-78 yılları ara- sında yine Sol Yayınları'ndan "Kapital"ın tamamının İngilizceden ya- pılmış bir çevirisini yayımlamıştı. Yordam Kitap'ın yeni "Kapital" başı- mı, Selik'in çevirmiş olduğu bölümlerin gözden geçirilmiş olarak yeniden basıl- masından, ayrıca daha önce Almancadan çevrilmemiş olan bölümlerin Nail Satlı- gan tarafından çevrilmesinden oluşuyor.

"Kapital, ilk kez aslından ve eksiksiz" haberi, *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 2011.

çevirilerine değindikten son- ra *Kapital*'in çevirisinin Meh- met Selik tarafından yapıla- rak 1. cildin 1966-1967 yıl- larında 5 kitap olarak, 3. cil- din birinci kitabının 1970'te Sol Yayınları tarafından ba- sıldığını belirtir. Ancak *Kapi- tal*'in üç cilt olarak tamamlan- mış ilk çevirisinin onurunun Alaattin Bilgi'ye ait olduğunu da not eder. "Ancak çevirinin Almancadan değil, İngilizce- den yapılmış olması, bu alan- daki boşluğun bütünüyle dol- durulmamış olması anlamına gelmekteydi" diyerek bir boş- luğun devam ettiği iddiasında bulunur. Bu nedenle Mehmet Selik'in en son Odak Yayın- ları'ndan yayınlanan çevirisi- ni Nail Satlıgan ele almış ve Almanca aslı ile karşılaştıra- rak yayına hazırlamıştır. Da- ha önce Mehmet Selik'in çe- virmediği 2. cildin tamamı ile 3. cildin ikinci bölümünün de yine Nail Satlıgan tarafın- dan çevrileceği belirtilir. Böyle- ce *Kapital*'in Almanca aslından

Türkçeye ilk tam çevirisini yayınlamaya başladığı müjde- si verilmektedir. Ayrıca "*Kapital*"ın Almanca aslından Türk- çeye tam çevirisini yayınlamaya başlarken Hikmet Kıvılcım-

lı'dan Alaattin Bilgi'ye kadar, bu uğurda çevirmen ve yayıncı olarak emeği geçmiş herkese gönül borcumuzu dile getirmeyi görev biliyoruz” ifadesi önemlidir. (s. 13-14)

Yordam Kitap'tan çıkan *Kapital* çevirisine iki ek yapılmıştır. Birincisi Nail Satlıgan¹⁵³ tarafından ilk kez Almanca aslından çevrilen “Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları” başlıklı çalışma, diğeri ise *Kapital*'de geçen kavramların Almanca, İngilizce, Fransızca ve Türkçe karşılıklarını veren 7 sayfalık *Sözlükçe*'dir.¹⁵⁴ Yordam Kitap hazırlanan sözlükçeyi haklı olarak oldukça önemsemektedir.¹⁵⁵

153 Nail Satlıgan'ın bu çeviri ve *Kapital* konusundaki fikirleriyle ilgili bir röportaj için <http://www.sendika.org/2011/06/nail-satliganla-kapital-uzerine/> ve ölümünden sonra yayınlanan tekrarı için <http://www.sendika.org/2014/04/nail-satliganin-aramizdan-ayrilisinin-1-yildonumu/>

154 1. Cildin internet tanıtımında şunlar yazar: <http://www.yordamkitap.com/book.php?bookId=140>

Kapital Cilt: I (ciltli) Ekonomi Politigin Eleştirisi

Karl MARX (Çeviri: Nail SATLIGAN - Mehmet SELİK)

“Bu kitap, Karl Marx'ın ve Marksizmin temel yapıtı *Kapital*'in tamamını, Almanca aslından çevrilmiş olarak Türkçeye kazandırma, böylece Türkçe Marksist edebiyatın en büyük eksikğini giderme yolundaki son cildi girişimin önemli bir adımını oluşturuyor.

Marksist iktisat alanına hâkim yetkin çevirmenler Mehmet Selik ile Nail Satlıgan'ın Almanca aslından Türkçeye kazandırdığı kitap, iki editör tarafından da gözden geçirildi. Erkin Özalp Almancasıyla, Oktar Türel ise İngilizcesiyle karşılaştırarak metni baştan aşağı gözden geçirdiler.

Yordam Kitap'ın bu basımı, eseri bütünleyen iki ek metni de kapsıyor:

Bunlardan ilki, Marx'ın başlangıçta *Kapital*'in I. cildine 6. bölüm olarak koymayı düşündüğü, ancak cilde dâhil etmekten daha sonra vazgeçtiği, Marx'ın ekonomi politik eleştirisinin mantığı ve “mimari”si açısından özel bir önem taşıyan 120 sayfalık el yazmasıdır. Diğeri ise *Kapital*'in temel kavramlarının Almanca, Fransızca, İngilizce ve Türkçe karşılıklarını içeren bir “sözlükçe”dir.”

155 “Sözlükçe”nin haklı bir övgüsü için E. Ahmet Tonak, “*Kapital*'de Anlatılan,” *Cumhuriyet Kitap*, No. 1116 (7 Temmuz 2011), s. 23. Bu yazı ayrıca girişine bir paragraf eklenerek Yordam Kitap'ın internet sitesinde de yayınlanmıştır. Ancak tarih yanlışlıkla (24 Haziran 2011) olarak verilmiştir. <http://www.yordamkitap.com/bookComment.php?commentId=184>

Tonak bu konuda iki ilginç örnek vererek çeviri konusundaki isabete işaret eder. Meselâ Satlıgan'ın Almanca “konstantes kapital”ın karşılığı olarak “sabit sermaye” kavramı yerine kullandığı “değişmez sermaye” kavramı ile

Çevirinin başına Yordam Kitap'ın Notu başlığı ile şu açıklama konmuştur:

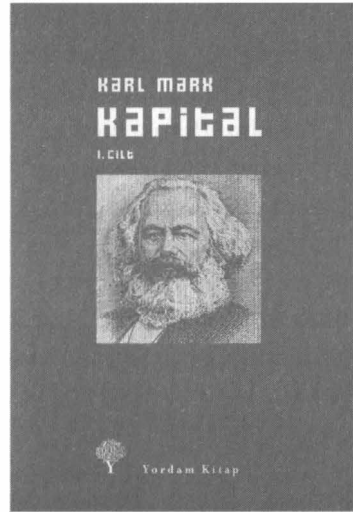
Yordam Kitap'ın

Notu - 2011

Elinizde tuttuğunuz kitap, Karl Marx'ın ve Marksizmin temel yapıtı Kapital: Ekonomi Politigin Eleştirisi'nin tamamını, Almanca aslından çevrilmiş olarak Türkçeye kazandırma, böylece Türkçe Marksist edebiyatın en büyük eksikliğini nihayet giderme yolunda son ciddi girişimin ilk basamağını oluşturuyor.

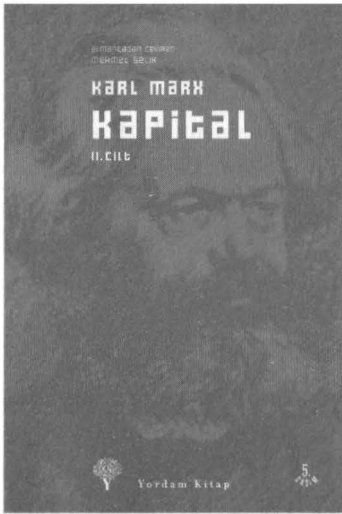
Kapital'i Almanca aslından Türkçeye çevirip yayınlamaya ilk başlayan Hikmet Kıvılcımlı'dır. 1937 yılında başlayan bu girişimi Kıvılcımlı, her ay bir fasikülün yayınlanarak dört yıla yayılacak bir tasarı olarak planlamıştı. İlk 7 fasikül 1937 yılı içinde yayınlandı; ancak bu ilk girişim, Kıvılcımlı'nın "Donanma davası" yüzünden tutuklanmasıyla yarının kaldı.

Kapital'i özgün dilinden Türkçeye çevirme konusunda ikinci ve Yordam Kitap'inkinden önce gelen son girişim Mehmet Selik'e ve Sol Yayınları'na aittir. Bu yayın, 1966-67 yıllarında Kapital'in I. cildinin 5 kitap halinde yayınlanışıyla başladı; 1970'te III. cildin ilk yarısının yayınlanmasıyla devam etti ve bu noktada kesildi. Böylece Kıvılcımlı'nın I.

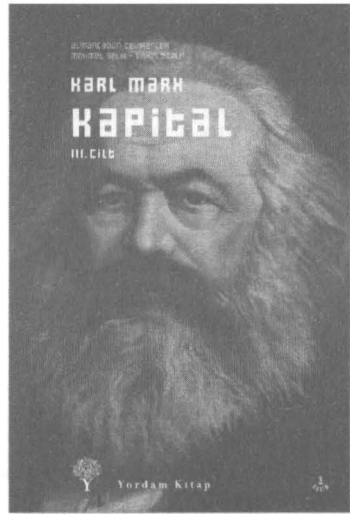

Kapital, Yordam Kitap, 2011.

"ursprüngliche akkumulation" karşılığı olarak "ilkel birikim" kavramı yerine "ilkel birikim" kavramlarını kullanmasının önemi üzerinde durur.

Kapital, Yordam Kitap, 2012.

Kapital, Yordam Kitap, 2015.

cildin birinci bölümüyle sınırlı kalan ilk girişiminden otuz yıl kadar sonra *Kapital*'in aşağı yukarı yarısı Türkçeye kazandırılmış oluyordu.

Selik Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Türkiye İşçi Partisi üyesi seçkin bir bilim insanıydı. (Kendisi, akademik hayattan ayrılışının ardından 2005'te hayata veda etti.) Bu kitap, onların, *Kapital*'i özgün dilinden Türkçeye kazandırma girişimlerini sürdürme ve sona erdirmeye çabası olarak yorumlandığında asıl anlamına kavuşacaktır.

Kapital'in Türkçeleştirilmesi konusunda son ve her üç cildi kapsayarak tamamlanmış girişimin onuru Alaattin Bilgi'ye aittir. Sol Yayınları arasında, 1975-78 yılları arası- na yayılarak yayınlanan bu üç cilt, Türkiye'yi *Kapital*'in tamamlanmış bir çevirisinin bulunmayışı ayıbından kurtardığı için, Marx'a ve Marksizme önem veren herkesin minnet duygularını hak eden bir emeği içerir. Ancak çevirinin Almandan değil, İngilizceden yapılmış olması, bu alan-

daki boşluğun bütünüyle doldurulmamış olması anlamına gelmekteydi.

Yordam Kitap'ın bu Kapital basımı, Mehmet Selik'in çevirmiş olduğu bölümlerin (I. cildin tamamı ile III. cildin ilk yarısı) gözden geçirilmiş olarak yeniden basılmasından, ayrıca daha önce Almancadan çevrilmemiş olan bölümlerin (II. cildin tamamı ile III. cildin ikinci yarısı) Nail Satlıgan tarafından çevrilmesinden oluşuyor. Elinizdeki I. cilt bu yoldaki ilk adımdır.

* * *

2008 yılında İran'da Kapital'in I. cildinin yeni bir Farsça çevirisi yayınlandı (çev. Hasan Mortazavi, Tahran, Ağâh Yayınları). Bu cildin sonunda, Kapital'de geçen terimlerin dört dildeki (Almanca, Farsça, Fransızca, İngilizce) karşılıklarını veren bir kavramlar "sözlükçe"si yer alıyor. Biz, bu sözlükçeyi, Farsça karşılıkların yerine Türkçelerini koyarak elinizdeki kitabın sonuna aldık.

Bilindiği gibi Marx'ın Kapital üzerindeki çalışmaları ve hazırlıkları on yıllarca sürmüş, o arada yapıtının nihai versiyonuyla ilgili "planlar"ı birçok kez değişmiştir. Marx'ın ömrü Kapital'in yalnızca I. cildini basıma hazırlamaya yettiği (I. cildin ilk basımının tarihi 1867, Marx'ın ölüm tarihi 1883'tür) için II. ve III. ciltler Engels tarafından yayınlanmıştır. Dolayısıyla Marx'tan geriye, Engels'in yayına hazırladığı bu iki cilde kısmen alınan ya da hiç alınmayan çok geniş bir müsvedde defterleri yığını kalmıştır. Bunların içinde bir tanesinin Marx'ın ekonomi politik eleştirisinin mantığı ve "mimari"si açısından özel bir önem taşıdığı, bugün hemen bütün Marx uzmanları tarafından kabul ediliyor. Söz konusu olan, Marx'ın başlangıçta Kapital'in I. cildine 6. bölüm olarak koymayı düşündüğü, ancak cilde dahil etmekten daha sonra vazgeçtiği "Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları" başlıklı el yazmasıdır. İlk kez 1933'te Sov-

yetler Birliği'nde Almanca ve Rusça olarak basılan bu metne, 1976'daki Penguin Books basımından başlayarak kimi Kapital basımlarında I. cildin eki olarak yer verilmekte. Daha önce Türkçede, İngilizceden yapılmış bir çevirisinin yayınlanmış olduğu "Sonuçlar"ı biz, ilk kez Almancasından çevirerek elinizdeki kitabın sonuna ekledik.

Kapital'in Almanca aslından Türkçeye tam çevirisini yayınlamaya başlarken Hikmet Kıvılcımlı'dan Alaattin Bilgi'ye kadar, bu uğurda çevirmen ve yayıncı olarak emeği geçmiş herkese gönül borcumuzu dile getirmeyi görev biliyoruz.

Bu basımın sevincine ortak olamayan Mehmet Selik'i saygıyla anarken, kitabın aslına sadık, güzel bir çeviriyle ve olabildiğince az kusurla çıkması için büyük bir sabır ve özenle emeklerini ortaya koyan Nail Satlıgan'a, Oktar Türel'e, Erkin Özalp'e ve ihtiyaç duyduğumuz her durumda yardımlarını esirgemeyen Sungur Savran ile E. Ahmet Tonak'a yürekten teşekkürler.

Kitapta yayınlanan "Yordam Kitap'ın Notu" başlığıyla yer alan açıklamalar dışında kitabının tanıtımı için *Cumhuriyet* gazetesinde (9 Mayıs 2011) yer alan "Marksizmin Temel Yapıtının İlk Cildi Yordam'dan Çıktı" *"Kapital"* Türkçede İlk Kez Aslından ve Eksiksiz" başlıklı bir haber yayınlanır.

Marksizmin Temel yapıtının İlk Cildi

Yordam Kitap'tan Çıktı

Kapital Türkçede İlk Kez Aslından ve Eksiksiz

"Kültür Servisi - Karl Marx'ın "Kapital: Ekonomi Politikin Eleştirisi" adlı yapıtının I. cildi, Mehmet Selik-Nail Satlıgan çevirisiyle Yordam Kitap'tan çıktı. 1867 yılındaki ilk yayımlanışından bu yana Marksizmin temel yapıtı sayılan "Kapital"ın II. ve III. ciltleri de çevrilip basıldığında, Marx'ın bu dev çalışması ilk yayımlanışından 150 yıla yakın bir süre

sonra Türkçede ilk kez Almanca aslından ve eksiksiz olarak yayımlanmış olacak. “Kapital”i Almanca aslından Türkçeye çevirip yayımlamaya ilk başlayan Hikmet Kıvılcımlı olmuştu. Yapıtın ilk 7 fasikülü 1937 yılı içinde yayımlanmış, ancak bu ilk girişim Kıvılcımlı’nın “Donanma davası” yüzünden tutuklanmasıyla yarım kalmıştı. “Kapital”i özgün dilinden çevirme konusundaki ikinci girişim Mehmet Selik’ten gelmiş; Selik, 1966-67 yıllarında yapıtın I. cildini 5 kitap halinde Sol Yayınları’ndan yayımlamıştı. 1970’te ise III. cildin ilk yarısı yayımlanmıştı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türkiye İşçi Partisi üyesi Selik, 2005’te yaşama veda etmişti. Alaattin Bilgi ise, 1975-78 yılları arasında yine Sol Yayınları’ndan “Kapital”in tamamının İngilizceden yapılmış bir çevirisini yayımlamıştı. Yordam Kitap’ın yeni “Kapital” basımı, Selik’in çevirmiş olduğu bölümlerin gözden geçirilmiş olarak yeniden basılmasından, ayrıca daha önce Almancadan çevrilmemiş olan bölümlerin Nail Satlığan tarafından çevrilmesinden oluşuyor.”¹⁵⁶

Bu haberin yayınlanmasıyla birlikte yeni ve ciddi bir polemik başlayacaktır.¹⁵⁷ Bu haber üzerine Muzaffer İlhan Er-

156 *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 2011, s. 17.

157 Kapital’in Yordam Kitap’tan basılmasından sonra yayınlanan bazı tanıtım yazıları için bkz. Yücel Kayıran, “Hikâye hâlâ seni anlatıyor”, *Radikal Kitap* (29 Nisan 2011) ve Mustafa Topal; “‘Kapital’ Ne Kitabıdır?”, *Radikal Kitap* (7 Mayıs 2011), “Kapital’de Anlatılan...”, *Cumhuriyet Kitap* (7 Temmuz 2011) s. 23, Erinc Yeldan; “Segui il tuo corso, e lascia dir la genti”, *Cumhuriyet* (11 Mayıs 2011) s. 13, Kaan Kangal; “Kapital Çevirileri Üzerine...”, *BirGün Kitap* (16 Temmuz 2011) s. 8.

2. Cildin yayınlanması ardından basında çıkan bazı yazılar için: Metin Çulhaoğlu, “Okursak Ne Öğreniriz?”, *Cumhuriyet Kitap* (17 Ocak 2013) s. 14, Erinc Yeldan, “Marx’ın Kapital’ini Yeniden Okumak”, *Cumhuriyet* (13 Şubat 2013) s. 11, Yücel Kayıral, “Kapital’i Okumak”, *Radikal Kitap* (21 Şubat 2013).

3. Cildin yayınlanması ardından yapılan değerlendirmelerden biri için Kansu Yıldırım, “Kapital’in III. Cildinde Umudu Aramak”, *BirGün Kitap* (16 Ocak 2017) ve “Kapital ve Devlet”, *BirGün Kitap* (22 Nisan 2017).

Erkin Özalp, “Proleterlerin Zincirleri Üzerine”, *İlerihaber.org* (9 Şubat 2016) <http://ilerihaber.org/yazar/proleterlerin-zincirleri-uzerine-50015.html>

dost 2011 Kitap Fuarı için çıkardığı *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*'de¹⁵⁸ “Kapital'i Kirletmek” başlıklı yazısıyla bir kez daha 1966 yılından başlayan *Kapital* çevirisinin basım sürecinin özetini yapacak, bazı belgeler yayınlayacak, itiraz ve eleştirilerini dile getirecektir. Bu başlığa yani “‘Kapital’ Türkçede İlk Kez Aslından ve Eksiksiz” çıktı cümlesine üç noktada sert bir şekilde itiraz eder. Birinci olarak “Örneğin Yordam Kitap'ın yayınladığı Mehmet Selik çevirisine Erdoğan Berktaş/Başar'ın katkılarının çok önemli olduğunu, ancak Mehmet Selik'in isteğiyle yazılan bu ismin sonradan künyeden çıkarıldığını vurgular. İlk kez Sol Yayınları tarafından basılan bu çevirinin 1974/5'te Odak Yayınları, 2011'de de Yordam Kitap tarafından basıldığı iddiasını dile getirir.

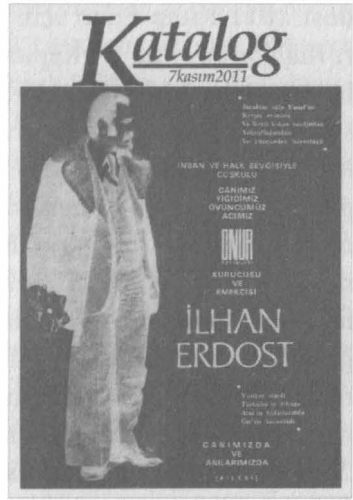
İkinci olarak, ilk kez Sol Yayınları'ndan çıkan ve Yordam Kitap'ın yeniden bastığını iddia ettiği çevirinin Mehmet Selik tarafından “aslından” yani Almancadan değil, İngilizceden çevrildiğini dolayısıyla Yordam Kitap'ın Almanca orijinalinden çevrildiği iddiasının da doğru olmadığını vurgular:

Mehmet Selik Kapital'i Almancadan çevirmemiştir. Bize ilk getirdiği ve Birinci Kitap olarak yayınladığımız bölümleri, Selik'in Almancadan çevirdiği doğrudur. Bu bölümlerin redaksiyonu için, Erdoğan Berktaş'ın Bahçelievler'de yeni kiraladıkları evlerinde redaksiyon yapıldığı yerde, beş-on sayfa ilerlendiği zaman, Almanca ve İngilizce arasında fark olmadığını görmüş, daha kolayına geldiği için “Bundan sonraki bölümleri ben İngilizceden çeviririm” demiş ve İngilizceden çevirmişti.” Cumhuriyet'te [Gazetesinde] yazdığı gibi “aslından” yani Almancasından çevrilmemişti.¹⁵⁹

158 Muzaffer İlhan Erdost, “Kapital'i Kirletmek”, *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*, Kuban Matbaacılık, Ankara, 7 Kasım 2011, s. 43-47.

159 Muzaffer İlhan Erdost, “Kapital'i Kirletmek”, *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*, Kuban Matbaacılık, Ankara, 7 Kasım 2011, s. 46-47.

Erdost'un bu ifadesine rağmen, bir not olarak kaydetmek isterim ki 1966-1970 arasında Sol Yayınları'ndan yapılan çevirilerin tümünde, iç kapakta metnin, *Kapital*'in Almanca aslından çevrildiği, İngilizce ile karşılaştırıldığı belirtilmiştir. Ayrıca bu baskıda iç kapakta Erdoğan Berktaş değil, Erdoğan Başar olarak geçer. Mehmet Selik ise daha 1974'te Odak Yayınları'ndan çıkan çeviriye yazdığı önsözde bu durumu

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2011.

farklı anlatır. İsmi çıkaranın Muzaffer İlhan Erdost olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁰ Mehmet Selik vefat ettiği için de kendisine bu konuları doğrulatma veya yanlışlatma imkânı da kalmamıştır. Yazılanlarla yetinmek gerekiyor.

Üçüncü olarak da *Cumhuriyet*'in haberi, *Kapital*'in ilk kez Yordam Kitap tarafından değil, Sol Yayınları tarafından 1975 yılından itibaren üç cilt ve eksiksiz basıldığının altını çizer.

Erdost *Cumhuriyet* gazetesindeki bir haberden yola çıkarak hazırladığı yazısını şu cümlelerle bitirir:

¹⁶⁰ Karl Marx, *Kapital* Birinci Cilt Birinci Kitap (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Odak Yayınları, 1974)'te Mehmet Selik şu notu düşer.

Gerçek şudur: Çeviri, söylendiği gibi, Almanca aslından yapılmıştır; İngilizce çevirisinden çeviri sırasında zaman zaman sadece yararlanılmıştır; metnin İngilizce metinle baştan sona bir karşılaştırılması ne çevirmenin kendisi tarafından ve ne de Bay X ile birlikte yapılmamıştır. Bunun gibi, Bay X ile birlikte yapılmış bir gözden geçirme olmamıştır.

Bay X başlangıçta Sol Yayınları sahibinin bir tür 'danışman'ı ve yakın dostu idi. Beşinci Kitap yayınlanırken aralarındaki 'iş' ve dostluk ilişkisi sona ermiş ve Bay X yayineviden ayrılmış bulunuyordu. Ve Bay X'e *Kapital* çevirisinden bir 'pay' tanıma nedeni ortadan kalkmıştı.

Kapital'i kirletmek

Muzaffer İlhan Erdost
Sol Yayınları Sorumlu Yönetmeni

1.

Kapital'in Birinci Cildinin Birinci Kitabı, Kasım 1966'da yayımlandı. Beş kitapta bitirdik Birinci Cildin baskısını.

Mehmet Selik Birinci Cildin Birinci Kitabını, doçentlik tezi için çevirmiş. Sonra yayınladığı için biliyorum, "Marksist Değer Teorisi"ydi tezi.

İkinci Cildin çevirisini atlamış, Üçüncü Cildin ilk bölümünü çevirmişti. Anlaşıldığı gibi, tezi için çeviriyordu. İsrail üzerine İkinci Cildi atlamış, Üçüncü Cildin Birinci Kitabına yayınlamış, bu cildi tamamlayamadan 12 Mart Muhtırası / cuntasıyla gözaltına alınmış. İstanbul'a götürülmüştüm. Yalnız değildim. Şaban Frik, Sait Çiğaz, Cenan Bıçkıcı ile birlikteydik. Bu, benim, kesintisiz üç-büyük yıl süren cezaevi günlerimin başlangıcıydı. Üç-büyük yıl sonra "genel af" gündem-deyken, Mehmet Selik, *Kapital*'in çevirisini, birden habersiz, yeni kurulacak bir yayınevine satıyordu. Depoda *Kapital*'in Üçüncü Cildinin ilk kitabının dört bin adedi duruyordu. Çeviri ücreti ödlenmişti. Ben cezaevinden çıktktan sonra öpe atacağım.

Ben içerdedim. Genel af gündemde. Sosyalist kitapları yeniden yayınlanmaya başlanmıştı. Mehmet Selik'in çevirisini (daha doğrusu Sol Yayınları çevirisini) Odak Yayınevi yayınlamıştı.

Yayınlamadan önce de, basın yoluyla gizlice duyurulmuştu. 16.12.1973 günlü *Halkçı* gazetesinde şu iki haber altalta yayınlana-caktı.

Birinci haber:

Sol Yayınları Satışa Çıktı

Mahkemelerde görülmekte olan davası sonuçlanan ve beraat eden Sol Yayınları yeniden satılmaya başlandı.

Uzun süredir davası sürmekte olan yayınlara beraat eden kitapları tekrar kitapçılarının vitrinlerine çıktı. Bu arada yayınlara adı Onur Yayınları olarak değiştirildi.

Bu konuda konuşan yayınevi yöneticisi bundan böyle, yeni basılacak kitap ile, tekrar basılacak kitapların "Onur Yayınları" olarak piyasaya çıkacağını bildirdi.

İkinci haber:

Odak Kitabevi İlk kitabını yayınladı

Kısa bir süre önce açılan "Odak Kitabevi" yöneticileri dağıtım ve yayınevi olarak çıkacaklarını belir-

terek geçtiğimiz günlerde dağıtım da başlamışlardı. Kitabevi "Sosyalizmin Alfabeti" kitabını yayımlayarak yayın hayatına da başlamış oldu.

Odak Kitabevi yöneticileri biriki hafta içinde iki kitap daha yayımlayacaklarını söylediler.

Sosyalizmin Alfabeti bizim yayınıymızdı. Çeviren Mehmet Selik'ti. Yayınlana-cığı söylenen iki kitap *Kapital*'in Birinci Cildi idi.

Ben, cezaevinden İlhan'a, bir mektupla, aynı gazete-de yayınlaması için bir açıklama gönderecektim.

7 Kasım 1977'de *Kolksiyon*'da yayınladığımız *Halkçı*'nın haberlerinin kupürü ile *Halkçı*'ya gönderdiğim açıklamamız şöyleydi:

İLHAN ERDOST

Sevgili Kurdeşin,

Halkçı'da bizimle ilgili bir haber var. Ben gerekli cevabı yazdım.

Hemen tapasını yap. Halit Ağbeye götür; okuyun. Gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra, bir taksiyle ve mümkünse birlikte *Halkçı*'ya giderek, açıklamanın 6'ncı sayfa-da ve tam ve doğru yayınlamasını sağlayın.

Gözlerimden öperim.

18.12.1973

Muzaffer Erdost

SOL YAYINLARI YÖNETMENİNİN AÇIKLAMASI

18 Aralık 1973

Şayın Gazetenizin 16 Aralık 1973 günlü sayısında, "Sol Yayınları Satışa Çıktı" başlığı altında yayınlanan haberde, "Sol Yayınları"nın adının "Onur Yayınları" olarak değiştirildiği ve yayınevinin yöneticisine affen de, bundan sonra tekrar baskısı yapılacak kitapların "Onur Yayınları" adı altında yayınlana-cığı hususları yer almaktadır.

Haberin gerçeğe ilgisi yoktur. Sol Yayınları yönetmeni olan benimle de kimse konuşmuş değildir. "Sol Yayınları", adını değiştirmemiştir. Geçirdiğimiz yılın gerek yayım, gerek yurt sorunları deneyimlerinden yararlanmış olarak, Türk kültürüne hizmete daha tutarlı ve daha iyi şekilde devam edeceğimiz tabiidir.

Onur Yayınlarını ise kurdeşim İlhan Erdost kurmuştur. Sol Yayınları arasında yayınlannuş olmakla birlikte, Sol Yayınlarının konusuna girmeyen Darwin'in bir kitabını, Onur Yayınlarının yayınlamış olmasından da,

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2011, s. 43.

haberle belirtilen şekilde bir sonu çıkarmak mümkün değildir. Onur Yayınları bir yandan kendisine konu aldığı bilimler felsefesi dalında bir yayın programı düzenlerken, diğer yandan Türkiye iktisat tarihi dalında bir başka yayın programının çalışmalarını da sürdürmektedir.

Gazetenize, bizim adımıza haber ulaşanların her birer içinde okudukları kanısındayım. Sol Yayınlarıyla ilgili haberin hemen altında, yayınlarımızın ilk kitapları arasında yer alan ve son olarak dördüncü baskısını yaptığımız bir kitabın aynı çevirisini yayınlayan yeni bir yayınevinin haberinin yer alması, iki haberin de aynı kaynaktan çıktığı konusundaki kararımı güçlendirmektedir. Sol Yayınları, kurulduğu andan u güne kadar, yayınlanabilmesi için vermekte olduğu mücadeleyi, demokratik ve yasal kuralları içinde, emuna kadar sürdürme azmi ve irticındadır. Esasen, Sol Yayınları adı, demokratik değürlükler için, demokratik ve yasal yoldan mücadele verenlerin simgelediğı isimlerden biri olmıştur kanısındayım. Bu isim, ya yaşar ya da yaşamaz; ama değürlürlmesi mümkün değildir; buna bizim hakkımız olmamak gerekir. Esasen Sol Yayınları'nın yaşaması veya yaşanmaması belirleyecek olan, artık bizim kişisel çabamız değil, toplumun sahip olacağı düzeydir. Bunun gibi, aynı kitapları, bugün u veya bu amaçla, u veya bu yayınevinin yayınlaması da mümkün

kündür; ama bunun, Sol Yayınları adı ile birlikte oluşan ve bütünleşen anlayış, düşünce ve davranış biçiminden ayrı bir ritüeliktir taşıyacağı tabiidir.

Bizim içinde bulunmamızdan yararlanarak, daha çevirdikleri kitaplar adıyla mahzenlerinde iken ayrı çevirileri başka yayınevlerine baten çevirmenler ile, kitaplarımız adıyla mahzenlerinde beklettiklerin, aynı kitapların aynı çevirilerini yayınlayan ve bu yemiyoruz gibi bazı Sol Yayınlarını yayınlamak için çevirmenlere tekliflerde bulunan yayınevleri ve benzerleri tarafından, Sayın Gazetenize iletilmesi muhtemel bizimle ilgili sinirce uydurulmuş haberlere yet vermemenizi dilerim. Saygılarımla.

Sol Yayınları, *Kapital*'in ve *Sosyalizmin Al fesi*'nin yeni çevirilerini yayınladığı zaman, Mehmet Selik çevirisi ellerde kalacaktı. Mehmet Selik, bu kez *Kapital*'i Doğan Yayınevine verecek. Doğan Yayınevi yayınlama olmağı bulamayacaktı. Selik, *Kapital* çevirilerini Cem Yayınevi'ne götürmüştü, buna anlaşıldığına göre, Cem Yayınevi'nin sahibi, pek tırsıklıktım yoktu, saygın bir kişiydi, *Kapital*'i yayınlayan Sol Yayınları yönetmeni olarak aldığı hapis cezasını, cezaevi süreci, uğradığı baskıların tırazının bir kufesine koymuş, "Ben böyle bir onursuzluğu yapamam" demiş, yayınlamaktan kaçınmıştı. Bir kez de bu nedviyle böyleyletim ki, Mehmet Selik çevirisi etik açıdan, ideolojik açıdan "onursuz"laştırmış bir çeviridir, kiretilmiş ve kirlenmiş bir çeviridir. Eskilerin değışiyle lanetlidir.

Kapital'i yayınlamak bizim tekelimizde mi? Haşol. Böyle bir şey söylemedik, aklımızdan da geçmez.

Gereği varsa, hiri oturur çevirir. Ama u var. Sol Yayınları, eli, kolu, dili prangalandığı zaman yalnızca 45 yılın üstünde mahkumiyet aldığı zaman dağılmadı, dağılmadılar. Sovyetler Birliği dağıldığı zaman dağılmadı, kendini dağıtmadı. Uzun yıllar bilekleri kelepçelendiğı, keri tüküldü zaman soluğunu kesmedi. Bir yanılla, yanılla yaşamdan kısıpırlığı zaman, duraksamadı. Rengini yitirmedi. Ama her zaman bir iki yayınevi türedir. Sol Yayınları'nın ve Bilim ve Sosyalizm Yayınlarının yayımladığı kitapları yayınlamakla ie başladılar. Östine üstük TÜYAP kitap fuarında, Sol/Onur Yayınları standına yönelenokura, kopyaladıkları Sol Yayınları'nın çevirilerini yanlış olduğunu papagan gibi yinelediler. Bizi yılmak için içerdem-disardan desteklenmişlerdi, ama başaramadılar. Ya kendileri, ya yayıncı oldu. Fitne durmadı. İte bir başkası. Ben cezaevinden çıkan İhan'ın kiraladığı depomuzda, bizim yayınlamı olmayan haklarında kısıtlılık olan bazı kitaplar bulunduğı "İhbar"ıyla depomuz kısıpırlı. Yıl: 1982. İhan yaşamda değil. İhan'ın öldürölmesi davasına velil olarak katılan Av. Metin Sununca ile halamı oğlu Yunus Nadi Güven imzasını taşıyan "Ama Tutanağı":

Ankara Emniyet Müdürlüğü Şube 1. Müdürlüğünün 1. 4. 1982 gün ve 700 16 sayılı emriyle idaremiiz Yeni Muhalle Demeçevler 1. Cad. 19/C sayılı yerde İlhan Erdoğru aile kitap deposuna. 10.11.1981 günü saat 20.45 saatlerinde yapılan uygulamada bahsi geçen depoda bir takım kitapların bulunduğu bu kitapların yapılan kontrolünde ise (SAYILMAYIZ PARMAĞI-NAN, TÜKENMEYİZ KIRMAĞINAN ve DARA-ÇINDA ÜÇ FIDAN) isimli kitapların toplattırma karar bulundugu ve bahsi geçen deponun ise halen mühürlü olduğu. Bahsi geçen depoya 24.1982 günü saat 10.00 saatlerinde eşeğide imzaları bulunan bizler depoya girdiğinde deponun kapısı mühürlü olduğu ve mühürünün ise sağlam olarak durduğu kapı tarafımızdan açılmak suretiyle İlhan Erdoğru'nun eşi Gülden Erdoğru'un vekili olan avukat Metin Somuncu ile birlikte depoya girdiğinde depoda bulunan kitaplar kontrol edildiğinde yukarıda ismi geçen ve toplattırma karar bulunan kitapların rastlanmadığı tarafımızdan yapılan kontrolden anlaşılmış olup depo ve içerdeki kitaplar yukarıda ismi geçen mal sahibinin avukatı olan Metin Somuncu'ya depo ve kitaplar teslim edilmiş olup işbu tutanak huzurda tarzımızla imza alınmıştır.

2. 4. 1982

İlalel Şapmaz, Kom. Mi. Javırı
Bekir Yarıoğlu, Polis Memuru
Metin Somuncu, Avukat
Teslim alan: Y. Naci Günen

Depomuzun birkaç kez yağmalamasından, yakuplu ita-yiye kitaplarımızın yikahılmasından, yakınlarımızın gece yarılan Emniyet'e alınmasından, beni yeniden Emniyet'e götürülmek için evimizde polislin karakol kurmasından, gece yarılan sık sık evimizin aranmasın-dan burada söz etmek istemiyorum.

2.

Üç yıl kadar önce, Cumhuriyet, "Kapital" ile ilgili bir haber yayınladı. Bu, Türkiye İş Bankası Yayınları yöneticisi ile Marx ve Engels'in tüm yapıtlarını (WER-KE) yayınlayan Dietz Verlag'in sorumlu yöneticisinin Kapital'in Almancadan çevirisini yayınlamak için anlaştıkları haberi idi. Türkiye'de Kapital'ün yayınlanması gibi, satışta Kapital'ün baskısı yokmuş gibi, ilk kez yayınlanacakmış gibi bir haberi.

O zaman Aktile' benimle konuşmuş, konuşma metni, "Kapital'in Türkçe imtihanı" başlığı altında (12-19 Kasım 2008'de) yayınlanmış. Bulku' Tulu'nun konuşması, "Kapital'i Türkçeye kazandıran Muzafer İlhan Erdoğru, davetlerle, ölmeme, yasaklarla örülü hikayesini anlatıyor" ile başlarıyla süslenmişti. Kapital ile ilgili sorular ve yanıtlarım şöyleydi:

Kapital'in basış süreci nasıldı?

İlk kitaplar yayınladıktan sonra bana dediler ki: Meh-

met Selik Kapital'i çevirmiş, sen basar mıydın? O sırada benim Kapital'i basabilecek teknik olanakların yoktu. Bu yüzden basmak istemiyordum. Bu gün, Mehmet Selik beni aradı. Selik, Kapital'in ilk cildinin 150-200 sayıalık bir bölümünü çevirmişti. Tezi için Kapital'i okurken demiş ki "Bu böyle olmayacak, ben bunu çevireyim." Almanca'dan çevirmişti. Ama Türkçesi sorunluydu. Erdoğan Berkay, Mehmet Selik ve ben. redaksiyonumu birlikte yaptık bir süre. Sonra Mehmet Selik, bize bıraktı redaksiyon için. Berkay'la birlikte tamamladık. Terim tartışmaları da yapıldı. Çünkü bilimsel sosyalizmin terminolojisi Türkçede yeni oluşturuluyordu. Örneğin bütün ısrarlara karşın, artış-değer değil, "artık-değer" kullanıldı. Selik'in çevirisinde. Bir de Mehmet Selik, Kapital'in birinci cildinin sonunda bulunan "Mülksüzleştirme mülksüzleştiriciler" cümlesinin konmasını istemedi. Akademik kariyerinin tehlikeye girmesinden çekiniyordu. Selik çevirisinde o cümle çıkarılmıştı.

Hapishanede çeviri yapma sanatı

Kapital'in birinci cildinin çevirisi böyle bitti. Daha sonra ikinci cildi alıyıp üçüncü cildini yayınlamaya başladık, çünkü Mehmet Selik tezi için üçüncü cildin rant konusu deyandaki ilk bölümlerini kullanacaktı. 12. Mart geldi, ben cezaevine girdim. İlhan, bir gün ceza-evine görüşe gelmişti. Mehmet Selik'in Kapital'in çevirisini bir başka yayınevine sattığını söyledi. Redaksiyonumu yaptığımız çeviri, Odaç Yayınları diye yeni bir yayınevi tarafından yayımlanmış. Selik, benden dolayı, "Bu adan 36 yıl içinde yatacak, ben onu mu bekleyeceğim" demiş. Kapital'in ikinci kez çevirilmesi bizim için gündeme gelmişti, ama ben içerdeydim. "Ekonomi Politikin Eleştirisi"ni, yani Kapital'i çevirecek arkadaşlarımız, Seyhan Erdoğan, Vahap Erdoğan, Sevim Belli cezaevindeydi. Mühri Belli yurtdışındaydı. Kenan Somer, Fransızca biliyordu. Kapital'in Fransızca birinci cildi, Marx tarafından değiştirilmişti. Alaattin Bilgi vardı dışarda. Sol Yayınları'nın ilk kitabı Oscar Lange'nin "Sosyalizmin Yeni Mesajları"nı çevirmişti. İlhan'la ma haber gönderdim. Kendi kalırsak, hepimiz cezaevinin ayrı ayrı bir kopyasını iletiriz, sonra ben bunları birleştiririm diye düşünüyordum. Ama genel aştan yararlanıp çıktık cezaevinden. Alaattin Bilgi çevirdi, Vahap Erdoğan, Ahmet Kandıran ve İlhan Erdoğru'nun katkılarıyla redaksiyonumdan geçti ve üç yıl içinde üç cildini yayımladık. Üçüncü cildin toprak rantı ile ilgili bölümünü Seyhan Erdoğan çevirmişti.

Bu gün Kapital'i İş Bankası Kültür Yayınları basıyor. Neler düşünüyorsunuz?

Bankalar yayıncılık işine ticari amaçlarla girdiler. İş Bankası'nı Atatürk kurdu. Süyyun ve ulusal bir kuruluşumuz. Yayın yapmasa da doğal. Ama Kapital'in, Batı'da Penguin gibi salt yayın yapan yayınevleri ve genel olarak da komünist partilerle organik bağ olan yayınevleri tarafından yayınlandığı bilinir. Yalnız Kapital'in değil, Marx ve Engels'in yapıtları da, ideolojik açıdan, sosyalist ve marksist yayınevleri tarafından yayınlanır. Türkiye'de, bu yapıtların yayınlanmasını Sol Yayınları üstlendi, bunun sağmasını verdi, yayınladı,

tutuldu, işkençe gördü ve bir de iki kardeşten birini verdi. Şimdi, bir banka "moriletilmiş" gibi "Kapital"ı yayımlayacağını duyuruyor. Müjde verir gibi. Peki ama, Marx'ın ünlü "Mülksüzleştirilen mülksüzleştirilir" sözünü, İş Bankası, mülksüzleştirilen mülksüzleştirilen bir sermaye kuruluşu olarak kendi ideolojisiyle nasıl bağdaştıracak?

Niçin yazdım bunları, niçin yineledim!

Tarih: 9 Mayıs 2011, Pazartesi.

Cumhuriyet'in "Kültür" sayfası:

Sütün başında geçerce içinde renkli zemin üzerinde şunlar yazılır:

"Marksizmin temel yapıtının ilk küldü Yordam kitap-tan çıktı / 'Kapital' Türkçede ilk kez aslından ve eksiksiz."

Çeviren: Mehmet Selik. Her ne kadar Mehmet Selik adının yarın eklemleri bir ad konmuşsa da, Mehmet Selik'in çevirisidir yayınla an. Bu Birinci Cilt, Sol Yayınlarının yayınladığı çeviridir. Ama ilk üçte-biri, Erdoğan Berktaş'ın iki kez redaksiyonundan geçmiş, ilk bölümler üzerinde tashih yapıpırken bir kez daha cildin ölkede işlenmiş, Mehmet Selik, bu çevirinin üzerine oturdu. I ler ne kadar,

ben cezaevindeyken, Odak'ın yayınladığı ve İstanbul'da satılan Kapital'in arasında gördüğüm bir kağıda basılı notta, Erdoğan Berktaş'a gizlice küfrediliyorsa da, Sol Yayınları'nı yayını birebir ve bu kez Odak yayınları arasında basılmıştı. Bu konuda bizim söyleyeceklerimiz de varlı.

Birincisi, Mehmet Selik'in Kapital'in ilk bölümlerinin çevirisi Türkçe'si açısından tam bir felaketti. Felaket az gelir, rezaletti. Abdullah Nefes unuttu mu bilmem ben unuttum. Maurice Bobb'un bir kitabını çevirmiş, Türkiye İçki Partisi yayınları arasında yayınlamıştı. Nefes, Selik'in Odak çevirisinin Türkçesinin çok kötü olduğunu söylüyordu. "Bu kadar olmaz, hiçbir şey anlaşılmıyor!" diye yakınıyordu.

Kapital'in ilk bölümleri el yazlı ve defter ola-

rık bana geldiği zaman, tape edilmesi için Tebessüm'ü önerdiler. Tanınıyordum. Partide (TİP'te), sayfası 25 kurşa tape işleri yapıyor diye. Tebessüm Sarp geldi. Ben de sayfasına 25 kurş verdim. Bir farkla, İki aralık-ı tam dolu sayfa yerine, 6 aralık tape yapıyordum. Çünkü çeviri üzerinde işliyorduk. Özellikle Kapital'in birinci ve ikinci kitabı, açıkça denebilir ki Mehmet Selik'in çevirisi değildi, Sol Yayınları'nın çevirisiydi. (Bu çevirilerin işlendiği sayfalar depomuzda, ben cezaevinden çıktıktan sonra "meçhul" eller tarafından yakılan arşivin konduğu iki sandık içinde telef olmuştu.) MrhmetSelik'e ödediğim çeviri ücretinin aynısını, Erdoğan Berktaş'a ödüyordum. Tebessüm'e, aynı sayfaları İkinci kez tape ettiği için, iki kez ödeme yaptım.

Selik, bu çeviriyi "Benim çevirim" diye Odak'a satmış, aldığı parayla Bodrum tarafında bir köy evi aldığı söylendi. Kapital'i sonra Ankara'da Doğan Yayınlarına sattı. O, bastıramadı. Yordam Çüçücü Cildin çevirisini bulamıyormuş. Cem Yayınevi'nin deposundan çıkması üçüncü cildin çevirisi. Ama Birinci Cilt üzerinde konuşuyoruz. Yordam Yayınları'nın yayınladığı çeviri birinci cildin teorik ağırlıklı ilk bölümleri, Mehmet Selik'in değil, Sol Yayınları'nın çevirisidir. Kapital'i ikinci kez, Alaaddin Bilgi çevirdi, bu, Engels'in denetiminden geçen İngilizce çeviri esas alınarak çevrilmiş ve üç dilde redaksiyondan geçmiştir.

Şunu da ekleyeyim: Mehmet Selik, Sol Yayınları'nın yüzde-yetmiş oranında teker teker işlediği Birinci Kitabın redaksiyonuna üç-dört gün katılmış, ve Erdoğan Berktaş'ın katkısı in kitabın ön sayfalarında, bir yerde mutlaka belirtilmesi istemişti. Ben de, döndürücü sayfaya, Erdoğan Berktaş tarafından ilk kez işlenmiş karşıştırıldığını belirtmişim. Selik, İkinci Kitabın çevirisini getirdiği zaman, Erdoğan Berktaş ile ilgili notun konulmasını istemişti. Çünkü Sadun Acer, kendisine, doçentlik tezi için göstereceği Kapital çevirisinin herhangi bir akademik titri olmayan Erdoğan Berktaş tarafından gözden geçirilmiş olmasını, doçentlik tezi-ne gölge düşünebilir öğünde bulunmuş, Mehmet Selik, İkinci Kitapta, Erdoğan Berktaş tarafından yeniden işlendiği/redakte edildiği ibaresinin konulmasını istemişti, biz de uymuştuk. Ama, Odak yayını Kapital'in İstanbul'da satış sunulan nüshaları arasında koyduğu bavalı bir kağıda yazıldığı gibi, E. Berktaş, kendisinin haberi olmadan çevirisini işlediği doğru değildi. Bize, "Ben sizin ne yaptığınızı anladım. Üniversitede işim var, siz buyurun çalışın. Erdoğan Bey'in de hizmetini mutlaka kitabın önünde belirtin!" demişti. Baskıya giren biçimini de görmüştü.

Cumhuriyet'in Kültür sayfasında yayınlanan haber başlığın bir kez daha yineleyelim: "İlk kez aslından" diyordu. Hayır "ilk kez" değildi, üstelik yüzdeyüz Mehmet Selik çevirisi değildi.

Düncesi, "İlk kez aslından" deniyor. "Aslından" da değildi, "aslından" ifadesiyle, Almanca yazıldığı için Almanca'dan çevrildiği anlaşıyor. Almanca'dan çevrilmemişti.

MARX'IN TEMEL YAPITININ İLK CİLDİ TÖRDEM KİTAP'TAN ÇIKTI

'Kapital' Türkçede ilk kez aslından ve eksiksiz

Kültür Servisi - Karl Marx'ın "Kapital: Ekonomi ve Politika Eleştirisi" adlı eserinin 1. cildi, Mehmet Selik'in çevirisiyle Yordam Yayınları'nın 6.1987 yılında ilk yayını sonrasında bu yeni Marksizmin temel yapıtının "Kapital"ın 1. ve 2. cildi, 11. ve 12. cildi, 13. cildi, 14. cildi, 15. cildi, 16. cildi, 17. cildi, 18. cildi, 19. cildi, 20. cildi, 21. cildi, 22. cildi, 23. cildi, 24. cildi, 25. cildi, 26. cildi, 27. cildi, 28. cildi, 29. cildi, 30. cildi, 31. cildi, 32. cildi, 33. cildi, 34. cildi, 35. cildi, 36. cildi, 37. cildi, 38. cildi, 39. cildi, 40. cildi, 41. cildi, 42. cildi, 43. cildi, 44. cildi, 45. cildi, 46. cildi, 47. cildi, 48. cildi, 49. cildi, 50. cildi, 51. cildi, 52. cildi, 53. cildi, 54. cildi, 55. cildi, 56. cildi, 57. cildi, 58. cildi, 59. cildi, 60. cildi, 61. cildi, 62. cildi, 63. cildi, 64. cildi, 65. cildi, 66. cildi, 67. cildi, 68. cildi, 69. cildi, 70. cildi, 71. cildi, 72. cildi, 73. cildi, 74. cildi, 75. cildi, 76. cildi, 77. cildi, 78. cildi, 79. cildi, 80. cildi, 81. cildi, 82. cildi, 83. cildi, 84. cildi, 85. cildi, 86. cildi, 87. cildi, 88. cildi, 89. cildi, 90. cildi, 91. cildi, 92. cildi, 93. cildi, 94. cildi, 95. cildi, 96. cildi, 97. cildi, 98. cildi, 99. cildi, 100. cildi, 101. cildi, 102. cildi, 103. cildi, 104. cildi, 105. cildi, 106. cildi, 107. cildi, 108. cildi, 109. cildi, 110. cildi, 111. cildi, 112. cildi, 113. cildi, 114. cildi, 115. cildi, 116. cildi, 117. cildi, 118. cildi, 119. cildi, 120. cildi, 121. cildi, 122. cildi, 123. cildi, 124. cildi, 125. cildi, 126. cildi, 127. cildi, 128. cildi, 129. cildi, 130. cildi, 131. cildi, 132. cildi, 133. cildi, 134. cildi, 135. cildi, 136. cildi, 137. cildi, 138. cildi, 139. cildi, 140. cildi, 141. cildi, 142. cildi, 143. cildi, 144. cildi, 145. cildi, 146. cildi, 147. cildi, 148. cildi, 149. cildi, 150. cildi, 151. cildi, 152. cildi, 153. cildi, 154. cildi, 155. cildi, 156. cildi, 157. cildi, 158. cildi, 159. cildi, 160. cildi, 161. cildi, 162. cildi, 163. cildi, 164. cildi, 165. cildi, 166. cildi, 167. cildi, 168. cildi, 169. cildi, 170. cildi, 171. cildi, 172. cildi, 173. cildi, 174. cildi, 175. cildi, 176. cildi, 177. cildi, 178. cildi, 179. cildi, 180. cildi, 181. cildi, 182. cildi, 183. cildi, 184. cildi, 185. cildi, 186. cildi, 187. cildi, 188. cildi, 189. cildi, 190. cildi, 191. cildi, 192. cildi, 193. cildi, 194. cildi, 195. cildi, 196. cildi, 197. cildi, 198. cildi, 199. cildi, 200. cildi, 201. cildi, 202. cildi, 203. cildi, 204. cildi, 205. cildi, 206. cildi, 207. cildi, 208. cildi, 209. cildi, 210. cildi, 211. cildi, 212. cildi, 213. cildi, 214. cildi, 215. cildi, 216. cildi, 217. cildi, 218. cildi, 219. cildi, 220. cildi, 221. cildi, 222. cildi, 223. cildi, 224. cildi, 225. cildi, 226. cildi, 227. cildi, 228. cildi, 229. cildi, 230. cildi, 231. cildi, 232. cildi, 233. cildi, 234. cildi, 235. cildi, 236. cildi, 237. cildi, 238. cildi, 239. cildi, 240. cildi, 241. cildi, 242. cildi, 243. cildi, 244. cildi, 245. cildi, 246. cildi, 247. cildi, 248. cildi, 249. cildi, 250. cildi, 251. cildi, 252. cildi, 253. cildi, 254. cildi, 255. cildi, 256. cildi, 257. cildi, 258. cildi, 259. cildi, 260. cildi, 261. cildi, 262. cildi, 263. cildi, 264. cildi, 265. cildi, 266. cildi, 267. cildi, 268. cildi, 269. cildi, 270. cildi, 271. cildi, 272. cildi, 273. cildi, 274. cildi, 275. cildi, 276. cildi, 277. cildi, 278. cildi, 279. cildi, 280. cildi, 281. cildi, 282. cildi, 283. cildi, 284. cildi, 285. cildi, 286. cildi, 287. cildi, 288. cildi, 289. cildi, 290. cildi, 291. cildi, 292. cildi, 293. cildi, 294. cildi, 295. cildi, 296. cildi, 297. cildi, 298. cildi, 299. cildi, 300. cildi, 301. cildi, 302. cildi, 303. cildi, 304. cildi, 305. cildi, 306. cildi, 307. cildi, 308. cildi, 309. cildi, 310. cildi, 311. cildi, 312. cildi, 313. cildi, 314. cildi, 315. cildi, 316. cildi, 317. cildi, 318. cildi, 319. cildi, 320. cildi, 321. cildi, 322. cildi, 323. cildi, 324. cildi, 325. cildi, 326. cildi, 327. cildi, 328. cildi, 329. cildi, 330. cildi, 331. cildi, 332. cildi, 333. cildi, 334. cildi, 335. cildi, 336. cildi, 337. cildi, 338. cildi, 339. cildi, 340. cildi, 341. cildi, 342. cildi, 343. cildi, 344. cildi, 345. cildi, 346. cildi, 347. cildi, 348. cildi, 349. cildi, 350. cildi, 351. cildi, 352. cildi, 353. cildi, 354. cildi, 355. cildi, 356. cildi, 357. cildi, 358. cildi, 359. cildi, 360. cildi, 361. cildi, 362. cildi, 363. cildi, 364. cildi, 365. cildi, 366. cildi, 367. cildi, 368. cildi, 369. cildi, 370. cildi, 371. cildi, 372. cildi, 373. cildi, 374. cildi, 375. cildi, 376. cildi, 377. cildi, 378. cildi, 379. cildi, 380. cildi, 381. cildi, 382. cildi, 383. cildi, 384. cildi, 385. cildi, 386. cildi, 387. cildi, 388. cildi, 389. cildi, 390. cildi, 391. cildi, 392. cildi, 393. cildi, 394. cildi, 395. cildi, 396. cildi, 397. cildi, 398. cildi, 399. cildi, 400. cildi, 401. cildi, 402. cildi, 403. cildi, 404. cildi, 405. cildi, 406. cildi, 407. cildi, 408. cildi, 409. cildi, 410. cildi, 411. cildi, 412. cildi, 413. cildi, 414. cildi, 415. cildi, 416. cildi, 417. cildi, 418. cildi, 419. cildi, 420. cildi, 421. cildi, 422. cildi, 423. cildi, 424. cildi, 425. cildi, 426. cildi, 427. cildi, 428. cildi, 429. cildi, 430. cildi, 431. cildi, 432. cildi, 433. cildi, 434. cildi, 435. cildi, 436. cildi, 437. cildi, 438. cildi, 439. cildi, 440. cildi, 441. cildi, 442. cildi, 443. cildi, 444. cildi, 445. cildi, 446. cildi, 447. cildi, 448. cildi, 449. cildi, 450. cildi, 451. cildi, 452. cildi, 453. cildi, 454. cildi, 455. cildi, 456. cildi, 457. cildi, 458. cildi, 459. cildi, 460. cildi, 461. cildi, 462. cildi, 463. cildi, 464. cildi, 465. cildi, 466. cildi, 467. cildi, 468. cildi, 469. cildi, 470. cildi, 471. cildi, 472. cildi, 473. cildi, 474. cildi, 475. cildi, 476. cildi, 477. cildi, 478. cildi, 479. cildi, 480. cildi, 481. cildi, 482. cildi, 483. cildi, 484. cildi, 485. cildi, 486. cildi, 487. cildi, 488. cildi, 489. cildi, 490. cildi, 491. cildi, 492. cildi, 493. cildi, 494. cildi, 495. cildi, 496. cildi, 497. cildi, 498. cildi, 499. cildi, 500. cildi, 501. cildi, 502. cildi, 503. cildi, 504. cildi, 505. cildi, 506. cildi, 507. cildi, 508. cildi, 509. cildi, 510. cildi, 511. cildi, 512. cildi, 513. cildi, 514. cildi, 515. cildi, 516. cildi, 517. cildi, 518. cildi, 519. cildi, 520. cildi, 521. cildi, 522. cildi, 523. cildi, 524. cildi, 525. cildi, 526. cildi, 527. cildi, 528. cildi, 529. cildi, 530. cildi, 531. cildi, 532. cildi, 533. cildi, 534. cildi, 535. cildi, 536. cildi, 537. cildi, 538. cildi, 539. cildi, 540. cildi, 541. cildi, 542. cildi, 543. cildi, 544. cildi, 545. cildi, 546. cildi, 547. cildi, 548. cildi, 549. cildi, 550. cildi, 551. cildi, 552. cildi, 553. cildi, 554. cildi, 555. cildi, 556. cildi, 557. cildi, 558. cildi, 559. cildi, 560. cildi, 561. cildi, 562. cildi, 563. cildi, 564. cildi, 565. cildi, 566. cildi, 567. cildi, 568. cildi, 569. cildi, 570. cildi, 571. cildi, 572. cildi, 573. cildi, 574. cildi, 575. cildi, 576. cildi, 577. cildi, 578. cildi, 579. cildi, 580. cildi, 581. cildi, 582. cildi, 583. cildi, 584. cildi, 585. cildi, 586. cildi, 587. cildi, 588. cildi, 589. cildi, 590. cildi, 591. cildi, 592. cildi, 593. cildi, 594. cildi, 595. cildi, 596. cildi, 597. cildi, 598. cildi, 599. cildi, 600. cildi, 601. cildi, 602. cildi, 603. cildi, 604. cildi, 605. cildi, 606. cildi, 607. cildi, 608. cildi, 609. cildi, 610. cildi, 611. cildi, 612. cildi, 613. cildi, 614. cildi, 615. cildi, 616. cildi, 617. cildi, 618. cildi, 619. cildi, 620. cildi, 621. cildi, 622. cildi, 623. cildi, 624. cildi, 625. cildi, 626. cildi, 627. cildi, 628. cildi, 629. cildi, 630. cildi, 631. cildi, 632. cildi, 633. cildi, 634. cildi, 635. cildi, 636. cildi, 637. cildi, 638. cildi, 639. cildi, 640. cildi, 641. cildi, 642. cildi, 643. cildi, 644. cildi, 645. cildi, 646. cildi, 647. cildi, 648. cildi, 649. cildi, 650. cildi, 651. cildi, 652. cildi, 653. cildi, 654. cildi, 655. cildi, 656. cildi, 657. cildi, 658. cildi, 659. cildi, 660. cildi, 661. cildi, 662. cildi, 663. cildi, 664. cildi, 665. cildi, 666. cildi, 667. cildi, 668. cildi, 669. cildi, 670. cildi, 671. cildi, 672. cildi, 673. cildi, 674. cildi, 675. cildi, 676. cildi, 677. cildi, 678. cildi, 679. cildi, 680. cildi, 681. cildi, 682. cildi, 683. cildi, 684. cildi, 685. cildi, 686. cildi, 687. cildi, 688. cildi, 689. cildi, 690. cildi, 691. cildi, 692. cildi, 693. cildi, 694. cildi, 695. cildi, 696. cildi, 697. cildi, 698. cildi, 699. cildi, 700. cildi, 701. cildi, 702. cildi, 703. cildi, 704. cildi, 705. cildi, 706. cildi, 707. cildi, 708. cildi, 709. cildi, 710. cildi, 711. cildi, 712. cildi, 713. cildi, 714. cildi, 715. cildi, 716. cildi, 717. cildi, 718. cildi, 719. cildi, 720. cildi, 721. cildi, 722. cildi, 723. cildi, 724. cildi, 725. cildi, 726. cildi, 727. cildi, 728. cildi, 729. cildi, 730. cildi, 731. cildi, 732. cildi, 733. cildi, 734. cildi, 735. cildi, 736. cildi, 737. cildi, 738. cildi, 739. cildi, 740. cildi, 741. cildi, 742. cildi, 743. cildi, 744. cildi, 745. cildi, 746. cildi, 747. cildi, 748. cildi, 749. cildi, 750. cildi, 751. cildi, 752. cildi, 753. cildi, 754. cildi, 755. cildi, 756. cildi, 757. cildi, 758. cildi, 759. cildi, 760. cildi, 761. cildi, 762. cildi, 763. cildi, 764. cildi, 765. cildi, 766. cildi, 767. cildi, 768. cildi, 769. cildi, 770. cildi, 771. cildi, 772. cildi, 773. cildi, 774. cildi, 775. cildi, 776. cildi, 777. cildi, 778. cildi, 779. cildi, 780. cildi, 781. cildi, 782. cildi, 783. cildi, 784. cildi, 785. cildi, 786. cildi, 787. cildi, 788. cildi, 789. cildi, 790. cildi, 791. cildi, 792. cildi, 793. cildi, 794. cildi, 795. cildi, 796. cildi, 797. cildi, 798. cildi, 799. cildi, 800. cildi, 801. cildi, 802. cildi, 803. cildi, 804. cildi, 805. cildi, 806. cildi, 807. cildi, 808. cildi, 809. cildi, 810. cildi, 811. cildi, 812. cildi, 813. cildi, 814. cildi, 815. cildi, 816. cildi, 817. cildi, 818. cildi, 819. cildi, 820. cildi, 821. cildi, 822. cildi, 823. cildi, 824. cildi, 825. cildi, 826. cildi, 827. cildi, 828. cildi, 829. cildi, 830. cildi, 831. cildi, 832. cildi, 833. cildi, 834. cildi, 835. cildi, 836. cildi, 837. cildi, 838. cildi, 839. cildi, 840. cildi, 841. cildi, 842. cildi, 843. cildi, 844. cildi, 845. cildi, 846. cildi, 847. cildi, 848. cildi, 849. cildi, 850. cildi, 851. cildi, 852. cildi, 853. cildi, 854. cildi, 855. cildi, 856. cildi, 857. cildi, 858. cildi, 859. cildi, 860. cildi, 861. cildi, 862. cildi, 863. cildi, 864. cildi, 865. cildi, 866. cildi, 867. cildi, 868. cildi, 869. cildi, 870. cildi, 871. cildi, 872. cildi, 873. cildi, 874. cildi, 875. cildi, 876. cildi, 877. cildi, 878. cildi, 879. cildi, 880. cildi, 881. cildi, 882. cildi, 883. cildi, 884. cildi, 885. cildi, 886. cildi, 887. cildi, 888. cildi, 889. cildi, 890. cildi, 891. cildi, 892. cildi, 893. cildi, 894. cildi, 895. cildi, 896. cildi, 897. cildi, 898. cildi, 899. cildi, 900. cildi, 901. cildi, 902. cildi, 903. cildi, 904. cildi, 905. cildi, 906. cildi, 907. cildi, 908. cildi, 909. cildi, 910. cildi, 911. cildi, 912. cildi, 913. cildi, 914. cildi, 915. cildi, 916. cildi, 917. cildi, 918. cildi, 919. cildi, 920. cildi, 921. cildi, 922. cildi, 923. cildi, 924. cildi, 925. cildi, 926. cildi, 927. cildi, 928. cildi, 929. cildi, 930. cildi, 931. cildi, 932. cildi, 933. cildi, 934. cildi, 935. cildi, 936. cildi, 937. cildi, 938. cildi, 939. cildi, 940. cildi, 941. cildi, 942. cildi, 943. cildi, 944. cildi, 945. cildi, 946. cildi, 947. cildi, 948. cildi, 949. cildi, 950. cildi, 951. cildi, 952. cildi, 953. cildi, 954. cildi, 955. cildi, 956. cildi, 957. cildi, 958. cildi, 959. cildi, 960. cildi, 961. cildi, 962. cildi, 963. cildi, 964. cildi, 965. cildi, 966. cildi, 967. cildi, 968. cildi, 969. cildi, 970. cildi, 971. cildi, 972. cildi, 973. cildi, 974. cildi, 975. cildi, 976. cildi, 977. cildi, 978. cildi, 979. cildi, 980. cildi, 981. cildi, 982. cildi, 983. cildi, 984. cildi, 985. cildi, 986. cildi, 987. cildi, 988. cildi, 989. cildi, 990. cildi, 991. cildi, 992. cildi, 993. cildi, 994. cildi, 995. cildi, 996. cildi, 997. cildi, 998. cildi, 999. cildi, 1000. cildi, 1001. cildi, 1002. cildi, 1003. cildi, 1004. cildi, 1005. cildi, 1006. cildi, 1007. cildi, 1008. cildi, 1009. cildi, 1010. cildi, 1011. cildi, 1012. cildi, 1013. cildi, 1014. cildi, 1015. cildi, 1016. cildi, 1017. cildi, 1018. cildi, 1019. cildi, 1020. cildi, 1021. cildi, 1022. cildi, 1023. cildi, 1024. cildi, 1025. cildi, 1026. cildi, 1027. cildi, 1028. cildi, 1029. cildi, 1030. cildi, 1031. cildi, 1032. cildi, 1033. cildi, 1034. cildi, 1035. cildi, 1036. cildi, 1037. cildi, 1038. cildi, 1039. cildi, 1040. cildi, 1041. cildi, 1042. cildi, 1043. cildi, 1044. cildi, 1045. cildi, 1046. cildi, 1047. cildi, 1048. cildi, 1049. cildi, 1050. cildi, 1051. cildi, 1052. cildi, 1053. cildi, 1054. cildi, 1055. cildi, 1056. cildi, 1057. cildi, 1058. cildi, 1059. cildi, 1060. cildi, 1061. cildi, 1062. cildi, 1063. cildi, 1064. cildi, 1065. cildi, 1066. cildi, 1067. cildi, 1068. cildi, 1069. cildi, 1070. cildi, 1071. cildi, 1072. cildi, 1073. cildi, 1074. cildi, 1075. cildi, 1076. cildi, 1077. cildi, 1078. cildi, 1079. cildi, 1080. cildi, 1081. cildi, 1082. cildi, 1083. cildi, 1084. cildi, 1085. cildi, 1086. cildi, 1087. cildi, 1088. cildi, 1089. cildi, 1090. cildi, 1091. cildi, 1092. cildi, 1093. cildi, 1094. cildi, 1095. cildi, 1096. cildi, 1097. cildi, 1098. cildi, 1099. cildi, 1100. cildi, 1101. cildi, 1102. cildi, 1103. cildi, 1104. cildi, 1105. cildi, 1106. cildi, 1107. cildi, 1108. cildi, 1109. cildi, 1110. cildi, 1111. cildi, 1112. cildi, 1113. cildi, 1114. cildi, 1115. cildi, 1116. cildi, 1117. cildi, 1118. cildi, 1119. cildi, 1120. cildi, 1121. cildi, 1122. cildi, 1123. cildi, 1124. cildi, 1125. cildi, 1126. cildi, 1127. cildi, 1128. cildi, 1129. cildi, 1130. cildi, 1131. cildi, 1132. cildi, 1133. cildi, 1134. cildi, 1135. cildi, 1136. cildi, 1137. cildi, 1138. cildi, 1139. cildi, 1140. cildi, 1141. cildi, 1142. cildi, 1143. cildi, 1144. cildi, 1145. cildi, 1146. cildi, 1147. cildi, 1148. cildi, 1149. cildi, 1150. cildi, 1151. cildi, 1152. cildi, 1153. cildi, 1154. cildi, 1155. cildi, 1156. cildi, 1157. cildi, 1158. cildi, 1159. cildi, 1160. cildi, 1161. cildi, 1162. cildi, 1163. cildi, 1164. cildi, 1165. cildi, 1166. cildi, 1167. cildi, 1168. cildi, 1169. cildi, 1170. cildi, 1171. cildi, 1172. cildi, 1173. cildi, 1174. cildi, 1175. cildi, 1176. cildi, 1177. cildi, 1178. cildi, 1179. cildi, 1180. cildi, 1181. cildi, 1182. cildi, 1183. cildi, 1184. cildi, 1185. cildi, 1186. cildi, 1187. cildi, 1188. cildi, 1189. cildi, 1190. cildi, 1191. cildi, 1192. cildi, 1193. cildi, 1194. cildi, 1195. cildi, 1196. cildi, 1197. cildi, 1198. cildi, 1199. cildi, 1200. cildi, 1201. cildi, 1202. cildi, 1203. cildi, 1204. cildi, 1205. cildi, 1206. cildi, 1207. cildi, 1208. cildi, 1209. cildi, 1210. cildi, 1211. cildi, 1212. cildi, 1213. cildi, 1214. cildi, 1215. cildi, 1216. cildi, 1217. cildi, 1218. cildi, 1219. cildi, 1220. cildi, 1221. cildi, 1222. cildi, 1223. cildi, 1224. cildi, 1225. cildi, 1226. cildi, 1227. cildi, 1228. cildi, 1229. cildi, 1230. cildi, 1231. cildi, 1232. cildi, 1233. cildi, 1234. cildi, 1235. cildi, 1236. cildi, 1237. cildi, 1238. cildi, 1239. cildi, 1240. cildi, 1241. cildi, 1242. cildi, 1243. cildi, 1244. cildi, 1245. cildi, 1246. cildi, 1247. cildi, 1248. cildi, 1249. cildi, 1250. cildi, 1251. cildi, 1252. cildi, 1253. cildi, 1254. cildi, 1255. cildi, 1256. cildi, 1257. cildi, 1258. cildi, 12

Mehmet Selim Kapıoğlu'nun *Almanca'nın çevirimi*ni okudum. Bize ilk getirdiği ve Birinci Kitap olarak yayımlanmış bölümleri, Selim'in Almanca'dan çevirisiydi doğrusu. Bu bölümlerin redaksiyonu için, Erdoğan Berktaş'ın Bahçelievler'de yeni kiralandıkları evlerinde, solon- solun yemek masasını kullananlar redaksiyon yapıldığı yerde, beş-on sayfa ilerlettikleri zaman, Almanca ile İngilizce arasında fark olmadığını görmüş, daha kolayına geldiği için "Buradan sonraki bölümleri ben de İngilizce'den çevirim" demiş ve İngilizce'den çevirmiş. Cumhuriyet'te yazıldığı gibi "aslında" yani Almanca'dan çevrilmedi.

Üçüncüsü: umumiyetleki karutun baslaginda "lek bez" ve eksi-kisiz" ifadeleri kullaniliyor. Bununla, Mehmet Selik'in daha onkci baskari- lar "eksisiz" deniyorsa, bu da tam dogru degil. Ama bu "eksisiz," ka- desizle, ozahiz yildir bilmem ka- cinci bas-kisimiyapimiz *Kapital*'in ekisik olduğu duyumsatilyorsa, ha- berin yazan ve bu "eksisiz" ifadesini basliga kacaran icin tek sozcuik yetecek- tir: Ahlak-naki.

Anlatayım: *Kapital*'in Birinci Cildinin sanıyorum Beşinci K tabını düzdirdim, bir yandan düzeltmeleri yapıyor, bir yandan forma forma basılıyor. Kurşun döküm olduğu için, tümü dizilmezdi. Kurşun yetmezdi çünkü. Dizilen kısmın baskısı yapılır, baskıdan çıkan kurşun ile dizg'e devam edilirli.

Mehmet Selik geldi, Marx'ın ölüsü özü "Mülksüzleştirilme mülksüzleşikliği" ibaresinin çıkartılması istedi. Dava açılabilir, doğenlik sınavında kapılabasğı olabilir. Ben kabul etmedim, bir "hakem" e gidildim dedi. Kenan Sunar'ı hakem görevi. Kenan'a gittik, anladım ki, Selik, önceden Kenan'a görüşmüş. Kenan, çevirmen istemiyorsa, çıkarmam gerekir, çünkü sorulum çevirmendir dedi. Doğru olduğu bu. Böyle bir şey konuşulmamıştı. A ma Mehmet Selik baslayn forma forma izlemeye başladı.

Sorum mahluk olup olmaına sorunu değil, Mehmet Selik'in doçentlik tezidi. Çıkardın. Aradan bir ay geçmedi. Selik geldi. Yeni başkasını yaparken "Mülksüzleştirilenler mülksüzleştiril" ibaresini koyalım dedi. Daha lezini vermemişti. Kendisi anlattı: Mehmet Ali Aybar, bu ibareyi benim çıkardığımı düşünerek, Mehmet Selik'i uyarış. Mehmet Selik, bunun kendi tasarrufu olduğunu söyleyince, "Olamaz" demiş. "yanlış

Mehmet Seyid baba gelmiş, ısrarla ve ısrarla, doğumluk tezini suya düşürceği kaygısına çikartıldığı "Milk-süzütlenirler milk-süzütlenilir", yeni başkına koymadı ne genden istemişti. Bu şunun için önmeli. Odak'te yayımlanan *Kapital* birinci cilt (şanırım iki kitap olarak yayımlanmış, cantada kekkikti sanki. Redaksiyonu yapılmış, dipnotlar, düzin, baş sayı değerlenmiş olarak Odak'ın elinin altına gelmişti - Ne keşf ama!). Odak'ın başına Mehmet Selik'in çevirisi lozaktıncık, kolektif çeviriyi hazır bulmadık kalmamış, kitabın teknik donanımını da hazır bulmuştuk.

Şu da var ki, Mehmet Selik, bu "iki sözcüğü" yerine yerleştirmiş olmalıdır, Otdık'ın başkısı bu aşadan tam olmak gerekirdi. Otdak'ın yayınladığı metin "Mehmet Selik" çevirisi olarak yazıldığına göre, bu çeviriyi yayınlayan Yordam Kitap, ilk kez "eksiksiz" diyemezdi, çünkü Mehmet Selik sağlığını kendi eksikliği kendisinin gidermiş olması gerekirdi.

"İlk kez... eksiksiz" söylemiyle, katabevlerinin raf-larında otuzbeş yıldır eksiltmediğimiz Alaaddin Bilgi çevirisini kastetiyorlarsa (okura böyle bir şey duy-masayorsa), bu bir "hile"dir, böyle bir hile, Yardım'ın yayımları arındırmaya yetmez. Çünkü onun üzerindeki kir, kirlenen ve kirlenilen bir tarihin kiridir.

22 Ekim 2011, Ankara

'AKP, anayasa zırhına sığınıyor'

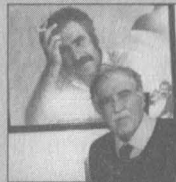
Sabahattin Ali, Orhan
Yavuz, Doğan Öz, Necdet
Bulut, Abdi İpekoğlu, Akın
Özdemir, Cevat Yurdakul,
Cavit Orhan Tütengil, Ümit
Kaftancıoğlu, Sevinç
Özgüner, İhan Erdoğ, Zeki

Ekşiker, Çetin
Emec, Turan
Dursun, Meamsmer
Aksoy, Musa Anter,
Uğur Mumcu,
Nesihli Çimen,
Metin Altok,
Behçet Ayyan,
Yusuf Ekinci, Onat
Kotlar, Yasemin
Cebemaya, Haxan
Orak, Metin
Gültepe, Necip
İbrahimtoğlu ve
Yarant Dink'in
yakulani, bugün saat
11.00'de,
Marmak Aukeri
Cezayir'in Zulfade busin
akçiklari mayipok. Saat
13.30'da da Ankara
Adiyedisi'nde, 12 Eyulün
iortumlan hakiinde suç
dorumlari bulunacaklar.
Ancak İbrahim Endist'in
agabeyi Muzafer

İlhan Erdost, suç duyurusunda bulunmaktan yana değil. Erdost, bunun nedenini şu sözlerle açıklıyor: "AKP'nin iktidarkâfi devlet müsyonuna uyarak, yâksek yargı kurumlarının

İçin kullanılan 15. maddenin kaldırılması için oy verenler, aslında AKP'nin, bu amaçlarına oy verdiler. Ben bu nedenle, bu değişiklikten yararlanmak istemiyorum. Ayrıca 12

Eylül Süresi ve sonrası
İçine ve
dördümlük, bütün
olarak ele alınır, bir
bütün olarak yargı-
lık ve demokratik
şahımların geçilmesi
dönemi denir.
Çocukların, eğerleri,
anne ve babaları
yitirilen olan kişiler
insan var bu hüküm
Bunların çok büyük bir
kızın hukuk alanında
da olan haklarını
aramak olduğunda
yoksa insanlar.
Bunun için bir, geniş
kapsamlı, herkeş kapsayıcı
bir "ayrım"da
bulunmalıdır gereklilik
insan olur. Bu konuda
cumhuriyet
cumhuriyetimizin doğrulan
herkeş geçmesi gereklilik
insan olur."

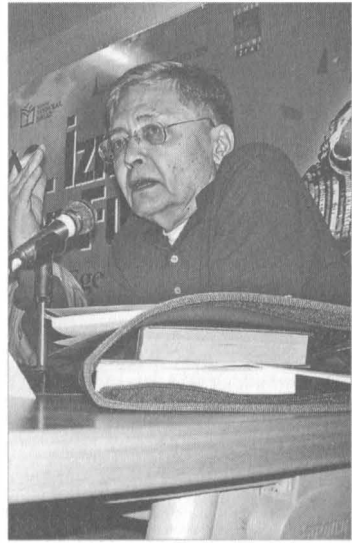
kuruluş ve yapılmasın
kendi demediği altına
anmayı amaçlayan, bir
başka deyişle laik
Cumhuriyetten, dinler
Cumhuriyetine anayasa
zihni içinde geçiş amaç
edinen anayasa değişikliği

kapamalı, herkesi kapsayan bir söz değerinde bulunması gerektigine inanıyorum. Bu konuda cumhuriyet bapavcıklarının doğrulan hareketi çözümleri gerektigine inanıyorum."

Cumbunivel, S. Kasim 2011

SOL ve ONUR YAYINLARI • İLHANILHAN KİTAPÇEVİ
Karanfil Sokak 30/3 Kızılay Ankara • Tel: 0312 417 0008 • Faks: 0312 419 4876
www.sol yayinlari.com • ilhanilhan@sol yayinlari.com
Besiktas Kuban Matbaacilik
7 KASIM 2011

“İlk kez ... eksiksiz” söylemiyle, kitabevlerinin raflarından otuz beş yıldır eksiltmediğimiz Aladdin Bilgi çevirisini kastediyorlarsa (okura böyle bir şey duyumsatılıyorsa), bu bir “hile”dir, böyle bir hile, Yordam’ın yayımını arındırmaya yetmez. Çünkü onun üzerindeki kir, kirlenen ve kirlenilen bir tarihin kiridir.¹⁶¹

Yordam Kitap ise metni, Nail Satlıgan, 2011.

Almanca orijinalinden Mehmet Selik ile Nail Satlıgan’ın Türkçeye kazandırdığını, Erkin Özalp’in Almancasıyla, Oktar Türel’in ise İngilizcesiyle karşılaştırarak metni baştan aşağı gözden geçirdiklerini belirtmiştir.

Kapital’in Birinci Cildinin çevirisini, kavram seçimlerini ve çeviri düzeyini övenler olduğu gibi “eksik, yanlış ve özensizce çevrilmiş” olduğu yolunda eleştirenler de olacaktır. Sorun yine kavramların Türkçe karşılıklarıyla ilgilidir. Mesela yapışan eleştirilerden biri Kaan Kangal’a aittir. Kangal, “Erscheinung’un tahsisen ve münhasıran “görünüM” ile, Schein’in ise gene tahsisen ve münhasıran “görünüŞ” ile karşılanmamış olması” durumunu eleştirir. Satlıgan ise çeşitli sözlüklerden örnekler vererek itiraz edecek ve her iki kelimeyi, “örneklerden de yola çıkarak “Erscheinung” ile “Schein”ı ayrı iki kelime yerine aynı bir kelimeye-

161 Muzaffer İlhan Erdost, “Kapital’i Kirlletmek”, *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*, Kuban Matbaacılık, Ankara, 7 Kasım 2011, s. 46-47.

le çevirmek caizdir ve buna cevaz veren Marx'ın ta kendisidir," diyecektir.¹⁶²

Yordam Kitap, *Kapital*'in ilk cildini yayınladıktan sonra Haziran ayında *Kapital* üzerine büyük bir toplantı düzenler.¹⁶³ Bu toplantıda Nail Satlıgan'ın "Türkiye'de Kapital Çe-

162 Çevrinin eksik, yanlış ve özensiz olduğu konusundaki bir yazı için, Kaan Kangal; "Kapital Çevirileri üzerine...", *BirGün Kitap* (16 Temmuz 2011), s. 8. Bu yazıya verilen cevap için Nail Satlıgan; "Kapital Çevirisi ve Bir Kavram Tartışması" (15 Ekim 2011), <http://www.yordamkitap.com/bookComment.php?commentId=186>

Satlıgan cevabını M. Rosenthal ile P. Yudin'in *Materyalist Felsefe Sözlüğü*, Manfred Buhr ile Alfred Kosing'in *Marksçı-Leninci Felsefe Sözlüğü*, Alfar Timuçin'in *Felsefe Sözlüğü*, Bedia Akarsu'nun *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Aziz Yardımlı'nın hazırladığı *Hegel Metinleri İçin Almanca-Türkçe Sözlük ve Kritisches Wörterbuch des Marxismus* gibi sözlükleri kullanarak verir.

163 Yordam Kitap'tan Kapital tanıtım etkinliği:

KAPITAL, YENİDEN!

Geçtiğimiz Nisan ayında Marksizmin temel yapıtı Kapital'i Almanca aslından bir çeviriyle Türkçeye kazandırmak için ilk adımı atarak Kapital Cilt I'ı yayınlayan Yordam Kitap, bu büyük düşünce klasliğini tanıtmak için bir etkinlik gerçekleştiriyor. Genç ve kıdemli bilim emekçilerinin bugün de güncelliğini koruyan Kapital'i değerlendirecekleri toplantı 4 Haziran Cumartesi günü İstanbul Beşiktaş'ta, Bahçeşehir Üniversitesi Fazıl Say Sahnesi'nde, 14.00-18.00 saatleri arasında. İzzettin Önder ve Ümit Şenesen'in yönettiği iki oturumda, Korkut Boratav, Fuat Ercan, Özgür Narin, Özgür Öztürk, Nail Satlıgan, Sungur Savran, E. Ahmet Tonak ve Oktar Türel Kapital'i farklı yönleriyle değerlendirecek, günümüz açısından önemi üzerinde duracaklar. Program bilgileri aşağıdadır:

Birinci Oturum (14.00-15.30):

Yöneten: İzzettin ÖNDER

Korkut BORATAV: Maddeci Tarih Görüşü ve Kapital

Özgür ÖZTÜRK: Kapitalist Üretimin Doğuşu

Nail SATLIGAN: Kapital'in Türkçeleri

E. Ahmet TONAK: Meta Olarak İstanbul

İkinci Oturum (16.00-17.30):

Yöneten: Ümit ŞENESEN

Fuat ERCAN: Genişleyen Yeniden Üretim ve Fark

Özgür NARİN: Kapital'in Kullanım Değeri ve Güncelliği

Sungur SAVRAN: 21. Yüzyıl İçin Kapital

Oktar TÜREL: Marx ve Sınai Yapı Analizleri

Bu toplantıda yapılan konuşmaların bir bölümü *Devrimci Marksizm*, No. 15 (Sonbahar/Kış 2011)'de yayınlanmıştır.

virilerinin Tarihi” başlığıyla yaptığı konuşma daha sonra metin olarak da yayınlanmıştır.¹⁶⁴

Yordam Kitap *Kapital*’in Birinci ve İkinci Cildini 2012, Üçüncü Cildini ise 2015’te basarak tamamını yayınlamıştır. Birinci Cildi dokuz, İkinci cildi beş ve Üçüncü Cildi 2 baskı yapmıştır.¹⁶⁵ Şu anda kitapçılarda Sol Yayınları ve Yordam Kitap’ın takım halinde *Kapital* baskıları bulunmaktadır.

164 Nail Satlıgan, “Türkiye’de Kapital Çevirilerinin Tarihi”, *Devrimci Marksizm*, No. 15 (Sonbahar/Kış 2011) s. 57.

165 Karl Marx, *Kapital Ekonomi Politigin Eleştirisi 1. Cilt Sermayenin Üretim Süreci* (Almancadan Çevirenler: Mehmet Selik ve Nail Satlıgan) (İstanbul: Yordam Kitap, Nisan 2011), İkinci Basım (Kasım 2011), Üçüncü Basım (Temmuz 2012), Dördüncü Basım (Ocak 2013), Beşinci Basım (Kasım 2013), Altıncı Basım (Temmuz 2014), Yedinci Basım (Ocak 2015), Sekizinci Basım (Haziran 2015) ve Dokuzuncu Basım (Kasım 2016).

Karl Marx, *Kapital Ekonomi Politigin Eleştirisi 2. Cilt Sermayenin Dolaşım Süreci* (Almancadan Çeviren: Mehmet Selik) (İstanbul: Yordam Kitap, Kasım 2012), İkinci Basım (Kasım 2013), Üçüncü Basım (Kasım 2014), Dördüncü Basım (Haziran 2015) ve Beşinci Basım (Kasım 2016).

Karl Marx, *Kapital Ekonomi Politigin Eleştirisi 3. Cilt Bir Bütün Olarak Kapitalist Üretim Süreci* (Almancadan Çevirenler: Mehmet Selik ve Erkin Özalp) (İstanbul: Yordam Kitap, Haziran 2015), İkinci Basım (Ocak 2016).

Nail Satlıgan'dan Bir *Kapital* Anekdodu: Plüvalü

Hepimiz televizyon seyrediyoruz, ondan kaçmak mümkün değil. Mahir Kaynak diye bir zat var, şimdi genç kuşaklar, gençler bunu bilemeyebilir. Biz orta gençler olarak biliriz. Şimdi bu zat biliyorsunuz dünyanın neresinde Türkiye de dahil komplo ve provokasyon kokan bir şey olursa, televizyona çıkarılıyor. Adam da bir çarıklı erkân-ı harp muhakemesi ser-

Nail Satlıgan, 2011.

giliyor orada. Şimdi genç kuşaklardan bunun bir “strateji” olduğunu düşünenler olabilir. Yani bir anlamda stratejidir bugün, ama bunun bir de geçmişi var. Şöyle başlar kısaca: önce astsubay, sonra astsubaylıktan atılıyor. Bu bir başarısızlık mı yoksa bir komplo mu belli değil. Çünkü İktisat Fakültesi’ne giriyor, solcuların arasına sızıyor. Başından beri veya ortalarında bir yerde bir Millî İstihbarat Teşkilatı (MIT) görevlisi oluyor. Başka şeyler de biliyorum ama kanıtlamanı mümkün değil, söylemeyeceğim.

Bu solun içine sızma çabasının bir parçası olarak, yıl 1970 aşağı yukarı, benim de içinde bulunduğum, İstanbul İl Yönetim Kurulu’nda yer aldığım Demokratik Devrim Derneği diye bir dernek vardı. Bu eski ve tarihi TKP’nin bir kanadına yaslanan bir dernekti. O sızma çabasının bir parçası olarak bizim dernekte ekonomi politik dersleri verilecek. İlk ders buna ve-

rildi. İktisat Fakültesi'nde asistandı, şimdi çıktı bir sürü şeyi karıştırdı. Üretici güçlerle üretim ilişkilerini birbirine karıştırdı. Yani kötü bir sunuştu. Sunuş bitti. O eski TKP kadrolarından Kasımpaşalı tütün işçisi, eskiden biz Çingene derdik, şimdi Roman diyor; okuma yazması olup olmadığı şüpheli bir işçi bana dedi ki "Bu polis yahu". O zaman hiç polisliğinden şüphelenilmiyor. "Yahu nerden çıkardın?" Adam dedi ki "Plüvalü'yü bilmiyor". Şimdi "plüvalü"yü ben de bilmiyorum o sıralarda. Çünkü benim Fransızcam Marx okumalarından geliyor, yani Marx Almanca başladığı cümleyi Fransızca bitirir ya, ben Fransızcaya gelince biraz sözlüğe bakıyorum falan. Plus-value, yani artık-değer. Ama o tarihte bu işçi sanıyorum TKP tevkifatı nedeniyle hapiste yatıyor. Muhtemelen Şefik Hüsnü ya da Reşat Fuat'ın bir Ekonomi Politik dersinden geçiyor. O sırada terminoloji tam oturmamış. Yani ileride doğrusu nedir bulunacak nasılsa diye Reşat Fuat ya da Şefik Hüsnü bu arkadaşlara "plüvalü" diye öğretiyor. Hoş, plus-value'nun ne olduğu konusunda hâlâ rivayet muhtelif, ama sadece bir ses farkı var. Yani ben mesela artık-değer diyorum, daha önceki konuşmacılar artı-değer dediler...

[Nail Satlıgan, "Türkiye'de Kapital Çevirilerinin Tarihi", *Devrimci Marksizm*, No. 15 (Sonbahar/Kış 2011), s. 61.]

SONUÇ

İlk kez 1912 yılında Türkçeye kazandırılmaya çalışılan *Kapital*'in uzun ve tartışmalı çeviri tarihinin bittiğini söylemek henüz zor. Bir dönem yasal nedenler başta olmak üzere dil ve çeviri sorunlarının da zorladığı sebeplerle çevirisi geciken ve yapılan çeviriler nedeniyle tartışmalar yapılan *Kapital*'in aslında birçok ülkede benzer bir tarihi var. Özellikle Marx'ın bir kısmını kendi ürettiği/uydurduğu sözcükler ile kendisinin özel anlamlar yüklediği sözcükler bu konuda çeviri güçlükleri oluşturuyor. Türkiye'de *Kapital*'in ilk çeviri girişimlerinden itibaren Türkçeye de kattığı birçok yeni kavram oldu. Meta, çalışma, artı-değer, iş, emek, işgücü, emek-gücü, kullanım değeri, insan emeği gibi kavramlar bu süreçte yerleşmiştir.¹ O nedenle farklı çevirmenler ve edisyonları yapıldığı gibi, tartışmalar da eksik olmamış durumda.² Cumhuri-

1 Bu konuda yazılmış ve yeni kavramlar ve karşılıklarını değerlendiren güzel bir çalışma için Alaattin Bilgi, "Kapital'in Türkçe Çevirileri, Terim ve Kavram Sorunları", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 1, 1848-1871, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989, s. 262-263.

2 Örneğin Nail Sathıgan Almanca orijinalinde *Kapital*'in alt-başlığının "Kritik der politischen Ökonomie" yani "Ekonomi Politikin Eleştirisi" olarak veril-

yet döneminde 1933'te yapılan ilk çeviriden itibaren ilk polemikler de başlıyor. Acımasız bir eleştiriye dönüşüyor. Bu 1965'ten itibaren yapılan çevirilerde de sürece ve günümüze kadar gelecektir. Bu tartışmaların, polemiklerin tek sebebi daha iyi bir *Das Kapital* çevirisi için...

Marx'ın kullandığı kimi terimlerin karşılığını pek çok dilde ifade etmek güç olduğu gibi, hemen anlamak da mümkün değil. Belirli bir birikimle okumak gerekir. Biraz da bu nedenle özellikle *Kapital*'i “anlaşılır” kılmaya yönelik özetlerinin veya kısaltmalarının daha popüler olduğunu hatırlamak gerek.

Hiç kuşkusuz *Kapital* kutsal bir metin değil. Hem bilimsel hem de ideolojik bir metin. Eksikleri de var yanlışları da. Ancak Antonio Labriola'nın söylediği gibi “*Kapital* sosyalizmin ilk kitabı değil, kapitalizmin son kitabıdır”. *Kapital*, kapitalizm varolduğu sürece başyapıtlardan biri olmaya devam edecektir. *Kapital* üzerine yapılan tartışmalar da son derece yararlı olmakta, bu vesile ile terminoloji ve çeviri sorunları gündeme gelmektedir. Türkiye sosyalistlerinin bu tartışmalar arasında *Kapital*'in elbette daha iyi çevirilerini Türkçeye kazandıracağı açıktır. O nedenle her kuşakta yeniden ve değişik çevirilerin olması, özellikle edisyon kritiklerinin yapılması önemlidir ve teşvik görmelidir. Sonuç olarak *Kapital* için noktası konmuş, her dönemde kullanılabilecek bir ebedî/edebî çeviri metni oluşturmak gayretinden çok, edisyon kritiklerinin yapılmasının daha önemli olduğunu düşünüyorum.

diğini; ancak İngilizce baskısında 1. Cildin alt-başlığının “Kapitalist Üretimin Eleştirel Tahlili” şeklinde verildiğini ve Alaattin Bilgi çevirisinin de bu ifadenin doğru çevrildiğini ve fakat *Kapital*'in Almanca orijinalinden farklı bir alt-başlıkla yayınlamış olduğunun altını çizer. Bkz. Nail Satılğan; Türkiye’de Kapital Çevirilerinin Tarihi”, *Devrimci Marksizm*, No. 15 (Sonbahar/Kış 2011), s. 57-61.

DİZİN

I- Marksizm "afyon" mudur? 43

II- Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hataları 43

III- "Marksist"lerimiz Marks'ı Nasıl
Baltalıyor? 43

Adoratski, Vladimir 44

Ağa oğlu Ahmet Bey 50

Agaoglu, Ahmet 43

Ahmet Haşim 42

Ailenin Devletin Özel Mülkiyetin Kökeni
42

Akbulut, Erden 12, 47, 70, 76, 97

Akın 53-56, 61, 105

Akif Bey 50

Âli, Nizamettin 40

Alighieri, Dante 11

Alliance Israelit Mektebi 27

Althusser, Louis 149

Anti-Antimarksizm-Istanbul Üniversitesi
Sosyoloji Profesörlerinden Kessler'e
Reddiye 42

Atom Bombası Çocukları 116

Aybar, Mehmet Ali 110

Aynizade Tahsin Bey 50

B. Hilmi Ziya Tercüme Yanlıları ve
Tefekküratı Felsefesi 43

Babel, August 43

Bakunin, Mihail 70

Balibar, Etienne 149

Barbe, Abbé 28

Başar, Erdoğan 123-126, 134

Bebel, August 22

Beer, Max 92, 93

Belli, Sevim 137, 153

Benerci Kendini Niçin Öldürdü 41

Berktaş, Erdoğan 125, 133, 134, 161

Bilgi, Alaattin 12, 137-141, 153-155,
160, 173, 174

Bir Münekkidin Hataları 42, 105

Bir Mütercimin Hataları 53, 54, 56,
58, 59

Bir Mütercimin Hataları II. Ve III.
cüzler 43, 56

Bir Ölü Evi Yahut Merhumun Hanesi 42

Bir Profesörün Hataları 42

Bir Şakirdin Hataları 42

Bir Yarım Müstemleke Oluş Tarihi 42

Birgen, Muhittin 42

Bozkurt Matbaası 65

Brewer, Anthony 149

Bugünün İçtimai Mezhepleri 43

Buharin, Nikolay 43

Cafiero, Carlo 69-72, 113, 114, 143, 144
Capital 13, 19
Cavid Bey 36, 38
Cemiyetin Asılları 96
Cerid, Münir 115
Ceride-i Felsefiye 25, 26, 28-31, 33, 34, 36, 37, 109
Cerrahlar, Nevzat 57, 66
Cevad, Ahmed (Emre) 86
CHP 92, 94, 95, 97, 110, 113
Comforth, Maurice 115

Çatal, Barış 12, 85
Çin Cihan Tarihine Nasıl Açıldı 41
Çolakoglu, Servet 121, 122

Darülbeydi 41
Das Kapital 11, 14, 18, 110, 123, 124, 140, 147, 148, 153, 174
Das Kapitali Nasıl Okudum 148
Denis, Henri 115
Deville, Gabriel 46, 47, 50-52, 56, 57, 64
Devlet ve İhtilal 42
Diyalektik Materyalizm 44, 96
DP 14, 97

Eczacı Vasıf 43
Edebiyat-ı Cedide'nin Kahramanları ve Hüseyin Cahid'e Cevap 43
Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsisi 43
Ediz, Hasan Âli 43
Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı 15, 96
"Ekonomıcılık" Efsanesi 44
Emek Kürsüsü dizisi 143
Emek pelteleşmesi 77
Emekçinin Kütüphanesi 44
Emperyalizm 43, 115
Emperyalizm, Geberen Kapitalizm 43
Engels, Friedrich 15, 16, 42-44, 70, 75, 78, 80, 83, 84, 88, 96, 123, 124, 139, 140, 148, 153, 158
Enternasyonal İşçiler Cemiyeti Açış Hitabesi 44
Erdem, Bülent 70

Erdogan, Hayri 12, 134
Erdogdu, Seyhan 137, 138, 140
Erdogdu, Vahap 137, 138
Erdost, İlhan 127-129, 138, 150, 151
Erdost, Muzaffer İlhan 12, 115, 116, 122, 126, 133, 134, 136, 137, 162
Erdost, Suları 12
Erman, Sahir 106, 109
Esad, Mahmud 40, 85
Etika 43
Evans, Phill 149

farizyen 77, 78
Fauteski (Kautski) 96
Felsefe'nin Sefaleti 42
Foley, Duncan K. 149
France, Anatole 37

G. Plehanof: Tarihe Maddecî Bakış 43
Gerçek 97
Guillaume, James 70, 72
Güleryüz, Naim A. 27
Gündeliklik İş ile Sermaye 43

Halkçı 127-129
Hamburg 13, 123, 124
Hamdi Bey 50
Hanri Barbüs 43
Harvey, David 149
Hayali Sosyalizm İlmi Sosyalizm 43, 96
Hikmet, Nâzım 41, 43, 44, 96
Hilmi, Hüseyin 19
Hüsnu, Şefik 40, 86, 172

Il Capitale di Carlo Marx 71, 72

İbrahim Fazıl Bey 50
İki Nev'i İlm-i İktisat 28, 36, 37
İktisad-ı İçtimai 29, 30, 36
İlahi Komediya 11
İlan-ı Hürriyet 18
İleri, Rasih Nuri 14, 113-115, 143
İleri, Suphi Nuri 14, 41, 44, 45, 68-71, 73-75, 86, 96, 109, 113, 115, 141, 143
İnkılapçı Münevver 96

İnkılapçı Münevver Nedir? Hanrı

Barbûs 43

İnsaniyet Kütüphanesi 43

İsmail Hüsrev Bey 50

İspanya'da Neler Oluyor? 44

İsrail, Bohor 14, 19, 21, 26-30, 36,

104, 105, 107

İştirak 18, 21, 24, 25, 27, 29, 104, 105,

107, 108

İttihat ve Terakki 24

Jaures, Jean 22

*K. Marks'ın Hayatı, Felsefesi, Sosyolojisi
ve Ekonomi Politikî, Sosyalizmi,
Taktîği 43*

Kadın Gücü 43

Kadın ve Sosyalizm 43

Kafatası 41

Kafiye 12

*Kapital 11-19, 26, 29-31, 33, 34, 36,
39-42, 44, 46, 48, 51-53, 57, 60,
65-77, 79-82, 84-88, 90-94, 96-98,
100, 102, 104-107, 109, 110, 113-
119, 121-127, 131-134, 136-150,
152-162, 168-171, 173, 174*

Kapital, Ekonomi Politikînin Tenkidi 75

*Kapital Tercümesi Hakkında 44, 84,
85, 88*

Kapital Üzerine Temel Kurslar 148

Kapital: Yazan Karl Marks 65

Kapital'dan Hûlasalar 44

*Kapital'i Anlamak (Marx'ın İktisat
Teorisi) 149*

Kapital'i Okuma Kılavuzu 149

Kapital'i Okumak 149

Kapitalin İzinde 149

Kapitalizm ve Değer 115

Kardam, Ahmet 138

*Karl Marksın hayat felsefesi ve
sosyolojisi 96*

Karl Marx: Kapital 66

*Karl Marx Kapital Yeni Başlayanlar
İçin 149*

Kautsky, Karl 15, 41

*Kautsky'ye Göre Sosyalizm-Sınıf
Kavgası (Erfurt Programı) 42, 96*

Kemal, Namık 41

*Kıvılcımlı, Hikmet 11, 14, 17, 41, 43,
44, 65, 75-82, 84, 86-90, 96, 109,
144, 145, 150, 156, 159, 160*

Kocagöz, Fadıl 148

Koleksiyon 122, 127, 128, 136, 147

Komünizm 96

*Komünizm, Ulusallık Müstemlekecilik
43*

Koperativler 68, 69

Kropotkin, Pyotr 43

Küçük Sanayiinin İnhitatı 41

L'histoire de la philosophie 28

La decomposition du Marxisme 44

Labriola, Antonio 83, 174

Lafargue, Paul 66

Lange, Oscar 115, 137, 138

Lassalle, Ferdinand 22

Laz Kapital 149

*Lenin, Vladimir İlyiç Ulyanov 43, 44,
75, 77, 83, 84, 96, 115, 141, 144,
169*

Leninin mezhebi 96

*Lüdvig Föyerbah ve Klâsik Alman
Felsefesinin Sonu 44*

Macherey, Pierre 149

*makine mühendisi Salim Bey 53, 56,
57, 61, 63, 105*

Mandel, Ernest 149

Manifest 44

Manifesto 146, 148

*Marks-Engels-Lenin Enstitüsüne Açık
Mektup 44*

Marks Kimdir? Marksizm Nedir?

Marks'ın Hayatı ve Marksizmin

Esasları 91

Marksizm Bibliyotegi 43, 44

*Marksizm Kalpazanları Kimlerdir? Tip
No. 1- Kerim Sadi 44*

Marksizm Prensipleri 44

*Marksizmin-Leninizmin Nazari
Temelleri 44*

*Marx, Karl 11, 13-19, 22, 26, 30, 39,
42, 44, 45, 47, 52, 67, 69-73, 86,
88, 92, 96, 97, 113, 115, 117, 119-*

124, 126, 134, 139-143, 145-148,
152, 153, 155-159, 162, 169, 172-
174

Marx'ın Kapital'i İçin Kılavuz 150

Marx'ın Kapital'inin Oluşumu 149

Marx'ın Kapitali 149

Matbaa-i Ebûzzıya 91

Maupassant, Guy de 37

Maymunun İnsanlaşması Projesinde

Emeğin Rolü 44

Mepsuten mütenasip 78

Milletçilik 96

Milli Yol 110, 111

Mısırlı, Kıvanç Yiğit 12, 146

Mister Avin (Owen) 18

Mithat Rıcaı Bey 51

Molotov, Vyaçeslav 44

Muhlis Ethem Bey 51

Mukaddes Ordugah 44

Mülkiye 45

Münür Bey 51

Müstecaplıoğlu, Esat Adil 43

Nasıl Çalışmalıyız 21, 29, 104, 105, 107

Nazari ve Ameli Lenin Mezhebi 43

Nebil, Bülent 53-55

Nizameddin Âli Bey 51

Nümune Matbaası 75

Odak Kitabevi 128

Odak Yayınları 14, 126, 131-134, 136,
137, 153, 154, 161, 162

Onur Yayınları 127-130, 136

Osada, Arata 116

Özalp, Erkin 153, 155, 159, 160, 168

Petrol Emperyalizmi 115

pihtılaştırılmış iş ücreti 78

Profesörlerimiz Marx'ı Nasıl Anlatıyor?
İş Ücreti Nedir? 43

Ranciere, Jacques 149

Résumé et Accompagné d'un Aperçu
sur le Socialisme Scientifique par
Gabriel Deville 47

Rosdolski, Roman 149

Sadi, Kerim (Nevzat Cerrahlar) 14,
41-44, 53, 54, 56-61, 63, 65-67,
81, 84, 85, 87-90, 92, 94, 104, 105,
113-115

Sarıdal, Vehbi 40, 86

Satlıgan, Nail 14, 149, 152-155, 158-
160, 168, 169, 171-173

Savran, Sungur 149, 152, 153, 159,
169

Schellenberg, Walter 148

Selik, Mehmet 14, 48, 116-118, 121,
123-127, 131-138, 153-162, 168

Sermaye ve Sa'y-i Amel 19, 27

Sertel, Sabiha 42-44, 96

Seymen, Lütü 12

Sınıf Kavgası 96

Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin
Destanı 44

Sipahioğlu, Ahmet 148

Smith, David 149

Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011
137, 161

Sol Yayınları 14, 48, 115, 116, 122,
123, 126, 127, 129, 130, 134, 135,
137-140, 142, 146, 147, 149, 154,
156, 157, 160-167, 170

Sorel, Georges 44

sosyalist Vehbi 40, 86

Sosyalistler için Felsefe 115

Sosyalizm 42, 96

Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin
Umumi Tarihi 92, 93

Sosyalizmin Yeni Meseleleri 115, 137,
138

Sosyete ve teknik 96

Sovyet demokrasisi 96

Sovyetlerde Stahanov Harekatı 44, 96
Stalin 42

Stalin Diyor ki 44

Stalin, Josef 43

Suphi, Mustafa 39

Süreyya, Şevket 58

Şanda, Hüseyin Avni 42

Şekip Bey 50

Şevket Süreyya Bey 51

Taranta Babu'ya Mektuplar 43
Tarih ve Toplum 26, 29
Tarihi Bir Vesika 42, 43, 65
Tarih-i Felsefe 28
Tarihi Materyalizmce Bir Çağ
 Psikolojisinin Sentetik Karakteristiği
 43
Tefeyyüz Kitaphanesi 46
Tevfik, Rıza 27
TKP 43
Tonak, Ertuğrul Ahmet 149, 152, 153,
 155, 169
Tunaya, Tanık Zafer 106, 109
Türel, Oktar 153, 155, 168, 169

Uran, Hilmi 26, 27
Uzunhasan, Semiha 43

Ücret, Fiyat Kâr 115

Vedat Nedim Bey 51
Vehbi Bey 51

Wayne, Mike 150

Yalçı, Fatma Nudiye 44, 76, 96
Yeni Adam 58, 69, 70
Yeni Baştan 57, 97, 98, 100, 102, 105,
 106, 108
Yeni Sovyet Rusya ve Esas Teşkilat
 Kanunu 44, 96
Yolcu, Cengiz 12
Yordam Kitap 14, 126, 153, 155-162,
 168-170
Yorulmaz, Haydar Rifat 14, 40, 42, 46,
 96, 105, 109
Yücel, Hasan Âli 44, 96
Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi 40

Zola, Emile 27, 37

Kapital'in Türkçeye çevrilmesi süreci aynı zamanda Osmanlı-Türkiye siyasi tarihinde sosyalist-komünist hareketin inişli çıkışlı tarihinin hikâyesidir. Osmanlı'daki ilk sosyalistlerle başlayan çeviri macerası, TKP'nin ilk kuşağıyla ve tek-parti döneminin sol üzerindeki baskı rejiminin koşulları içinde kendisine bir yer bulur. Komünistlerin takibat ve kovuşturmalara uğradığı uzun dönem 1960'lara doğru biraz gevşerken ve sosyalist hareket kitleselleşirken *Kapital*'in çevirisi hâlâ devam etmektedir. Nihayet çeviriler tamamlanıp yayımlanmaya başladığındaysa solun içindeki ayrılıklar metnin kaderini belirleyecek ve çevirinin niteliği tartışma konusu olacaktır. Mehmet Ö. Alkan, 150. Yılında *Das Kapital*'de, hem çevirilerin hem de sosyalist hareketin Türkiye tarihindeki macerasını anlatıyor.

“Marx’ın Das Kapital adlı kitabının Türkiye’deki hikâyesi, aslında Türkiye sosyalizm tarihinin en ilginç dipnotlarından biri. Küçümsemelere, yasaklamalara, engellemelere, suçlamalara, hapisliklere, işkence ve ölümlere rağmen bildiği yoldan şaşmayan, iyiliklerle dolu daha güzel, yaşanabilir ve paylaşılabılır bir dünya için inatçı bir mücadele söz konusu.”

MEHMET Ö. ALKAN

